

KAZANCAKİS

TODA RABA

ceviren : ahmet angin

R O M A N

KAZANCAKİS - TODA RABA

TODA RABA

N. KAZANCAKİS

TODA RABA

— r o m a n —

Çeviren Ahmet Angın

KAPAK DÜZENİ: NACİ ERGÜVEN (Nepa Ajansı)

**HABORA KİTABEVİ
P.K. 6
BEYAZIT — İSTANBUL**

TODA RABA

Romans tarzında olan bu itirafın kahramanı bir kişidir. Azad, Yeranos, Su-ki, Raşil, Amita, Ananda ve iri çeneli adam, Sovyetler Birliği'nde yaşayıp gerçeği aksettiren sentezci, akıcı ve binbir yüzü olan aynı bilincin farklı yönlerinden başka birşey değildir.

Yalnız Zenci (Toda Raba), kahramanın dışında ve onun üstündedir.

BİR YOLCU

Panait Strati'nin «Öteki Aleve Doğru» adlı yapıtından:

Kafkasya'ya yaptığım ilk yolculuk için burada birşey söylemiyeceğim; bir yıl sonra, tabiî gayrî resmî olarak, tekrar oraya gitmeyi tasarlıyorum. O zaman konuşacağım. Fakat bu ilk seyahate, hayatının en güzel karşılaşmalarından birini borçluyum. Bunun ne olduğunu anlatmam için yine konudan ayrılacağım okuyucum ama, eğer sen yarım adam isen, arasıra yılan sokmuş gibi bağırtsa da, hayatın yaşamağa değer birşey olduğunu ispat-

liyacağım sana. Benim bu hikâyemin Rusya ile büyük bir ilgisi yok; fakat biliyorum ki beni, nasıl olsa bu kitap yüzünden aklıma geleni söylemekle suçlayacaklardır. Ee, ne olacak ya? Kırmızı bir kalem ve külüstür bir beyinle yüklü adamcıklarım böyledir benim işte!...

Aklıma geleni söylemek hoşuma gidiyor. Hamur kadar gevşek yüreğinizle bunu bir de siz deneyin bakalım: şu toprağın kızgın otuna dokunur dokunmaz genziniz yanar. Çünkü şeytan, hayalimin sevmiş olduğu tarlaları sert kuyruğu ile sürmüş, Tanrı da ateşli tohumu ile bereketlendirmiştir. Ey hadımlar, bu tarlalarda sonsuzluklar bereketle filizleniyor.. yalnız sizin fikirlerinizin çiçeği filizlenmez..

Ama bütün bunların üstünde, şu toprakta, tepesi yıldızlara dokunan ve köklerinin, topraktaki ateşin içine dalmış olması gereken palamut ağacı gibi insan sevgisile dost sevgisi doğar. Yüzü isteklerle şimşeklenen, sıkıntıdan kendi kendini kemiren, nankörlükten taştan insan.. Binlerce yıllık varlığıyla yoluna çıkan insan.. Ben bir kâfirden başka bir şey değilim ama, yüzünü ellerimle alıp ona bakınca senin gücünle besleniyorum. Bu beni kahramanca olan yalnızlığıma çevirebilir ve sen tam bir ömür boyunca karşılaşacağımızı düşünebilirsin. Çünkü o an, nasıl sen beni tamamilen yuttunsa, ben de seni yuttum. Sen bana, ne yapacağını bilmediğin sevginin taşkınlığını verdin, ben de bunu ağır gelen benimkini verdim sana...

Hayatta bundan başka birşey var mıdır? Benim için sonsuzluk budur. Sadece, tıpkı insan yüzündeki maske gibi ayrılığın acısı vardır...

Güzel karşılaşma şöyle oldu:

Karıncalar gibi kaynaşan davetliler vardı. Ben, bunlar arasında, içlerinden çetin acıların taşıdığı gözleri boş yere arıyordum. Birgün kamarama bir adam çıkageldi.

Uzun boylu bir adam. Parçalanmış vücudu üzerinde dalgalanan ışık inancının içini kemirdiği insanınki gibi, herşeyden uzak gövdesi bazan çapkınca, bazan da işkence içinde, bütün isteklerin pençesinde kıvranıyor sanki... Aşırı derecede açık gözleri civa gibi oynuyor. İnsanın bakışını deliyor ve aynı anda binlerce şeyi çekip uzaklara götürüyor. Ağzı her zaman ısırılmış, ısırıldığını tükürmüş ve hâlâ ısıyor. Burnu, bütün kokulara karşı durmadan açılıp kapanmakta.. Konuşan insan bu.. Bizi birleştiren şart gereğince, toplumculuk konularına yanaşmak istiyor ama, gözünün oklarını yüzüme saplıyor ve birden, kupkuru kollarının vehimleri yakalamak için uzandıkları anda sözleri evrenselliğe dokunuyor.

Birden anladım ki, birçok konularda benden çok daha güçlü olan ve aynı şekilde geçmişe ait rüyalarile geleceğe ait sonuçları amaç edinmiş bir adamla karşı karşıya bulunuyorum.

Yataktaydım. Üç gündür ağır hasta yatıyordum. Elimi uzatıyorum, yakalıyor ve ben artık hasta değilim..

— Dur, diyorum ona, seninle arkadaşlık etmek istiyorum! Kimsin sen?

— Ben Giritliyim.

— Yani tanıyor musun beni?

— Evet, sen Kefalonyalısin; Kefalonyalılar, Giritlilerden sonra Yunanistan'ın en çok sevdiğim insanlarıdır. Ötekilerden daha sağlam bir ırktır onlar...

Yürürken bana, ırk insanlarını, Yunanistan'ın ve her toprağın insanlarını anlatıyor. Bunları, fazla dolu cebinden bir kibrit almış gibi kolaylıkla söylüyordu.

— Yazık! diyorum. İki gün sonra ayrılmamız gerek. O ırkildi. Hoşuma giden de bu oldu zaten!

— Nereye gidiyorsun?

— Kafkasya'ya...

— Ben de oraya gidiyorum.

Kafkasya yolunu tuttuk.

Vagonda hayal kuruyoruz... İkimiz de aynı vagonun kanapelerine uzanmıştık.. Aşılmaz stepler bizi inanılmaz masallarla dolu uçurumlarına doğru çekiyordu. Sanki saatlarca şehvet içinde yuvarlanmaktaydık. İstasyonlarda, sırf hayvanı beslemek için duruyorduk. Orda burda ağzına manzaraları tıkmak ve büyüklüklerle gözünü doyurmak için inmekteydik. O, bütün yalvarmalara rağmen kimse ile bir komplimanda bulunmak için bile konuşmadı. 'Dükkânları, ya da hastahaneleri görmeğe gittiğimizde güçlkle harekete geçiyordu. Her adımda onu kaybediyorduk; müzelere, eski kiliselere, sokaklara koşuyordu. Ama, daha büyük bir hırsla da, insanca bir doküman olan «kahraman»ı aramaktaydı. Ah, bazı defalar her haysalın üstüne yıldırım hızile geçen herhangi bir gerçeği bulmak için nasıl öne atılırdı!... Temizlikle kahramanlığa karşı, ondan daha büyük bir susamışlık duyan başka bir adam tanımadım ben... Demir yumruklu ve cebi İngiliz liralare ile dolu Giritli bir köylünün oğlu idi. Bütün eski hikmet ve çağdaş bilimle beslendikten sonra susuzluğunu giderdi, babasını, mevkiini ve hatta hikmeti, henüz yeni ve cessusca olan toplumculuğa gitmek üzere bıraktı. Bana:

— Toplumculuk dünyanın geleceğidir! diyordu. Bu, yeni bir kültürün başlangıcı değil, şimdi yaşadığımızın sonudur. İşte onun için biz, onun bu gösterişli ıvırvırlare ile kart tavuğu uçuruma yuvarlamasına yardım etmeliyiz.

Herşeyi ıvırvırvırdır bugün... İvırvırvır olmayan şey daha da beterdir: her doğuşu engelleyen ölü bir ağırlık. Bu ağırlık az daha beni de ezecekti. Bana bilgi veren el-

li yaşıım benim için zararlı, dört adet on yaşıım faydasız, sadece bir onluğum biraz iyice..

Git, devrimizin bütün büyük anlayışlarını incele; eğer birkaçını hariç tutarsan, diğerlerinin hepsi karagöz-lüktür ve sen eli boş dönersin!

Evet, toplumculuğun görevi, bütün bu yalancı değer yığınlarını yıkmaktır. Fakat ben, onun görevini tamam-lıyamıyacağından ve yemekle içkiye düşüp vaktinden ön-ce ağırlaşacağından korkuyorum. Onun zamansız yokolu-şu dünyayı en iğrenç akıl mastürbasyonuna teslim eder. Bunun için toplumcu kırbacının bağlarını sağlamlaştırıl-ım ve yumuşamasına engel olalım. Bütün deriler yüzül-sün, ne filozof kalsın, ne de canavar. Sonra görürüz!

Ben, uzun bir süredir olgunlaşmış geniş bir fikri ya-rımıyamalak özetlemeğe çalışıyorum. Giritli'min, kafasın-daki delillerle konuşacağı gün ey zavallı insanlar, siz us-tanızı bulmuş olacaksınız! Çünkü onun cebinde, sizin ka-fanıza sokamadığınız şeyler ve kendisinde de bir Giritli beli var... size binecektir o... Dünyanın, soğuk insanlar tarafından yönetilmesi ayıptır. Ateşli ve müteşebbis gü-dücüler ve insan enerjisinin dâhi örgütleyicileri bir el-lerle toprağın bereketli zenginliklerini söküp diğerile bunları aç insanlığın kokmuş ağzına atan kişilerden ol-salar bile...

İşte Giritli bu insanlardandı. Bir çorba, bir libre pa-tates, ya da bir tütün balığı yerdı. Dünya turuna çıkar-ken bagajı on kilo idi. Kompartımanı bir yatak...

Fakat istekleri tümün hepsi. Dostluğu titretici bir mutluluk..

Kanlı bir tarzda titrese bile, durmadan yayılmak zo-runda olan insanın zavallı çamuruna bakarak bulduğum kurtuluş yolunu ona borçluyum.. O toplumculukta, her-şeyden çok çekinmemiz gereken ve sesinin yankısı en

vahşı halkların saçı çözülmüş beynine kadar ulaşan dramı görmekteydi. Bana derdi ki:

— Ee Kefalonyalı!... Gel, bir gün bizi hapse atsa bile toplumculuğa el kaldırmıyacağımıza yemin edelim; yarın, öbür gün insanlık, noksansız kurtuluşu ona borçlu olacaktır. Vadettiklerinin çok azını gerçekleştirecektir ama o, bütünleri ve hatta imkânsız olanları vadetmektedir. Ve işte, bizim paniğe kapılmış devrimiz böyle bir cesarete muhtaçtır. Çuvaşlar'ın hikâyesini unutma:

İç savaş biter bitmez bir Çuvaş heyeti, Halk Eğitim Komiseri'ne çıktı. Komiser sordu: «E, ne haber? Sovyetinizi seçtiniz mi? Suiz'de bana ne yaptığınızı söyleyin bakalım...» Heyetin başkanı karşılık verdi: «Lunaçarski yoldaş, Sovyetimizi kurduk, sonra da Çar'ın bize zorla kabul ettirdiği papazları kovup dağda yaşayan büyücülerimizi geri getirdik.» Komiser: «Önemli birşey yapmadınız. Bir papaz kovup bir büyücü getirdiniz ama, istediğinizi de yapmış oldunuz. Elbet bu da özgürlük demektir. Diğerleri, siz istesenez de, istemesenez de kendiliklerinden geleceklerdir!...»

Veremli ihtiyar öğretmen Su-ki bir rahlede oturuyor. Terli göğsünde saklıyor mektubu. Bağırıyor:

— Çita!

Kimse yok!

Fakir evine doğru döndürüyor zayıf başını. Kapı ardına kadar açık... kapkara bir ağız gibi esniyor.

— Çita!

Ayağa kalktı. Parmakları karıncalanıyor. Raksa hazırlanıyor kendini sanki bu ölü parmaklar. Su-ki bir adım atıyor. Eşikte dümdüz, zahmetle doğruluyor çelimsiz vü-

cudu. Büyük ve kasvetli Kaliforniye kenti, ağır bir hava; makinalar, solugan sesler, kusma isteği doğuran bir kokudan ibaret delici, keskin bir çığlık, ter ve yağ, aç maymun yavruları gibi çığırtkan ve hoplayıp zıplayan iskelete dönmüş çocuk sürüleri: sarı Geto, Çin mahallesi...

Gülümsüyor Su-ki: Kararmış rüzgârın ortasında ince yapılı, kederli bir çocuk uyuyor: Ni-Nel'in oğlu. Sağ elinde bir portakal var. Küçük gövdesi sağa doğru eğik. Sendeliyor.

— Çita!

Ufak tefek, sarı bir kadın beliriyor. Toprak rengi, eski bir kimono var üstünöde. Dalgın gözleri çok üzgün, ağzı açık.

— Çita, çağırıyorlar beni, gitmeliyim!

Ufak tefek, sarı kadın:

— Evet, deyip karanlıkta kayboldu.

Bir hıçkırık... Hepsi o kadar!... Su-ki kulak kabarttı: yok başka birşey...

Avuçlarını yaralı göğsüne götürdü ve:

— Su-ki, dedi, titreme!

Gri saçlı şair Amita yazı masasının üzerine eğilmişti. İncecik elile yukarıdan aşağı uzun çizgiler çiziyordu. Küçük ve fakir odası çıplak denecek durumda: birkaç kitap, ufak bir su testisi, bir kanarya. Dipteki siyah bir etajerin üzerinde küçük, yaldızlı bir Buda heykeli gülümsüyor. Buda bağdaş kurmuş.. Dizlerindeki mavi lotüs çiçeği solmağa başlamış bile...

Pencere açık: Sonsuz ve mavi Japon denizi uzanıp

gidiyor; bahar güneşinin altında yavaş yavaş buharı tütme-
mekte!...

Mısralar yazıyor Amita: bir dram. Onüç çocuk çimenlerin üzerinde oynayıp avaz avaz baharı şakıyorlar. Birden onüç asker beliriyor.. Kaba, basit ve heyecanlı askerler. Kovalıyor bunlar... İnsan kovalıyor. Çocukları görüyorlar; bir tanesi:

— Emir var mı? diye soruyor.

Karşılık veriyor öbürü:

— Var sanırım!

— Öldürelim öyle ise onları!

Askerler biraz eğiliyor, sağ kollarını oynatıp onüç çocuğu biçiyorlar. Sonra bir tanesi:

— Emir yok! diyor.

Askerler onüç tane kalkanlarla küçük cesetleri örterek gidiyorlar. Önce güzel, çiçekli tepeye çıkıyor, orada biraz duruyor, sonra bir adım daha atarak kayboluyorlar.

O zaman çocuklar kalkanları kaldırıyor, halka doğru eğilerek şunları söylüyorlar:

— Ağlamayın! Sahiden değildi. Hayır, sahiden değildi; tiyatrodur bu!

Amita uzun ve gri saçlı kafasını kaldırıyor. Denize bakıyor uzakta. Denizin ötesine bakıyor, siyah gözü dalgınlaşarak bağılıyor:

— Utanmıyor musun, Amita? Sözleri yazıp sıralamaktan?

Dönüp Buda'ya bakıyor. Bilenmiş bir jilet gibi gülümseme, tâ kulaklarına kadar yüzünü yırtıyor Buda'

nın... Fazla çekik, fazla siyah gözlerinden zehirli ve tatlı bir bakış damlamakta... Ürperiyor Amita!... Ve mırıldanıyor:

— Utanıyorum, yeter!

Kalın bambu bastonunu yakalayıp denize doğru inmeğe başlıyor.

Demir haddehanesi. Korkunç maşalar yavaş yavaş çeneler gibi hareket ediyor. Fırın ağızları açılıp kapanarak güneş gibi kızgın mermileri yutmakta. Rüzgâr her yandan eserek fırınları, işçileri ve makinaları...

Birden yarı karanlıkta çıplak bir kol havaya kalkarak duvarın üzerinde ilerliyor. İri iri yazılar çiziyor inip kalkarak. İşçiler doğrulurken yorgun belleri gıcırıyor. Kol, bir yazıdan diğerine sıçrayıp alabildiğine koşmakta. İşçiler, ağızlarını açmış eli izliyor ve heceliyorlar:

«Devrimin...»

Çıplak, kemikli kol ilerliyor, ilerliyor... Kan gibi fışkırıyor anlam:

«Yıldönümü...»

İşçiler bir an ürperiyor. Çökük şakakları, Enternasyonal'in zafer marşlarıyla doluyor. Açılıp kızıl bayraklar gibi harekete geliyor yürekler...

İhtiyar işçi Azad yeniden kaldırıyor kolunu ve yanarak kıvrılıyor. Kocaman harflerle arkasını getiriyor yazının:

«Moskova'da!»

Loc'daki korkunç yahudi getosunda Raşil yollara düştü. Sis evlerin arkasında sürünüyor. İnsan güçlkle

soluk almakta. Raşil alev gibi koşuyor. Fabrikaların büyük avlularına gömülüyor, karanlık koridorlara dalarak bağıyor:

— Yoldaşlar!

Güzel gözlerinden alevler saçılıyor... Tıkabasa seslerle dolu ağzı...

— Yoldaşlar! Durdurun işi. Moskova'ya gidecek temsilcilerimizi seçelim...

Polonyalı bir asker koridora dalıyor. Kovalayıp yakalıyor Raşil'i... O ise elinden kurtuluyor. Fabrikanın bir köşesindeki çamurların içine gömülüyor. Ama parılparıl parlamakta Raşil'in alnı, kartal burnu ve gözleri. Asker yeniden üzerine atılıyor. Bir, iki, üç defa... Siyah saçların arasından kan dereler gibi akmakta... Boynu ile fakir sarı blûzu kan içinde kaldı.

Şafak söküyor. Koyu kıvamda ve pislikle dolu kut-sal Ganj kırmızı rengile akıyor. Büyük bir dokuma fabrikasının bodrumu. Hava ıslak ve boğucu. Hiçbirşey görünmüyor... Birden, siyah hava deliğinden bir ışık huzmesi geçiyor. Sarı saç örgüleri, bağdaş kurmuş otuz kadar kadın işçi, zayıf kollar, açlık ifadesile dolu yüzleri, toprak rengindeki ayak bileklerinde bronzdan yapılmış ikiyeşer halka.

Eğilmiş halde, Hindli işçi kadınlar. Herbirinin avucunda biraz pirinç ve birkaç kırmızı biber tanesi var. Soluklarını tutmuş, herbiri yere dikkatle birer birer, taneleri dörtköşe bir çerçevenin içine koyuyorlar. Sonra, ellerini çekerek bakıyorlar.

Bu sabah, tamamen ilkel olan, mozaikten bir tası bi-

tirmekteler. Çevre, bayağı canlı gibi çizilmiş. Alın, burun, sakal, küçük vahşi gözler ve biberle yapılmış alaycı ağız.

Hindli kadınlar, sevinçlerinden ellerini çırparak çıplak ayaklarıyla sıçırıyorlar. Ah! Ah! Moskova'lı erkek ve kızkardeşlerine yolladıkları hediye, nihayet capcanlı duruyor önlerinde.

Lenin! Lenin! Hepsi birer birer ona bakıyorlar. O gülümsüyor. Çok elli, çok ayaklı, korkunç Tanrı Siva gibi gülümsüyor. Felâketle sevginin efendisi...

Sağrıları sağlam, kocaman ve hassas ağızlı, genç bir işçi kadın kollarını açıyor. Bütün arkadaşları onun kollarına atılıyorlar: gülüp ağlamakta ve ona iyi yolculuk dilemekteler. Portakal renginde büyük, yünden bir şalla örtüyorlar onu. Yaşlı bir işçi:

— Bize oralardan bir avuç toprak getir! diyor.

Genç bir kadınsa, ağlıyarak bağırmakta:

— Orada konuş, Gandara, korkma! Neler çektiğimizi söyle!...

İhtiyar keçiş Ananda, çürümüş bir ağaç kovuğundan çıkıyor. Yeni kazılmış, açık bir mezara benzer renkte, sarı ile siyah arası, çul haline gelmiş bir cüppeyi sürümekte. Bir kuşunkini andıran uzun boynunda, bronzdan bir çingene çanağı sarkıyor. Bronz çanağın üzerine, eski Pali yazılarıyla uzun bir cümle yazılmış:

«Gözlerini, kulaklarını, ağızını, burun deliklerini, parmaklarını kapa; beynini kapa; içini boşalt; dünya yoktur...»

Yaşlı keçiş, kutsal ırmağın içinde birkaç adım attı.

Durdu, poyraza, ormana kulak verdi... şakıyan kuşu, kükreyen arslanı, titreyen tavşanı ve kurt ile geyiğin yürek atışlarını duyuyor sanki...

Ormanı aşılıyor kulağı, Pencab'ın aşılmaz yoğun ovalarına uzanıyor, Himalayalar'daki çukurlara gömülüyor, sınırlara varıp Hindistan'dan ayrılıyor, Afganistan'a ulaşıyor, Pamir'e çıkıyor, Tacikistan'a, Özbekistan'a, Karakurum ile Kazakistan'ın ıssızlıklarına dalıyor, Aral ve Hazar denizlerine giriyor, ıssız Kırgız ve Kalmuk ülkelerinin ötesine geçiyor ve birden mutluluk içinde, mavi Volga sularından çıkıp onların yanından geçiyor ve sevinliyor.

Gülümsüyor, ihtiyar keşiş Ananda!... Vücudunun en derin yerlerinde bağdaş kurup oturan heyecansız ve sağır Tanrı'yı hissediyor içinde... Kulaksızdı o! Ama birden uzakta, kuzey yönünde biri bağırdı. Bu insan sesi, Tanrı'nın sağ şakağına çarptı ve onu, kulak yapmak zorunda bıraktı kendi için...

İhtiyar keşiş Ananda gülümsüyor:

— Zavallı Tanrı!... Zavallı faniler!... diye mırıldandı. Size yardım etmem gerektiğini anlıyorum. Acıyorum sizlere.. Ve geleceğim!...

Sonra çingenelere yaraşır çanağını alıp kuzeye doğru yola çıkıyor.

Moskova. Yağmur yağmakta. Sis içinde ışıldıyor köyler. Ve bütün ırklar! Sarı, siyah, beyaz temsilciler. Kaldırımlar, kırmızı elmalar, tütün balıkları, hıyar turşusu ve kükürt sarısı ile kırmızılı yeşilli çiçeklerden süsleri olan oyuncaklar dolup taşıyor. Sığır derisinden gocukla-

rı, karmakarışık ve vıcık vıcık sakalları, iç yağı sürülmüş kalın, deri çizmelerile mujikler geçiyor: havada ağır bir ahır kokusu var...

Gürcistan Meryemi'nin hayret verici tasviri, Kızıl Meydan'ın giriş yerindeki kapıda ağılıyor. Çamur içindeki ağlayan ufacık kilisenin dumanı tütmede. Eşikte çingencer, saygıdeğer ihtiyarlar ve uzun saçları yağlanmış keşişlerin meydana getirdiği iki sıra insan var. Bazıları diz çökmüş, bazıları kamışlar gibi eğilip kalkıyor, fakat hepsi de alçak sesle esrarlı bir sözü mırıldanıyorlar: «İsa!»

Küçük kilisenin karşısındaki genç bir işçi tam duvarın önünde elini kaldırıyor. Meşin ceketi, hafif yağmur altında, demir kapaklı bir göğüs gibi parlamakta.. Elile aceleci ve geniş hareketler yapıyor; büyük bayramın programlarını yapıştırmakta. Birden rengârenk resimlerle örtülüyor karanlık duvar; şafağın al renkli alevleri içinde beyaz bir orakla siyah bir çekiç kucaklaşmış bir halde yükseliyorlar. Ötede, ışıklar içindeki Lenin, dikilmiş bir halde elini kaldırıyor. İşçilerle çiftçiler karanlık topraktan çıkıp henüz kapkara olan ellerini ışığa doğru uzatıyorlar. Beride, alınıdaki yıldızile bir kızıl asker, elini güneşe siper ederek ciddi ve delici gözleriyle uzaklarda, çok uzaklarda boşlukları araştırıyor. Moskova'nın yüreği Kremlin, günün ilk ışıklarında tehdit edici bir tavırla uyanmakta. Kiliselerinin altın kubbelerini siyah, besli kargalar örtmüş. Genç kızlar, parlak kırmızı kumaştan yapışmış büyük yıldızları kucaklamakta.. Aydınlık bodrumlarda çocuklar geniş, kıpkırmızı kumaşların üzerine beyaz yazılar yapıştırıyor: «Dünya proleterleri, birleşiniz!»

Kızıl askerler geçiyor; yer sarsılıyor. Kaldırımın kenarında duran on yaşlarında küçük bir öncü kollarını açmış, sevinç içinde bağırıyor: «Aa!» Güçlkle ayakta dura-

bilen ihtiyar bir burjuva kapıya yaslanmış titriyor ve o da boğularak mırıldanıyor: «Bu (A!) dünyayı yutacak.»

Roma'daki Gigi Sarayı'nda Mussolini'nin iri çeneleri kısıldı, kulakları yavaşça oynıyarak Moskova'ya doğru döndü.

Kuzey yıldızı gibi yükseliyor Kızıl Yıldız!

Kötü bakışlı gözlerle, maviye kaçan siyah saçları, kara ve deniz avına mahsus güzel basit silâhları, fok derisinden yapılmış küçük sandalları, zıpkınları, üzerinde kutbun büyük efendisi ayının farkedildiği ilkel resimlerle dolu kilim ve paltolarile buzlu steplere perçinlenmiş sert ve sıcak vücutlu Mongollar, yarı barbar halklar, Vogullar, Yakutlar, Kırgızlar, Altaylılar, Laponlar...

Sağlam çeneli, hilekâr ve derli toplu iki Lapon karşı karşıya bağdaş kurmuş içiyorlar: doymak bilmez bir ifade, sulanan tenin güç dolu mutluluğu, yüzyılların ötesinden gelme hayvanın yarı kapalı, yokolmuş gözleri!...

İkisi de, yarı sarhoş bir halde, Seyd adlı ruhlardan bahsediyorlar. Kötü, çok acayip ve korkunç ruhlardır bunlar... Karelia'daki Niuda ırmağının tam ortasında bulunan Estrovski taşının içinde yaşar bu Seyd ve iki uzun elile balık avına yardım eder. Fakat dikkatli ol! Ona şu sözleri mırıldanarak kırıntılar dökmelisin: «Ne kadar kırıntı, o kadar balık!»

Başka bir Seyd, Çom-çiçit-çi, kayanın içinde yuva

yapar. Kadın gördü mü kızar o.. Seninle beraber balık avlıyan karının başını örtmelisin.. Çünkü Seyd onu görürse korkunç bir rüzgâr çıkarır ve sandalını parçalar. Dağlara, kutup geyiklerine, çocuklara başka Seyd'ler hükmeder. Ayıya bir başkası... Aşk ile ölüme başkası..

İki Lapon'un yanında oturan meşin ceketli genç bir adam birden başını çeviriyor. Laponlar susuyorlar. Genç adamın gülümseyişinde ürkütücü fakat tatlı bir ifade var. Kısa ve kalın boyunlarını uzatıp dinliyorlar. Genç adam diyor ki:

— Yeni bir Seyd var şimdi. Şu son yıllarda ortaya çıktı. Yeryüzünü dolaşıyor. Elindeki ağır çekiçle «krak! krak!» diye bütün öteki Seyd'lerin kafalarını kırıyor.

Titriyor iki Lapon. Endişe içinde bakışıyorlar.. Kımıldanıyor, kaçmak istiyorlar.

— Yeni bir Seyd mi? Hangi Seyd?

Genç adam yavaş, çok yavaş bir sesle, o basit ve tatlı «Lenin» sözünü sert karların üzerine salıveriyor.

Buhara'daki firuzeli minarede yeşil sarığı ile ihtiyar müezzin uzaklara, çok uzaklara, Şeytan'ın vatani Moskova'ya giden trene bakıyor. Hüseyin'in komsomolcu oğlu yolda. Mektup aldı, gidiyor. Yaşlı baba, kızışmış akşam havası içinde iki titrek elini açıyor: «Lânet olsun sana, Hüseyin!»

Şanghay. Öğle vakti. Biçimsiz ayaklarla sarı renkli kadın ve erkekler karınca gibi kaynaşıyor. Uluyarak geçiyor otomobiller. Şişman beyaz baylarla uzun boylu sa-

rışın bayanlar cam kapının arkasında eğilip gülüşüyor ve güneşte parıldıyor altın dişleri.

Kalın camlı gözlükleriyle ufak tefek, hastalıklı öğrenciler koşuşup sokaklarda dağılıyor. Kimisi tıkabasa dolu kahvelerde kayboluyor, kimisi kapıların kenarında, fabrika, okul, banka ve kışlalarda duraklıyorlar. Titrek ellerle acele acele, kırmızı kâğıtlar dağıtıyor bunlar: sömürülen işçiler, çiftçiler, askerler, erkekler, köle kadınlar... temsilcilerinizi seçiniz. Moskova çağırıyor!.

Ellerindeki demir başlı kalın sopalarile atlılar düşüyor peşlerine. Panik... Yollar boşalıyor, kepenkler gürültü ile kapanıyor. Astoria otelinin önünde bir atlı kolunu hızla kaldırıp indiriyor. Bir öğrencinin kafatası kırıldı ve parçaları kaldırıma savruldu: bir avuç saç, beyin ve küçük cam parçaları...

Derin, mavi bir denizin üstünde kırmızı bir kayadır Girid.

Girid kâğıtta, Avrupa, Asya ve Afrika arasında sefer yapan uzun bir gemiye benzer. Ve insanlar insanları sömürür bu kayanın üstünde... Ama bu kayanın üstünde direnen, savaşan ve affetmeyen bazı kişiler de vardır.. Soluk benizli ve kararlı birtakım tütün işçileri, limandaki tahmil tahliyeciler, bahriyeliler ve kadersiz savaş malûlleri...

Bütün acıları duyup anlar Yeranos! Ama vücutlarından çektikleri bu acıları ayırmak ve bütün bu dünya acılarının bir sentezini bulmak için çalışır.

Yeranos, Libya denizine bakan Apezanes manastırında didinip mücadele etmede... Ruhunu sözlerle anlatıp kurtarmağa çalışıyor. Etrafını çeviren halkın ruhunu an-

latıp kurtarmağa.. Ruhu ince, nazik vücudunu sarsıyor..

Yeranos bu akşam başı önünde düşünürken, birden kuvvetli bir ses duydu. Yerinden fırladı. Deniz kıyısına vardı ve sıkıntı içinde dolaşmağa başladı. Tuzlu havayı oburcasına dolduruyor ciğerlerine. Beyni gerilmiş bir yay gibi: Moskova! Moskova! Bağırان kimdi? Ah, bu yolculuğu nasıl istiyordu!.

Tâ çocukluğundan beri bu Afrika adası üzerinde Rusya ona, her zaman rengârenk, karlarla örtülü ve aşılması imkânsız, efsanevî bir ülke imiş gibi görünmüştü: altın kubbeler, geniş kırmızı kuşaklı mujikler, yeşil gözlü kadınlar, çılgınca rakslar, titrek ve acıklı balalayka müziği...

Türk egemenliği altında yaşlı Giridlilerin kırmızı feslerini yan giyip Türk kahvelerini bastıkları ve canlarını tehlikeye sokarak: «Özgürlük! Özgürlük! Moskof geliyor!...» şarkısını söyledikleri zamandı o...

Ve şimdi, artık olgunlaşmış bulunan Yeranos içinde, birden ihtiyar bir Giridli'yi, kırmızı fesini yan giyip bütün gücü ile aynı şarkıyı okuyan dedesinin sesini duyuyor.

Güneş batıyor. Bütün Afrika toprağı hâlâ kaynayıp buğusu tütmekte. Muz, hurma ve kauçuk ağaçları karardı. Dan! Dan! Dan! Tepeyi tırmanıyor davullar! Bütün o kuru ve yaygın tepe davul sesleriyle inlemekte.

Geniş tabanlar, ince ayaklar, güzel zenci vücudları. Misk, mısır ve ter kokusu. Uzun sarkık memeli kadınlar ateşler yakıp çığlıklar atıyorlar.. Raks başlıyor!...

Maske dağıtıyor, çılgın büyücü Toda Raba... Rengârenk çulları sallanıyor, açılıp kapanıyor ve iri gövdesi

görünüp kaybolarak ışıldıyor.. Boynunda, bel ve baldırlarındaki demir takımlar (anahtarlar, çiviler, düdükler, çingiraklar, at nalları) neşeli ve tehditkâr şangırtılar çıkarıyor.

Geniş ve kanlı bir kütüğün üzerinde toplanıyor ağaçtan yapılmış tanrılar. Titreşiyor hepsi. Aralarında, hepsini aşarak kocaman, kadidi çıkmış kara korku tanrısı tepelerine dikilmiş alay ediyor onlarla..

Toda Raba koca davulu yakalayıp tepenin üstüne çıkıyor, korku tanrısının önüne dikiliyor. İri bir parça et atıyor ona Toda Raba.. Sonra tırmanıyor ve hurma şarabı dolu bir susağı uzatıyor. Kolunu kaldırarak bağırıyor Toda Raba:

— Fidi-Mukulu! Fidi-Mukulu! Fidi-Mukulu! Yer yüzünde herşey güzeldir: et, kadın ve mısır!...

Yeryüzünde herşey güzeldir! Ama zenginleri neden yarattın? İngilizleri neden yarattın?

Toda Raba sustu. Toda Raba kulağını yere yapıştırdı. Toda Raba dinliyor. Hiç birşey sezemiyor Toda Raba. Hiç birşey anlamıyor ve gülüyor. Toda Raba kahkahayı bastı, kalın dudaklarının arkasından dişleri parıldadı. Kadınlar kısraklar gibi kişnedi.

Toda Raba ellerini kaldırdı; Fidi-Mukulu'nun korkunç maskesini yakaladı, yerden yere attı ve erkeklerle bağırды:

— Fidi-Mukulu artık işitmiyor, öldürmüyor, yemiyor! Fidi-Mukulu öldü!

Toda Raba belinden kocaman, eğri bir bıçak çıkarıyor. Köpükler saçılıyor dudaklarından. Maskeyi bıçakla vurarak parçalıyor, burnu kesiyor, büyük çeneyi testereliyor, uzun saçları kırıyor. Kılıklı boynun etrafındaki düşman dişlerle yapılmış gerdanlığı bırakıyor. Kesiyor To-

da Raba, kesiyor, kesiyor.. Başı, elleri, gözleri başka bir yüz ile doldu.

Erkekler birden haykırdı. Önlerine dikildi yeni maske: büyük bir ağız, kabak bir kafa, tehditkâr gözler.

«Lenin!»

Toda Raba bağıırıyor

— O duyar, o öldürüp yer! O çağırdı. Ben duydum o sesi. Şöyle bağırdı: «Gel Toda Raba! Toda Raba gel! Toda Raba gel!» Ve ben gidiyorum.

Maskeyi boynuna astı, göğsüne dayadı, yolda yemek için bir deste şeker kamışı aldı ve Kuzey'e doğru yollandı.

Cüce tanrılar, şeytanlar, devler, raks ve alay eden mitolojik yaratıklar, mantar gibi küçücük ipekli şemsiyeler, davullar, çanlar, çingiraklar ve ağaç ile fildişinden yapılmış, hilekâr, yılan gözlü, kadın göğüslü Buda'lar!.

Hokkabazlıklar, yağ ve terden ibaret mide bulandırıcı bir koku... Sağlı sollu iki tapınma değirmeni: dindarın duası asılmış oraya ve dönüyor, dönüyor, dönüyor... 108 defa... Sarı keşiş diz çökmüş, gövdesini sallıya sallıya alışılmış mısraı tekrarlıyor:

«U mani pal me hum!... U mani pal me hum!...»

Su-ki dudağını ısıyor, bağırarak istemiyor. Tanrı ve şeytanlarla dolu fakir barakasına girip çıkıyor. Yanıyor çökük şakakları. Tapınma ile tanrıların yardımı olmadan insanın kurtuluşunu arıyan umutsuz ve kahraman din... Şimdi insan yüreğindeki politeizmin, ürkeklik ve budalalığın içine düşmüş!

— Kimdi bu Buda?

Keşiş gözlerini indiriyor, ellerini kavuşturup mırıldanıyor: «Tanrı!»

Su-ki hiddetle yerinden fırlıyor. Dünyayı yönetip yıldırım hızile yokeden, tanrılarla korkuyu yaratıp mahveden bu bağdaş kurmuş, çapraz ve hareketsiz duran kişi, şimdi ölümünden sonra, her yanları korkularla çevrilmiş bir sürü tanrının lideri. Halk onun korkunç ve çıplak olan adına bile dayanamadı.

— Kimdi bu Lenin?

Keşiş yine inanmamış gözlerini indirdi, ellerini kavuşturup mırıldandı:

«Tanrı!»

Su-ki bir parmağı ile omuzuna dokundu ve iğrenerek onu dürttü. Alçak sesle:

— Sahtekâr, dedi, sahtekâr, yalancı, korkak!

Su-ki hızlı bir yürüyüşle Vladivostok'u geçti. Gece oldu. Pis sokaklardan, gürültülü limandan, eski duvar ve bodrumlardan bölük bölük Çinli dolup taşıyor, büyük yolları doldurarak kaldırımlarda çömeliyorlar. Zayıf vücutlar, tırmanan bir geyiğin atik hareketleri, araştırıp inceleyen gözler, keskin ve ani ray gıcırıltıları. Liman hammalları, hokkabazlar, tüccarlar.. Gülüyor, öksürüyor, sigara içiyorlar. Yüzü koyun uzanmış ihtiyar bir Çinli, denize bakarak şarkı söylüyor. Su-ki bir an durdu. Erkekçe, oynak av gibi vahşi bir şarkı. Sanki orman içinde bir

erkek bir kadını (ya da yağlıca bir kadını) izliyor, gözetliyor ve ona tuzak kuruyor.

Bir Çinli kabataslak dükkânının ön tarafına Lenin'in resmini çizmiş: seyrek sarkık bıyıklar, çekik gözler, sarı bir ten... Etrafında buğday başakları ve ağır gelinciklerle süslenmiş Çince mısralar var: «Lenin ölmedi. Ölümsüz olarak aramızda yaşıyor. Gelecek kuşaklar Lenin'i kurtaracaktır, çünkü onun büyük yüreği Çin uğruna çok çekti.»

İri damlalar halinde yağan yağmur. Hava serinliyor. Vaktinden önce gelişmiş göğüslerle Mongol kızları geçiyor. Gülüyor, başlarını geriye atıp acele acele koşuyorlar. Dik sakallı bahriyeliler soluyarak onları kovalıyor. Limanın ateşli ve hızlı aşkile hava ağırlaşmış.

Su-ki elindeki günebakan tohumlarını ayıklarken adımlarını sıklaştırdı. Pekinskaya Ulitsa. Kırmızı kâğıt fenerler, kılıçlar, fiyonklar, yılanlara ve pagodalara benzeyen acayip yazılar, adi ve etkili bir koku: Çin tiyatrosu..

Su-ki geç kaldı. Salonda ayak uçlarına basarak ilerliyor. Ritsi Kitai (Haykır Çin!) yi oynuyorlar. Su-ki nefesini tutuyor. Çin proleterlerinin bütün acısı kendini gösteriyor sahnede... Acı, ümitsiz ve derli toplu. Su-ki tırnaklarını fakir göğsüne batırarak içini çekiyor: «Ah! Ah! Bu acı neden? Neden?» Bunca insan eti, kızgın sesler, göz yaşları... Sahnede ufak tefek bir Çinli kadın alev gibi titremeksizin ve cesaretle oynamakta. Bir ihtilâlcî çığlığı atıyor. Ümitsiz bir halde gidip geliyor tek başına.. Kolu na sarılmış ince bir ip var elinde; çıkıyor, çıkıyor, sonra şarkı söylemeğe başlıyor. Çin gibi acıklı, monoton ve içine girilmesi imkânsız bir şarkı... Sonra, ipi kaygın direğine bağlayarak boğuyor kendini.

Su-ki titriyor. Gözlüğünün camları buğulandı. Elini boğazına götürüyor. Salondaki herkesin sırtından hırslı

bir ürperme geçiyor. Sessizce haykırıyor bütün sarı vücutlar. Ayağa kalkıyorlar. Ön sırada, benzi fazla solmuş Çinli bir asker dudağını ısıtıyor. Şanghay'dan gelip Moskova'ya gitmektedir. Herkes etrafını çeviriyor, birbirine sokulup bakıyorlar. Toprak rengi yüzler karardı. Sık kitleler halinde, büyük kuşlar gibi gırtlaktan sesler çıkarak çıkış yerine doğru yollanıyorlar.

Tek başına kalan Su-ki endişe ile eğiliyor. Bağıran kim? Su-ki bu akşam, ırkının küçük ve sert bakışlarında büyük bir katliamı ürpererek gördü.

Korku içinde düşünüyor: «Bu, Sovyet toprağının bana verdiği ilk korkudur. Titriyorum.. Çok zayıfsın Su-ki, ölmelisin!»

Ertesi günü Sibirya. Aşılmaz, umutsuz tunduralar, dev ırmaklar, bataklıklar, kargalar.. Vagonun penceresine eğilen Surki, boynunu uzatmış, bakıyor. Altın yeleli, kızgın atlar, inekler, mandalar. Bir köy görünüyor. Kızıl sakallı, mavi gözlü birkaç mujik.. Trenin içine bir sürü gibi, ağırlıkla çöküyorlar.. Tren ötüyor. Sonsuz ve dilsiz tundra yine açılmağa başladı...

Su-ki mutlu! Küçük ve zayıf olan vücudunun büyüdüğünü hissediyor. Toprağın dışında olduğunu. Öksürükten hırpalanmış göğsünde bir yıldız raksetmekte... Pencereye dayanmış Su-ki... Fazla şişkin çantasını dizlerinde sıkıyor. Amerika'da iyi olarak neyi bulabilmişse Moskova'ya götürüyor. Belki S.S.C.B.'nin yeniden kuruluşu için bir yardımı olabilir: okul programları, istatistikler, kamu sigorta kanunları, işçi evleri için plânlar... Su-ki aynı zamanda valizinin dibinde, bir mendile sardığı en iyi Amerikan mısırının tohumundan da götürüyor.

Bir çingene girdi içeri: işçiye benziyor.. Hep aynı istekli gözler. Vagonun ortasında dikilip öksürüyor. Sonra, hırs dolu retorik bir el hareketile uzun bir nutka baş-

lıyor. Uyanarak dinliyor Su-ki: savaş sonunun yaşama şartları... ekonomik durum... büyüyen işsizlik... Çingene, oturan yolculara soğuk bir gözle bakıyor. Kasketini çıkarıyor, hiçbir şey söylemeden, dalgın ve cimri bir tavırla metelikleri topluyor.

Saatler, günler geçmekte, kara çamların içine gizlenmiş köylerin bacaları tütmekte... Yağmur yağıyor. İncecik yağmur ebediliği tatlılıkla yutmuş. Ah, Moskova daha ne kadar uzakta!. Su-ki'nin yanındaki iki mujik alçak sesle konuşuyorlar: «Sovyet... Kollektifler... Lenin...» Biri başını sallıyarak:

— Evet, evet, diyor, Batiuşka... Şeytana bir mum yakmamız gerek. Yeryüzünde oturan odur. İşitiyor. Öteki ise işitmiyor.

İki Samoyed binip Su-ki'nin karşısına oturuyorlar. Biri uzun boylu, zayıf ve dişleri dökük. Öteki kısa boylu, şişman, esmer, dar alınlı, gri gözlü. İçi hem korku, hem sevgi ile dolu. Su-ki yemek yiyordu. Uzak kardeşlerine çay, tereyağı ve birer patates ikram etti. O ısrar edince ötekiler şüpheli bir tavırla gülümseyerek sokuluyorlar. Çok saygılı ama endişeli bir halle yiyorlar. Su-ki onlara biraz votka veriyor. Korkarak geri çekiliyorlar. «Acaba bu yabancı kendilerinden ne istiyor ve neden onlara yiyecek ile içecek veriyor? Şüpheli birşey var bunda.. Gözle-rimizi ondört açalım!» Hayat kavgasının merhametsiz olduğu sert bir iklimde doğmuş insanlar olarak bu beklenmedik cömertliği nasıl anlıyabilirler? Havada ayı konusu duydukları zamanki gibi yavaşça ilerliyor, etraflarına bakıyor, içmekten kaçınıyorlar. Şehir saraylarının o pahalı prensesi orada duruyor. Bir tuzakmış gibi bakarak yaklaşıyorlar ona.. Su-ki dizlerine dokunarak:

— Bana bir iyilik yapmak ister misiniz? diyor.

Ayağa kalkıyorlar. Kulakları geyiğinkiler gibi oynuyor. Su-ki devam ediyor:

— Bana bir şarkı söyleyin.. Bir savaş şarkısı, ya da aşk ile ölüm üzerine bir şarkı..

İki Samoyed bakışarak konuşmadan anlaşıyorlar. Cevapları red:

— Bilmiyoruz!...

Su-ki bunun üzerine onlara cesaret vermek için Çin melodileri söylemeğe başladı. Samoyedler dinliyor ve acıklı şarkı onlara bir ninni gibi geliyor. Gülümseyerek susuyor Su-ki. Birden uzun boylu olanının sesi yükseliyor. Çin şarkısına benzer tatlı ve monoton bir şarkı söylüyor. Motif, aç bir martı gibi acele gidip gelmekte.. Samoyedlerin gözleri hafif bir buğu ile örtüldü. Sessizlik.. Benzi solan Su-ki ürperiyor. Dişleri dökük olan öteki Samoyed açıklıyor: «Bu, aç olduğumuz zaman söylediğimiz bir şarkıdır. İhtiyar baba avutmak istediği çocuğu ile şöyle konuşur:

«Bütün gün suların üstüne eğildiğin halde akşamları ağların boş, belin kopmuş olarak döndüğünü hatırlıyor musun? Evet, evet ama, hayat güzeldi! - Yatakta vücudun yaralarla dolu olarak uluduğunu hatırlıyor musun, baba? Evet, evet ama hayat güzeldi! Çok aç olduğun zaman ağlayıp karını dövdüğünü hatırlıyor musun, baba? Evet, evet ama hayat güzeldi!»

Su-ki'nin dişleri birbirine çarpıyordu. Köşeye saklandı ve bir daha konuşmadı.

Küçük bir köy istasyonunda yaşlı bir çingene içini çekerek trene bindi. Sürüklenerek sırsıklam bir halde vagona girdi. Kapının açıldığı tarafa yaslandı, uzun, diken gibi sakallarında iri su damlaları parlıyor. Gübre ve ıslak orman kokuyor üstü. Geniş ve kutsallık ifade eden el hareketleriyle yavaşça istavroz çıkardı. Sonra kollarını kavuşturarak ağır ve melânkolik bir kilise tekerlemesini okumağa başladı. Eski, iyi Tanrı'ya yalvarıyor. Duasını

bitirdi. Yine istavroz çıkardı, sonra yavaş yavaş her yol-
cuya yaklaştı, elini göğsüne götürdü ve yere kadar eğildi.

Su-ki yoruldu... Çok üzüntülü... Ah, Moskova daha
ne kadar uzakta! İşçilerle çiftçiler, keçi derisinden yapılmış
kürklerinin kokusu... Su-ki'nin yanındaki yaşlı bir
işçi, kocaman votka bardaklarını bir yudumda dikiyor.
Cebinden büyük bir tütün balığını çıkarıp iri iri parçalara
böldü ve yavaş yavaş kahvaltıya başladı. Kocaman
bardağını yeniden doldurdu...

Surki yüreğinin, tâ içinden taşıdığını hissediyor. İhtiyara
yaklaştı, konuşuyorlar, onu dinliyor. İhtiyar mutludur. Kutuptaki
köyünün beyaz gecelerile derin karanlığını anlatıyor adam. Sonra
susuyor. Havada bir yere takıldı gözü. Birden sesini alçaltıp Su-ki'nin
omuzuna eğildi ve dedi ki:

— Beş kişi idik. Sendelediğini gördük onun! Sarhoş
taklidi yapıyordu. Ama biz anladık. Ben bağırdım: «Stoy,
stoy, daragoy! (Dur arkadaş!))» Durdu. Üstüne atıldık...
ve.. (kendi boynunu göstererek kesme işareti yaptı.)

Zavallı Su-ki korku ile bağırdı:

— Neden? Neden? Size birşey yapmamıştı ki!...

— Stoy, stoy, daragoy! Ceplerini aradık. Plânlar, dokümanlar
bulduk. Beyaz'dı.

— Ne plânları? Ne dokümanları?

— Ne bileyim ben?!...

İhtiyar yine beyaz gecelerden bahsederek kutup şafağını
anlatmağa başladı. Işık dolu mavi gözleri çok sempatik ve canlı
bir şekilde parlıyor. Kutbun bütün şafağı kalkıp buruşuk
suratının üzerine yayılıyor sanki...

Yağmur dindi. Yaban ördeklerinden ibaret bir sürü uzun
boyunlarını uzatarak geçiyor. Uzakta, yüksek dağların
arasında mavi Baykal gölü ışıldayarak gülüyor. Küçük
Slubianka şehrinde, çullar içindeki iri yarı bir ser-

seri tren'e tırmandı. Başında kan var... Bağırarak kanapenin üstüne düştü. Kondüktör biletini sordu. Serseri hızla ceplerini arıyor, sonra bir avuç siyah kırıntı çıkarıyor. Bunları büyük bir kızgınlıkla eziyor, kirli ve kanlı ellerinin içinde evirip çeviriyor. Ekmek hemen çok yumuşak bir hamur halini aldı. Serseri bunu acele ile biçimlendiriyor... Ve işte, kel bir kafa, küçük bir burun, ufak ve alaycı bir ağız, küçük çekik gözler, küçük bir sakal meydana çıkıyor.. Serseri gururla kalktı. Bilet yerine kondüktöre ekmekten yapılmış Lenin'in kafasını uzatıyor. Bu baş korkunç elinin üstünde olduğu halde şiddetli ve sarsak bir hayatı ifade eden bir tarzda gülümsüyor.. Bütün vagondakiler de gülüyor. Kondüktör kızdı. Lenin'in zavallı yaratıcısını merhametsizce yakalayıp yetişen zabıta memuruna teslim etti. İri yarı serseri bunun üzerine, Lenin'in işine yaramadığını görerek kızgın elile eserini ezdi peygamberin ince yüzü yeniden düşüp pis bir hamur halini aldı.

Su-ki İrkutsk'da mola verdi. Çok yorgun. Dün akşam vapurda kan tükürmüştü. Fakat yatmak istemiyor. Zıplayıcı adımlarile dolaşıyor büyük Sibirya şehrini. «Ah, diye mırıldanıyor, canını dişine tak! Birkaç yıl için daha ölümü uzaklaştır kendinden. Büyük bir ümidim var benim! Nasıl ölebilirim?»

Su-ki okulları ziyaret ediyor. Hava tertemiz. Doymamacasına soluk alan Su-ki daha iyi buluyor kendini.

Sıralar ve avlularda çekik burunlu İslâv, ya da basık burunlu, Mongol tipinde elmacık kemikleri olan yumuşak ve siyah saçlı küçük Buriak, Yakut ve Samoyed başları parlıyor.

Bu küçük Sovyet başlarile bu nazik omuzlara dokunmak, onları yakalamak istiyor Su-ki!. Su-ki düşünüyor: «Yeryüzünün bütün geleceğini bunlar taşıyor işte.. Acaba

hepsi sağlam mı? Ne olursa olsun, kurtulmuştur bunlar. Eğilirler mi acap?... Yandık!... Ah, bir yaşayıp da onları on yıl, yirmi yıl, ya da bir nesil sonra görebilseydim!»

Duvara dayanmış kuru kuru öksüren ve avucu ağzında olan solgun benizli Su-ki'nin kulaklarına şu sözler geliyor:

— Okulumuzun amacı mı? İyi savaşçılar yaratmak!.. Özel bir görevi var bu neslin: savaşmak.. Biz onu hazırlıyoruz işte! Evet, hazırlıyoruz!. Herşeyden önce vücut jimnastiği: vücut tabiatın verdiği kuvveti kullanmasını öğrenmeli... Sonra da toplum eğitimi: avluda oynadıklarını gördüğün bu küçük şehirlilerin kendi Sovyetleri, kendi eğitim ve sağlık komiteleri, kendi gazeteleri var. Yaşayışımızın ekonomik, politik ve toplumsal olan her dalı ile ilgilenirler. Okulu bitirdikleri zaman sınıf kavgasına hazırlanmış demektirler.

Genç öğretmen susuyor. Su-ki bir an, alnında ateşten bir kuş gördüğünü sandı.

— Her çocuğun yapmak zorunda olduğu yemini biliyor musun? Hayır mı?

Su-ki utanarak karşılık verdi:

— Hayır.

— «İşçi ve çiftçi ile birlikte çalışmak isterim. Ortak düşmana karşı onlarla yanyana dövüşmek isterim. Ben de Fikir'in galip gelmesine yardım etmek isterim. Daha yaşlı yoldaşlarıma faydalı ve sadık bir savaşçı olmak isterim. İşte, okula bunun için girdim!»

Uzun bir sessizlik. Su-ki birden genç eğitimcinin kolunu yakalayıp bir süre göğsünde tutuyor.

Sonra çocukların oyununa katılıyor Su-ki: sıçrayıp gülüyor. Zavallı hasta vücudu sarsıldıkça gençleşiyor. Su-ki küçük bir öncüyü kolundan yakalayarak soruyor:

— Tavaşiç, bir öncü hangi bakımdan bütün diğer çocuklardan ayrılır?

Çocuk birden ciddileşti:

— Bir öncü hiçbir zaman yalan söylemez ve hiçbir zaman korkmaz. Sigara ve içki içmez, günebakan tohumu yemez. Dişlerini fırçalar, şikâyet etmeden soğuğa, yorgunluğa ve açlığa karşı kor. Liderine itaat eder. Köye gider, köylülere yardım ve onlara Lenin'den bahseder. Şunu bilmelisin ki, biz, bütün kırmızı kravatlılar, Lenin'in çocuklarıyız!...

— Bu Lenin kimdi?

Çocuk ciddî ciddî Su-ki'ye baktı, sonra devam etti:

— Biz öncüler her zaman Almanya, Fransa ve Çin'deki başka çocuklara mektup yazarız. O yoldaşlar da aynı kırmızı kravatı taşırlar, ama gömleklerinin altında saklanmış olarak. Çünkü henüz vatanları özgür değildir. Hepimiz anlaşıp yemin ederiz: büyüyecek, hepimiz büyüyecek, büyük bir ihtilâl yapacak ve insanları kurtaracağız.

— Kimlerden kurtacaksınız?

— Kapitalistlerden, kırıallardan ve papazlardan.

Yüzü kızarıyor, iri çocuk gözleri çıplak ağaçların ötesine, uzaklara gidiyor. Birden heyecanla Su-ki'ye dönüyor:

— Sizin ülkede insanları sömüren insanlar var mı? Siz onları kurtarmak için ne yapıyorsunuz?

Akşamın loşluğu bastırdı. Bir karga sürüsü okulun üstünden uçarak ağaçlara kondu. Su-ki ürperiyor. Başını eğdi. Sarı yanaklarını utançtan doğan bir kızılık sardı. Çocuk birkaç saniye bekledi, fakat cevabın gelmediğini görünce geri döndü ve kayboldu.

Su-ki bitkinliğini hissetti. Bu akşam da kan tükürdü. Ateşi var. Uyuyamıyor. Kendinden geçmiş beynine bir rüya musallat oldu: bütün yeryüzü kocaman bir tepsi, bütün yeryüzü sayısız ipek böceğile örtülü, kaynaşıyor. Aya-

ğa kalkmış Buda dev gibi ortada duruyor. Gülümsüyor... Doğu'ya, Batı'ya, Kuzey'e ve Güney'e dönerek iki elile avuç avuç yeşil dut yaprakları atıyor. Bunları yemekte olan sayısız küçük ağzın çıkardığı derin ve sonsuz uğultuyu mutluluk içinde dinliyor Su-ki. Ayakta duran Buda gülümseyerek atıyor, atıyor, atıyor... Ve işte! Kocaman, parlak kanatlar çıkarıyor kurtlar. Kelebek olup havaya uçuyorlar. Su-ki hayranlıkla izliyor onları... Birden beyni biraz kımıldıyor. O farkına varmadan Buda Lenin oluyor ve uçaklarla doluyor gökyüzü...

Otelcinin kızı Vera İvanovna Su-ki'nin başucunda oturuyor. Ateşli küçük Çinli'ye üç gündenberi bakan o.. Vera İvanovna yirmi yaşında. Sarışın, atlet vücutlu ve taptaze ama güzel değil. Babası İvan Petroviç Çarlık devrinde emniyet memuru idi. Açıkgöz ve çalışkan olduğu için Sovyetler ondan yararlanıyor. İyi ve akıllı bir tarzda yönetiyor oteli. Yüreği yeni durumu pek kabul edemiyor ama, ihtiyaç ona boyun eğdiriyor ve kendisini namuslu davranmak zorunda bırakıyor. Ondan yararlanıyor ama oy kullanma hakkını vermiyorlar. Eski burjuvalar, şüpheli entellektüeller, tüccarlar, din adamları ve kulaklar gibi, kesik ve şüpheli «Litsentsi»ler sınıfından o da...

Koyu bir komünist olan kızı Vera, Litsentsi olan babasının adını taşıdığı için utanç ve küçüklük duyuyor. Birçok komsomol ona ellerini vermiyorlar. Babasına tahammül edemiyor, Vera İvanovna. Zaten hiçbir zaman konuşmazlar. Dindar anasına da utanç ve tiksinti ile bakıyor.

Gözlerini açan Su-ki kıza bakarak gülümsüyor. Benzi korkunç derecede solgun. Yanakları çökük, küçük gözleri kaybolmuş ve gölgelerle çevrili...

— Okuyor musun, Vera İvanovna?

— Evet, Su-ki yoldaş. Bu akşamki dersimi hazırlıyorum.

— Ders mi veriyorsun, Vera İvanovna?

Genç kız gülerek:

— Kult-Pakod'a yazıldım, diyor.

— Kult-Pakod mu?

— Evet, Su-ki yoldaş, cehalete karşı savaştır bu...

Biz, iki bin kadın ile erkek, bir yıl içinde İrkutsk bölgesinden cehaleti kovmak üzere yemin ettik. Aramızdan bir kurmay heyeti seçtik, bir plân hazırladık ve herkes savaştaki yerini aldı. Ben, okuma yazması olmayan otuz kişilik bir bölgeyi üzerime aldım. Bütün saatlarımı ve bütün ruhumu vermek istiyorum.

Bir an sustu, sonra yüzü kıpkırmızı bir halde devam etti:

— Görüyorsun ki, Su-ki yoldaş, iki şey için çalışmak zorundayım: babam ve kendim.

Su-ki gözlerini yumdu, mutluluktan yarı sarhoş bir halde dinliyordu. Genç kız yüksek sesle:

— Ah, Su-ki yoldaş! Yoruyorum seni!... dedi.

Su-ki gözlerini açtı, mavimtırak sarı elini uzattı:

— Hayır, daha konuş, konuş Vera İvanovna! Kendimi daha iyi hissediyorum.

— Gitmem gerek, Su-ki yoldaş, vakit geç oldu.

— Bana akrabalarından bahset.

Vera kestirme karşılık verdi:

— Hayır!... Onları bırak..

— Küçük kardeşinden bahset... Dün gece beni görmeğe geldi. Gömleğini açtı, sakladığı kırmızı kravatı gösterdi.

Vera'nın gözlerinde şimşekler çakıyor. Sesi gururlu ve tehdit edici bir ton kazanıyor.

— Anasının boynuna astığı istavrozu her pazar çık-

rıp gizlice öncüler kampına kaçıyordu. Bir gün annem istavrozu çıkarıp kaçtığını öğrendi. «Ya istavrozu takarsın, ya dışarı çıkmak yok!» dedi. Çocuk çırpındı, ağladı. Annem oralı olmadı. Ev birkaç hafta bağırma ve ağlamalarla cınladı. Ben yanaştım. İvanuçko pencerenin önünde dikilmiş, yumrukları sıkılı bir halde dalgın dalgın sokağa bakıyordu. Sordum:

— Ne yapıyorsun, İvanuçko?

— Bekliyorum!

— Neyi bekliyorsun?

— Büyümeği. Ekmeğimi kazanacak hale gelmeği... O zaman istavrozu atıp evden kaçacağım.

Su-ki ürperdi. Yastıklara dayanarak doğruldu. Bir soru kansız dudaklarını yakıyor. Fakat o anda kapı açıldı ve elinde bir fincan çay olduğu halde anne Liube Nikolayevna görüldü. Kızını görünce bir adım geriledi. Çay döküldü ve elini yaktı. Liuba Nikolayevna yarı boş fincanı Su-ki'nin yanındaki küçük bir masanın üzerine bıraktı:

— Ah, dedi, ne cehennem!... Ne cehennem!...

Su-ki karşılık vermedi. Bir yüreğin bu şekildeki çırpınışını tâ derinlerinde hissediyor. Kızı anlıyor... Ama, onunla beraber acı çeken anasını da anlıyor. Savaş! Savaş! Bu toprağın üzerine daima, elinde korkunç kılınçla gelen fikir. Neden? Neden?

Su-ki gözlerini yumdu. Kendini yorgun hissediyor. Yanıp yakılan ve ağlıyan zavallı kadını çok uzaklardanmış gibi dinliyor...

— Artık evde yaşıyamam. Kızımı seviyorum ama, ona tahammülüm yok. Ben kiliseye giderim, kutsal tasvirlerim var, kandil yakarım. Kızım her davranışımı izliyor. Bana birşey demiyor ama, öyle bir tiksinti ile bakıyor ki, boğulacak sanıyorum kendimi... Çok defalar, onun

gözlerle karşılaşmamak için saatlarca evin etrafında dolaşırım..

Su-ki gülümsüyor. Oğulları, ana babaları görüyor, evlerin yıkıldığını, yüreklerin parçalandığını görüyor.. Su-ki mutludur. «Artık birşey istemem, hiçbirşey istemem... Mutluyum!» diye mırıldanıyor.

Şunları yazıyor karısına Su-ki:

«— Çita, Rus çocuğu, yeryüzünün biricik ümididir. Sana küçük bir kırmızı kravat gönderiyorum, Çita! Bugün Moskova'ya gideceğim. Onu bana İrkutsk'taki otelcinin oğlu İvanuçko hediye etti. Rica ederim Çita, oğlumun o küçük, sevimli gömleğini aç ve kravatı boynuna bağla. Nedenini sana geldiğimde söylerim!»

Raşil titriyor. Vakit gecedir.

Yağmur yağıyor. Biri diyor ki:

— İşte sınırlar!

Raşil fırlıyor ama birşey göremiyor. Sadece bir ışık yanıyor, sonra bir daha, bir daha...

Raşil karanlığa dalarak birkaç adım atıyor. Sonra birden duruyor. Tatlı, acıklı bir balalayka sesi. İhtiyar bir adam yağmur altında trene doğru yürümekte... Raşil bağırıyor:

«Diadia! Diadia! Diadia Rosia?» Balalayka bir an için.

susuyor. Sessizlik... Sonra ihtiyar adam karşılık veriyor: «Rosia!»

Dar bir oda. Gıcırdıyan eski karyola ile sert divanın üzerinde genç yahudi erkek ve delikanlıları birbirine el işaretleri yapıyor, tartışıyor, çay içiyorlar. Raşil'in bütün tanıdıkları Kiev'den dönüşünü kutlamak üzere oraya toplanmış. Dizdize oturmuş, hava, yürek ve beyinleriyle yığıyor ve yeni bir dünyayı kuruyorlar.

Resim ile şiir demonunun hükmü altında olan solgun benizli, inatçı Dina, heyecan içinde bir köşeye büzülmüş. Bütün işi gücü, proleterin basit, kahraman ve acı çekmiş ruhunu umutsuzcasına dile getirmeğe çalışmaktan ibaret... Parasızlık, anlayışsızlık ve aşksızlık içinde eriyor Dina!... Uzun kızıl saçlı olan atik vücutlu ve miğ gibi kokan Roza sigara içiyor, çay koyarak karyolaya uzanıyor. Diyor ki: «Gündüzün partide çalışarak toplum çalışmalarına yardım ediyorum. Uygar bir kadın olarak görevimi yapıyorum ben... Geceyi ise kendime, ölecek olan genç vücuduma ayırıyorum. Çünkü kadın olarak da görevim var.»

Sağlam ve beyni dengeli olan arslan kafalı İtka Çeka'da çalışıyor. Duygusuz ve merhametsizdir o... Beyninde, her soruya karşı parlak karşılıklar bulunur ve belirli bir alan içinde herşeyi açıkça görür. Yüreği sâkin ve sıhhatlidir. Mistik veya metafizik hiçbir huzursuzluk üzmez onu: bütün metafizik, ekonomik ve ahlâkî sorunlara Karl Marks karşılık vermiştir. Lenin de bir sıra değişmez davranışlarla gerçekleştirmiştir. Sosyalistin yapacağı şey bunları anlamak ve onlara uymaktır.

İnce ve alaycı plâstik sanatlar eleştiricisi Saşa Kusmiç, İktisat Komiserliği sekreteri Marko Avramoviç ve veremden şişerek kesilmiş gözleriyle zayıf ve hiddetli Efraim Mihailoviç, bu üç sıcak yahudi kıızıyla tartışarak çay içiyorlar.

Karanlık ve küçük odada bir alev gibi gidip geliyor Raşil... Kısa bir boyu ve güzele yakın iri gözleri var. Alnında henüz taze derin bir yara. Kaşlarına kadar uzanan kırmızı bir yara bu... Raşil savaşçı ve şaşmaz bir sosyalisttir. Ama hassas ağzı, hâlâ sosyalizmin ötesine geçen sorunlarla dolu olup yüreğinde huzur yoktur.

Bağırıp çağırımlarla hava kızıştı. Kızgınlıkla ayağa kalktı Saşa Kusmiç. Tiz sesile bağırıyor:

— Proleter sanatı, proleterdeki derin şuurun ifade ettiği sanattır. Ben, mütereddit, hatta kesin olarak diyorum ki: Sevgilinin de proleterlerden olması zorunludur. Neden? Çünkü sınıflarının şuuruna sahip proleterler azdır!

Dina solgun yüzü ile köşesinden başını kaldırıyor:

— Evet, evet Saşa Kusmiç!... Proleter sanatı, proleterin derin ruhunu ifade eder. Fakat, asıl acıklı olan sorun da şudur: güzelliğin yeni biçimini bulmamız! Sözün gelişi, endüstriyel ve materyalist devrimizin sembolü fabrikadır. Yeni başkentimiz budur bizim. Ah insan fabrikasının, çağımızın derin anlamını, yenilmez ruhunu, makinalaşmış şiiri ile güçlenmiş ruhunu belli edecek tarzdaki resmini nasıl yapar!... Yeryüzünden fırlayıp gökte kaybolan sivri oku ile Orta Çağ'ın başkenti ne yapmıştır? Sadece hristiyan ruhunun mistik eğilimini yansıtmıştır. Biz de, bugünkü ruhumuzun okunu, ya da eğik veya yatay çizgisini nasıl ifade edeceğiz?

Efraim Mihailoviç yavaş yavaş gülüyor. Acıklı ve alaycı bir sesle:

— Zavallı sanatçılar! diyor. Anlamıyor musunuz yani? Biz bir aşama devresi geçiriyoruz. Çok enteresan, fakat çok da nankör birşeydir bu.. Ortaya koyacak hemen hiçbirşeyimiz yok.. Geçmişten başkasını anlamıyor beynimiz. Yüreğimiz ise yalnız gelecek için nefes alıyor. Aracı

ve geçici bir türüz biz, dostlarım... İz bırakmadan ölüm mahkûm pitekantropüsleriz... İşte bunun için bazı sanatçılarımız hiçbirşey anlamadılar ve şimdi yeni ruhu eski sembollerle ifadeye çalışıyorlar. Bazıları anladı ama, henüz yeni şekli bulamadılar. Geleceğimiz nedir bizim? Sadece yeni olan sabit türe yolu hazırlıyalım ve kendi hırslarımızın içinde onun gelmesini bekliyelim. Bizim kaderimiz çalışmak ve yok olmaktır.

Saşa Kusmiç kızgın bir halde karşılık veriyor:

— Sen çok optimistsin, anlamıyorsun, Efraim Mihailoviç! Devrimiz geçici bir çağ değil, yeni bir kültürün başlangıcıdır.

Efraim Mihailoviç bağıırıyor:

— Aksine, aksine Saşa Kusmiç! Çağımız, daha önceki burjuva adındaki kültürün sonundan başka birşey değildir. Sosyalizm, Batı uygarlığının bazı unsurlarını en son ve mantıkî sonuçlarına götürmekten başka bir şey yapmamaktadır: hayatın maddesel bilincini ve makina kültürünü. İşte bunun için çağımıza başlangıç değil, son adını veriyorum ben! Bunun için de gerçek ve büyük sanat henüz var olamamıştır.

İki rakip biribirinin önüne heyecanla dikiliyor. Fakat Dina büyük bir heyecanla ayağa kalktı. Esrarlı düşüncelerini izliyormuş gibi konuşuyor:

— Bir sanatçı bir sonbahar ağacının resmini yapar. Eğer bu sanatçı gerçekten modern ise, çağımızın korkunç sorunlarından dolayı acı çekiyorsa, bu ağacın, bugünkü ayaklanmış ve acı çeken bütün ruhunu ifade etmesi gerekir. Eğer bu ağacın resmini, çökme devrinin bir sanatçısı yapıyorsa, onda mutlaka estetik, ince ve hastalıklı birşeyler bulunacak demektir. Ağacın her yaprağı sanatçının gözüne, onun bütün çağını yansıtır.

Bir yerde yaşlı bir vaazcının önemli bir sözünü oku-

muştum. Hücresinin eşiği önünde dikilmiş bir keşiş, bir ağaç yaprağını ışığa doğru kaldırır. Ona bakar ve gözleri yaşarır. Biri ona sorar: «Neden ağlıyorsun, Peder? Bir yaprağın içinde ne gördün?» Keşiş karşılık verir: «Çarmıha gerilmiş İsa'yı görüyorum. Acı çeken bütün insanlığı.» Gerçek bir sanatçı bugün, her yaprağa, işte böyle bakmak zorundadır.

Dina bitkin bir halde kendini yatağın üzerine attı. Marko Avramoviç gülüyor:

— Sandaldaki fakir feylesofu hatırlatıyor bu bana... Feylesof sandalcıya der ki: «Sen felsefe bilir misin?»— «Hayır!»— «Hayır mı? Öyle ise hayatının yarısını kaybettin demektir.» Biraz sonra şiddetli bir fırtına çıkar. Sandalcı bağırır: «Ey feylesof, sen yüzmek bilir misin?»—«Hayır!»— «Hayır mı? Öyle ise hayatının tümünü kaybettin demektir..»

Sanat, güzellik ve sonbahar yaprakları üzerinde tartıştığınızı duyuyorum.. Zavallı feylesoflar!!. Bugün, S.S. C.B.'de yalnız bir sorun var: yaşamamız! Siz kör müsünüz yoksa? Uçurumun kenarına doğru gidiyoruz. NEP, Lenin'in daha önce görmüş olduğu iki zehirli meyvasını verdi: nepmanlar ile kulakları. Bunların, öldürmecesine çarpışmaları gerek. Fakat, tehlikeli birşey bu.. Bütün sandallar batabilir. Kooperatiflerimiz henüz ne nepman'ı, ne de kollektiflerimiz kulak'ı karşılayacak durumda değil. Felsefeyi bırakın da yoldaşlar, bize yardım edin!... Proleter sanatı! Bu, bizim tartışmalarımızdan değil, proleteryanın kesin zaferinden doğacaktır. Fabrikalara inin, çiftçilerin yanına gidin! Dürtün biraz, geleceği dürtün, yoldaşlar! Fırtına başladı: Artık felsefeyi bırakalım da yüzelim!

Saşa Kusmiç'in tiz sesi yeniden duyuldu:

— Yalnız uygulayıcılar tarafından kurulacak olan

topluma ne mutlu! Karıncalar. Makinalar. Suyu kesilmiş yürekler. Cehennem..

Raşil güzel, doymak bilmez ve endişeli gözlerini açıyor. Rusya! Ana'mız Rusya! Nihayet onun kutsal toprağına ayak basıyor ve ahenkli, sağlam sesini duyuyor. Her kelimeyi yutuyor, Raşil. Sonra gözlerini kaldırıyor: İşte, öne atılan arslan kafalı İtka. Islığı andıran sesi canlı ve parça parça yankılanıyor:

— Marko Avramoviç'in hakkı var! Marko Avramoviç'in hakkı var! Kesin eylemin merhametsiz yaşantısı içine girdik, yiğitlerim.. Eski yıllarda şairler, yazarlar ve aydınlar ileri atılarak söz ederlerdi. Patlayıcı maddelerle dolu idi bu sözler, birer mermi idi. Birgün bu sözler çatladı: İhtilâl, savaş, katliâm, açlık ve hergünün savaş gerçeği... Zavallı, kansız hayalperestler titriyor... Nereye kaçmalı, nereye? Güzel bir sabah vakti özgürlüğün ilkbahar gibi rahatça gelebileceğine inanıyorlar. Budalalar ! Özgürlük de savaş gibi, her zaman kan içinde gelir... Evet evet, bağırma Dina!. Biliyorum, bizimle beraber kaldı bazı entellektüeller ve hepsi kaçtılar. Fakat ben her sabah, koltuğumun altında çantam ve yan basılmış pabuçlarımla soğuktan titreye titreye işime giderken rastgele bu entellektüellerden birini görsem utanç duyarım.. Şu anda ne ister bu salaklar? Biraz da parazite benzemiyorlar mı, ha? Bir ara bağırarak Fikir'i istediler. Fikir geldi işte!.. Artık onun şarkısını söylemeleri değil, tamamiye yaya yürüyerek onu beslemeleri, giydirmeleri ve barındırmaları gerekir. Acele etme, Saşa Kusmiç!. Sana bir söz daha söyleyeceğim. Onu sıkı tut aklında: Yazın dört haftalık iznini alınca, çiftçilerin arasına dalar ve orada sırt üstü yatmış boş ve ölü hamam böceklerle karşılaşırım. Borçlarını ödemiş, ekini demetlemiş, sonra da kenara çekilmiş ve dönüp zıbarmışlar. Ben bu zavallı hamam böcek-

lerini gördüğüm zaman, evet evet, gülmeyin, bizim entellektüelleri hatırlarım.. Onlar da hamam böcekleri gibi, sâkin sâkin zıbarmağa karar verseler ya..

Dört yahudi kızı kakhahayı bastı. Roza dedi ki:

— Ben erkek hamam böceklerini severim... Şu ayakları havada olan Tolstoy'ları, Dostoievsky'leri, Gorky'leri...

Saşa Kusmiç teke dudaklarını ısırıldı :

— Sonra? diye bağırdı, sonra? Evet, sarhoşluk ile sevdanın en yüksek ânı geçti. Erkek hamam böceklerinin ölmesi gereklidir.. Yalnız siz, erkek ve kadın uygulamacılar kaldınız... Sonuç nedir?

Kanlı dudaklarından köpükler savrulan Efraim Mihailoviç hiddetini zor tutarak:

— İşte!... diye bağırdı, işte!...

Cebinden Rusça bir gazeteyi, Ogoniok'u çıkarmıştı. Sayfalarını karıştırdı, fotoğraflı bir sayfa buldu, sonra kızgın bir hareketle hepsinin burnuna doğru uzattı:

— Nah, bakın! Okuyun bakalım, okuyun!.. Komso-molun biri, uyuduğu sırada öğrencisini balta ile öldürdü. Bu genç, bu komsomol, sosyalizmin ümidi olan bu kişi sorulduğunda şu karşılığı vermiştir: — Patamu tsto o ievrei za ruski! (Çünkü o yahudidir, ben ise Rus!.)

Marko Avramoviç kaşlarını çatı:

— Sen romantiksin, Efraim Mihaloviç! Gerçeği anlayıp onunla işbirliği yapamıyorsun, bundan âcizsin! Yüz elli milyonuz biz, melek değiliz... Üstelik de Çarlığın zulmü yüzünden, ekonomik olarak hayvanlaşmış zavallı beşer yaratıklarıyız. Bu ağır kitleyi biraz dürtmek, uyardırmak için kaç erkekle kaç kadın harekete geçiyor ve sonra halsiz düşüyorlar? Görmüyor musun? Anlamıyor musun? Haksızlık etme cesaretini nasıl gösteriyorsun ?

Solgun benizli İtka kolunu uzattı ve tehdit edici bir tavırla

— Ve daha daha, dedi, seni memnun etmek için Efraim Mihailoviç, işte! Karşında herşeyi itiraf edeceğim, çünkü biz bütün zaaflarımıza cepheden bakıyor ve korkmuyoruz... Evet, tekerleği itenler arasında da temiz kalkanların sayısı kaçtır? Bazıları, sırf ulaşmak istedikleri için gürültü çıkarıyor... Bazıları ulaşmış oldukları için bir daha kımıldamazlar, yerlerini kaybetmemek amacile kendilerini tehlikeye sokmak istemezler. Bazıları ve genellikle en iyi olanları bir kenara çekilmiş, küskün ve kızgın bir halde yaşıyorlar. Evet, evet Efraim Mihailoviç, biz hâlâ, sosyalistlerin çoğunda çocukça ve bayağı bir dünya bilincinin bulunduğunu bilmekteyiz. Bu, yıkılanlar için kaçınılmaz, yapıcılar içinse zararlı bir şeydi. Partiyi cezalandırmamız, beynimizi de genişletmemiz gerekir. Sana ihtiyacımız yok, Efraim Mihailoviç... Bu konudaki güçlerimizi bize gösterecek benzerlerine (romantikler, mistisizm hastaları ve mülteciler) de... Gece gündüz çalışıyor, sabırsızca bütün isteğimize rağmen, çok geç de olsa ilerliyoruz... Fakat bir defa gelip işe el atın, o zaman görürsünüz..

Raşil'in iri gözleri yaşlarla dolmuştu. Ne kadar çok seviyordu İtka'yı! O pozitif ve temiz kafasını, o sağlam yapısını ve o açıklıkla konuşan dudaklarını!. Raşil, arkadaşının geniş alınındaki inci taneleri gibi terlere bakarken, birdenbire Rusya'nın kalkınmak ve biraz ileri gitmek için harcadığı acı çabayı farketti. İlerledi ve ısıltığı andıran sesile Efraim Mihailoviç'e

— Efraim Mihailoviç, dedi, İtka yendi seni... Artık verebileceğin hiçbir karşılık yok!...

Zavallı veremli, Raşil'in alaycı bakışları karşısında kızardığını hissetti. Polonya'da bir zamanlar, bu tehlikeli

yahudi kızını sevmişti. Vücudu ile beynini tahrik ediyordu. Doymak bilmez ve merhametsizdi. Onu yiyordu. Kendinden daha güçlü bir yabancıyı, bir Arab'ı bulduğu zaman bırakıvermişti onu.. Efraim Mihailoviç bir anda kendini toparladı, sonra üzgün ve horlayıcı bir sesle

— Ben eylem adamı değilim, dedi. Onun için de eylem erkek ve kadını olan sizlerden daha açık ve daha geniş görme hakkına sahip olmakla kalmayıp, bunu yapma gücüne de sahibim. Siz, zorunlu surette dar olan siperinizin arkasına saklanıp savaşıyorsunuz!. Savaşın yalnız bir bölümünü görüyorsunuz siz... Size «şu yöne ateş edin» dediler.. Siz de ateş ediyorsunuz. Eğer tümü görmüş olsaydınız, belki de atma isteğini duymazdınız. Ya da, en azından manzaranın güzelliğiyle dehşetinden dolayı biraz duraklardınız... Böylece de zaman ve gücünüzden kaybetmiş olurdunuz. En iyi savaşçılar, zırh giymiş olanlardır. Zırh giyin dostlarım, zırh giyin... Ben üzerinizden onları çıkarmam!..

Hepsi birden kakhahayı basarak bağırdılar:

— Ooo! Demek bize acıyor!

Raşil hastaya döndü:

— Dövuşten kaçıyorsun!... dedi. Acaba Efraim Mihailoviç ne zamandanberi insanlara acımağa başladı? İhtiyarlık işte!..

Efraim Mihailoviç gülümsedi. Raşil'e bakarak düşünüyor: Bu güzel vücut bir zamanlar benimdi. şimdi beni hor gören şu güzel gözler, vaktile bana hayranlıkla bakıyordu. şu doymak bilmez ağız bana diyordu ki: «Biz ikimiz, dünyayı mahvedip yeniden kurabiliriz!!.» Beyni geriliyor. Terli şakakları gıcırđıyor... Konuşuyor... Sesi öyle acı ve resmî ki, hepsi heyecanla susuyorlar:

— Birkaç yıl önce, bir ilkbahar günü Pompei harabelerinde dolaşıyordum. Gökyüzü hafif bulutluydu, eşik-

lerle yıkık kapıları yabanî otlar örtmüştü. Yollar benim sevdiğim gibi ıssızdı.. Boş şehrin içinde tek başıma dolaşıyor, bastonumu taşlara vuruyor, hafifçe ılık çalarak yürüyordum. Birden göğsümün içinden bir ses yükseldi: «Ey Abraham ile Lenin'in ürküntü veren tanrısı, bana günün birinde Paris ile Londra'da da böyle dolaşma imkânını ver ve dostlarımla Rusça konuşayım...» Sustum... Yüreğime çok güçlü bir önsezi hâkim oldu.. Kadınlar hayasız, kokulu ve kısırdı. Erkekler ufacık, çok kötü, barışçı ve yorgun tüccarcıklardı. Orada, Yunanlı, Afrikalı, Aşyalı bütün tanrılar, demokratik sefalet içinde - kâfir, korkak ve obur birbirine karışmış, üstüste yığılmışlardı. Vezüv'ün eteklerinde altı üstüne gelmiş bulunan tüm şehir, korkusuz ve Tanrısız gülüyordu! Bir taşın üstüne büzüldüm ve birden içimde herşey aydınlandı. Herşeyi gördüm!..

Efraim Mihailoviç öksürüyor ve yorulmuş bir halde duruyor. Terler akıyor alnından. Yavaş yavaş, bir yudum çay içerek kendine geliyor

— O andan itibaren bütün yeryüzü bana, volkanın patlamasından önceki Pompei gibi görünür...

Efraim Mihailoviç birden kendini kaybederek bağırmağa başladı

— Fahişe kadınları, makinalaşmış erkekleri ve sifilisli tanrısile böyle bir uygarlık neye yarar? Şu halde barbarlar gelsin de, yeryüzünü bu süprüntülerden temizlesin.. Şu veremli göğsün içinde, açları ve insanları sevmeyen, merhametsiz bir karkuş hissediyorum ben. Kaderin beni doğurduğu ânı açıkça görmekteyim: acı çeken ve aç olan kitleler, şişman, obur, ağırlaşmış ve yağ bağlamış asillerin kurulduğu yüklü sofralara saldırıyor. Şişman asiller birden gürültüyü duyarak dönüyor ve bakıyorlar. Önce bir kahkaha atıyor, arkasından benizleri

atıyor, endişe ile eğilerek bakıyorlar: sonra kölelerle makinaları hücumla geçiyor. Yüksek bir ândır bu ve ben onu zevkle yutuyorum!

Siz komünistlerin bilmediğiniz ve bilmeğe cesaret edemediğiniz bir şeyi daha biliyorum ben: şimdi şu saldıranlar başlangıcı (yani masayı) alır almaz kendileri de şişmanlayıp oburlaşmağa başlayacaktır. Bu defa da, acı çeken ve aç olan başka yığınlar topraktan fıskıracacak... İşte, insan dalgaları, böyle durup dinlenmeden, yüzyılların sonuna dek ahenk içinde inerek yükselirler. Evet, ey küçük ve pratik ruhlar, insanı tanıyorum ben!.

Efraim Mihailoviç soluk soluğadır... Susuyor! Kuvvetli bir öksürük sarsıyor onu ve acele acele mendilini çıkararak pencerenin kenarına çekiliyor... Raşil elini çenesine dayamış, parlak gözleriyle pencereden o bembeyaz zamana, uzaklara bakıyor!..

Dina birden ayağa kalkarak bağırdı:

— Seninle beraberim, Efraim Mihailoviç! Artık ben de görüyorum...

Fakat Marko tiksintile dudaklarını buruşturarak yavaşça mırıldanıyor: «Mistisizm hastası!»

Bu sözü yakalayan Efraim Mihailoviç bağılıyor:

— Mistisizm hastası sensin! Mistisizm hastası sensin, sen de İtka, siz de, bütün komünistler. Fikir dediğinizin zaferile gelecek olan altın çağa inanmaktasınız, sıfırların ortadan kalkacağına ve savaşların duracağına inanıyorsunuz. Zavallı iyimserler, zavallı müminler... Zavallı basit, mistisizm hastaları! Mutluluğa inanıyorsunuz siz...

Dudaklarının kenarları köpük içindeydi. Ona yalnız Roza acıdı. Ayağa kalktı, hararetle beline sarılıp oturdu. Hasta, böyle bir kadın elile okşanınca sakinleşerek gülümsedi

— Bana biraz çay koy, Roza! Susadım..

Çayı gürültüsüzce içiyor, sonra hafif hafif Raşil'in dizini okşuyor

— Raşil, diyor, beni affet, çünkü seni üzdüm!

Raşil heyecan içinde dışarı çıktı. Kiev'in sokaklarını hızla geçti. İlkbaharın ateş sarısı rengindeki kestone ağaçları, nemli havanın içinde ısıldıyor. İri birkaç yağmur damlası. Raşil ensesile yanan yüzünde serinliği zevkle hissediyor.

— Hakkın var İtka! Savaş! Savaş!

Büyük bir kilise avlusu. Bir çingene. Çullar içindeki birkaç yaşlı papaz, duvar boyunca sıçanlar gibi kaçıyorlar. Genç bir yer sarmaşığı yıkık eşiği kemirmiş, Raşil birden ürperiyor. Korkunç bir hayal fırlıyor, çılgın çimenlerin arasından. Komünist olan kocası tarafından Kiev'de bir avluda tabanca ile öldürülen Provokatris kızkardeşi Leia... Despotun sevgilisiydi!..

Raşil hâlâ kin içinde bağırıyordu

— Vur! Vur!

Raşil kiliseye girdi. Ah, işte!.. Fakirlik ve terkedilişi yüzünden sevinebilir burası.. Altın süsü ile koca işkembe li bir başpapaz alçak, fakat hareketli bir sesle dua ediyor. Ablak suratlı bir kadını andıran aptal bir kandilci kandilleri yakıyordu. Yaşlı kapıcı Raşil'e yaklaştı. Karanlıkta, yahudi kadının kancalı burnunu ve muzaffer bakışlarını farkedemiyor. Yalvaran bir tonla bakıyor Raşil'e: azizlere karşı kötü davranıyorlar, kiliseleri kapatıyorlar, papazlar aç... Acı çekiyor papazlar, azizler, küçük melekler ve İsa... Raşil eğiliyor: din adamının

mavi gözlerinde sürülerle azizlerin yalınayak, göçebeler gibi, koyunları hediyelerle dolmuş bir halde koşuştuklarını görüyor. İhtiyarın kulağına eğiliyor Raşil ve sesi ıslık çalıyor

— Adın ne senin?

— Vasil Dimitrieviç.. Toprağın yüzüne bak: Sovyetler var... Komsomollar ve Kızıl Ordu... Gözlerini gökyüzüne kaldır: Orada da uçaklar!..

Mujik suratlı kaba bir asker yaklaşıyor. Elinde yanan bir mum var.

— Kutsal kalıntıları görmek istiyorum! diyor.

Hızlı hareketler yapıyor kapıcı. Onu kilisenin altındaki ölü kemiklerinin saklandığı mahzene indiriyor Sağda solda iskelet ve mumyalar. Açık bilgi istiyor asker

— Kim bu yoldaş? Neden tırnakları yok?

— İşkence ile öldürülmüş bir prenstir.

— Dalçe! Dalçe! (Devam et, devam!). Ya bu? Kafası nerede bunun?

— Başsız bir keşiş.. Nasıl kokuyor, bak!

— Kemiklere benzin dökersen, onlar da benzin kokarlar. Dalçe!

Kapıcı konuştu, konuştu, izahat verdi ve terledi. Derin bir düşünceye daldı asker.

Birden

— Anlamadığım birşey var benim: Hayvanlar neden vardır? Sen biliyor musun, Batiuşka?

İhtiyar kapıcı soluk soluğa mahzenden çıktığı zaman Raşil'in de çıkmak üzere eşiği aştığını gördü.

İstavroz çıkararak «Şeytan alsın seni!» diye mırıldandı ve üç defa yere tükürdü.

Kabukları dökülmüş tasvirlerle dolu küçük antrede Raşil birden durdu. Kısa boylu, şişman, mağrur ve

vahşi görünüşte, dudakları sıkılmış bir adam giriyordu içeri. Camları kalın, kemik çerçeveli gözlüklerinin arkasındaki bakışında kararlı ve zıvanadan çıkmış bir mâna vardı. Yüksek ve alaycı bir tavır farkediliyordu bu adamda.. Bu taşlaşmış kuvvetli yüzden bir delinin, ya da bir dahinin gücü taşıyordu. Raşil korku ile ürperdi.

İri çeneli adam kiliseye girdi. Akşam duası bitmişti. Vasil Dimitrievîç koştu. Meçhul adam ânî bir el hareketile durdurdu. Başpapaz onun kişiliğindeki korkuyu farkederek evine çağırıyor ve çay hazırlıyor.

— Biraz sonra bazı dostlar gelecek, dedi. Siz gazeteci misiniz? Amerikalı mı, yoksa politikacı mı?

Dalgın ve kaçamak bir gözle bakıyor yabancı. İsrarla bakıyor papaza: şişman, koca işkembeli, eski ve rengi yeşile kaçmış cüppesinin üstünde iri sadeyağ lekeleri var. Yanaklarında hâlâ tenindeki o eski büyüklüğü taşıyor. Oda Rus İsaları ile dolu. Baygın gözler, titizlikle taranmış saçlar, makyajlı yanaklar. Kocaman semaver kaynıyor. Baş papaz İoakim'in suratı bir an buharlarla buğulandı.

Başpapaz birden bağırdı

— Yazın! Sesinizi yükselterek koruyun kiliseyi...

İri çeneler gevşedi

— Bir gün geldi, dedi, ve birisi ellerini uzatarak kendisinden dilenen Yehova'ya, İsa, Muhammet ve Buda'ya: «Artık size verecek ekmeğim yok, dualarım yok, merhametim yok!..» Tanrılar şu karşılığı verdiler: «Eğer artık ekmeğin, duaların ve merhametin kalmadıysa biz ölü-rüz!» O da omuzlarını silkerek: «Ölün!» dedi.

Başpapaz bir fısıltı halinde mırıldandı:

— Kim söyledi bunu?

— Ben!..

Başpapaz tombul ellerini semavere doğru kaldırdı

— Evet ama, kilise korkmuyor..

— Karşınızdakini yenmek için ne yapıyorsunuz?

— Bir kulüp kurduk. Ben İncil'i anlatıyorum. Düşkün kadınlara iş buluyoruz: nakış, dikiş ve dantele gibi şeyler... Pazarları da birlikte çay içeriz..

— Yani insana, dağları yerinden oynatacak gücü veren bir çaba!..

Başpapaz İoakim, gürültülü, derin bir nefes aldı. Çaydanlığı alarak küçük kaşığa çay koydu ve kaynar suyu döktü. Yatağının başucundaki büyük bir çekmecedен şeker, havyar ve küçük hıyarlardan yapılmış turşu çıkardı. Gülümsedi. İstavroz çıkardı, kurdunkini andıran sesini ağır ağır döndürdü ve ahenkli baso sesile:

— Aniuşka, kızım, fincanları getir!..

İri çeneli adam şimdi İoakim'in Beyazlar'dan olan iki dostunu konuşmadan dinliyor. Şikâyetlerini anlatıyor, işi küfüre döküyor, Tanrı'ya sığınıyor, eski töreleri, namusu ve hakkı anıyorlar. Meçhul adam ayağa kalkıyor. Kendini tutamaz hale gelmiştir. «Maskaralar!» diye düşünüyor ve vahşi bir gülüş sert yüzünün biçimini değiştiriyor.

Evine döndüğünde bir not defteri alarak yavaş yavaş şunları yazdı: «Bolşeviklerden nefret ediyorum. Fakat, herşeyin üstünde de bolşeviklerin küçük düşmanlarından nefret ediyor ve iğreniyorum. Savaş! Savaş! Düşmanlarımızla küçük dostlarımıza karşı savaş!»

Karakum'dan gelen Kuzey-Batı rüzgârı Buhara'da esiyor ve çamurdan yapılmış evler sarsılıp yıkılıyorlar. Havada bir çürük kavun, tarçın ve idrar kokusu var. Kaldırımlarda sağlam soltu, kırmızı halılar ve sarı hasırlarla örtülü geniş divanlar uzanıyor. Bağdaş kurmuş müslümanlar konuşmadan kokçay, yeşil çay ve serinletici şerbetler içiyorlar. Tubeteika (üzerlerine sırma ve parlak çiçekler işlenmiş fesler) lar giymiş bütün başlar parlamakta.. Gölge altındaki pazarlardan ağır hareketli develer ritmik adımlarla ilerlemekte..

Yedi yaşlarında bir kız çocuğu geçiyor. Defne yağı sürülmüş saçları güneşte parlıyarak bir tomar ince örgüler halinde zayıf omuzlarının üzerine dökülüyor, oradan aşağı sarkarak, daha şimdiden ahenkli bir hal almağa başlayan sağrılarında yavaşça titreşiyorlar. Her örgünün ucunda ya gümüş bir para, ya suyu zehirli olan Serafsan ırmağının delik açılmış bir hayvan kabuğu, ya da mikroskobik bir bronz ay-yıldız var. Genç kız geçerken bunların hepsi şingirdamakta. Vücudu, orgazm halindeki küçük bir hayvanınki gibi koyu bir misk kokusu saçıyor. Sürmeli siyah gözlerinde ağır ve duygulu bakışlar...

Kızgın kum dönerek yükseliyor ve vücutlarla kemiklerin sanki içine gömülüyor. Susuzluktan çatlıyor insan. İşte birden Büyük Cami'nin Gök-Kubbe'si, Sir-Arap Medresesi ve Magak-i-Altara Camii! Yüreklerle gözler serinliyor. Bu çamurdan evlerin ve pis insan yığınının üzerinde Tanrı, insanlarla toprak evleri, genç, hassas, merhametsiz ve çamurlu köklerini tutarak değiştiren kocaman bir kaktüs çiçeği gibi parlamakta. Susamış ve tozlar içinde sürüklenen zavallı insan gözlerini kaldırarak ona bakıyor ve gülümsüyor. Tanrı değil, asıl bu tırtılın kendisi kelebek olmuştur.

Amita da gözlerini kaldırıp gülümsüyor. Buhara! Buhara! Bu ânı nasıl da hasretle özlüyordu!.. Issız Moskova'da tenin bu sevincini günah sayıyordu. Sanatla güzellikten vazgeçerek kendini şu ânın çetin bağlantısına vermeğe yemin etmiş değil miydi? Evet, evet ama, şu anda bu yasak meyvayı, yani Buhara'yı şehvetle yiyordu.

Boyalı direkleri ve hasırdan yapılmış çatısile karan-

lık pazarın içinden hızla geçiyor. Dar ve pis kokulu küçük sokakların içinde kayboldu. Kalkık burunlu kadın terliklerini ve eşeklerle atlara mahsus mavili yeşilli koşumları burada yapıyorlar. Bakır, çekiçe burada dövülüp kuş biçiminde ince kahve ibrikleri yapılıyor.

Amita dip tarafa, güzel füzuzeli camiye varmak için acele ediyor. Bol uğultulu pazarın orta yerinde, müezzinin kalın bir kılıç gibi temiz ve hâkim sesinin havaya yayıldığını duydu. Müminleri öğle ibadeti için ümitsizcesine çağırıyordu müezzin: Lâ ilâhe illâllah!...

Köpekler gölgelerin içine daldı... Eşeklerinin semerine kurulmuş şişman ağalar geçiyor. Yüzleri kalın siyah bir bezle örtülü müslüman kadınları, yan basılmış sandallarını sürüyerek yürüyorlar. Birden camiin tamamen mavi ve saks porseleninden yapılmış kocaman kubbesi beliriyor. Güneşin altında, çamur ortasına kurulmuş, ipek ve zümrütlerle örtülü, masallardaki sultanın çadırı gibi parıldamakta.. Böyle bir kubbenin altında oturan Tanrı'nın yeryüzü hayatını, sıcak renkleri ve yüzleri örtülü kadınları sevdiği bayağı hissediliyor.

Amita, gözleri kamaşmış bir halde caminin duvarına yaslandı. Yeşil sarıklı ihtiyar müezzin, minarenin tepesinden eğilmiş, bağırarak ibadete davet ediyor. Minarenin dar balkonunda (1) elleri kulaklarına yapışmış, yavaş yavaş hareket ediyor.. Doğuya bakarak bağırıyor, Kuzey'e, sonra Batı'ya, Güney'e dönüyor ve başı yana eğilmiş, kendinden geçmiş bir halde tekrar bağırıyor. Gözleriyle uzakları araştırarak, Mongol setlerinin üstünde ve boş ovalarla çiçekli dağlarda namaz kılacakların fırladıklarını görmek istercesine bir an durdu.

Ama, namazcılar fırlayıp ortaya çıkmıyor. Hepsi ku-

(1) Yazar «şeref» demek istiyor. (Çeviren.)

ma gömülmüş, ya da çok uzağa, çöle kaçmışlar. Yarım ay, gerçek bir orak oldu ve Tanrı artık ruhların içinde bulunmuyor. Fakat yukarıda, füzuzeli kulesine çıkmış olan müezzin durmadan bağıyor ve ümitsizliğe düşmüyor. İnsanın en büyük görevi nedir? Issızlık içinde bağırarak!.

Birkaç veled koşuşup bağırmağa ve müezzinin sesini boğmak için cırlamağa başladı. Fakat o, sanki başı münzevi Tanrısı'nın içine dalmış gibi elleri kulaklarında, kendinden geçerek okuyor ve yeryüzünün sesini duyamıyor.

Acı ile gülümsüyor Amita!.. Bir zamanlar bu geniş Rezistan alanı, mütaassıp namazcılarla dolup taşardı.. Mayıs ile Nisan aylarında Buhara çiçeklere gömüldüğü vakit, bütün Orta Asya, Ali'nin öldürülen iki oğlu Hasan Hüseyin'e ağlamak için koşarak buraya gelirdi. İç çekecek toplanırdı namazcılar. Zengin tüccar kervanları da, aziz fahişeler de... Beyaz atlara binmiş çocuklar, ellerinde birer güvercin ve kazınmış başlarında samanlar olduğu halde korkunç duaya başlarlardı!.. Onların arkasında beyazlar giymiş koyu dindarlar yatağanlarını sallıyarak gelirdi. Bağırarak göğüslerini döverler, başlarını yararlardı. Burma bıyıklarile beyaz burnuzlarının üzerinden akardı kanlar..

Şu korkunç kıtayı kırk gün kırk gece söyleyip âhenkle tekrarlıyarak göğüslerini döverlerdi: «Hasan-Hüseyin! Hasan-Hüseyin!» İlkbaharın kutsal lâneti de, çiçek açmış ağaçların altında yavaşça olurdu.

Amita birden titredi: bütün o insan ruhları tayfunundan, Karakum'un tozları içine serpilmiş olan bütün o vücutlardan bugün kalan neydi? Yalnız yeşil bir kub-

be! Ah, insan cefa ile günlük düşüncelerden uzak yaasa da, olayların üstüne çıkararak sanat eserleri yaratsa!. Noksamsız bir mısra, bir otokrasinin ele geçirilmesinden daha ağır bir etki yapmaz mı?

Yeşil sarıklı ihtiya r müezzin caminin kapısında göründü. Dmanca ve acıyan bir gözle Amita'ya bakıyor, sonra yorgun argın, içini çekerek, kırık dökük basamakları iniyor.

Kalın yn çoraplarla sarı mendiller satan kocakarılar, çul halini almış feracelerile örtülü, caminin son basamağında oturuyorlar. Beyaz bir leylek Sir-Arab medresesini bıraktı, mavi gökyüzünde yavaşça süzülerek, kırmızı uzun ayağını Mazak-i-Altara'nın kubbesindeki yuvasına bastı. Beyaz sakallı ihtiya r müslümanlar konuşmadan, melmi bir halde karanlıkta oturuyor.

Duvara dayanmış olan Amita o ânın bal damlası gibi düştüğünü hissediyor. Gözlerini yumuyor... Bir güvercinin guruldadığını duyuyor uzakta, çok uzakta.. Bir karga geçiyor ve ipek yırtılıyormu gibi bir ses çıkartıyor kanatları.. Birden bir arkıcının acıklı sesi.. Amita gözlerini açtı: «Gölgede bzlm bir kr, vücudunu sallıya sallıya Kur'andan uzun ve âhenkli bazı pasajları okumağā başladı. Kına ile boyalı ingene eli kadere doğru uzanmı gibi inip kalkıyor.» Gözlerini kırpıtırarak gülümsüyor Amita. Ah, hayat ne kadar basit ve ne kadar gzell.

Birden davul alan bir mızıkā ve acele eden ayak sesleri.. Yorgun ayaklı ihtiyarcıklar balarını kaldırıyor ve mırıldanarak tekrar indiriyorlar. Kadınlar acele ile feracelerini kapatıyor.. İhtiyar müezzin yere tükürdü ve kayboldu.. Kadınlarla erkekler ürpertiler geçiriyor. Oğulları ve kızları olan komsomollar, önlerinde kızıl bayrakla geçiyorlar. Amita yerinden sıçradı, gözlerini açtı: yeni ve canlı dualar, ihtiras dolu yeni kıtalar.. Enerji dolu etin

ve aşığlayıcı bakışlı genç müslümanlar ana babalarının önünden geçiyor! Madenî parlıtlar var gözlerinde.. Büyük avluyu ve güzel caminin çatlak duvarını sıyrarak geçiyorlar.. Ayak sesleri tozların içinde ağır yankılar yaparak kayboluyor. Güvercinler ve onunla beraber neşeli kadın gülüşleri de geri dönüyor.

Beli bükük bir delikanlı, üzüm ve kavunlarla dolu büyük bir sepeti başının üstünde tartarak geçiyor. Amita bunlardan satın alarak ellerini doldurdu ve mavi gölgelerin içinde kayboldu.. Saatler geçiyor.. Komünizmi, namazını ve yüreğini sarsan mücadeleyi biraz unuttur gibi oldu. Artık yüreği sızlamıyordu. Çok basit, canlı bir varlık, gölgeye gizlenmiş küçük bir hayvandı o.. Bağdaş kurup oturmuş, elleri kavun ve üzümlerle dolu Amita, birden kendini mutlu hissetti.

Şimşek hızıyla geçiyor saatler. Amita'nın gözleri altında, bronzdan bir tabak ağır ağır ilerliyor. Amita başını kaldırdı. Toprak rengindeki cüppesile yaşlı bir din adamı, beli bükülmüş bir halde gülümseyerek kendisinden sadaka istiyor. Amita tabağın içine üzüm ve bir dilim kavun koydu. Doldurdu tabağı.. Ama çingene elini çekmiyor. Amita canı sıkılmış bir halde bakıyor ona.. Bu karanlık, huzursuz gözlerle küçücük ağzı acaba nerede görmüştü? Beliren bir gülümseyiş, ihtiyar sedef yüzünü jilet gibi kulaklarına kadar kesiyor. Küçük Japon adasında bulundurduğu ufak, yaldızlı heykel gün gibi birden ortaya çıkıyor...

Amita mırıldandı

— Daha ne istiyorsun, baba?

İhtiyar biku elini çekmeden:

— Sadaka üç türlüdür, dedi. Birincisi, en aşağıda olanı, yani davranıştır. Bunu sen yaptın. Daha yüksek olan ikincisi ise sözdür. Şimdi onu bekliyorum.

Amita karşılık verdi

— Mutluyum ben, baba!.. Otur yanıma da mutluluğumu paylaşalım. Sana verebileceğim şey budur.

Din adamı gülümsedi

— Adın ne senin ?

— Amita!.

— Zavallı Amita! Yalnız onu mu verebilirsin sen ?

Biraz kavun, bir parça mutluluk mu?

Amita elini uzattı.

— Kim olduğunu biliyorum, senin.. Acı bana.. En yüksek sadakayı ver! Gözlerini, kulaklarını, ağzını, burun deliklerini, parmaklarını kapat.. Beynini kapat ve içini boşalt. Dünya yoktur..

Amita yanan bir kömür konmuş gibi hızla elini çekti

— Hiçbir şey yok! diye bağırdı. Hiçbir şey yok! Herşey aç beynimizin gördüğü bir hayaldir. Yani kokmuş ruhumuzun.. Yüreğimin sesinden başka hiçbir şey yoktur.. Bu da yeter bana!..

— Hayır, herşey vardır!

Kısa ve kesik bir gülüş.. Öğle vaktinin dikine inen güneşi bir an için sarsıldı. Amita başını kaldırdı, hava boş..

Amita âni bir sıçrayışla ayağa kalktı. Utancından yüzü kızarmıştı. Kendi kendine mırıldandı: «Amita, artist, burjuva, provokatör!» Şehir sovyetine koştu: «Ben yabanciyım, dedi, yardım edin. Buharadaki Sovyet yaşayışını görmek istiyorum.» Güneşte yanmış, kalın dudaklı, bakışları kararlı ve güleç bir müslüman komsomol olan Gülsüm Kadizade'yi rehber olarak verdiler ona.. Kız, tuhafına gitmiş gibi ufak tefek Amita'nın gözlerinin içine bakıyor. Gülerek diyor ki:

— Sana tuhaf bir manzara göstereceğim, yoldaş! Çabuk gidelim!..

Erkek ve kadın işçilerle tıkabasa dolu geniş bir salon. Uzun kanapeler üzerinde sıkışık oturan kadınlarla erkekler günebakan tohumlarını ayıklıyor.. Gözleri dip-teki bir kürsüye dikilmiş, elma yiyorlar. Nihayet perde açıldı: mahkeme, gözalıcı renkte bir örtü ile örtülmüş bir masa, kırmızı bezle örtülmüş koltuklar. Duvar da Lenin, Karl Marks, Rosa Lüksemburg.

Gülsüm Kadızade açıklıyor: Sağlık dersi. Bir dram. Yargıçlar doktordur, dinleyiciler de jüri.. Göreceksin.. Çeşitli kişiler giriyor: yargıçlar, savcı, avukatlar. Başka-nın çanı çalar ve duruşma başlar. Suçlu: evlenerek hastalığını karısına bulaştıran hasta bir işçi. Kadın doğum esnasında ölür. Erkek yapılı olan kaynana içeri girer, kızının katiline karşı ateşli bir konuşma yapar. Şahitler olayı doğrular. Savcının konuşması, avukatların konuşması.. Dinleyiciler ayaklanmış durumda. Bu dram, artık oyun değil, gerçektir. Korkunç ve günlük bir gerçek..

Gürültü çıkarıyor, tartışıyor, affetmiyorlar. Kadın erkek «Evet, evet!» diye bağıyor. Sanık tedavi olmadan evlendiği için suçludur. Erkekler soruyor: hafifletici nedenler var mı? Kadınlar bağıyor: Hayır! İhtiyar bir işçi kadın elini kaldırıyor «Eğer pişman olması ölen kadını diriltirse, ben o zaman onu affederim.» Yaşlı kadının sesi baskın çıkar: «Sanık mahkûm olmuştur!» İşçiler kalkarak dışarı çıkarlar ve yollarda hâlâ ateşli ateşli tartışırlar.

Gülsüm Kadızade Amita'nın kolundan tuttu. O da heyecanlanmıştı. Milletinin uyanışı için harcanan bütün bu çabalar ruhunu sarhoş ediyordu. Öğrenimini Moskova Üniversitesinde bitirmiş, fakat yurduna, bu ıssız ye-

re dönerek çalışmak istemişti. Çalışacak, çarpışacak, ruhları biraz uyandıracak, beyni ve ruhu ile biraz ışık verecekti... Gülsüm döndü. Dünyanın öteki ucundan çabalarını görmek için gelen bu ufak tefek ve az konuşan sarı adama baktı. Gevşedi ve kolunu sıktı. Korku ve gurur dolu bir sesle: «S.S.C.B. aşılmaz bir ülkedir! diyor. Ne karanlık, ne çaba! Mujikler seyahate çıktıkları zaman belirli bir sayıda biti de yanlarına alırlar. Bu bitler ccedad ruhlarıdır. İşte bizim karanlıklarımız... İleriye doğru itiyoruz onları. Sen hiç sümüklü böceklerin araba çektiklerini gördün mü? Bizim Rus topraklarında Fikir'i çeken araba böyledir işte!

Amita arkadaşını heyecanla dinliyordu. Ah esraren-giz kılıç, ah insanın nereden gelip nereye gittiğini bilmediği ışık! Karanlıkları hangi kanlı işkence içinde geçer? Yüzyıllıktır o.. Baş, sonu ve belki amacı bile yoktur.. Amita eğildi. Bir elektrik lâmbası ışığında, arkadaşının geyik gibi iki güzel, siyah gözleriyle kendisini gözetlediğini farkettiler. Dedi ki:

— Acılı yoldaşım benim. Bütün bu insanca savaşma neden öyle ise?

O sâkin, meçhul yabancıнын kolunu hafifçe sıkarak tatlı bir sesle karşılık verdi

— Soruları bırakalım, yoldaş! Savaşalım!.. Başka karşılığı yoktur bunun.. Güldü, bir sigara aldı, tırnağının üstüne vurdu ve yaktı. Yine gülerek aydınlandı gözleri:

— Yeni Fikir, dedi, nişanlı kız gibidir.. Saklanır ama, bağırır mı dağları inletir..

— Nereye gidiyoruz?

Amita kendini yorgun hissediyor. Tek isteği yalnız kalmak. Sağlam yapılı komsomolcu yoldaşını kolundan çekerek bağırıyor

— Karnım aç, gidip birşeyler yiyelim!

Kırmızı biberli pilâv, şiş kebabı, şerbeti akan baklavalalar, tatlı şarap.. Amita, insanın bu yüksek ihtiyacına kendini tamamen vermiş, çok neşeli ve epeyce acıkmış kadın yoldaşına bakıyor. İçtenlikle dolu canlı bir hayvan bu!.. Amita bu ciddî ve tenin neşesile dolu ânı konuşmadan, kımıldamadan adeta yemekte. Genç kız bir sigara daha yaktı. Artık sakinleşmiş bir halde gülüp gevezelik etmeğe başladı. Yaşı yirmi. Günde on iki saat çalışıyor ve mutluluk içinde. Yalnız başına yaşar. Babası açlık devrinde Volga kıyısında ölmüştü. Fakir, seyyar satıcı bir çingene idi. Anası bir Türkmen'le evlendi, kızını da evden kovmuştu: «Komsomolcu orospu!..» diyordu ona anası!..

Evlenmekten konuşuyorlar.

— Eğer birini seversem, onunla evlenir, birlikte yaşarım, diyor. Tabii, seveceğim için ona sadık kalırım. Aşk geçince mi? Bırakırım onu.. O da beni bırakır.. Santimental olup belâ çıkarmanın lüzumu yok. Yapacak başka işlerimiz var bizim...

Amita diyor ki

— Bütün şu çocuklar, sizin o kolay evlenmeniz sayesinde dünyaya geldi. Acımıyor musun onlara?

— Çocuğu Devlet toplayacak onların. En iyileri esaslı birer komünist olur. Bazıları da açlık ve soğuktan ölür ama, Rusya büyüktür.

Amita bir anda Rusya'nın gerçekten büyük ve hareketli olduğunu anlıyor.. Durmadan doğurup gençleşiyor... Tıpkı toprak gibi...

Beş milyonu açlık biçti.. Beş milyon ve hatta daha fazlası savaşta öldü!. Ve işte, aynı topraktan milyonlarca yeni çocuk fışkırıyor. S.S.C.B.'nin insanları milyonlar üstüne oynuyor.. Karıncaların sayılamıyacak kadar çok sayıda topraktan çıkıp tekrar girmeleri gibi.

Amita ile Gülsüm kalkıp gidiyorlar.

Oyun başlamıştı bile.. Çok basit, fakat göz alıcı dekorlar: kaba gölgeler, yırtık pırtık kostümler.. Gözlerle dudaklar bütün o uydurma kostümler gibi boyanmış.. Afrika vahşilerinin rakslarıyla ölüm maskeleri.. Aktörler bağırıp zemberekler gibi sıçırıyorlar. Bütün o çetin ve ayaklanmış çağdaş ruh boşanarak insan vücutlarının biçimini alıyor ve dönüyor. Amita sanatın büyüleyici olduğunu ürpererek anladı: zaman, mekân ve mantığın dışında kahramanca ve ümitsiz bir kaçış olan kutsal sarhoşluk.. Sözlerin rolü ikinci derecede kalıyor. Bütün bu sarhoşluk, dalgalanan çulları, haykırışları ve yüz hareketleriyle kendiliğinden aktör olmuş bu kişileri sürüyüp götüren ahengi içinden fışkırıyor. Amita oynanan eseri daha yeni farkettti. Sadece bir Doğu havası olduğunu anlıyor: sivri evler, daracık sokaklar, demir fenerleri ısırın hayaller.. Geceyarısı! Hahamlar, hırsızlar, tüccarlar, orospular, papazlar, kırallar toplanarak dağılıyor ve tanrılarını, kimisi Yehova'yı, kimisi İsa'yı, kimisi Muhammed'i ya da Zenginlik Tanrısı'nı çağırıyor. Küçük işlerini tanrılarının adına yaparak utanç verici hırslarını doyuruyorlardı.

Birden, kocaman bir süpürge ve hepsi birden, insanlarla tanrılar yıldırım hızıyla süpürülüyor, ya da yok oluyorlar. Gülsüm tek birşeyi anladı, hem de Amita'dan çok daha iyi: bütün hahamları, papazları, hırsızları, orospu ve kıralları koruyan Tanrı'nın süpürüldüğünü ve artık mevcut olmadığını...

— Kim tutuyordu süpürgeyi, biliyor musun? Ha, biliyor musun?

Sonra acele ve sabırsızlıkla ekledi:

— Lenin!

Amita ürperdi.

Lenin, korkunç canavarı öldürüp prensesi, yani insan ruhunu kurtaran gürültücü şövalye masalına girdi bile!..

Geceyarısı. Amita kızın evine gitme konusunda çekiniyor ve mırıldanıyor. Gülsüm gülmekten katılarak sözünü kesti:

— Hâlâ burjuva olmadığını iddia etme cesaretini gösterebilir misin? Gökyüzünde Ay'ı arar gibisin! Haydi gidelim...

Ah, bu Sovyet kızının odasında Amita gözlerini nasıl da açlıkla etrafta gezdiriyor!... Duvarda... Lenin'in kılıç gibi ince ve keskin yüzünün üzerinde... Küçük, kırmızı pamuklu dokumadan yapılmış bezle örtülü bir masa, Lenin'in ve Buharin'in kitapları... Bir etajerin üstünde de Marks'ın güçlü başı ...Gülsüm küçük bir semaveri yaktı. Bir çekmeceyi çekti, ekmek ve kuru ceviz çıkardı. Yiyor, içiyor ve Lenin üstüne konuşuyorlar. Gülsüm'ün gözleri yaşla doluyor:

— Ah, ne zaman örtecek bütün dünyayı kızıl bayrak?!

Amita'dan, yurdundaki proletaryayı, dostlarını ve halkı uyandırmak için harcadıkları çabayı soruyor.

Amita bu buz gibi odada, içtiği çayın üstüne birden, Fikir'in korkunç varlığını her zamankinden çok hissediyor. O kırmızı divanın üzerinde kadın erkek olduklarını unutmuş şafak söküne kadar çalışan ve acı çeken insandan ve bizim, ölmeden önce hayatı, elimizden geldiği kadar yükseğe biraz daha kaldırma yolundaki görevimizden konuştular.

Amita penceredeki fakir perdeyi biraz çekerek:

— Gülsüm Kadızade yoldaş, dedi, bak sabah oluyor!

Yahudi Raşil şair Amita'yı selâmlıyarak ona kuvvet, mutluluk, merhametsiz ve iyi bir yürek diliyor. Sol elini uzatarak diyor ki Raşil:

— Günaydın, Amita yoldaş! Bugün seni görmek istiyordum!

Raşil trenden iner inmez Doğu usulü ile Amita'yı selâmladı ve şehrin içine daldı. İçinde bir huzursuzluk var. Kiev'deki Çeka başkanının her sözünü mırıldanarak tekrarlıyor:

— Aldığın bu görevdeki başarın, Parti'deki şansını tâyin edecektir, Raşil yoldaş!

Raşil o koyu renk üniformalı, solgun benizli ve el hareketleri kuru olan genç adamı hâlâ gözlerinin önünde görür gibi.. Karşısında durmuş, biraz da titreyerek onun tavsiyelerini dinliyordu:

— Buhara, Baku, Astrahan... Davetliler. Özellikle dört tanesi. İsimlerine iyice dikkat et: Amita, Yeranos, Azad ve bir de esrarengiz adam.. Ukrayna'yı geçti, Kafkasya'ya kaçıyor. Gönderdiği raporlar kısa ve doğru. Kendini koru, Raşil yoldaş!...

Buhara kesiminde, tropik güneşin altındaki kumların dumanı tütüyor. Hoş dalgalanışlar başladı. Sanki bütün bu ıssızlık, güneşin altında kıpırdanan vahşi bir hayvan... Bir kibitka (koyun derisinden yapılmış sivri çadır) nın küçük kapısını bir el kaldırıyor. Elmacık kemikleri çıkık bir kadınla bir erkek ateşin önünde oturuyorlar: ocağın üstünde asılı duran tencere kaynıyor. Köşede uzun ve yarım ay şeklinde bir kılınç ile bir tabanca var.. Öteki

köşede, ağaç üzerinde oyulmuş bir delikde, yeni doğan bir çocuğun salıncağı. Savaş, açlık, aşk... Çölün bu fakir sahnesi içindeki bütün insanlık bu... Amita, anasını çıplak görmüş gibi, kutsal bir utanç duyarak küçük kapıyı bıraktı.

Yalnız başına ve heyecan içinde ilerliyor. Küçük, esrarengiz ve civelek isim yakıyor onu: Raşil.. Raşil... Kimdir bu?

Çamur, sığır tersi ve samandan yapılmış pis evleri olan küçük bir köyde dolaşüyor şimdi. Ne bir çiçek, ne bir ağaç... Kadınlar damlarda mısır tanelerini ayıklıyor ve çocuklarının bitlerini topluyorlar.. Bol ve rengârenk elbiseli erkekler, yerle bir duran uzun bir evin önünde birbirine sokulmuş konuşuyorlar... Bütün dünyayı izliyor Amita: çölün ortasında tarım sergisi: tarım makinaları, müstesna buğday ve pamuk örnekleri, Özbek dilile yazılmış küçük kitap ve gazeteler. Duvar da renkli resimlerden ibaret güzel bir dizi... Altında iri yazılar: vücuduna nasıl bakacaksın? Palüdizmden nasıl kaçınacaksın? Alkolizm ile fuhuş tehlikesine kimler maruzdur?.

Yarı vahşi ve hayretten ağızları açık duran adamlara üç komsomol, iki delikanlı her resim hakkında bilgi veriyorlar. Makinaları çözüp bağlıyor, kitapları açıyor, yüksek sesle okuyorlar. Amita, bir okuma kitabının kırmızı kabı üzerinde küçük bir Özbek öğrencisini elinden tutup yol gösteren Lenin'in silüetini farkediyor.

Amita, genç komsomol kıza yanaştı. Kız onaltı yaşlarında var. Yüzü sarı ve çizgileri kuvvetli.. Kararlı bir ekspresiyonist el tarafından sert bir ağaç sanki.. Çok uzaktan, Siam'dan gelmiş. Şimdi Moskova'da öğrenci...

Diyor ki:

— Rusya'yı seviyorum ama, Siam'a dönmek için de acele ediyorum. Orada yapılacak çok iş var..

Amita:

— Vatanın güzel olsa gerek, diyor. Dağları, çiçekleri, şarkıları...

Genç komsomol kız, çekik yılan gözleriyle Amita'ya bakıyor. Tiksinti ile gülümsüyor. Bir an sustuktan sonra birden boşanıyor. Hatta bağırarak kızgın ince dudakları ile bir ıslık çalıyor:

— Tok olanlar için toprağın bütün güzelliği mükemmel ve iyidir. Onlar da görüp zevkini çıkaracak zamana sahiptirler. Ama, efendinin fabrikasından ya da tarlalarından her akşam dönen diğerlerinin zamanı yoktur. Görecek gözleri bile yoktur. Yürekleri de kapalıdır!... Biz, sizin güneşinizin doğusu ile batısının tadını sonra çıkaracağız!..

Amita bu darbenin altında kekeliyor. Şaşkın bir halde kaçarken mırıldanıyor:

— Evet, evet... Önce kurtulalım, biraz nefes alalım.. Bu kız, aradığı gerçeği çabucak bulmuş. Saf, cahil ve genç bir kız.. Fakat, aşmakta olduğumuz merhametsiz ânı doğrudan doğruya yaşamakta.. Hayır, onu yaşamıyor, o ânın tâ kendisidir bu!...

Amita köyün ortasına gelince hayretler içinde kalıyor: koloniyal şapkalı, yanakları tombul, altın dişli bir İngiliz var... Biraz birlikte yürüyorlar...

Amita sordu:

— Sovyet Rusya'yı nasıl buldunuz?

— Çok karışık!

— Karışık mı? Yani çok büyük, çok fakir, çok tehlikeli mi demek istiyorsunuz?

— Hayır, insan istediğini bulamıyor. Örneğin elbise aradım...

— Belki elbise ile iyi diş macunları yoktur ama, tuhaf olan bir takım şeyleri vardır!

— Siz tehlikeyi anlamıyor musunuz?

— Hangi tehlikeyi?

— Büyük Britanya'yı tehdit eden tehlikeyi. Sallanan bir şeyin üzerinde oturuyor o!...

— Ne gibi?

— Mısır'ın, Hindistan'ın, Afrika'nın üstünde. İnsan yüreğinin üzerinde yani...

İngiliz neşesini muhafaza etti.

— Belki birkaç yıl sonra... iki bin yılda falan...

Fakat Amita alaycı ve kuru bir sesle karşılık verdi:

— Bundan yirmi yüzyıl kadar önce dünyayı avuçları içinde tutan Romalılar da sizinki gibi bir kesinlikle konuşuyorlardı. Sert, seçkin ve yeryüzünün efendisi idiler. Korkunç ordularile donanmaları, bütün halklar onların ihtişamı ve kuvveti için çalışıyordu. Sonra insan yüreği birden kımıldadı ve sonsuz güçteki Roma binası yıkılı-verdi.

İngiliz birden Amita'ya baktı. Yoksa deli miydi? Hâlâ tereddüt ediyordu. Giderken:

— Bir havari, ya da şakacı bir adama benziyorsunuz ve bu da hoşuma gidiyor! dedi. Birgün bize gelin de çay içelim!...

Amita yalnız kalınca yüzü kızardı:

— Değiştim, diye mırıldandı. Acaba neden?

Artık akşam oluyor. Toz içinde oturan kadınlar, sinekler içinde yüzen çocuklarını emziriyorlar. Amita toprak evlerin bütün damlarında akşam rüzgârile, insanın gerçek bayrağı olan dumanın hafifçe dalgalandığını heyecanla seyrediyor. Köyün çıkış yerinde, yuvarlak, dik göğüslü bir genç kız bir sakallı ile yavaş yavaş konuşuyor. Raşil sözü Amita'nın dudaklarının ucuna kadar geldi. Adımlarını sıklaştırdı. Hava biraz serin şimdi. Hafif ve bir koku saçarak esiyor. Kanarya rengindeki kayısı,

tomurcuklanmış ayva ve badem ağaçları yavaşça yapraklarını sallıyor. Sonbahar, tatlı tatlı ıslık çalarak küçük Serafsan ırmağına doğru iniyor. Amita, bir zamanlar eski bir parşömen üzerinde bir İran minyatürü görmüştü: badem gözlü, siyah bir benin birleştirdiği kaşlarla bir kadın, küçük, mavi bir ırmağın kenarına tembelce uzanmıştı. Sağ elinde bir kanarya, sol elinde parlak bir elma vardı... Amita yavaş yavaş bu İran minyatürünün içine kendinin gömüldüğünü hissediyordu.

Amita, dün füzuzeli kubbenin önünde olduğu gibi, yine çok tatlı bir boşluğun içinde yüzdüğünü anlıyordu. Zavalı yüreği sanki yeniden küçük bir hayvan, ufak sevinç çığlıkları atarak sonbahar yaprakları arasına mutlulukla saklanan bir sincap oluyor.

Amita, daha sonraları, acı günlerinde, aniden yok olan o yüksek varlığı, Raşil'i, ilk defa nerede görmüş olduğunu hatırlamak için kendi kendini zorluyor! Sanki onu, Buhara'nın giriş yerindeki tomurcuklanmış bir sonbahar ağacının altında görmüştü. Uzun, mavimsi siyah saçları alnına ve şakaklarına yapışmıştı. Akşamın loşluğu içinde, yanan bir kömür gibi her yanından dumanlar çıkıyordu.

Kız onun geçtiğini görerek bağırdı:

— Amita yoldaş, ben Raşilim!

Amita ilk konuşmalarını unuttu bile. Tatlı bir sersemlik içine kendini kaybetmişti. İlkbaharda çiçek açmış kiraz ağaçlarıyla dolu bir bahçede yürüyor gibiydi. Arıların hafif uğultusu duyuluyor. Keskin bir acı badem kokusu var. Ancak bir süre sonra, akşamın loşluğu içinde uzaktan Magak-i-Altara'nın füzuzeli kubbesini gördüğü zaman bunun, kendisine bir kadın memesi kadar yuvarlak, mağrur ve sivri imiş gibi görüldüğünü hatırladı.

Herşey batıyordu. Ölünün defterleri arasında, daha sonraları Çeka tarafından Japonca birkaç kıta bulundu:

«Ey korkunç Tanrı, toprak üstünde yürüyen bu saygı değer kıza, Raşil'e gözlerini çevir de bak! Onun alnı, Fuji dağının sabaha karşı olan halini hatırlatır. Gözleri, oynayan bir dişi aslaninkiler gibi tatlı ve merhametsizdir. Kalın dikenler arasında gururlu bir kaktüs çiçeğidir yüreği... Ve ey Tanrı, onun uzanmış küçük elleri, seni boşluğun üstünde tutmaktadır!»

Çin mürekkebile yazılmış başka bir parşömenin üzerinde de şunlar okunuyordu:

«— Ey Raşil, ey boşluğun kara suları içinde yüzen parlak baş! Kuşlar, yılanlar, çocuklar, çiçekler, buğdaylar ve kadınlar ve topraktaki bütün tohumlar, senin tatlı sıcaklığına sığınmıştır. Lânetli güçler, körlük içinde etrafa vurarak ulumaktadır. Ey ölüm Tanrısı, yalnız bu fildişinden yapılmış küçük gemi, senin hiddetinin üzerinde korkusuzca ve sâkin sâkin ışıldamaktadır. Ey Raşil, ellerim, çamurdan olan zavallı ellerim, koyu gecenin içinde, bu parlak başı yavaş yavaş okşuyor..»

Buhara, Amita'nın beyni içinde kımıldadı. Yok olmuş o camiler, İran minyatürleri ve sonbaharın neşeleri. Raşil ile birlikte yürüdükçe Buhara, Amita'nın gözünde bir savaş çadırı gibi ileri doğru yayılıyor. Amita rüzgârda Asya'nın tehdit edici seslerini duymakta: Özbekler, Sartlar, Türkmen ve Kırgızlar, ince bıyıklarını bura bura Avrupa'ya bakıyorlar.

Amita, Raşil'in uzun badem gözlerine dalarak soruyor:

— Niçin karşılaştık biz?

— İkimiz birden dünyayı mahvetmek ve yaratmak için!

Kız bu karşılığı verince Efraim Mihailoviç'in hayali gözünün önüne geldi. Amita'nın yanında, sarımtırak yeşil benzile kuru kuru öksürürken yeniden görüyordu. Gü-lümsedi:

— Neden gülüyorsun?

— Yağlı bir şurup olan Tagor'u düşünüyorum da... İdilik Avrupa - Asya birliğini hayal ediyor. Beyaz gömleği ve ot yiyen iri göbeğile toprağı yırtarak aşkı vaaz ediyor, budala!...

— O alnındaki yara nedir, Raşil?

Yahudi kızı yüzü kızarak karşılık veriyor:

— Birşey değil. Lotz'daki bir fabrikada yere düş-müşüm!

Baku'ya hareket edeceklerinden bir akşam önce Ami-ta takvimine şunları not ediyor:

«— Bu dünya mahvolacak! Zorla mahvolacak. Bir Or-ta Çağ'a doğru gidiyoruz. Eski dünya hâlâ güçlü. Yenisi henüz olgunlaşmış değil: Değişme, deneme bölgesi, sula-rın kabarıp çekilmesi, savaşlar...

Senin görevin nedir, Amita? Güzelliği, Tanrı ve mıs-raları bırak. Mutluluğu bırak!. Demir ayakkabılarını giy.. Kemerini sık. Zamanının erkeği, savaşçı ol! İngiliz'i unut-ma! Gülsüm Kadızade'yi unutma! Siamlı genç komso-mol kızı unutma! Önce kurtulmalı, biraz nefes almalıyız!

Çok siyah bir boşluğun üzerinde, hastanın ateşi gibi yükselen, yükselen, yükselen kırmızı çizgiyi, hayatı gör-düm, Raşil!»

Moskova! Moskova! Çita, karım ve sen oğlum Ninel; beni boğan büyük mutluluğun içinde gece gündüz sizleri yanında hissediyorum. Üç gölge farkediyorum ayaklarımda: zayıf bir adamın, Su-ki'nin, ufak tefek acılı bir kadının ve portakalla oynayan bir çocuğun gölgesini. Birden açılıp kapanan acılı gözlerim sizinle beraber o kırmızı Benares'i görerek mutlanıyorlar:

«Uğursuz, yılan gözlü Tatarlar, nüfuz edici, endişeli ve kavrayıcı gözleri olan Yahudiler, boşluk dolu gözleriyle zayıf ve vahşi Kazaklar, umursamaz, savaşın, şarabın ve

kadının dostu güzel Gürcüler, Azerbaycanlı şişko tüccarlar, Türkmenler, Kırgızlar, Yakutlar, Özbekler, Bahiriler, Kalmuklar, sır dolu, manda ile atın kekre kokusunu taşıyan uzak kardeşlerimiz... Sarı benizli, hastalıklı ve ufak tefek Çinli hemşeriler bütün köşelerde kemerlerle küçük ve acayip oyuncaklar satıyor. Bütün kaldırınlarda kadınlarla erkekler, gırtlaktan gelme uzun sesler çıkararak meyve, kitap, çocuk önlükleri, tüyleri yolunmuş kuşları ve küçük Lenin heykellerini sergiliyor. Uyanık ve kuvvetli başlarında işlemeli birer mendille işçiler geçiyor. Gruplar halindeki serseri çocuklar, büyük lokantaların önünde sobaları kucaklıyor, ya da çöp sepetlerini dikkatle karıştırıyorlar.

Eski, iyi devir efendilerinden, sakalları bakımlı, uzun boylu ve dik, güzel bir ihtiyar, büyük bir otelin kapısına dikilmiş, kehribar bir pipoyu satıyor. Ufak tefek başka bir ihtiyar da, karşı kaldırımından onu görünce, çamurların içinde bata çıka kendisine doğru koşuyor. İki elinden tutarak sevgi ile sıkıyor ve yeni haberleri soruyor. Diğeri, yani eski efendi, sâkin ve uysal bir halde gülümsüyor, elini dostunun omuzuna koyarak dostça vuruyor ve Doğu ile Rus ruhundan taşan şu sözü söylüyor: Niçevo! Niçevo!

İhtişamlı biçimleri, geçmiş figürleri ve sivri Tatar miğferlerini andıran kubbelerile altınlar içinde parlıyan kiliseler, Çin sedleri ve Orta Çağ kuleleri... Bütün bunlar Moskova'nın göbeğinde, karanlık ve çıplak (demir, beton arme ve cam) bir mimarının ortaya çıkardığı gök tırmalayıcılarla yanyana... Yollarda, kiliselerin cephesinde, tramvaylarda kocaman yazılar: «Dünya proleterleri birleşiniz!» Bütün askerlerin alnında Kızıl Yıldızlar ve birden, akşama doğru, bütün bu güçlü ve disiplinsiz uğultunun üstüne, dindarları hâlâ ümitsizcesine davette ısrar eden

Rus anları, ağlamaklı ve derinden gelme seslerle ahenkli ahenkli çalmağa başlıyorlar.

Rus gerçeği denen şey yoktur, çita, ancak şimdi oluşmaktadır. İlerleyen ve ilerledikçe yatağını yaratan bir nehirdir o... Mantıkî sert bağlar arama. Rus gerçeği teadlarla, mantıkla izah edilemez davranışlar ve eski gerçeklerden ibaret parçalarla doludur. Yeni şeyler şimdi olmağa başlamaktadır ve bunlarda, henüz yeni doğmuşların beceriksizliği, çapraşıklık ve çekiciliği vardır. Bugün Moskova yeryüzünün merkezi, Doğu ile Batı'nın, Kuzey ile Güney'in birleştiği kutsal yol kavşağıdır. Moskova ekzotik olan şeyin gülüdür. Vücudu ile ruhu bütün uluslar ve bütün acılarla, bir mozayik gibi işlenmiştir. Yani kaos! İşte, edindiğim ilk intiba, sevgili ita!

Moskova Slav ruhunun noksansız şekillenmiş halidir. Moskova, mantıkî hiçbir plân olmaksızın, orman gibi, kırmızı tohumunun, yani Kremlin'in etrafından fışkırmıştır. Bu kutsal tepenin üzerinde ar'ın karanlık saraylarıyla, onun sağdııcı Tanrı'nın altın kubbesi yükselmektedir. şehir taşmakta, Neglinka ile Moskova ırmağının kumlu kıyılarına vurmaktadır. Daha geniş olan bir Tatar seddi onu sarmağa alışıyor. Fakat şehir orman gibi yayılıyor... Yeni «beyaz duvar»lar çevreliyor onu... Sonra yeniden taşarak ovaya dökölüyor. Rusya'yı meydana getiren bütün ölkelerdeki millet ve kavim koşarak Moskova'nın bu rengârenk ve barbar mozayığı üzerine ruhlarını yapıştırıyorlar: halılar, işlemeler, şarkılar, âdetler, bâkir ve karmakarışık anlayışlar mistik ve hayvani üzüntüler... Moskova, Doğu'nun bütün yarı barbar halkları için bir hazım makinasıdır.

Bir Ermeni yoldaş, birkaç gün önce bana, kendi şairlerinden biri olan Tumanyan'ın çok acıklı üç mısraını okudu. Üzüyor, ürpertiyor beni bu mısralar:

**Kanlı ağız (geleceğin insanı) tam yamyam...
Kan akıyor ellerinden ve çok yavaş ilerliyor.
Ama, insanlık yolundan henüz uzakta...**

Ben şimdi burada, Moskova'da okurken (okullar, eğitim yerleri, cehalete karşı savaş, kışlalar, cezaevleri, dernekler) bu vahşi hayvanın iyilikle ya da zorla bir sürü gibi itilerek ilerlediğini ve insanlık yolunu tuttuğunu görüyorum.

Dünyanın öteki tarafından Batı Moskova'ya kitap ve fikirlerini, teori ve makinalarını, yani kendi katı mantığını Asya'nın güzel çılgınlığına bağlamak için en üstün çabayı gösteriyor. Yollarda, trenlerde ve yazıhanelerde, her türlü sistem, hareket ve mantıklar ile, ihtilâl öncesi Rus edebiyatının gıcıkladığı o yorgun, mistik ve hayale dalmış Rus tipleri ile tezat teşkil eden sabit bir fikirle sert, ciddi ve ihtilâçlı bir hal almış insanlar çıkıyor karşıma. Sverdlova alanının bir köşesinde duruyor, ayaklarımın ucuna basarak bir pencereden içeri bakıyorum: Duvarları kızıl bayraklarla örtülü bir okul. Bayrakların üstüne Lenin'i gösteren fotoğraflar, kartlar, şekiller ve gazete kupürleri iğnelenmiş. Güleç, tumbul ve güzel, kıvrıkcık buklemi küçük bir çocukmuş gibi görüyorum onu... Sonra da üniforması içinde taptaze ve ciddî... Daha sonra, büyük savaşçının canlı ve etkili yüzleri duvarı tırmanmağa başlıyor... Öğrencileri göremiyorum, yalnız ayakta alçak ve sıcak bir sesle konuşan başı görünüp kayboluyor. Neşesiz, sert ve değişik yüzü ile onbeş yaşında kadar var.

Sovyet Rusya erkekçe bir tempo tutmuş. Kadın erkek, hepsi kendilerini çetin işlerine vermişler. S.S.C.B. belki bugün, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu tek ülkedir. Bir zamanlar, yani ihtilâlden önce Rus kadınları önde gidiyordu. Atmosfer bilgi, önseziler ve dileklerle dolu idi. Büyük faziletleri sayesinde kadın zorunlu olarak

öncülük görevini yapmaktaydı: ruhsal havailik, yüreğin hırs gücü ile dolu olması ve fedakârlık.. Fakat, artık erkekler öne geçti. Belli belirsiz dilekler sağlam gerçekler halini aldı. Fikir zorunluluğa uymak, hırs ise ciddi ve belirli bir disipline bağlanmak zorundadır. Bugün Rus temposu onun için erkektir, işte! Rusya Amerikalılaşıma, gerçeği en pratik yoldan karşılama, ferdî ve topyekün yaşıantıyı tamamlamak için modern araçları kullanma yolundadır. Herşeyi tehdit eden tehlike okadar ciddi ki, güçlü olan bütün Ruslar, kurtuluşun bulunduğu yöne, yani harekete bilinçsiz bir tarzda gidiyorlar. Böylece insanlar çok kısa zamanda bu korkunç dairenin içinde kayboluyor, birkaç yıl zarfında tamamen harcanıyor ve steplerle Rus ormanlarının derinliklerinden çıkan yenileri kitleler halinde gelerek onların yerlerini alıyorlar. Fikir henüz çok yenidir: yamyamdır. İnsanları yer. Dünyanın hiç bir yerinde insanlar çılgınlık, zevk ve çabukluk içinde harcanmazlar.

Kısacası inşanın içinde, Moskova'yı dolaşırken ikinci bir hakim intiba kristalleşir, fanatiklerden ibaret bir kalenin içine girmiş gibi olur. Evet zavallı Su-ki, kule ve duvarlarla çevrili bir savaş şehrine girdin.. Düşmanlar yaklaşıyor ve şövalyeler kalkanlarıyla büyük kapıların arkasında hemen korunma durumuna geçiyorlar.

Moskova'da insan, bir savaş hazırlığı havasını teneffüs eder. Bahçelerde ve yollarda yürürken, okullar, fabrikalar ve komiserliklere girerken ve oyunlarla eğlenelerde hazır bulunurken daima, kekre bir barut kokusunu teneffüs edersin. Her çulun üstünde, büyük bir tehdit ve büyük bir ümit asılıdır.

Birgün Kızıl Meydan'dan geçerken, birden bir savaş marşı duydum. Az sonra, dip taraftan sık saflar halinde kızıl askerler ortaya çıktı: sivri Mongol miğferleri, yerle-

re kadar inen uzun gri kaputlar, karanlık ve dalgınlaşmış yüzler..

Kızıl Meydan bir davul gibi yankılar yapıyor. Gelip geçenler kenara çekiliyor, elindeki elma sepetile Meydan'ı geçmekte olan ihtiyar bir kadıncağz bir çığlık atıyor ve kıpkırmızı elmalar kocaman taşların üzerine yayılıyor. Sık saflar, hızlı ve kesin adımlarla yaklaşmakta.. En önde ilerleyen subay vahşi bir marşa başlıyor.. Önümden geçtiği sırada gördüm ki ağzı kasılmış, şakak damarları şişmişti ve sabahın o buz gibi soğuk rüzgârında alnından terler akıyordu. Birkaç saniye marşı tek başına söyledi. O ilerlerken insan, kendinden geçerek bir koroyu yönettiğini sanırdı. Tek başına marş söylüyordu, sonra aynı marş birden sel gibi askerlerin göğüslerinden taştı ve Kızıl Meydan bir savaş alanı gibi sarsıldı.

Yağmurdan sırsıklam olmuş Lenin'in tahta mozolesi pırıldıyor ve etrafından sular damlıyor. Havadaki sis yüzünden yüzleri güçlkle farkedebiliyorum: şişman mujikler, zayıf, ufak tefek ve üzüntülü Çinliler, güzel Alman delikanlıları... Çamur içinde, buz kesilmiş bir halde gözleri Kızıl İsa'nın Kutsal Mezarı'na dikilmiş, saatlarca bekliyorlar... Birden kapının önündeki büyük bir kitle harekete geçiyor: Nöbetçi giriş kapısını açtı. Kalabalık ağır ağır siyah deliğe girerek kayboluyor. Aşağı iniyoruz. Burası sıcak. Bütün yüreklerin çarptığını duyuyorum. Önümdeki mujiklerin yüzleri birden aydınlanıyor. Boynumu uzatıyorum: Lenin'in saçsız başı... Üzerinde işçi gömleği, sağ eli sıkılmış, sol eli göğsünün üzerinde açık, öylece uzanmış duruyor. Bütün Rusya, bu saçsız başın içinden ve kapalı gözlerinin arkasından bağırarak yardım istiyordu, Çita! Lenin Rusya'nın en güçlü ve onun için de en sorumlu kişisi idi. Tek başına, silâhsız ve dastsuz yürüyor, Çar'ların aşılmaz Rusyası'na giriyor.. Acaba, işçi kasketile

bu küçük yolcu ne istiyordu? Otokrasiyi altüst etmek, Çar'ı, komutanları, asilleri, papazları, burjuvaları kovmak, yeni bir dünya kurmak... Günün korkunç yorgunluğundan sonra önümde uzanıp yatan bu basit insan, haklılığın uykusunu uyuyor. Dünyaya gelmiş ve görevini yapıp gitmiş...

Yeniden toprağın üstüne çıkıyorum: kadınlarla erkeklere doymak bilmeyen bir gözle bakıyor, gözlerindeki kıvılcımları, yüzlerindeki gölge ile ışığı ve el hareketlerini yakalıyorum. Aşınmış paltolar, deri ceketler, kalın çizmeler, kazınmış başlar.. Ve işte, kaybolan bütün kitlelerin arasında gözüme yavaş yavaş derin bir birlik ilişiyor: kişiselcilik kendi üstünde bir tempoya uymuş. Moskova'da beni etkileyen üçüncü büyük intiba da budur. İnanma var burada... İnanç daima şu kaçınılmaz sonucu veriyor: çabaları birleştirerek hareketleri getirmek... Bu, insana kendi düşüncesinden daha derin bir güç veriyor, dilek ve çıkarlarından daha üstün bir âhenge bağlıyor. S.S.C.B.'de büyük komünistleri yakan ateş, onların küçük kişiliğini aşmaktadır. Bir demonun ateşidir o...

Bir demon üflemede çağımızın üzerine.. Ve «Geliyorum!» diye bağırıyor. «Merhametim yoktur benim!... Gelecek zaman'ım ben!»

Bu sesi duyuyor ve seninle Ni-nel'i düşünüyorum. Ben zayıf bir insanım ve ölmem gerek. Ni-nel'imizi sağlam bir erkek olarak yetiştir, Çita!»

Su-ki karısına bu mektubu yazdı ve bitkin halde divanın bir köşesine büzüldü. Korkunç şekilde değişen yüzünde bir parıltı var. Yanakları ateş içinde. Menekşe rengindeki ağır kirpikli gözleri, Lenin'in köşede duran bir

çocukluk resmine kıpırdamadan bakıyor. Beyaz çocuklarla kırmızı kravatlardan ibaret sayısız ordular görüyor Su-ki... Uzaktan gelen neşeli sesler duyuyor. Sarı çocuklardan ibaret sayısız ordular... Kırmızı kravatlar... Yine neşeli sesler duyuyor... Zenci çocuklarından ibaret sayısız ordular... Kırmızı kravatlar..

Rus toprağına ayak bastığı zaman Azad'ın çok çekmiş ince vücudu ürperdi. Batum.. Manolyalar, muz ağaçları, dal budak salmış mandalina ağaçları, parlak kırmızı meyvalarla yüklü yapraksız Japon hurmaları. Gürültü yapan iri çakıllarla dolu tropik bahçenin içinde hızlı hızlı yürüyor Azad. Günahsız ve ateşli yüreğı hopluyor sanki.. Mavi ve sıcak denize bakıyor. Uzakta, ufkun derinlikleri içinde Kafkas'ın temiz ve ulaşılmaz zirveleri parlıyor.

Azad on yıl önce de zayıf ve sinirli bir atla buralardan geçmişti. Elinde bir tabanca ile birden köylere da-

liyordu o zaman. Haydutları, kulakları, spekülâtörleri, Beyazlar'ı kovalıyordu. Göğsünün üstünde sert ve küçük Çeka kartı vardı Azad'ın. Ne kadar çekti, ne kadar çek-tirdi!... Bu şiddet taraftarı Ermeni her zaman Fikir'e sadıktı ama, Partinin sert disiplini karşısında hiçbir zaman eğilememişti.. Daima serbest bir nişancı olarak savaştı. Heyecan geçince onun enerjisi de tükeniverdi.

Bir kasırganın kuşu olan Azad, günlük, sabırlı ve yaratıcı görevine uyamadı. Şifa bulmaz bir çeteci, özgür bir mahpus olarak İtalya, İspanya ve Amerika'ya gitti ve tenfeffüs etmek için her zaman muhtaç olduğu bulanık havayı yarattı. İşte, şimdi yine o aşılmaz vatanına dönüyor. Sevincinden uçuyor, deniz kıyısında tek başına dolaşırken gülüyor, ağlıyor.. Cennet'de değil mi artık?! Hava tertemiz... Artık Çarlar, büyük dükkânlar, Beyaz generaller, orospular ve spekülâtörler yok!

Açlık ile kan içinde kurduğu büyük rüyası, nihayet karşısında canlı bir gerçek olarak duruyor işte!... Ah, Moskova'ya dönmeden, şu hayranlık uyandıran yanını, yani Sovyet gerçeğini görmek ve dokunmak amacile çok acı çektiği Kafkasya'da kalabilse!... Azad sabırsızlıktan titrediğini hissetti birden.. Artık yalnız olmak istemiyor. Adımlarını sıklaştırdı... Sovyetler... Basit ve sert yüzlü bahriyelilerle işçiler... Zayıf ve yalnız, kızıl sakallı, sempatik ve geveze bir tek aydın var. Kara sakallı ufak tefek bir yahudi içindeki kâğıtlarla fazla şişmiş bir çantayı dizlerinin üzerinde açıyor. Bütün vücudunu Azad'ın üstüne doğru eğdi. Sandalyasının üstünde rakkamlar sıralıyor, çizgiler çiziyor, eğilip doğruluyor, tekrar eğiliyor, hopluyor, konuşuyor, konuşuyor... Sarkık duran kalın dudaklarından beyaz köpükler çıkıyor.

— Herşey yolunda... üretim artıyor.. elektrik kuruluşları... kooperatifler... kollektiviteler...

Heyecanla dinliyor Azad. Yahudiyi, kısa boylu şişman başkanı boğaninkini andıran alnından öpüyor, sonra da bağılıyor:

— Yaşasın dünya ihtilâli!...

Harekete geçen başkan ayağa kalkarak konuşmağa başlıyor. Yan tarafta duran başı kazınmış, sessiz bir işçi dudağını ısırarak düşünüyor «Geveze bu başkan... Bu başkan santimental.. Değiştirmeliyiz bu başkanı!...» diyor ve dalgın bakışları canlanıyor.

Kocaman yahudi bloknotunun içinden yeni notlar, üzerinde renkli çizgiler bulunan istatistikler çıkarıyor. Azad'ın önünde açıyor bunları: kırmızı, mavi yeşil sütunlar. Yıldan yıla büyüyor, büyüyor ve parlak kâğıdın beyaz fonundan sevinçle ayrılarak havada kayboluyorlar. Koca yahudi parmağının ucunu tükürükleyerek sayfaları çeviriyor. Kırlangıçlar gibi gidip geliyor siyah oklar. Dairelerle üçgenler: menekşe, saks, portakal rengi ve mavi. Azad'ın gözleri kamaşıyor: rengârenk kelebekler ve cennet kuşları istatistikler savurarak sabah rüzgârını dolduruyorlar.. Sessizlik! Azad'ın el ve dizleri rengârenk istatistiklerle dolu. Bir ara kendini toparlıyor. Bu acı çekmiş ve aç kalmış adamın bütün o çetin ve sert hayatı yanan gözlerinin önünden geçiyor şimdi... Sonra o korkunç ihtilâl yılları: kan, açlık ve korku!... Çamura kan ekmişti o.. Şimdi biçtikleri ellerile dizlerinin üstünde işte!... Kırılmış başını eğerek gülümsüyor, sonra ağlamağa başlıyor.. Genç işçi kaşlarını çattı: «Çocuklaşmış!» diye düşündü, ayağa kalktı ve kemerini sıkarak gitti.

Öğle vakti. İki yıl önce, Batum yakınında büyük bir mandalina bahçesi çiçek açıyordu. Bugün kısa boylu bir

Ermeni makinist, çok zayıf vücudu ve ateşli gözleriyle bir petrol taşıma aracının üzerine çıkmış geniş el hareketleri yapıyor. Toprağın uğradığı büyümlü değişikliği gösteriyor Azad'a: bütün mandalina ağaçları köklerinden sökül-müş. Çalışan yüzlerce işçi, sonu gelmez petrol depoları, yapılmakta olan yeni petrol tasfiyehanesi.. Komünist olan makinist kollarını açmış büyük bir açıklıkla konuşuyor ve bütün erkekçe karakteristikleri meydana çıkıyordu:

— Hepsi beton arme, hepsi demir.. sürat, tasarruf.. ihracat...

Rakkam ve plânlardan ibaret olan tatlı melodiyi büyülenmiş bir halde dinliyor Azad:

— Üç devre aşıldı... Komünistlik savaşı... Eski makinelerin yeniden çalışması... Eski fabrikaların yenilenmesi... Şimdi yaratıyoruz... Büyük plânlar... Kocaman elektrik tesisleri... Türkistan'ın pamuğu ile Sibirya'nın buğdayını birleştiren demiryolları... Volga'dan Don ırınağına kadar dev bir kanal.. Traktör fabrikaları.. Tarım makineleri... Tamamlayıcı bir sanayi... Köylünün etrafı elektrik telleriyle çevrili.. Lenin'in demirden, büyük hayali!...

Kısa boylu makinistin iki elini birden sıkıyor Azad ve yaşlarla dolan gözleri kırpışıyor.

Eskiden cezaevi olan harap bir bina... İngilizler burada, fiziksel güçlerindeki aldırmazlıklarla kızılara işkence yapmışlardı. Sovyet devrinde savcı olan eski demirci Savinkof, Azad'ı boğucu hücreye doğru itiyor:

— Burada aylarca ölümü bekledim ben... diyor...

Eski çingenenin nasırlı eli ıslak duvarlar üzerindeki kan lekelerini gösteriyor. Hâlâ, orda burda açıklıktan ölen, boğulan ve çıldıran yoldaşların kaba bir tarzda yazılmış adları görünmekte.. On yıl önce cereyan eden bu çok eski hikâyeleri anlatırken Savinkof'un hayvanî ve çocukça

ağız gülümsüyor. Kazınmış kafası, iyice sıkılmış meşin kemeri ve yüksek Rus çizmeleri ona şuursuz ve vahşi bir kuvvetin serbestliğini veriyor. Savinkof, kendi usulünce, korkunç ateşini özetleyerek konuşmakta!

— Lâtinler yok olmuş bir ırktır. Düşmanına gidiyor, yeni bir fikirle ilişki kuruyor ve birden aşılıp eriyor ve düşmanla kardeş oluyordu. Anglosaksonlar bugün egemen olan ırktır. Henüz tavlarını kaybetmedikleri için serttirler. Düşmanlarına giderek onu pişmanlık duymaksızın öldürüyorlar. Ruslar ise geleceği olan ırktır: karışık, barbar ve teadlarla doludurlar. Düşmanlarına yaklaşır, onu ağzından öper, özür diler ve öyle öldürürler. Lâtin ya da Anglosakson ruhunun öylesine anlayamadığı bu sahne, sivil savaşlarda çok görülmüştür: Kızıl ya da Beyaz olan galip, düşmanını öldürmeden önce, Paskalya'da olduğu gibi onu ağzından öpüp şöyle derdi: «Batiuşka, kardeşciğim, affet beni, seni öldürmem gerek!»

Azad sinirli bir hareketle ufacık bıyığını çiğniyor. Birden elini uzatarak Savinkof'un ağzını kapatıyor:

— Biliyorum... biliyorum... Sus, Savinkof yoldaş!...

Cezaevleri, klinikler, dernekler, okullar!... Azad yoruldu. Mütevazı bir komünist cenazesine rastladı dönüşte. Bir araba... tabut kırmızılar içinde... yanında oturan genç bir kadın tabuta dayanarak geçenlere bakıyor... Arabacı, kırmızı kâğıttan çiçeklerle süslü beygiri kırbaçladı. Hızlı gidiyorlar.

Azad evine döndü. Eski dostu Nikolai Daryan'ın evinde oturuyor. Milano'daki fabrikalarda tanışmışlardı. İç savaşlarda yanyana dövüştüler. Şimdi Daryan işsiz ve elini eteğini çekmiş durumda.. Ona muhalif ve anarşist gözü ile bakıyorlar. Azad dostunu karısı (sağlam ve neşeli bir Gürcü kadını) ile kavga eder halde buluyor. Son çocukları iki yaşında bir oğlan. Kadın çocuğunun kilisede vaf-

tiz edilmesini istiyor. Baba ise, kiliselere, papazlara ve Tanrı'ya küfrederek yumruğunu masaya vuruyor:

— Azad, diye bağıyor, onu hemen şimdi, Lenin adına sen vaftiz edeceksin!...

— Öyle ise ben de yarın, kilisede İsa adına vaftiz ettiririm!

İhtiyar işçi kuduruyor. Çocuğu anasının elinden kap-tığı gibi kırmızı masa örtüsüne sarıyor, eline Lenin'in bir fotoğrafını veriyor ve mum yerine bir petrol lâmbası ya-kıyor. Çocuk yavaşça ağlamağa başladı. Ana alaylı alaylı kocasına bakıyor:

— Haydi ihtiyarım benim! Haydi sen benim ihtiya-rım! Keyfine bak!... Yarın görürsün... Ona ya Lenin, ya Marks, ya da Şeytan adını takacaksın. Ben ise yarın onu vaftiz ettirip babamın adını takacağım: Mitrofan!

Azad gülüyor:

— Haydi Katinka Mitrofanovna... İşte, vaftiz ediyorum onu... Gel! Bir, iki, üç...

Gülerek çocuğu kolları arasında kaldırıyor, fakat tam Sovyet formalitelerini yerine getireceği anda Azad heyecanlanıyor ve biraz sesi titriyor:

— Seni, o cehalet ve kölelik sembolü olan istavroz adına değil, iş ve hayat sembolü olan Kızıl Bayrak adına vaftiz ediyorum. Her ülkeden, her ırktan ve her renkten işçileri aynı aşkla sev! Bütün dünyadaki kırallardan, spekülâtörlerden ve papazlardan aynı kinle nefret et! Le-nin'in sadık yoldaşı olarak kal, bilimin bayrağını her zaman yüksekte ve sağlam tut ve Üçüncü Enternasyonal için ölünceye kadar savaş!... Adın Profsoius'dur!»

Mutfağa gizlenmiş olan ana geri döndü. Çocuğu kap-tı. Kocaman bir ateş yakarak su ısıttı, içine Paskalya gü-nü takdis edilmiş birkaç defne yaprağını attı ve daha ye-ni vaftiz edilmiş küçük vücudu havada hırsla ovalamağa

başladı. Zavallı çocuk çırpınarak ümitsiz çılgınlık atıyor.

Nikolai Daryan sâkinleşti. Çay hazırlayıp ekmek, biraz peynir ve meyva getiriyor.

Azad gününü nasıl geçirdiğini anlatıyor ona... Hâlâ kulaklarile gözleri kamaşmış bir hald.. Daryan alaylı alaylı gülüyor:

— Zavallı Azad, demek hep öyle safsın, ha? Havada kurulmuş fabrikalar.. Lâf, lâf!... Don Kişotlar!...

Azad bağırıyor:

— Sus!

Ama devam ediyor Daryan:

— İşçiler efendi imiş! Zavallı Azad! Bazıları öyledir onların... Parti merkezile çeka'da bağırıp tartışmalarla vakit geçirirler.. Diğerleri, yani büyük kitle köledir! Evet, evet, gülme dostum, köle!... Ne Sovyeti? Ne seçimi? Seçim mi? Çok anlayışsızsın be Azad! Biri fabrikaya geliyor, kolunun altında kalın bir çanta var. «Seçim» diyor. Hemen gelsin mızıkalar, davullar, borozanlar, Enternasyonal marşı... Kuyruğa girmiş işçiler birer birer geliyor. Yanına vardılar mı, parti sekreteri adayları teklif ediyor... Kimdir bunlar? Kimse bilmez... kimse istemez... Muhalif olan kimdir? Sekreter kızgın bir halde boynunu uzatıp bize bakıyor.. Dişlerini gıcırdatıyor, yüzümüze bakıyor... Kimdir muhalif olan? Hiç kimse... Cesaret edip de muhalif olduğunu söyleyen işini kaybeder... Bazı en cesur olanlar ayaklarile oy verir, sonra gizlice sıvışırlar.. Diğerleri, yani hepimiz elimizi kaldırıp uluruz: Da stratvuit! Ve hemen davullarla, borular çalınır. Arkadan Enternasyonal Marşı... Maskaralık sona ermiştir.

Azad ayağa kalktı. Gözleri yanıyor. Daryan'ı sertçe omuzlarından yakaladı:

— Gölüp durma, hayvan! Yeter! Yalan söylüyorsun!... Anarşistsin sen.. Seni işsiz bıraktılar, onun için kin besliyorsun! Hayır, hayır! Yeter!...

O sırada Daryan'ın büyük oğlu içeri girdi. Çizmeler, sıkı bir mavi ceket, sağlam bir vücut, sert bir bakış. Konuşulanları duydu, babasına sert sert baktı. Kuru bir sesle:

— Nikolai Daryan, dedi, sakinleşmen gerek.. Safran var! Kendini korumalısın!...

Daryan alaycı bir tavırla:

— Konuşan Çeka'cı mı? diye sordu.

— Evet, Nikolai Daryan, Çeka'cı oğlun!..

Bir an sustu, sonra Azad'a döndü. Acı ve kararlı bir tavırla:

— Azad yoldaş, dedi, eğer buraya, ülkemizde Cenneti bulmağa geldinse hemen git!.. Ne Cennet, ne Cehen-nem... Yeryüzüdür burası!.. Çalışıyor, araştırıyor, yaratıyoruz. Affet bizi Azad yoldaş, bütün yapabildiğimiz budur!..

Azad bu sözler karşısında tahrik olmuştu bayağı. Karşılık verdi:

— Fazla mütevazisin, Aleksei Nikolayeviç yoldaş!. Biz, devrimizde dünyayı altüst etmek isterdik!..

— Ve altüst ettiniz de, Azad yoldaş!.. Şimdi çok ciddi bir işimiz var bizim: sizin bıraktığınız harabelerin üzerinde yaratmak... Sabır, inat ve sessizlik... Başka faziletlerdir bunlar... Yalnız bizi rahat bıraksınlar, Azad yoldaş!..

Bu sözlerden sonra kendine çay koydu, büyük bir dilim ekmek kesti, Pravda'yı açtı ve artık iki ihtiyara önem vermeden yemeğe ve okumağa başladı.

Azad kızdı:

— Yoksa bu zibidi veled de mi bizi yola getirmek

istiyor? Bizi rahat bıraksınlar!.. Yok küçük, sizi rahat bırakmıyacağım ben...

Azad bir adım attı. Fakat Daryan onu tutup alçak sesle:

— Gidelim, dedi. Haydi, çikalım!..

Aleksei Nikolayeviç göz ucu ile gidişlerine baktı onların. Kaşlarını çatarak: «Moruklar!» dedi.

Azad hemen dostundan ayrıldı. Yalnız kalmak istiyor. Ona:

— Bas! diyor. Artık benimle konuşma. Yalnız kalacağım. Issız bir adaya gidip domuz çobanlığı yapacağım ben!..

Daryan gülererek uzaklaştı. Azad'ın arkasından neşeli bir ses duyuldu:

— Domuzları ben de severim!..

Azad döndü. İri mavi gözlü, solgun yüzlü, zayıf ve açmış hissini veren bir kadın kendisine gülümsüyor. Yan basılmış eski pabuçlarının ucu kalkık. Azad bir an tereddüt ediyor, sonra kollarını açarak ileri atılıyor:

— Anna Yeoryievna!..

Ne kadar ihtiyarlamış!. Ne gururlu bir acı var, güleç gözlerinin içinde! Azad dikkatle ona bakıyor ve hayretini gizleyemiyor. Şimşekler geçiyor beyninden: Çul haline gelmiş fakir koyun kürkü ile Perekop savaşında atına binmiş olan o güzel Anna Yeoryievna! İhtilâl mahkemesine başkanlık eden, uykusuzluktan kızarmış gözleriyle yorgun düşen Anna Yeoryievna!. Şu küçücük el, hiç titremeden bütün suçluların ölüm kararlarını imzalıyor... Dünyayı cezalandırmak istiyordu şu küçücük el... Ümitsizliğe kapılan bütün yoldaşlar kaçma hazırlığında. Anna Yeoryievna meşin kasketini çıkararak masanın üzerine koyuyor ve basit bir tavırla «Ben kalıyorum!» diyor.

Azad eski kadın yoldaşını öpüyor, zayıf omuzları ile

kuru ellerini okşuyor. Konuşuyorlar... Konuşuyorlar... Sürü ile hatıralar, sevinç ve acılar... Azad eski yoldaşlar hakkındaki haberleri doyamadan dinliyor... Deli... ölü... sürgün... Öteki iktidarda biraz şişmanladı...

Anna gülümsüyor:

— Ben İngilizce ders veriyorum. Bazan açım, bazan tok!..

Azad bağıırıyor:

— Ben artık buna dayanamıyorum!..

Anna dostunun elini tutarak tatlı sesile soruyor:

— Fakat neye?

— Neye mi? Yoksa kör mü oldun, Anna? Görmüyor musun? Yolunda gitmeyen birşey var Rusya'mızda!... Nedir bilmiyorum... Çamurdan bir nehir var... kırmızı çamurdan... Biz eski savaşçılar, namuslu, ateşli insanlar birleşelim... Kanla da olsa, başka bir nehir meydana getirelim. Yine çıkalım akıntıya karşı... Toprağı bir defa daha temizleyelim! Şu küçük el, ölüm kararlarını bir defa daha imzalıyamaz mı, Anna?..

Anna acı acı başını salladı. Anlamak istemeyen, anlayamayan bu ihtiyar çocuğa bir ana şefkatile bakıyor. Tatlı sesile sakinleştirmek istiyor onu...

— Anlamıyor musun, Azad? Bitti bizim rolümüz. Hortlaklarız biz!.. Yapacak bir görevimiz vardı, bitirdik. Görevimiz bitti artık. Bunu anlamıyor musun, Azad? Kenara çekilelim; daha şerefli bir iştir bu... Şikâyet etmeden çekilelim. Yoksa biz mükâfat alalım diye mi çalıştık?

— Hayır, daha adaletli bir dünya kurmak için çalıştık!.. Nerede bu dünya?..

— Geliyor Azad, ben eminim bundan... Ama çok yavaş geliyor. Sabır gerek.. Biz bunun için iyi savaştık. Onun için de şimdi kenara çekilmek görevimizdir. En-

gel oluyoruz ve zararlıyız biz... Anlamıyor musun, Azad?
Azad:

— Hayır, diyor, anlamıyorum!..

Anna gülümseyerek karşılık veriyor:

— Zıyanı yok. Anlıyacaksın!..

Ertesi günü Batum'un etrafını dolaşıyor Azad. Azad üzgündür. Evet, evet... şimdi görüyor. Gözler biraz sönük, yüzler yaygın... Ateş... ateş nerede? Yurdumda duyduğum şeyleri duyamıyorum artık. Başka bir S.S.C.B.'ni dolaşıyorum ben... Külüstür kâğıtlar, kürkler ve süslerle dolu vitrinler... yiaçeika... votka... Boğuluyorum!... Kızgınlık ve acıdan atmak istediği çığlıkları boğuyor. Kararsızlık içinde çırpınıyor beyni... Azad hızlı hızlı yürüyor... Aşağıda, ovadaki tropik ağaçlar koyulaştı. Gökyüzü birden bulutlarla doldu. Uzakta şimşekler gürültüleri duyulmadan yanıp sönüyor. Bakır rengine bürünmüş uzaktaki deniz parıldamakta... Azad adımlarını hızlandırdı. Kireçli, beyaz küçük evler, ufak bir kahvehane, birkaç okalıptüs... Küçük tabureler getirerek ufak fincanlar içinde Türk kahvesi hazırlıyorlar. Pekçoğu inanamıyan bir tavır ve merakla yaklaşıyor.

— Nereden geliyorsun? Neden geziyorsun? Nereye gidiyorsun?..

Konuşuyor, şikâyet ediyor, tartışıyorlar... Vergiler.. ekmek... eskiden...

Azad'ın sabrı tükeniyor:

— Yani, dürüst konuşalım, leventlerim.

Kötü bakışlı, şişmanca bir köylüye sesleniyor:

— Sen gel!... Bugünkü yaşayış nasıl? Yüzüme iyice bak bakayım!..

— Çok iyi yoldaş, çok iyi... Yalnız şey işte... İhtilâlden önce herbirimizin ikişer kat elbisesi vardı, şimdi, ihtilâlden on yıl sonra, yalnız birer kat elbisemiz var...

Azad diyor ki:

— Şikâyet etmeyin, dostlarım!.. Bir kat elbisesi olmayan halklar da var...

Bir ihtiyar sordu:

— Yani, çıplak mı geziyorlar, yoldaş?

Karşılık alamayınca başını sallıyarak:

— Öyle ise, dedi, onlar ihtilâllerini yirmi yıl önce yapmış olacaklar!..

Bazıları güldü, daha sessiz olanlar da oradan uzaklaştı.

Yaşlı bir mujik Azad'a yaklaştı, başlığını çıkarıp istavroz işareti yaptıktan sonra:

— Seni İsa gönderdi, Batiuşka, dedi... Yardım et bize: ne yapmalıyız? Bize akıl ver. Bazıları diyor ki: «Tarlanı sürmelisin. İşte noksansız sapanlar, makinalar, kimyasal gübreler... Çalış!.. İşte broşürler... Oku, gözlemlerin açılsın!» En açıkgoz olanlar okuyor, Batiuşka; gözlemlerini açıyor, daha iyi tarım yapıp daha çok kazanıyorlar. Böylece istedikleri gibi yemek yeyip soluk almağa başlıyorlar. Biz, akşam üzerleri masanın başına geçerek Tanrı'ya şükrediyoruz. Birden köy Sovyeti ortaya çıkıyor, bizden isteklerde bulunuyor ve arama yapıp bağırıyor «Kulaklar! Kulaklar!» Arkasından da büyük vergiler geliyor. O zaman ineği ,atı satıp yeniden sefaletе düşüyorsun. Ne yapalım biz, Batiuşka? Açlıktan ölmeyecek kadar bir parça toprağı sürelim diyoruz! Böylece belki bizi rahat bırakırlar... Ne dersin?..

Azad hiddetle bağırıyor:

— Ama o zaman, Birlik'in genel üretimi düşer! Felâkettir bu!..

— Ne felâketi? Benim yiyeceğim olacak ya!..

— Peki, ya ötekiler?..

— Onlar çıksın işin içinden...

Azad ayağa kalkarak uzun kollarını sallıyor:

— Hay şeytan alsın sizi, eski burjuvalar!..

O anda, geniş omuzlu, çiçek bozuğu suratlı kuru, kırkık bir adam peydahlanıyor. Gülüyor, elini uzatıyor, sıcak ve biraz da boğuk olan sesile bağıyor:

— Tanıyor musun beni, Azad yoldaş?. Ben İbrahim'im... İbrahim Şabanof!..

Elbet de hatırlıyor Azad, elbet de...

«Asıl vatanı Astrakan. Casusluk yapan bir Beyaz generali vardı... İşçi merkezinin karşısında meyhanesi vardı. Ben ve İbrahim onu öldürme emrini almıştık. İçeri giriyoruz. Ben ondan şarap istiyorum. O musluğa eğilince tabancayı çekiyorum. O farkına vararak sıçırıyor ve bağıyor... Eşikte bekleyen İbrahim elinde bıçak olduğu halde koştu ve karnını deşti. O yine bağıyor. Polis meyhaneye daldı. Ben kaçmayı başardım. İbrahim'i yakalayıp deliğe tıktılar..»

Küçük meyhanede oturuyorlar şimdi. İbrahim anlatıyor:

— Astrakan'dan çıkarak Kalmuklar'ın yanına kaçtım. Bana «Kimsin sen?» diye sordular. Yalandan sızlandım: «Geçen yıl bir dükkâncığım vardı, Kızılar mahvetti beni!..» «Öğretmenlik yapabilir misin?» «Ee, elbet de yaparım!» Öğretmen oldum. Orada başka Kalmuk yoldaşlar buldum. Çalışmağa koyulduk. Kızıl çember büüyüyordu. Günün birinde önemli bir haber geldi: Kızılar Kafkasya'ya doğru iniyor. Onbir Kalmukla birlikte kaçarak Kızıl Ordu'yu aramağa koyulduk. Yollarda daha başka yoldaşları da toplıyorduk Ermeniler, Yunanlılar, Müslümanlar ve Ruslar... Hepsi kardeş!.. Karnımız aç, üşüyoruz!.. Saçlarımız yeleler kadar uzun. Bir gece, ısınmak için bir vagonu yaktık. Birisi dedi ki: «Vagonları ne diye yakacağız? Belki lâzım olurlar..» Ben karşı-

lık verdim: «Evet, ısınmak için yakacağız. İktidarı alınca, kendi ellerimizle iki üç mislini yaparız bunların... Hele şimdi bir ısınalım, yoldaşlar!»

Vladikafkas'a vardık. Ginginskori kızıl askerlerle orada. Bize bağırdı: «Yoldaşlar, bugün ya şehir, ya ölüm! İleri!..»

Kimimiz tüfek, kimimiz petrol sandıkları, kimimiz makinalılarla sokaklara daldık. Çat, çat, çat!. Deviriyoruz, sonra da mitralyözleri başlarımızın üzerine koyarak şöyle bağıryoruz: Hurra! Hurra!.. İlerliyoruz. İki saatte şehri aldık!. Üstümüz başımız paçavralar içindeydi, açlıktan geberiyorduk. Burjuva evlerinin kapılarını kırarak mutfaklara daldık ve karnımızı doyurduk. Dolapları kırarak giyindik. Savaş bu...

İbrahim Şabanof sustu. Terlemişti. Dudakları hâlâ titriyor. Bir sigara yaktı, sonra birden onu masanın üstünde söndürdü. İki bardağı şarapla doldurdu. Sâkin duran meyhanenin içinde etrafına bakındı. Meyhaneci bir peçete ile tembel tembel sinekleri kovalıyor. İbrahim dalgın bir hal aldı ve mırıldandı:

— Ah savaş! Şimdi mahvolduk, mahv...

Azad korku içinde ona baktı:

— Sen de mi İbrahim? Sus!..

İbrahim yere tükürdü. Diyor ki:

— Bitler!.. Bitler!..

— Hangi bitler?.

— Kulak, nepman, kırtasiyeci!. Kanımızı emiyor bunlar!..

Azad dostunun ağzını kapadı:

— Sus! Fikir henüz yeni doğuyor, İbrahim!. Karnı aç, onun için yiyor... Bırak onu, yesin!..

İbrahim boğuluyormuş gibi patladı:

— Hayır, hayır!. Yiyor, doyuyor ve sonra kımılda

mıyor. Harekete geçmesi için, insanın aç olması gerektir, Azad yoldaş!..

Sonra iri yumruğunu masaya vurarak bağırdı:

— Aç olması!. Bizim şimdiki komünistler ne istiyor?

İyi geçinmeyi!. İşitiyor musun, Azad? İyi geçinmeyi!.

İbrahim bir daha tiksinti ile yere tükürdü:

— Tuh, dedi. İşitiyor musun, Azad? İyi geçinmeyi!

Azad ayağa kalktı, bir an eşikte durdu, iyi sürülmüş ovalara, hendekler içinde sıçrayan çok besli kargalara baktı. Sonra masaya dönerek İbrahim'i omuzundan yakaladı:

— Ne yapmamız gerek?

— Bekleyelim!..

— Neyi bekleyelim?.

— Yeni ihtilâli... Geliyor!..

İbrahim gülerken Azad konuşmadan ona bakıyor. Ve devam ediyor İbrahim:

— Evet, geliyor! Hazırlan, ihtiyar Çekacı... Yeni-
den senin emrine giriyorum. Severim seni, çünkü mer-
hametin yoktur!..

Azad susuyor. Gizli bir hıçkırık sıkıyor boğazını!.

— Doğru mu söylüyorsun, Azad yoldaş? Yaptıklarına hiç pişman olmadın mı?

— Neden pişman olayım? Hiçbir zaman kendi çıkarım için birşey yapmadım ki, ben!. Açtım, üşüyordum, yorgundum, uyumak istiyordum.. Fakat bir el ensemden yakalayıp yatağımdan sokağa atıyordu beni!... Sen iyi bilirsin bunu, İbrahim!..

— Azad, bir defacık olsun, yalnız bir defacık acıma duymadın mı?

Azad başını kaldırarak kalın kaşlarını çattı:

— Neden soruyorsun? Ben istemiyorum bunu...

İbrahim elini dostunun dizine koydu, kısık sesi şımartıcı bir ton aldı:

— Kızma yoldaş, konuşma!. Haydi içelim...

Fakat Azad bardağına dokunmadan diyor ki:

— Bir defa, yalnız bir defa...

Azad kendini toparladı... Benzi çok soluk. Emirler veriyor... Soluğu boğuyor onu... Birden soluyarak konuşmağa başladı:

— Dokuz yıl önce idi... Kiev'de, Çeka'da çalışıyordum. Bir akşam, bir Yahudi kadın casusunun yakalandığını haber verdiler. Başkan bana hemen cezaevine koşmamı emretti. «Sorguya çek onu!» dedi. «Bu Yahudi kadının elinde büyük bir komplonun ipucu var... Despotun sevgilisidir. Herşeyi biliyor. Konuştur onu!»

Ocak ayı idi. Fukara kuzu derisinden yapılmış pelelinimi sırtıma atıp cezaevine koştum. Yahudi kadını küçük bir hücreye sokup tecrit etmişlerdi. Gardiyan koştu: «Yemek, içmek ve uyumak istemiyor. Ama sâkin!» dedi.

Hücrenin kapısını açtım. Kırmızımsı zayıf ışık altında, ayakta tamamen duvara yaslanmış bir kadın alaycı gözlerle bana bakıyordu. Bir anda dizlerimin kesildiğini farkettim. O zamana kadar, böyle güzel bir kadını hiç görmemiştim. Güzel değil, şeytanî birşey... İnce bir yılan, mavi gözler, siyah kirpikler. Kendimi tuttum. Bütün mel'unlukları çok iyi bildiğim için korkmuyordum. Asık bir suratla sorguya başladım. O gülümsüyor, gülüyor, duvarda yavaşça kıpırdanıyor, alnındaki bukleleri düzeltiyor ama, karşılık vermiyor. Ağzını açtıramadan çok yorgun ve üzgün bir halde dışarı çıktım ve başkana gittim:

— Çok rica ederim, dedim, bu sorumluluktan kurtar beni. Bu kadın gereğinden fazla hoşuma gidiyor. Tarafsız olamayacağım... Başkasına ver bu görevi...

Başkan kızdı:

— Hayır, seni gönderiyorum... Bu konuda yalnız o

kadını değil, seni de düşünüyorum ben, Azad yoldaş!... dedi.

Boyun eğdim. Ertesi günü yine cezaevine gittim. Yahudi kadın ayağa kalkarak yavaşça kollarını göğsünde kavuşturdu. Söylediklerimi dinliyor... Ona hayatını bağışlıyacağıma yemin ediyorum. Yeter ki, sadece o komployu açıklasın bize...

O karşılık vermedi. Bir saniye sonra gülerek dedi ki:

— Ölmek istiyorum!..

Ona bütün hayatımı anlattım: neler çektiğimi, nasıl komünist olduğumu, acıma ve adaletle ilgili hayallerimizi... Bayağı konuşkan bir adam oldum. Bu kadını seviyor, öleceğini düşündükçe titriyordum. Ben marazî açıklamalarımı bitirince o uzun, siyah saçlarını salladı ve:

— Ölmek istiyorum! dedi..

— Hayır, hayır! Ölmeyeceksiniz. Bir daha politika-ya karışmazsanız hayatınızı kurtarırsınız!..

Şu cevabı verdi:

— Şimdi serbest bıraksanız, yine komplonun başına geçerim ben... Gidip Polonyalıları getiririm buraya.. Sizden nefret ediyorum!..

Berbat bir durumda geri döndüm. Meslekdaşlar şaşırmıştı... Başkanla aramızda aracılık etsinler diye onlara yalvardım. Onlar gülüyordu...

— Eğer bir daha onu görmek istemiyorsan, ölümünü imzala!.

Onun ölüm hükmünü imzalamak! Birden kafamda bir şimşek çaktı:

— Ben bu kadınla evlenmek istiyorum!

— Bütün sorumluluğu üstüne alıyor musun? Alıyorsan evlen...

Mutluluk içinde cezaevine koştum. Kadın katılarak gülüyor ve benim işçi ellerime, kuzu derisinden yapılmış pelerinine, kaba yapılı suratıma iğrenen bir gözle bakıyor. Ve tabii evlenmeyi reddediyor. Ona yalvardım. Birden fırlayıp duvarda asılı kürkünü indirdi. Bütün hücre, aristokrat bir kadın kokusu ile doldu. O, titreyerek kürke büründü ve kuru bir sesle:

— Kabul ediyorum, dedi, haydi gidelim!.

Azad sustu. Gırtlığı kurudu, yanıyor sanki... Şaraptan bir bardak aldı, sonra bir daha, bir daha... Zavallı parmakları titriyor. Bu aşkın korkunç sonunu çok iyi biliyordu İbrahim:

— Dışarı çıkalım, Azad yoldaş, dedi. Artık vakit gecikti... Bak, yağmur dindi...

Kalktı. Azad'ı kolundan çekiyor ama Azad, güçlü bir hareketle elinden kurtularak onunla alaya başladı:

— Korkuyor musun yoksa?..

İbrahim tekrar yerine oturdu. Alnında terler parlıyor. Azad sapsarı kesilmiş bir halde, kesik sözlerle ve hızlı hızlı devam etti:

— Ertesi günü evlendik. Altı ay sonra, bir akşam onu öldürdüm... Evrakımı karıştırırken yakalamıştım... Yolda takip ettim... Koşuyordu, beni görmemişti. Bir Beyaz'ın evine girdi. Avluda, bir merdivenin altında yattım ona. Sonra tabancamı kafasına boşalttım. Hepsi bu kadar!..

Azad dişlerini sıkıyor ama, onlar yine de birbirine çarpıyor.

İbrahim sordu:

— Üşüyor musun?

Azad acı acı güldü

— O andan itibaren, bir daha kimseye karşı acıma duymadım...

Tiflis. Gürcülerin bayramı var. Harikulâde bir şarapla dolu şişeler, şişe geçirilmiş küçük et parçaları (saslikler). Sonra, elden ele guruldayan neşeli ve geveze başka şarap şişeleri... Bir an masada kalarak çabucak kayboluyorlar. Hırslı bir şair ve fanatik bir Gürcü olan Levan Mansvili Tamadan cümbüşün diktatörü ilân edildi.

Ortaya dört çalgıcı çıkıyor. Millî çalgıların (sancavari, çıyanuri ,tari ve dayra) verdiği tatlı ve kahramanca seslerle halk şarkıları başladı. Yavaş yavaş ısınan yü-

rekler kuruluklarını kaybediyorlar. İnsanlar, şarabın temiz mistisizmi ile kardeş olduklarını anlıyorlar. Mısırlar okuyor, birbirine sarılıyor, mantığın mantıklılık ettiği lânetli anda beliren aksilikleri ortadan siliyorlar..

Güneşten yanmış olan Yeranos içiyor... Esmer kafasının içi Kafkasla dolu. Gürcü dağ ve tarlalarında yaptığı uzun gezintilerden bu akşam daha yeni döndü. Gözleri hâlâ kamaşmış durumda. Emayeli gümüşten dar kemerler, ince uzun bıçaklar, bükülmüş bıyıklar, kürkten yapılmış ihtişamlı bir kalpak, müzik, şarap, çılgınca rakslar ve bu güzel, insanca meyvaları okşayarak olgunlaştıran sıcak bir güneş... Kanlı sonbahar ormanının içine çekiliyordu. Ateş sarısı renkteki kestane ve yaldızlı kayın ağaçları arasında yaban menekşeleri güzel, kanlı mühürler gibi parılıyordu. Derinde, vahşi ovaların içinde Kura ırnağı yeşilimsi rengile günlerdir ısıldıyarak bir yılan gibi sürünmekteydi. Yeranos kafasının dumanlandığını hissediyor. Kaşeti'nin kadife şarabını tadarak ruhundaki okun bir şehvet münhanisine teslim olmasına göz yumuyor. Hür bir insan değil mi o? Kendi gücünün ve isteğinin hâkimi değil mi? Yanındaki meçhul kadın, yüzünü gizleyen bir ışık tâcı içinde parılıyor. Kendisine doğru dönmüş durumda... Yeranos onun, Gürcü Mer-yemi Kırالیçe Tamara'nın bir şarkısını hafifçe okuyan okşayıcı sesinden başka birşey duymuyor:

«Bir köyün içinden geçerdi ve köy şehir olurdu. Bir şehre varırdı ve bu şehir Tiflis olurdu. Gürcü prensleri, Tatar beyleri, Türk paşaları ve İran emirleri hep onu izliyordu... Uzun boynuzlu bütün geyikler hep onun önünde koşardı...»

Yeranos yine Gürcü dağlarının tepelerine baktı. Harap kulelerle taçlanmış, büyük Amazon'un aşıkâne ve kanlı iniltileyle dolu bu dağlar... «Tamara'nın başında

savaş miğferi; sağında ve solunda uzun küpeleri sallanıyor. Gözleri gök yakutu, dişleri inci, boynu bir kule... Demirden örme bir göğüslük takmış, atı kum renginde.. Prensler, beyler, paşalar ve emirler atlarına karşı en küçük bir acıma hissi duymazlar... Yeter ki, Tamara bir defa kendilerine baksın... Ama Tamara onları düşünmüyor, onlara bakmıyor, çünkü sevgili doğanı Kura'nın ötesindeki bir kayaya doğru uçuştu ve bir türlü geri dönmüyor...»

Yandaki meçhul kadının okşayıcı sesi durdu.

Birden, Yeranos'un acı ile dolan ruhunda, Tamara'nın çok solgun, beyaz vücudu yüzüyor. Mağaralı şehre, Vardzia'ya, «Güller Kalesi»ne giden uçurumlar arasında atile dolaştığı yorucu günü Yeranos yeniden görüyor. Orada, mağaraların içinde, dağdaki oyulmuş yamaçlarda güzel kıraliçe sıcak yaz mevsimlerini efsanevî sevgililerile başbaşa geçirirdi. Kızgın güneş altında ve at üstünde geçen uzun, duygulu ve yorucu saatlerdi bunlar...

Yeranos bazı anlar, bayılmış bir kadının güzel vücudunu kollarının arasında taşıdığı hissine kapılırdı. Onun için Yeranos halk muhayyelesinin kıral mezarı üzerinde çizdiği mezar taşını bu akşam hâlâ sıcak göğsünün üzerinde taşıyor:

«Ben bir zamanlar kıraliçe Tamara idim. Adım denizlerle karaları doldururdu. Balıkları Karadeniz'den Hazar Denizi'ne ben geçirdim. Atlarım İsfahan'a girdi ve ben kılıcını şehir alanının ortasına sapladım. Bütün bu başarıları bitirince beraberimde, öteki Dünya'ya dokuz metre buz götürdüm.»

Yeranos birden Kura Ovası'ndan çıkan karanlığın ortasında irkildi. Artık Tamara değil, bütün dünya konuşuyordu. O da tıpkı Tamara gibi şehvet düşkün, güçlü, güzel ve uğursuzdu.

O anda Tamadan'ın emredici sesi duyuldu:

— Horovela'yı söyleyelim!..

İlk sesler ciddî bir hırsla çıkmağa başladı. Melodi yavaş yavaş tatlılaşıyor, sonra korkunç derecede acıklı bir hal alıyor, bir sıçrayışta hiddet ve kin saçarak gür-lüyor, sonunda yine kendine hâkim oluyordu. Söz din-leyen büyük bir yürek gibi idi... Tamadan Yeranos'a açıklamada bulunuyor:

— Bu bizim millî marşımız ama, bütün dünyanın millî marşı olmalıydı... Çiftçi önce Tanrısı, sonra ken-disile beraber çalışan çocuklarıyla konuşur. Onlara ce-saret verir. Birden kızar ve yok olan sert efendisinin sesile konuşmağa başlar. Öküzlerine eğilir, onlara vurur, sonra okşar, onlara «kardeş» der ve çalışsınlar diye hep-sini, öküzleri, çocuklarını ve Tanrı'yı kovalar...

Yeranos cinandali dolu bardağını kaldırdı. Kafkas-ya'dan geçerken, toprağa gömülmüş o peşin gören ka-ranlık varlığı, yani köylüyü görmüştü. Küçücük gözleri sık kaşlarının arkasından kovalanan iki hayvan gibi et-rafı gözlüyor. Kıllı kolları gorilinkiler gibi dizlerinden aşağı sarmakta!. Tırnaklarının içi toprakla dolu. Ye-ranos sevmiyor köylüyü... Bardağını kaldırıyor:

— Çeken insanlık uğruna değil, insanlık için çeken-lerin şerefine içiyorum!..

Fanatik bir komünist olan dostu Asod kızgın bir ta-vırla sözünü kesti:

— İyi ama, insan dediğin budur!.

Yeranos dönerek solgun benizli dostuna baktı.

Ah, nasıl da canlandırıyor gençleri yeni fikir!. Nasıl yakalayıp yiyor onları!. Yeranos bir anda bu yanındaki kardeşini sevmeye başladı. Elini omuzuna koyarak sor-du:

— Nerden biliyorsun?

Yeranos'un gözlerinin içinden bir şimşek geçti ve sesi derinleşti:

— İnsanları değil, insanca olmayan ve onları eriten ateşi sevmeliyiz. İnsanlık uğruna değil, bizim insanlık dediğimiz ıslak, huzursuz ve çetin samanı ateş haline sokan o alev uğruna savaşmalıyız.

Tamadan tekrar ayağa kalkarak emir veriyor:

— Oynıyalım!..

Masadakilerin hepsi ayağa fırladı. Sandalyaları kenara çekip orta yeri açtılar. Bu kafkas ruh ve vücutlarını dans demonu yakaladı. En süzme entellektüeller, bütün yabancı ve yalancı biçimlerini üstlerinden atıyorlar. Ec-dattan kalma çereskalarile çapraz fişeklikleri siyah ceketlerinin altından geçiyor. Vernikli pabuçlarının altında, yumuşak deriden yapılmış çermesleri, yani mestleri var. İyice görünmeyen bıçakları, hacalları kuşaklarının altında parlıyor.

Bu çılgın raksların ortasında Yeranos sâkin ve hareketsiz duruyordu. Şarabın verdiği kuvvetle aşırılıktan kaçınmaktaydı. Kırmızı fon üzerine parlak siyah figürleri olan birtakım eski vazoları mutlulukla hatırlıyordu. Orta yerde, sütun gibi hareketsiz, başında üzüm yapraklarından bir taç, gözleri kederli, ağzı kapalı, raks, neşe ve kutsal cünbüşün kaynağı Dionisus vardı. Etrafında sevinç ve şarapla çarpılmış hayvanlar, Deniz perileri ve dengelerini kaybetmişler, çünkü, yeteri kadar şarap içen neşelerini bulamıyorlar. Yalnız sarhoşluğun kaynağı ayık durmakta.

— Oynamıyor musunuz?

Fakat, bizzat Dionisos kıpırdamıyordu galiba...

Yeranos döndü. Bu neşesini anlıyan kimdi acaba? Fazla tumturaklı, zarif giyimli, davranışları samimi ve kesin, bakışı canlı ve soğuk bir adam gördü. Sadece et

yiyecek bir yaratığın güzel dişlerini ortaya çıkaran geniş ve mazbut gülüşü, bu disiplinli adamla doymaz bir şehvetin varlığını göstermekteydi.

Meçhul adam:

— Grigol Robaçinke! dedi...

Yeranos kardeşile buluşmuş gibi oldu. Kutsal çilgınlığı güçlkle zapteden ve asılsız üzüntüleri olan bir adamla karşılaşmıştı. Bir kenara çekildiler. Ölüm oralarında bir yerde nöbetteymiş gibi birden itiraflar başladı. Robaçinke konuşuyor:

— Evet, evet... Artık görmeyeceğiz, bu kadarı da iyi... Ama ,sabaha kadar vaktimiz var. Ben yazarım ama, sanatım mistik bir Fikir'e bağlı... Her insan, içinde asırlık Baba'yı gizleyen uğursuz bir Oğul'dur. Sanatın amacı, Oğul'un ötesinde Baba'nın görünmez tadını, görünen bir vasıta ile bulup ifade etmektedir. Eğer insan yalnız Oğul'u anlayıp ifade edebiliyorsa, yüzeysel bir sanat yapısından başka birşey yaratamaz. Eğer Baba için, yalnız dağınık fikirleri ifade ediyorsa, sanat yapamaz, metafizik yapar.

İçimizde yaşayıp ölümsüz bir tadı olan heceleme çabası sihir halini alır. İşte bunun için sanat, sır dolu bilim ve tam bir dinsel törendir. Söz, gücü maddileşip insana görünsün diye, görünmeyen soluğu çekerek köleleştirir. Sitkva, Söz, Kelime... Gürcü dilinde bunların hepsi şu anlama gelir:

Yakalanmış ve evli... Söz, maddeyi almak, onu bir şeye bağlamak ve ekmek zorundadır. Adem kadını tanıdı, Söz'ün de aynı biçimde Madde'yi tanınması gerekir.

Robaçinke'nin şehvetli dudaklarında bir gülümseme vardı. Şaraptan birkaç damla daha tadıyor. Bakışı hâlâ sert ve soğuk. Konuşmasına devam ediyor:

— Batı biliminde kişi mefhumu yaşıyor, hatta hâkim

durumda... Doğu'lunun bilincinde bütün ile derin bir birleşme anlayışı var. Batı'lı korkunç Sonsuz'dan kurtuldu. Onunla Bütün arasındaki göbek bağı kopmuştur artık... Fakirlikle egoizm yüzünden mantığa dayanan bir birlik ortaya çıktı. Yani Batı etrafına hendekler kazarak kendini ayırmaktadır. Buna karşılık Doğulu'nun iki yanı vardır. Bütüne bağlı halde yaşar ve hareket eder. Doğulu'da Baba, Batı'lıda Oğul hâkimdir. Fakat Bütün'ün içinde kaybolmuş Asyalı ile kişici ve mantıkçı Avrupalı arasında kutsal birleşme yaklaşmaktadır. Hepimiz kırmızı davetiyeler aldık. Rus sosyalist ihtilâli, yüreklerimizde hazırlanan dünya ihtilâlinin görünmez hayalidir. Yeni bir dünya doğmak üzeredir. Nerede ise yeni bir Ef-sane çıkacak ortaya. Eşya, varlıklar ve fikirler ile ilgili bütün ilintilerimiz birleşecektir.

Robaçınke sustu, dudakları kapandı. Bakışında, ıssızlığa yönelmiş bir gözün hareketsizlik ve donukluğu var.

Şafak pencerelerden içeri girdi bile... Yeranos diyor ki, bu kardeş:

— Gül parmaklı şafak Doğu'yu açıyor. Siz bu akşam, şairlerle sasliklerden kurulu bu eğlencede Sokrat'tınız. Sizin ruh'unuz, Söz'ün ağları içinde acıma ve şehvet ile birlikte yuvarlandı. Bir ara, hapsedilmiş Mars ile Afrodit birbirine sarılıyorlar sandım.

Robaçınke gülerek karşılık verdi:

— Ruh tuzağı çok geç farkettiler. Ama, ne de olsa c hınzır, Söz'ün koynunda sevindi biraz. Artık şafakta susak daha iyi olur. Onun için konuşmamızı Gürcü masallarının alışılmış şekliyle bitirelim: gökten üç elma düştü, biri anlatana, öteki dinleyene, en güzeli de boşluğa gitti.

Yeranos uyuyamadı. Sabah sabah bir otomobile binerek tek başına uzaktaki küçük bir Yunan köyüne gitti. Çocuklar sevinç içinde etrafını alıyorlar. Öğretmen geliyor, evlerin kapıları açılıyor, kadın erkek koşarak etrafını sarıyorlar.

— Bir Yunanlı! Bir Yunanlı!

Bal, ceviz ve ekmek ikram ediyorlar ona. Yeranos soruyor:

— Memnun musunuz?.

Erkekler dikkat kesilerek hileci bir tavırla susuyorlar. İhtiyar bir kadın bağırıyor:

— Hayır! Vatana dönmek istiyoruz!..

— Neden? Burada toprağınız, hayvanlarınız ve evleriniz var. Atalarınızın mezarları burda...

— İyi ama, bize baş kaldırtmıyorlar...

— Ne demek baş kaldırmak?.

— Zenginleşmek!..

Yeranos başı aşağıda dinleyen bir ihtiyara dönerek onu omuzundan sarsıyor:

— Sana göre hangisi daha iyidir: kişisel çıkar mı, genel çıkar mı?

İhtiyar mırıldanıyor:

— Kişisel çıkar çok tatlıdır. Affet beni... İhtiyarım, başka türlü düşünemem!..

— Oğlun ne diyor?

— Oğlum aksini söylüyor. Ben geriye bakıyorum, o ileriye... Beni hor görüyor ama, yüzüme söylemiyor. Onu seviyor, fakat anlamıyorum. Hayat böyledir...

Köyün küçük alanındaki bir köşede ihtiyarın biri gözünü Yeranos'a çevirmişti. Yeranos hayatında görmemişti bu kadar güzel ve acılı gözleri. Onunla Yunanca konuştu

— Çok üzgün görünüyorsun, ihtiyar!.

- Evet!..
- Yakınlarından biri mi öldü?
- Oğullarım var, evimin önünden geçerken ıslık çalıyorlar...

Yeranos köyden çıkarken arkasında hızlı hızlı ayak sesleri duydu. Döndü; bir köylü çocuğu ona işaretler yaparak çağırıyordu:

— Sizinle konuşmak istiyorum!

Onbeş yaşlarında vardı. Sert, siyah saçları, masum ve ateşli gözleri parlıyordu. Dudaklariyle yanaklarındaki ayva tüylerinin üzerinde ter damlaları şebnem gibi pırlırdıyordu. Yere bakarak heyecanla konuşmağa başladı:

— Bir öğüt istiyorum sizden. Bana yardım edin!.

— Söyle!...

— Ben öncü idim, şimdi komsomol olmak istiyorum ama, anam babam bırakmıyor. Hergün azarlayıp dövüyor babam beni... Anam da ağlıyor. Ne yapayım?

Yeranos susuyor. Bir ürperti geçiriyor içinde. Demek ana—babalar oğullarını inkâr ediyorlar. Oğullar da ana—babalarını hor görüyor... Yani aileler parçalanıyor, yürekler paralanıyor. Yeranos elini gencin omuzuna koydu. Delikanlı gözlerini kaldırıp ona baktı ve:

— Evimizi bırakacağım... dedi. Artık babamla birlikte yaşayamam. Söyleyin bana: iyi eder miyim? Benim yerimde siz olsanız ne yapardınız?

Yeranos üzüntü içinde birkaç dakika düşündü. Birden delikanlının elini tutarak sıktı:

— Evet, evi bırakmalısın... Günün birinde benim oğlum da senin gibi bıraksın, razıyım ben...

Yeranos şehre döndü. Ruhu, Girid'deki oğlu Pan-

deli'nin hatırasile dolup taşıyor. Biricik dostu idi o... Kendisini izlesin ve hatta geçsin diye hazırlıyordu. Derin derin soluyarak:

— Bana acıma!.. diyordu. Ben maymunum, sen insansın... Ben insanım, sen insanın oğlusun!..

Yeranos Tiflis'e döner dönmez oğlu ile konuşmak isteğini duydu:

«Sevgili arkadaşım ve oğlum, Pandeli! S.S.C.B.'ni yavaş yavaş dolaştıkça daha Yunanistan'da iken beni titreten o aşağılık şeyi hissediyorum. Beni asıl ilgilendiren şey insan, toprak ve gökyüzü değil, insanı, toprağı ve gökyüzünü kemiren şeydir. Rusya değil, Rusya'yı kemiren şey ilgilendiriyor beni... Kitle ya da seçkin olan şeyin kaderinin düzelmesi, mutluluk, adalet ve fazilet, beni oltalarına takamıyan halkla ilgili yemlerdir. Beni peşinde sürükleyen bir tek şey var; onu her zaman arıyor, korku ve mutluluk içinde gözlerimle izliyorum: Bir tesbih gibi, insan kafataslarını delip geçen kırmızı çizgidir bu. Bu kırmızı çizgiden başkasını sevmiyorum ben... Biricik mutluluğum, onun kafataslarını parçalayarak deldiğini ve geçip gittiğini görmektir. Bunun dışında herşey ölümlü, budalaca, insancıl ve ot yiyen, bütün ümitlerden kurtulmuş bir ruha sahip olmayan birşeymiş gibi görünüyor bana...

Sen iyi tanırırsın onu, Pandeli: benim liderim olan kişi, insan ruhunun üç liderinden hiçbiri değildir: ne Faust, ne Hamlet, ne de Don Kişot... Sadece Don Odisseas!.. Ben onun yol gösteren aleti ile S.S.C.B.'ne geldim. Batı bilgiçliğinin sönmez susuzluğu yok bende... Hareketsizlikte karar kılmak için kendimi «evet» ile «hayır» arasında tartmıyorum. Kibar yeldeğirmenleri savaşçısının karikatürü veya yüksek cesaretine de sahip değilim. Ben alev yürekli, merhametsiz ve saf ruhlu bir Odisseas

gemicisiyim. Ama, İthaki'ye dönen Odisseas'ın değil, ötekini... Dolaşıp düşmanları öldüren, fakat vatanında boğulduğu için günün birinde denize açılan Odisseas'ın!... Kuzey yönünde, yani Uzak Kuzey'deki sislerin içinde yeni bir deniz kızının bulunduğunu duydu o... İslâv deniz kızının!... Gözlerimizi kırpmadan bulunalım onun önünde... Direklere bağlanmaksızın, gemimizin içinde bir aşağı, bir yukarı gide gele özgür olalım!.. O zaman, olağanüstü şarkıyı duyarak ruhumuzun dokunulmaz olduğunu anlarız. Kaptan Odisseas güvertede kıpırdamaksızın bağıyor: «Ey yoldaşlar, gözlerinizi, kulaklarınızı, burnudeliklerinizi, ağızınızı, ellerinizi açın.. Beyninizi açın ve içinizi doldurun!..»

Yeranos dünkü dostu Tamadan Levan Mensvili ile beraber güzel, tatlı ve tamamen kaygusuz bir halde Tiflis şehrini dolaşıyor. Kura ırmağının iki kıyısına tembelce uzanmış, kadın kadar koket, çıplak ve sır dolu bir şehir bu... Yüzyıllar boyunca cessus istekliler bütün ufukların arkasından koşarak geldiler. Bunların bir elinde haç, hilâl, ya da kızıl yıldız vardı. Bizanslılar, İranlılar, Sarazenler, Çarlık devrinin Rusları ve Bolşevikler.. Cengiz Han onu yatağından öyle bir çekti ki, tâcı olan, kuleli «kala» tozların içine yıkılıverdi. Bunların hepsi,

onun vücudundaki hazzı duydu ama, hiçbirini yüreğini fet-
hedemedi... Bugün bile, KızılOrdu'nun kucaklayışını red-
dediyor o...

Levan Mensvili diyor ki:

— Müzelerimizden birinde Doğu'ya ait çok güzel bir
resim var: siyah bir at üzerinde oturan çekik ve marazî
gazal gözlü, yarı çıplak bir kadın.. Önünde diz çöken bir
vezir titrek elini uzatarak çok yalvarıcı bir hareketle
atın göğsüne koyuyor. Kadın mutludur ama, dönüp bak-
maz bile. Çünkü Tiflis'in kendisidir o...

Levan yaşadığı şehirden dolayı gurur duymaktadır:

— Eğer, diyor, Karl Marks Tiflis'de doğmuş olsaydı
da ağır vücudu ile sakallarının her sabah, o harikulâde
hamamımızın sıcak ve kükürtlü suyuna soktukten sonra
çiçek açmış ağaçlarımızın altında tembelce bir yürüyüş
yapsaydı, eminim ki hayat anlayışı farklı ve daha insan-
ca olurdu. Böylece başka bir yola girerdi dünyanın ka-
deri.

Yüksek tepede, yıkık «Kala» kalesinin dibinde idi-
ler.

Yeranos uzaktaki güzel, kıızılla sarışın arası renkte
çıplak tepelere ve dip tarafta, dar vâdideki altın yaprak-
lı ağaçlara bakıyor. Bu yılın sonbaharı, bütün Kafkasya
yüzeyinde yavaşça sürünüyor ve ölmek istemiyor sanki..

Yeranos bir ikindi vakti onun, Batum bahçelerinde
doğduğunu görmüştü. Sonra onu Borzom'da, arkadan da
İmeretia ile Migrelia'daki dağlarla ovalar arasında ve sı-
cak Alazan vâdisinde izledi. Şimdi de, hâlâ büyük Ku-
ra'nın suyu üzerine eğilmiş, büyük bir altın tavus gibi
akisler çıkartıyor...

Levan Yeranos'un kolunu tuttu. Kısık sesi titriyor:

— Özgürlüğümüzü istiyoruz biz... Komünist de de-
ğiliz, reaksiyoner de... Biz Gürcü'yüz!...

Levan eski yıkıntılar arasından bir taşı yakalıyor, hırsıyla öperek bağırıyor:

— Gürcistan!... Gürcistan!...

Yeranos anlatılmaz bir üzüntü duydu. Bu açığöz insandaki ateşin olmayacak ve sınırlı amaçlar uğruna boş yere harcadığını görerek öfkeleni. Kesik sesi, zavallı Levan'ı kırbaçlıyor sanki:

— Gürcistan!... Gürcistan!...

Yeranos anlatılmaz bir üzüntü duydu. Bu açığöz insandaki ateşin olmayacak ve sınırlı amaçlar uğruna boş yere harcadığını görerek öfkeleni. Kesik sesi, zavallı Levan'ı kırbaçlıyor sanki:

— Bu, bağımsız bir Gürcistan ile ilgili idilik rüya, düşünen bir insanın kısırlaşmış hayalıdır. Çağımızda Gürcistan, kesin bir coğrafi ve ruhi belirti taşır: Asya'ya doğru atılan ve taşmak isteyen Sovyet gücü ile onu engellemeğe çalışan eski kapitalist güç arasında bulunmak... Zavallı Gürcistan, kocaman iki değirmen taşı arasında bir buğday tanesinden, başka birşey değildir...

— Kaza ile kadere inanan bir adamsın sen.

— Hayır, realistim! Açıkça görüyorum. Ne Komünist Partisi'ne girmişim, ne de senin gibi aksiyon adamıyım. Bu ise bana, yaşamakta olduğumuz kanlı faciayı (yani çağımızı) daha ilgisiz ve onun sonucu olarak da daha az sınırlı bir şekilde karşılama imkânını vermektedir. Ben senden daha uzağı görüyor ve sonuçlardan korkmuyorum.

Her yeni Fikir emperyalisttir, sevgili Mensvili! Kendi iddiasınca dünyayı kurtarmak, düşmanlarının iddiasınca yıkmak ister. Sürüp giden eski yol, günün güçlüleri, zayıf yürekli ve hilekâr beyinleri için uygun yoldur. Yeni Fikir taarruz eder. Yenidir, onun için de güçlü ve merhametsizdir. Kaplandan daha fazla kan içen başka bir

hayvan var mıdır? Vardır ve o da Yeni Fikir'dir, zavallı Mensvili! Şu yeryüzüne inmiş en tatlı Fikir'e bak: «Bir-birinizi seviniz.» Bir insan, ya da bir halk, bu sevgiyi barış yolu ile anlamak istemediği zaman, kafasını yararak oru beynine sokarlardı. Enerjinin bu barbar şekli bizde korku uyandırır. Fakat, sen biliyor musun ki, ruh ile ilgisi olan bütün tarihten kan damlar? Ben diyorum ki Tanrı (eğer bu eski söz hoşuna gidiyorsa) asla sosyalist, demokrat ya da menşevik değildir.

Levan Mensvili mırıldandı:

— Biricik oğlumu 1924'deki Gürcü isyanında kaybettim. Kızıklar, ikiyüzden fazla genç entellektüeli vagonlara istif edip rastgele ateş açmışlardı.

Yeranos ürperdi. Kelimelerle rahatça oynuyordu o... Onun için soyut düşüncelere yüksekte bakmak ve onları anlamak kolaydı. Ama, yanında iç çeken dostu için soyut fikir, oğlunun kanı ile lekelenmişti. Yeranos'un sesi biraz tatlılaştı:

— İçindeki acı gözünü buğulamamalıdır, Levan! Bizim kişisel sevinç ya da acılarımız söz konusu olamaz. Dünyanın bütün kaderi her an bütün teferruat içinde oynamaktadır. Devrin demonu bizi merhametsizce çiğniyor. Neden? Çünkü o, iyi ile kötünün her direnişine zıt olarak biraz ilerlemek ister. Sen Levan Mensvili ve bütün Gürcistan ve S.S.C.B. ile İngiltere ve Komünist Fikir ile Kapitalist Fikir, bu demonun ellerinde, az ya da çok, kör organlardan başka birşey değilsiniz.

Yeranos ile Levan şehrin yolunu tuttular. Konik kubbeleri, İran aslanlarından ibaret kabartmaları, çam fıstığı ve ağır üzüm salkımlarının taclandırdığı Bizans

haçlarını taşıyan eski kiliseler. Gölgele dar sokaklar, kına ile boyanmış sakallar, açık hava pazarı: elmalar, narlar, kırmızı biberler, üzümler ve mangal üstünde saslik!...

— Gamarçuebal! Her zaman muzaffer ol!

Dostlarını selâmlıyor Levan... Kupkuru yüzü anlamsız. Yeranos göz ucu ile zavallı dostuna bakıp ona acıyor. «Bir ölünün yanında yürüyorum!» diye düşünüyor kendi kendine...

Kışlanın önündeki küçük alanda zayıf, çok çirkin, kısık ince dudaklı bir subay otuz kadar yeni erle konuşuyor:

— Siz, S.S.C.B. askerleri değilsiniz. Yalnız bir ülkeye ait değilsiniz siz... Gözlerinizi, kulaklarınızı açın, anlamağa çalışın! Yurdumuzun sınırları yoktur. Siz, dünyadaki bütün proletarya sınıflarının askerlerisiniz. Kızıl Bayrak S.S.C.B.'nin değil, bütün çalışan ve çile çekenlerin milletlerarası bayrağıdır. Anlamağa çalışın!

Uzun, gri kaputlarına gömülmüş, alınlarında birer kızıl yıldız taşıyan köylü çocukları ağızlarını açıyor, boyunlarını uzatıyor ve anlamağa çalışıyorlar.

Levan Mensvili yürüyüşünü hızlandırıyor. Görmek ve anlamak istemiyor o... Küçük gri sakalı hafifçe titremekte...

Yeranos yine düşünmeğe başlıyor «Acaba bu ne korkusudur? Bir ölünün yanında yürüyorum ben.. Bu yanımdaki adam eskiden yaşıyordu ve içi ideallerle dolu idi. Şiddetten nefret ve haksızlığı mahkûm ediyordu. Bir menşevik lideriydi, sömürenlerle sömürülenler arasında haklı ve barışçı bir anlaşmanın gerçekleşmesi için çalışıyordu. Zavallı Levan! Vatan gibi o da, iki değirmen taşı arasında bir buğday tanesi: burjuvazi ile proletarya arasında!.. Bu buğday tanesi, düşman ve onunla işbirliği yapmış iki büyük güç arasında dikilen barışı ilân ediyor. Ama, bu büyük değirmen taşları durmadan görevle-

rine devam ediyor, hafifçe kımıldadılar mı onu eziyorlar... Levan Mensvili çarlıkla savaştı ve yirmi yıl küreğe mahkûm oldu.

— Özgürlük uğruna savaşıyorum!... diyordu.

Günün birinde bir Ermeni Çeka'cı onu yakalayıp cezaevine tıktı. Levan üç buçuk ay ölümü bekledi orada... Sırasını beklerken, ayakta pencereye dayanmış bir halde defalarca uyuya kalmıştı... Üç defa hüküm giydi, üç defa affedildi. Hayattan ölüme iterek oynuyorlardı onunla... Ne tam tehlikeli, ne de tam tehlikesizdi... Sonunda, rasgele eski dostu çıkan yargıçlardan biri, meslekdaşlarının önünde onunla alay etmişti. Tatlı sesini maymunlaştırdı, ballanmış ve santimental şiirlerinden sayfalar okudu. Mahkemedekiler gülmekten çatlamışlardı.

Nihayet Levan kurtuldu. Işığa çıktığında saçlarının aklaşmış olduğunu gördü. Hiçbir sevinç duymadı. Çok yorgundu.

Şimdi de S.S.C.B.'ne dönüyor ve hiç kimsenin basmağa cesaret edemediği kitapları yazıyor. İş isteyince kendisini kenara itiyorlar. Levan anlamıyor.

Yeranos heyecanla ve birden Levan'ın elini yakaladı. Levan aniden dönerek bağırdı:

— Ne var?

— Hiç!...

Birkaç saniye sonra sordu:

— Cezaevinde çok çektin mi, Levan?

— Önceleri evet... sonra çok yorgundum... Artık çekeğim kalmamıştı. Aylarca pencerenin önünde, ayakta durdum. Aynı hücrenin içine otuz kişi kadar istif edilmiştik. İlk günlerde, defalarca intiharı denedim. Dayanılmaz bir korku vardı içimde... Sonra alıştım... Arasına bir kızıl asker görünüyor ve bazı isimler okuyordu. Biz, çağrılan yoldaşları çağırıp tütün verirdik. Zaten genel-

likle son istekleri de bu idi: ölümü beklerken içecek tütünleri olsun!... Çoğu bir daha geri dönmüyordu. Bazıları ise çıldırmış halde geliyorlardı. Bir gardiyan uzun bir iğneyi kollarına sokuyor ve artık acı duymuyorlardı. Gardiyan her denemeden sonra: «Deli bu!» derdi.

Levan'ın boğazı kısıldı, sesini alçalttı:

— Bir general, kurşuna dizilmeden birkaç saniye önce on iki mısralık bir şiir yazmıştı...

— Söyle, nasıl mısralardı onlar?

Levan mırıldandı:

— Söyleyemem. Biz onları hâlâ gizli olarak ve alçak sesle okuruz.. Bir şarkı gibi!...

Yeranos kızdı. Bir anda kafasından şunları geçirdi: «Hayatın ilerlemesine engel olan bir kitle bu insanlar...»

Sonra kendini tutarak: «Çeka'nın daha fazla adam öldürmesi gerekmiş!» diye düşündü...

Yeranos'un davetli bulunduğu Gürcü sinemasının stüdyosuna varmışlardı. Levan çok konuşmuş olduğunu anlıyor ve korkuyordu.

Yeranos:

— Girelim! dedi ve alçak sesle ekledi: Sakinleş Levan, ben dikkatli olurum!...

Ufak tefek, hayasız, sarışın artist sırtüstü bir koltuğa yatmış sigara içerek flört yapıyor... Züppe iki genç yaklaşıyor. Köşede, ayakta duran bir işçi onları göz hap-sine almış. Tuzağa yatmış da sıçramak üzere olan vahşi bir hayvan sanki... Sahne koyucusu gidip geliyor, bağırıyor, düzeltiyor... Soluk soluğa bir hali var. Sahne yeniden başlıyor. Kendini yorgun hissediyor kadın artist... Bir koltuğa gömülmüş olan Levan, narin, mahcup kadı-

na bakıyor ve gözleri bulanıyor. Hem dikizleyen, hem de korkudan titreyen sert erkeğe bakıyor. Yeranos'a döndü:

— Gidelim!

Akşam rüzgârı şakaklarını biraz serinletti. Yeranos'un koluna dayandı. Ağlamaklı sesi çok hafif duyuluyordu:

— Anlamıyorum. Nefret ettiğim, fakat artık kendisine karşı koyamadığım bu Sovyet hayatı içinde ateşli bir faaliyet hissettiğimi itiraf ediyorum. Bütün ümitlerimi yitirdim. İşbirliği yapmağa hazırım... Görüyorsun, iyi dayanıyor bolşeviklik... Kabiliyetlerimle düşüncelerimde defalarca hoşgörülük gösterdim. Şöyle bağıırıyordum: «Acıyın bana!... Sizinle beraberim.. Bana iş verin...» Fakat, beni hep atlattılar. Neden? Açlıktan öleceğim!...

Zavallının alnını soğuk bir ter kaplıyor. Ellerini gök yüzüne kaldırdı. Akşamın alaca karanlığında kollarının çok temiz, fakat parçalanmış yenleri bir an için parladı.

Yeranos bir daha acıdı ona ama kendini tuttu:

— Yapabilirsen, biraz kendi kişisel heyecanından ayrıl, biraz uzaklaşıp etrafına bak, Levan Mensvili!... Sen burjuva sınıfındansın. Zengin ve kültürlü idin, iyi bir yaşantın vardı. Ama bak, aç olan, zengin, kültürlü ve iyi bir yaşantıya sahip bulunmayan başka bir sınıf inisiyatif ele geçirmeği başardı. Şimdi onu elinde tutmak istiyor. Bu, onun en inkâr edilmez hakkıdır. Sen gidiyor ve ona diyorsun ki: «Bana iş ver!» Bu, «bana bir görev ver, çile çekmiş ve inanmış bir komünistin ekmeğini elinden alıp bana ver..» demektir. Yeni sınıf da sana şu karşılığı veriyor: «Seni istemiyorum... Hiç güvenim yok sana... Güçlü olduğun zamanlar bana vuruyordun. Yeniden güçlenirsen yine vurursun. Senin yüreğinde, ancak yüreğinle birlikte ölecek olan bir kin var..» Sen ise bağıırıyorsun: «İyi ama açlıktan öleceğim...» Yeni sınıf da sana: «Ben de onu istiyorum zaten diyor. Ben seni öldür-

mem, çünkü o kadar tehlikeli değilsin. İstersen öl... Hem de, mümkün olduğu kadar çabuk öl... Ortalık temizlensin!. Sana iş vermem ben... Böylece gücünü yavaş yavaş kaybedeceksin.. Yanlış inanç sağlığını beynini mahvedecek.. Sen de, bütün sınıfın da öleceksiniz.. Zaten ben de bunu istiyorum..»

Levan korku içinde dinliyordu. Hayatının, vahşi olduğu kadar basit de olan bir açıklıkla kaybolduğunu belki de ilk defa farkediyordu. Mırıldandı:

— Ama, insanlığa aykırı bu!...

— Tabiî aykırı! Bu sertlik, biz insanların çok zahmetle geliştirmiş olduğumuz adalet ve özgürlük anlayışına - belki bazı duygulu kişiler dışında uymaz. Ama, eğer bizim anlayışımız üstün gelseydi bu dünya, içinde zayıf ve sevimli insanların karınca gibi kaynaştığı uçsuz bucaksız bir sanatoryumdan başka birşey olmazdı. Bu arada hayat da, sevgili parazitlerini ezmek korkusu ile, ileri doğru bir adım atmağa cesaret edemiyecekti.

Zavallı Levan:

— Ben bu hareketsizliği, şiddete tercih ederim! diye karşılık verdi.

— Evet, evet, onu şiddete tercih ediyorsun.. Onun için de ezildin işte!

Görüyorsun, hayat bizim fikrimizi sormuyor. Eğer o bazan, bir insan sesi duyup da ona uymağa tenezzül ediyorsa, bu sesin katiiyen muhafazakârlara ait olduğunu bilmiyordur.

Pol Lui Kurie'nin şu sözünü hatırlar mısın: «Tanrı dünyayı kurmak istediği zaman, sağındaki melekler ağlayarak şöyle bağıırıyordu: Efendimiz, Kaos'u mahvetme! Ama Tanrı, sağında duran melekleri dinlemedi. Onun için yaratıcı ve ilericidir...»?

Levan, bu çok acı konuşmaya bir son vermek isteyecek:

— İranlı Ahmed'e gidelim de, birer bardak çay içelim! dedi.

Artık kaderine karşıdan bakınağa cesaret edemiyordu. Anlamağa başlamıştı.

Yeranos karşılık vermedi. O anda, dağınık değil, derli toplu bir şekilde tarihsel bir yasayı hatırladı. O yasanın, bu kadar sevimli olan şu adam üzerinde merhametsizce uygulandığını görüyordu. Adeta ufalamaktaydı onu...

Yeranos, kemiklerinin gıcırtısını duyuyordu. Bütün Rus ve insanlık tarihinin akışı onu ölüme mahkûm ediyordu. Levan ilk defa olarak ve bir anda Yeranos'a Greco'nun portrelerinden birini hatırlattı: Güneş batar-ken kemirilmiş, kansız ve yeşilimsi sarı renkte göründü gözüne... Büyük çamurların içinden çıkan hayalî görünüydü bu...

Bir zamanlar bir kıral var idi, var idi, var idi, yok idi ama, var idi.

Azad ağzı açık dinliyor. Yeşil gözlü, güzel İranlı Ahmed'in çaynaya'sı içinde tatlı tatlı gülümseyen ihtiyar Kör Süleyman'ı dinliyor. Azad S.S.C.B.'ni gezdiği sırada tatmış olduğu acıları bir an için unuttu. Gerçeğin daha yüksek olacağını umuyordu: ciddî ve ateşli hemşeriler

ve sert havarî bakışlı kadınlar. Ama, herşeyi unutan erkeklerle koket kadınları buldu.

Ya o dünkü terkedilmiş serseri çocuk!... Sefalet!.. Ayıp!... Günlük güçlüklerin yüzüne karşı nasıl da bağır-mıştı!... Pis kokulu, aç, hastalıktan çürümüş çocuğu kol-ları arasına aldı, kırmızı örtülü büyük masanın üzerine koydu. Yüksek rütbeli subaylar vardı... Ah, nasıl köpü-rüyordu ağzı!...

— Utanmıyor musunuz? Biz oraya, şu çocuğa var-mak için dökmedik mi kanımızı? Ben Çeka'cı Azad'ım ve zannedersem konuşmağa hakkım var. Tembeller, muhte-risler, haydutlar!...

Ne skandaldı o... Sesini boğmak istediler.

— Hayır, hayır!... Bağıracağım! Burnumun dibinde patladı bu tohum benim!

Azad gazetelere uzun makaleler, Moskova'ya acele telgraflar gönderdi: «S.S.C.B.'deki bütün serseri çocukla-rın toplanmasını istiyorum. Hem de hiç gecikmeden!...»

Azad akşama doğru, gönderdiği yazıları gözleriyle ara-dığı akşam gazetelerine baktıktan sonra, yorgun ve sinir-li bir halde, yeşil gözlü Ahmed'in küçük çaynaya'sına gi-derek oturdu. Birkaç fincan çay ile iki nargile içti. Uzun vücuduna tatlı bir tenbellik çökmüştü. Süleyman, çul-larile örtülü uzun bastonunu yere vura vura gururla içe-ri girdi. Azad kendini onun tatlı ve monoton sesindeki ninniye bıraktı. Söylediklerinin hepsini anlamıyordu ama, sözdeki baştan çıkarıcı ahenkle, yüzdeki dalgalı ve sedefli ışığı izleyerek iyice tadını çıkarıyordu.

— Bir zamanlar uyuyamıyan bir kıral var idi, var idi, var idi, yok idi ama var idi...

Çaynaya'nın eşiğinde Yeranos göründü. Azad başını kaldırdı. Kızarmış miyop gözleri çok uzun boylu acayip ince adamla ve onun etkili, siyah gözleri, orman gibi

kaşları, kartal burnu, aç gözlülük ve gurur ifadesile karşılaştı.

Hayret içinde «Bu aç akbaba da kim?» diye düşündü.

Yeranos'un arkasında Levan var. Beniz sapsarı... Yeranos dostunun, titreyerek kolundan tuttuğunu hissetti.

— Bu adam... Beni yakalayan vahşi Çeka'cı bu...

Levan hâlâ korku içinde mırıldanıyor. Birden, yaralı bir kuşunkine benzeyen sıçramalı yürüyüşü ile kayarak, karanlık küçük sokakların içinde kayboldu. Yeranos çay fincanının önüne oturdu ve manyetize olmuş bir halde Azad'a baktı. Bu zayıf, kırık dökük vücut, lânetli yüz, ateşli gözler ve o masum savaşçıya ait acı dolu bütün gerginlik hoşuna gidiyor. Dalgalı kravat gibi boynuna geçirdiği kırmızı bir mendil ona yaşlı bir öncü manzarası vermiş.

«Bu kırmızı Don Kişot hoşuma gidiyor, diye düşündü. Sanki dayak yemiş de, şimdi memnun bir halde eski kulesine dönüyor!...

Süleyman sustu. Azad avuçlarını meteliklerle doldurup uğurluyor onu. Büyük bir Çeka'cının melodik saçmalıklardan ibaret bir ninniye dinlediğinin farkedilmesinden utanıyordu.

Huzursuz bir bakış ve kesin bir sesle komşusuna sordu:

— Sen kimsin?

Yeranos karşılık verdi:

— S.S.C.B.'ne tapan biri.

Azad geniş bir hareketle elini Yeranos'a doğru uzatarak:

— Ben de öyle, dedi. Arkadaşın neden kaçtı?

— Ona on yıl hayli çile çektirdin.. Tanımıyor musun?

Azad omuzlarını kaldırdı. Kuru ve acayip bir gülüşle dudaklarını büzdü:

— Elimizden nice koyunlar geçti. Yüklü arabalar, üzerlerinde birer örtü ve yengeçler gibi sallanan bu başların üstüne oturmuş, onları öldürmesi gereken askerler.. Yüzlerle bakacak vaktimiz yoktu.

Azad birden daldı. Yeranos'a yaklaştı. Alçak sesle sordu:

— Kabul ediyor musun? Öldürmemiz gerekli miydi? Yeranos kuru bir sesle karşılık verdi:

— Evet, gerekliydi!...

— Ya sonuçlar umduklarımızdan kötü ise? Kan diktik, çamur biçiyoruz. Serseri çocukların sokaklarda köpekler gibi dolaştıklarını gördün mü?

— Evet, serseri çocukları, edepsiz köylüleri, sarhoş işçileri, çok sayıda genç orospuyu, hırslı komünistleri gördüm. S.S.C.B.nin büyük gövdesi üzerinde bütün bu parazitleri gördüm ben...

— Ve bağırmanın mı? Yüreğinin burkulduğunu duymadın mı?

Yeranos güldü:

— Yüreğim rahat benim, çünkü biliyor. Biliyor ki yeryüzüne bir Fikir inmekte, ya da, istersen yerden yükselmektedir ve savaşıyor, çamura bulaşmış bir halde ilerliyor.

Azad gülerek bağırdı:

— Duygusuz bir adamsın. Seni seviyorum, çünkü beni tamamlıyorsun. Tam bir adam ederiz biz ikimiz. Rusya'yı sever misin?

Yeranos gülerek karşılık verdi:

— Rusya'yı yakan ateşi severim ben...

Ama Azad anlamadı. Sadece sevindi ve doğruladı:

— Aynı şeyi seviyoruz. Kardeşiz, ver elini!...

Kısa süreli dostlukları bu açıklama üzerine kuruldu. Yeranos hayatında üç, ya da dört defa kendisinin bu Don Kişot'ça ateş, yani dostluk tarafından sürüklenmesine razı olmuştur. Çılgın hayaller, ciddi sevinçler ve kadın onun için hiçten bir memnunluğu temsil ederdi. Yeryüzü ancak sevişen iki erkek yüreği karşısında mutlulukla daralırdı. Sonra yavaş yavaş meş'um kubbe çizilir, canlı ya da sessiz, o küçültücü ayrılık gelirdi.

Yeni dostunun elini tutuyordu Azad, gözleri yaşla dolmuştu:

— Bütün Sovyetler Birliğini beraber dolaşacağız: mujikler, işçiler, komsomollar, yaşlı muhalifler... Hepsi-ni gözlerimizle göreceğiz, hepsine ellerimizle dokunacağız... Sonra, hacılık esasını alarak bütün dünyayı dolaşacak ve gerçeği ilân edeceğiz!

Yeranos dinlerken kendi de heyecanlanıyordu ama, beyni sağlam ve temizdi. İyice biliyordu ki kubbe daima bir yerde bulunur ve tetiktedir.

«Fakat, diye düşündü, yükü taşımalıyız? Bırakalım kendimizi de, bir defa daha hayal süpürsün bizi...»

Akşam oldu. Tiflis'in meşhur banyolarından dönen, başları renkli bezlerle sarılmış kadınlar geçiyor. Şehvetli kalçalarını ahenkli bir şekilde sallıyarak yürüyorlar. Yeranos yalnız başına gitmek istiyor. Dönerek hayretle Azad'a bakıyor. Kim bu?.. Azad ona gülümsüyor:

— Senin kültürlü, ellerinin de nazık olduğunu görüyorum. Bense kütük gibi cahilim. Nah, bak ellerime...

Yeranos bakıyor ve ürperiyor. Bu kadar köseleşmiş, nasır ve buruşuklardan üzerleri oluk oluk açılmış ve aynı zamanda anlamlı ve sınırlı olan elleri hayatında görmemişti. Yeranos birden bu adamı sevdiğini anladı, fakat heyecanını boğarak dedi ki:

— Şu ihtiyara bak!

İranlı Ahmed'in çaynaya'sına çok ihtiyar, çok sahte-

kâr bir rapsod(1) olan Sakol girdi. Eli, tombul ve güzelce bir erkek çocuğunun omuzunda idi. İhtiyar Sakol oturdu, çocuğun elinden uzun mandolinini, caz'ı aldı, yavaş yavaş, bir kadını soyarmış gibi zevkle soydu.. Sonra ihtiyar rapsod dişsiz ağzı ile büyük bir sevda şarkısını söylemeğe başladı:

— Şafak gibidir göğsün...

Örtüsünü her açtığında

Gündüz olur...

Bülbül sözü gidip gelerek şarkıyı dolduruyordu. Akşam havası canlılık ve nostalji ile doldu. İhtiyar Sakol, meslekî gülümseyişile Azad ve Yeranos'a yaklaşıp yaklaşıp kıştırmaya başladı:

— Yüz on yaşındayım

Ama ilk defa bu kadar

Kibar bir çift dostun

Karşımdayım...

Sonra yerlere kadar eğilerek selâm verdi:

— Os geldi! Os geldi! Hoşgeldiniz! (2)

Yeranos:

— Gidelim, dedi, bu eski, hassas ve ayarlı Doğu müziği bana dehşet veriyor. Biraz nefes alalım. İki erkeğiz.. Konuşalım biraz...

Şafak onları Tiflis sokaklarında, benizleri hâlâ çok soluk ve çok mutlu bir halde dolaşırken buldu. Dünyayı yıkıp yeniden kuruyorlardı. Plânlar yaptılar, bir manifesto hazırladılar, kararlar verdiler. Mutluydular.

— Yeranos, yardım et bana, yalnız bırakma... Bu akşam işçilerle konuşacağım. Sözlerin yüreğime güç kazandırdı, artık korkmuyorum. Kararlıyım. Gerçeği büyük

(1) Rapsod: Daha çok Homer devrinde, şehir şehir dolaşan şarkıcılara denirdi. (Çeviren.)

(2) Metinde Yunan harfleriyle «Os geldi!» diye yazılıdır. «Hoş geldiniz ise, onun yanındaki Yunancasından çevrilmiştir. (Çeviren.)

bir kuvvetle haykıracağım. Benim S.S.C.B.'ne gelişim büyük olaylara yol açacak. İnsanlar olgunlaşmıştır...

— Olgunlaşmış mı?

— Evet, evet, kıs kıs gülme! Kızıl çamura karşı yeni bir ihtilâl için olgunlaştı...

Azad konuşuyor. Sarsılıyor dik ve uzun vücudu... Proletarya, sınıf mücadelesi, özgürlük, eşitlik, orak - çekiç... Hepsini birbirine karıştırıyor ve şaşıyor. Ama, tabii bir madde halini almış bütün bu binlerce defa söylenen fikirler, Azad'ın yanan soluğu altında mermi gibi gürlüyorlar. Konuşmacı bir an durdu... Yüzlerce göğsün altında onun soluğunu farkedebilir insan.. Azad çılgın, ciddi bir bakışla dinleyicileri yokluyor. Ön sıralardaki yarı uykulu, iyi giyimli kocaman kafalar gülümsemekte.. Aralarında rengârenk giyimli, podralı, ipek çoraplı birkaç kadın da var. Büyük salonun en arkalarında Azad yeni işçilerin kuru ve ateşli yüzlerini farkediyor. Proleterlerle dolu olan bu salonda sınıfları farketmeğe bile başladığını sanıyor Azad... İyi geçimlilerle açlar, sömürenlerle sömürülenler. Yumruğunu kaldırarak bağıyor:

— Yeni bir ihtilâl!

Ne? Deli mi bu? Kocaman kafalar huzursuzca kımıldıyor, işçiler başlarını dikeyyorlar. Azad artık kimseyi farkedemiyor. Başında bir serinleme var. Bağıyor. Artık söylediklerini kontrol edemez hale geldi:

— Sizi ayaklanmağa davet ediyorum! Eski savaşçılar, yeni işçiler, namuslu erkekler ve kadınlar! Biz mahvolmuşuz! Materyalizm şişmanlayıp ruhumuzu boğuyor... Üretim, sanayileşme, buğday, kömür, petrol... Başka bir şey yok. Oysa amaç başkadır, daha yüksektir, ruhtur!

İhtilâl, kooperatifler, kollektiviteler, makinalar ve ödül-
lerle değil, ruhla kurtulacaktır. Siz köylüye diyorsunuz
ki: «Her toplumda, her düşünce ve duygumuzda esas
olan şey ekonomik üreticidir.» Sonra, bu köylüden feda-
kârlık isteme basitliğini gösteriyorsunuz! Ve köylü size
karşılık veriyor: «Ne Tanrı vardır, ne de Şeytan.. Sadece
ekonomik üretici vardır. Öyle ise, beni serbest bırak da
buğdayımı ekip zenginleşeyim.. Çünkü başka türlü olur-
sa, ancak ailemin ölmeyeceği, yani bana yetecek kadar
küçük bir yeri sürerim. Ya ötekiler mi? Zıbarsınlar!.
Fikirler, duygular mı? Haydi, defol!... Ekonomik üretici-
den başkası yoktur...»

Lenin dedi ki: «Köylü, ancak etrafını elektrik telleri
saracağı zaman komünist olacaktır.» Ben de diyorum ki:
«Köylü, ancak etrafını ideoloji telleri saracağı zaman ko-
münist olacaktır. Ancak ekonomik peygamberliklerden
üstün bir inanç köylüleri fedakârlığa itebilir, yani ko-
münizmin başarıya ulaşmasını sağlayabilir!»

Azad sağ elini kaldırarak sözünü şöyle bitirdi: Yol-
daşlar, ben gerçeği söylüyorum, korkum yok! Bütün
Birlik'i dolaşacak, bütün canlıları uyandıracam. Mos-
kova'ya gidecek, Kremlin'e girecek, gerçeği haykıraca-
ğım. Hangi gerçeği mi? Şunu yoldaşlar: eğer bolşevik-
lik sadece materyalist olmakta devam ederse, çamura ba-
tacaktır!

Azad tepeden tırnağa heyecan kesilmiş bir halde su-
suyor. Hiç kimse onu alkışlamağa cesaret edemiyor. Hat-
ta, genç bir işçi, tehdit edici bir tavırla ayağa kalktı:

— Papaz seni!... Sen, büyük kulak olan ihtiyar Tan-
rı'yı pencereden içeri sokmak istiyorsun!

Azad çok üzgün bir tavırla döndü:

— Oğlum, ben ne Tanrı'ya inanırım, ne Şeytan'a!...
İnsana inanırım ben! Yaptığım şey, sadece onun güçleri-

ni ayağa kaldırmaktır. En derin güçlerini, yani ruhunu! Sen hiçbirşey anlamıyorsun, oğlum!

Yeranos'un dostu Asod ayağa kalktı. Benzi sapsarı ve korkunç derecede sinirli ama, sözlerini tartarak konuşuyor:

— Azad yoldaş bir zamanlar büyük bir ihtilâlcî idi. Bugün artık değildir. Geride kalmıştır. Artık bizim gerçeğimizi anlamıyor. Azad yoldaş şimdi bir ihtilâlcî değildir, bir âsîdir. Bir romantiktir. Biz onun görüşlerini hâlâ saygı ile dinliyoruz ama, öyle sanıyorum ki yoldaşlar, daha çok bu saygı nedeniyle onları tartışmamalıyız.

Azad bu dokunaklı ve soğuk sözlerin kendisini canevinden vurduğunu farkettiler. Yeranos'a baktı... Gözleriyle yardım arıyor... Yeranos kürsüye tırmandı. Akbabaya benzeyen yüzü sâkin görünüyor ama, gözlerinde şeytanca kıvılcıklar yanıyor:

— Asod yoldaş, dedi, ölüleri gömmekte biraz acele ediyor. Sevimli ve saf bir adamdır Asod yoldaş!. Çok iyi görüyor ama, uzağı değil. Önündeki küçük hendeği kazıyor Asod yoldaş, hem de iyi kazıyor. Daha fazlasını ondan istemek zor iştir. Fakat Azad'ın acı çeken büyük bir yüreği var. Azad bundan on yıl önce, şu çok yüksek sahneyi yaşamıştır: aç, yarı çıplak, kovulmuş, abloka altına alınmış, parasız, makinasız ve elektrik telsiz bir avuç insan... İşte bu serseriler erzağı, makinaları ve parası olan silâhlı dünya ile savaşarak onu yendiler.. Neden? Çünkü Azad ile yoldaşları göğüslerinde korkunç bir nefesi, ruhu duyuyorlardı. Gülümseme, Asod yoldaş! Ben ne papazım, ne de budala.. Seni de hergün, ekonomik çıkarlarından endişe etmeksizin kişiliğini fedaya iten tamamen insani ve günlük olan nefesin var. Ben buna «ruh» diyorum. Siz bolşevikler bugün, en büyük materyalistler olduğunuzu söylemenize rağmen dünyanın en büyük ideologlarısınız!... Küçük kişiliğimizin çıkarlarını

aşan bir esere kendimizi severek feda etmemiz, niçin idealizmin esası olmasın?

Tekrar söylüyorum, Azad çok tabîî bir sahneyi görmüştür: insanın derinliklerinden gelen küçük nefesin, yani ruhun materyalist dünyayı yendiğini... Azad, mucizelerle dolu olan bu ülkeye on yıl sonra dönüyor. Derin ve günahsız yüreği başka belirtileri farkediyor: madde- nin ilâhiler okuduğunu, tanrılaştığını, yeni kuşağın ideali olduğunu görüyor. Azad bunları aşıyor, acı çekerek bağırıyor: «Mahvolduk! On yıl önce, düşmanlarımızın mahvoluş nedeninin aynisi yüzünden mahvolduk!»

Bu sesi dinleyelim, yoldaşlar! Tartışmaları bırakalım. Susarak benliğimizin içine gömülelim.. Bu on yıl içinde, bizde değişen hiçbirşey yok mu? Bağırın Azad'ın büyük yüreğinin hepsi S.S.C.B.'dir. Katlandığı fikirdir, bütün insanlıktır!»

Bütün işçi saflarından bir huzursuzluk ve kızgınlık homurtusu yükseldi. Bütün resmî kişiler ayağa kalkıyor. Üzücü görünüyor onlara bu tartışma. Azad'ın etrafını alıyor, ona açıklamalar yapıyor, yatıştırıyorlar. Doğru... birşeyler var... ama, o da mübalâğa ediyor... herşey yoluna girecek! Asod Yeranos'a kin dolu bir gözle bakıyor ve gizlice salondan çıkarak yazıhanesine, Çeka'ya gidiyor. Raporunu yazıyor: Yeranos yargı ile berraklığı birleştiriyor... Tehlikeli olabilir. Azad bir engeldir, çok konuşuyor ve anlamıyor. Ağzına biraz kırmızı biber sürmemiz gerekir.

Yeranos Azad lie birlikte çıkmaktan çekiniyor. Hatta bu ateşli ve hafif adamdan uzaklaştığını hissetmeğe başladı. Yalnız kalmak istiyor. Oğlundan, kendisini altüst eden bir mektubu daha yeni aldı. Oğlunun acı gözlemleri var:

«Gerçek düşüncen nedir, baba? Hepsinden kaçıyor,

horladığın fikirleri hararetle savunuyorsun. Eğleniyor, ama aynı zamanda acı çekiyorsun. Yüreğinde vahşi bir kaplan var senin.. Acaba bu bir şartlatan olmasın? Bu durum hoşuma gitmiyor, baba!»

Yeranos odasına girerken birisi omuzuna dokunmuş gibi irkildi. Bir elin gölgesini hissetti omuzunda. Yüreğinden alaylı ve acı bir ses yükseliyordu. Yeranos içindeki bu sesi tanıdı. Dedi ki:

«Ey tanrılar, hayvanlar ve insanlar sürüsünün başkanı, çoktandır sesini duymadım senin!»

Ses karşılık verdi:

«Yalnız olduğun zaman, elinde bir çanakla ihtiyar bir keşişin gölgesini yanında görebilirsin. Ben her zaman senin yanındayım ve sen çekingen davranınca 'Yeranos, çekingensin!' diye sesleniyorum sana.»

Yeranos ürperdi. Ses ısıklık çalarcasına devam etti:

«Utaniyorsun sen, Yeranos! Kitle içinde gölgelere bulaşmağa başlıyorsun. Beynin karışıyor. Yüreğin daralıyor. Artık iyi ile kötüyü aynı içtenlikle karşılayamıyormusun, yoksa?»

Yeranos susuyor. Ses havada yeniden, kırbaç gibi ısıklık çalınağa başladı:

«Bütün basamakları birer birer inmektesin. Kırmızı çizgiye karşıdan bakıyorsun... Sonra da dünya yüzünde yaşayıp kıpırdanan ne varsa, hepsi uğruna içtenliğe kadar yuvarlandın. Şimdi en alt basamağa inmeğe hazırlanıyorsun.. Şaşıyor, ayrılıyor ve şöyle diyorsun kendi kendine: şu gölgeyi seviyor, şundan nefret ediyorum. Şu sağdaki gölgeler ordusunu seviyorum. Ben kızılıml!»

Yeranos dayak yemiş gibi kızıyor:

«Senin kölen olmadığımı unutuyorsun. Evet, ikimiz de sekmeden kaosa bakıyoruz. Sen korkmuyorsun, ama ben de korkmuyorum. Ama bu yaşantıda söylediğimiz matem marşı sürüp gittikçe sen herşeyi inkâr ediyor, bağırıyor, içini boşaltıyorsun. Hayır, hayır! Ben, herşeye doymayan bir gözle bakıyor, uzlaşıyor, dinliyor ve seviyorum. Hayata da, ölüme de peki diyorum ben!»

Ses birden çok acıklı bir tonla yankılandı:

«Ey yoldaş!»

Yeranos yüreğinin titrediğini hissetti; bu titrek sese acıdı ve: «Neden geldin? dedi. Senin S.S.C.B.'ne gelmek istemediğini sanıyordum ben!»

— Ey yoldaş, beni bir ses Kuzey'e doğru itiyor.

— Moskova'ya doğru mu?

Ses çok alçaktan fısıldıyor:

— Evet...

— İlgileniyor musun? İlgileniyor musun?

Yeranos heyecanla bekliyor. Sanki bütün hayatı bu sorunun karşılığına bağlı.. Bir defa daha soruyor:

— İlgileniyor musun?

Fakat, ses kaybolmuştu artık..

Yeranos gözyaşlarını güçlkle tutuyor. Yatağına yatı. Neden sonra parmağı ile havada yazılar ve cümleler yazmağa koyuldu:

«Bir Hintli, sandalını çağlayana doğru iten akıntı ile uzun zamandır savaşıyordu. Büyük güreşçi, her türlü çabanın boş olduğunu anlayınca, kürekleri kavuşturup şarkı söylemeğe başladı: Artık umudum yok.. Korkmuyorum... Özgürüm!»

Acıdan pekleşmiş yüreklerle iki adam S.S.C.B.'ni parçalamak istiyor. Yüreklerinde derin bir acı hüküm sürüyor. Üzerinde yaşadığımız dünya onlara boş, dinsiz, karanlık ve hayvanlaşan maddî güçlere kendini kaptırmış gibi göründü. Birgün bu iki yoldaş, kendilerini kaosun kıyısında hissetti, tüyler ürpertici bir heyecana kapıldılar ve uçuşuruma düşen bir dünyayı gördüklerine inan-dılar. Acı dolu yürekleri birden, çağımızın öldürücü ve üzüntülü anlamını yakaladı: bir uygarlığın sonunu aşıyor ve her türlü düşüşün belirtilerini yaşıyoruz. Sağ-

lam ve belirli maddeciliğe herşey için en noksansız açıklama imiş gibi inanılıyor. Altın ve şehvete karşı korkusuz ve utançsız hasret, örgütlenmiş haksızlık ve şiddet, kişiselcilik, egoizm ve yalan, pratik gerçeklere karşı aşırı bir heyecan, ruhun makinaya saygı göstermesi... İşte yaşıantımız!... Kişi ile toplumun hayvanî güdülerini frenleyebilecek daha yüksek bir düzen için ölçü yok... Çürümedir bu!. Değersiz savaş, büyük bir iyiliği de taşıyarak geliyor, yani çürümeyi büyütüyor. Başka zaman, nesiller boyunca yaşıyamıyacağımız bir devirde yaşıyoruz şimdi.. Çok çabuk yuvarlanıyoruz uçuruma!

Bu iki adam birden, Kuzey yönünde yeni bir yıldızın yükseldiğini gördüler: kızıl yıldız! Bir damla kan... Boğuşuyor, bulutlarla birleşiyor, dere halinde solgun bir ışığı dünya yüzüne indiriyor, bir yolu açıyor. Biz kuşaklarımızı sıkarak bu kızıl yıldızın peşinden yola çıkıyoruz. Moskova çağırdı: herkes, dost ve düşman, sevgi ya da nefretle duydu bu sesi ve yüreklerini Moskova'ya çevirdiler. Mıknatıslanmış yüreklerimiz endişe ve ümitle Kuzey'e doğru gidiyor. S.S.C.B.'nin bu kuşatılmış ve kocaman kanlı beşiği içinde, dünyayı kurtarma şerefine sahip olan bu yeni doğmuş şey nedir? Kolları arasında Mesih'i sıkmadan ölmek istemeyen ihtiyar Simeon, çok ateşli ama titrek ellerine yeni doğmuş bir çocuğu aldı. İnceliyor onu. Zalim ve solugandır o... Yüreği hızla çarpıyor ve ümitle hopluyor. Binlerce suçsuzun çoktan kana buladığı bu kırk günlük çocuk kimdir? Bu küçük, tiz çığlık Mesih'in sesi mi yoksa? Sorular, yavaşça söylenmiş karşılıklar ve uzak ümitlerle dolu bu korkunç ânı geçiriyoruz. Yüreklerimizden inanç taşıyor ve gözlerimiz temiz. S.S.C.B.'deki yolculuğumuz sadece uzun ve zahmetli bir saygıdan ibaret kalacak. Ümitsiz insanın huzursuzluğu, haksızlığı, suçluluğu ve yakıcı ümidi içinde yaşı-

yoruz. Kaderin bizi getirdiği bu tehlikeli istek ve acı devresinde daha az korkunç, daha az çirkin, biraz daha haklı ve insanî bir dünyaya giden yol hangisidir?

Biz, ne onların hareketsiz inancı içinde körleşmiş, partiye kayıtlı komünistleriz, ne burjuvayız, ne de onların çürümüş yüreklerindeki inançsızlıkla gözlerimiz kör olmuştur. Anavatanımıza karşı olan sevgimizin dışında Rusya'yı seviyoruz. Rusya bugün, bütün o ışık için çırpınanların vatanıdır. Ve insanlığın dışında kâh alev, kâh ışık olan, beynin gerçek, yüreğin ise sevgi adını verdiği esrarengiz bir güce hizmet ediyoruz.

İbadetimizin sonuçları ne olacaktır? Bilmiyoruz. Sadece katı ve ilgisiz tarafsızlığımızın ibresile kendi gerçeğimizi aramağa gidiyoruz işte! Eğer komünist olsaydık, işimiz kolaylaşır, sonuçlar önceden bilinirdi: her doneyi, marksist itaat ile aksiyon insanların sahip bulunduğu masum ve verimli dine bağlı bir hale sokmak için, bilinçli ya da bilinçsiz bir tarzda değiştirirdik. Ve yazık ki herşey, sırf biraz iyi niyetle ekonomik üretici tarafından izah edilir! Biz bir uygarlığın sonunu yaşıyoruz ve her zaman olduğu gibi materyalizm şimdi her sırrı açan bir anahtar olarak kabul ediliyor. Dünya makina, herşeyin açıklaması da düşünme ile icadın oyunu oluyor. Eğer biz komünizm aleyhdarı olsaydık, her Sovyet çabası ile acemice bir gerçeklik olmağa çalışan her fikrin komik yanını ve çok defa titiz olan incelemesini çocukça çekıştirmemiz de aynı şekilde kolay olurdu.

Bizim davranışımız çok daha katı ve nankördür. Onların mutluluğa inanmalarına karşı biz tabîî değiliz; ilk vuruşta darmadağın bir halde yere düşecek kadar zayıf da değiliz; ilerleyen insanlığın çileli çabasına alaycı ve olgunlaşmamış ruhlarla yüksekte bakan şüphcciler de değiliz.. Tecrübemiz olmadan, savaşmaya inanarak her

büyüleyici duruma karşı silâhlıyız. Proleter sınıfı içinde bütün faziletleri yalnız basit romantikler ararlar. Aksine olarak biz gelecek için, içinde her türlü tohumu taşıyan bu sınıfın, henüz gerçek fakat kaba kıyım olan dogmalarla ağır, şişirilmiş ve sınırlı olduğunu biliyoruz.

Savaşma çok defa miğde ve belden aşağı kısmın aşağılık güdülerine bağlıdır. Maddî zevklere karşı susamışlık çok defa onların tenini aşlar ve kendilerini savaşmaya doğru iter. Fakat bunlar burada, her devir Şeytani'nin, amaçlarına ulaşmak için kurmayı sevdiği tuzaklardır. Her zaman savaşanların dileklerini aşan amaçlara... Eğer kitlenin aşağılık güduları kışkırtılmasaydı savaşmaya karşı hırsları azalır ve insanlığın yükselişi daha geç ve daha az kesin olurdu. Kitle, güdülerini doyurmak için koşarken, savaşında daha yüksek bir amacı harekete getirir!

Çiçek yapraklarını karıştırırken, çiçeğin derinliklerinde olta yemi gibi toplanmış balın içine düşen, doymak bilmez böcek için de durum aynidir. Aç böcek, açlığını dindirmekten başka birşey yapmadığını ve bu balın, karnını doyurmaktan başka bir görevi olmadığını sanır. Fakat yiyip şiştikçe karnı, ayak ve duyargaları sarı toza bulanır. Böcek ne kadar aç olur ve ne kadar çok gömülüp karıştırırsa tozlar da o kadar çok üzerinde toplanır. Ve gidip başka çiçeklere saldırdığı zaman bu esrarengiz tozu üstünde taşımaktadır. Bununla istemeden, bilmeden bütün bahçeyi tohumlamış olur. İyilik bilir materyalizmler (ya da materyalist iyilik bilişler) için de kutsal kader budur. Ya bizim görevimiz nedir? Bizden üstün olan bu eser için aynı bilinçle işbirliği yapmak, kitlenin nasıl yükseldiğini görmek ve ondan iğrenmemek...

Aşağılık güdülerin sahip olduğu bu Fikir ile yüksek

görevi, bu tarzda karşıladık mı, sanırsınız ki, bütün gerçeğin üzerini korkusuzca açıp onu kirletebiliriz. Devrimizdeki milletlerarası egoizmin ve materyalizmin bilincine sahip kişiler olarak biliriz ki, yeni doğan şey, devrine benzemekle işe başlar: yani yemek ve doymak ister!... Tıpkı, toprağa çengellenen her yeni organizmanın yiyip içmeğe ve bütün toprak üzerine mümkün olduğu kadar çok yayılma tekeline muhtaç oluşu gibi... Fakat, bu yeni doğmuş çocuktan başka hiçbirşey, hiçbir zaman, doğmadan önce ideale karşı bu kadar susamış değildi ve yarın onların hiçbirisi, doycak olan onun gibi ekmeğe sahip olmayacaktır.

O, küçük Dionisos gibi gücünün fazlalığı yüzünden gülüyor, iç çekerek raksediyor, fakat gülüşü hemen, her yanda tetikte bekliyen ve öldürmek için kuduran düşman seslerle boğuluyor. Onun gülüş ve ağlayışlarını duyduk ve sıkıntılı bir arkadaşımız olarak ona doğru ilerliyoruz. Kendisine hediye olarak götürdüğümüz şey günlük ve altından yapılmış birşey değil, üzüntülerimiz ve sevgi dolu sorunlarımızdır.

Geçirdiğimiz an o kadar ciddi ki, söylenecek her yalan, namussuzca bir davranış olurdu. Doğruyu söylemek ve yaklaşan büyük savaşta yerini almak herkesin borcudur. Eğer insan bütün gerçeği (sırf ateş olan çekirdeği ile yamalı bulut örtüsünü) sözlerin içine sığdırabilseydi, bizim sözümüz sert, ham hayalli ve köreltici olurdu. Bugün Rusya'da bilinçli şekilde oluşan şey solgun, liderler bilmeden ve onlar istemeden, bilinç altında patlak veren şey ile orantılıdır. Bu aşılması güç ve kaba mujik ovasında ekilmekte olan bütün devce davranışları belirsiz bir şekilde tahmin ediyoruz. Yazık ki, ömrümüz çok az ve devrimizin geçici belirtisinden fırlayıp saldıran eğriyi görecektir zamana (o da hızla geçen bir şimşek içinde) sahibiz!..

Mahvederek ve yaratarak öne geçen ruh ile işbirliği yapmak isteyen Rusya'yı, metafizik düşüncenin sakıncalı sefaletleri, ya da matematiğin ve bilimin sefil hesapları dışında tam ve kabataslak bir şekilde sevmek zorundadır. Biz burada, S.S.C.B.'de gözü, göz ile beraber ışığı yaratan güçlerle sarılıyız.

S.S.C.B.'de mantıktan, tartışma ve kapışmalardan, ekonomik ihtiyaçlarla parti programlarından ötede, Sovyet'in ve komiserlerin üstünde devrimizin karanlık, sarhoş, merhametsiz ruhu etki yapar ve onu yönetir. En kaba mujikten Lenin'in kutsal yüzüne kadar hepsi, isteseler de, istemeseler de, Moskova'da ayakları dolaşan bu Dev'in organı ve iş ortaklarıdır.

«Bütün ülkelerin sıcak ve iffetli yürekleri, birleşelim! Kemerlerimizi sıkalım, birleşelim!. Moskova çağırıldı!..»

Yeranos kâğıdı yavaş yavaş katladı. Kararlı ve hırslı bir elle acele yazılmış olan bu satırların içinde yüreği haykırarak zıplıyordu. Yeranos Azad'ı düşünmeden, bütün ruhunu oraya sokmuştu. Vagondaydılar ve Baku'ya yaklaşıyorlardı. Azad kıvrılıp kalmıştı. Yeranos'un sesini hâlâ duyuyordu sanki... Gözleri ıslak. Dostunun ellerini sıktı:

— Hepsini anlamadım ama, sözlerinin ahenginde bütün ruhumu duydum: acı, ümit ve can çekişme!.

Yeranos sonraları bu sesi, duygusuz bir acı ile hatırladı. Sarp dağlar, ıssız köyler, doyulmaz bir güneş... İhtiyar bir kadın eşikte durmuş bakıyor. Kolunun altında bir horoz, sağ elinde de büyük bir bıçak var. Birkaç

Müslüman kadın, anlamsız, güzel inek gözleriyle gülüyor. Uzaktan, monoton ve etkili bir ses geliyor. Bir ağıt... Kulübenin birinden küçük, beyaz bir sedye çıkıyor. Ana üzerine atılarak onu salıvermek istemiyor. Sedyeye yapışıp saçlarını yolmağa başladı. Şimdi ölüm ilâhisini okuyor: «Benim küçük, yeşil papağanım, insan gibi ne güzel konuşturdun, tatlı sesinle eğlendirirdin bizi, şimdi sıcak, ateşten titreyerek gidiyorsun...»

İki ihtiyar Ermeni rapsodu vagona girdi. Kulakları çalgılarına yapışmış... Tırpan ve tırmıkları yanlarında. Yüksek sesle aşk şarkıları okumağa başladılar: «Yüreğim haşhaş çiçeği gibi kırmızıdır, fakat yüreğimin yüreği siyah...»

Yeranos birkaç ay sonra Manifesto'yu yeniden okurken acı acı gülümsüyordu. İnsanın niyetleri nekadar faziletli, ilk an ne kadar insan üstü olursa olsun madde (yani namertlik, tembellik ve alışkanlık) sanki yok gibidir!. Bütün bu sarsıntı, Kafkasya'nın bütün bu aşk ve ölümle ilgili şarkılarına ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Yeranos, aylarca sonra dudaklarında aşk ile ölümün acı tadını duyuyordu...

Baku. Yağmur yağıyor. Çamur rengindeki pıhtı suları yuvarlanıyor Hazar Denizi'nin... Neft kokusu beyinleri yağıyor. Sıkılıyor insan... Kocaman bir merdiven ormanı altında siyahlı yeşilli bir çamuru çiğniyor sanki!. Yağlı topraktan o mel'un sıvı fışkırıyor. Petrolü damıtan işçilerin, zehirli hava içinde kıpırdadıkları uzaktan görülüyor. Elllerinde kalemlerle bir sürü yabancı yazar bu cehennemin içine dağıldı. Sert ve ateşli bir mujik olan nezaretçi Dimitrakof emredici bir tavırla kalabalığa rehberlik ediyor. Bir ara Hazar Deni-

zin'e doğru döneek bağırdı: «Nasi!..» (Bizim). Kuyuları, işçileri, makinaları gösteriyor: «Nasi! Nasi!» (Bizim! Bizim!). Azad'ın geldiğini görünce grubu göstererek bağırdı: «Nasi pisateli!..» (Yazarlarımız!..).

Altın kaplama gözlüklü, tombulca bir Alman bağıırıyor:

— Eskiden ateşe tapanların ateş tapınağını görmeğe gidelim!..

Dimitrakof iğrenmiş bir tavırla döndü:

— Ne? Tapınak!.. Ateşe tapan mı? Tsto eto kakos? (Nedir o?).

Alman yazar açıklıyor:

— Zerdüşt...

Dimitrakof hatırlamağa çalışarak:

— Bir makinist olacak bu! diyor..

Bütün grup gülüşerek bağıırıyor:

— Hayır! Bir Tanrı!..

Dimitrakof kaşlarını çatarak ciddi bir tavırla:

— Tavarîçi! (Yoldaşlar!) diyor, kaybedecek vaktimiz yok!..

Azad Dimitrakof'un koluna yapışmış. Şimdi bir teselli buldu. Bu sabah, Çeka'nın eski kahramanlarından dostu Maksim Sergievits'i görmek istemişti. Ah, acılarını ona anlatıp kendisinden yardım isteyebilse!.. Gözleri za-yıf ve uykusuzluktan yanıyor... Kimseden nefret etmiyor, kimseyi sevmiyordu. Bakışı, yarı deli bir insanınki gibi dalgın ve delici idi. Maksim Sergievits yalnız vahşi, şüpheli ve kanlı bir hayvanı severdi: ihtilâli! Azad geçici bir dostu hakkında bilgi istiyor:

— Nasıl, nasıl? Tanıyorum... Dolarlı Prens'i çevirdi o. Sinemada çalışıyor.

Sinemada! Azad'ın dizleri çözüldü. Kendisine göste-

rilen yere doğru mihanikî bir hareketle ilerliyor. Yeni bir film çeviriyorlar. Gürültü, kadın sesleri, gülüşler. Parfümlerden ve terden çıkan sıkıcı bir koku. Göz kamaştırıcı projektörler...

Çıplak vücutlar ve işçi gömleklerinden ibaret bir topluluğun içinden bir adam ayrılıyor. Yanında ağır ve güzel sayılamıyacak bir kadın var: suni ipekten çoraplar, oksijenli saçlar, cilâlı tırnaklar... Azad'ın ağzından acı bir ses çıkıyor: «İster misin, şu asık surat, şu pörsümüş gözler, şu şişko kadın karın olsun, Maksim Sergievits?»

Eski arkadaş ipekli çorapları, oksijenli saçları ve cilâlı tırnakları takdim ederek:

— Karım! diyor.

— Şişmanlamışsın, rahatsın, seni tanıyamıyorum artık, Maksim Sergievits. Ah, Çeka'nın ateşi!..

Eski arkadaş sesini alçalttı ve Azad'ın kulağına fısıldadı:

— Ne diye Çeka'dan söz ediyorsun, delirdin mi sen? Karım sinirleniyor!..

— Yaa!.. Karın sinirleniyor...

— Ne istiyorsun benden?

— Ben Çeka'cı Maksim Sergievits'i arıyordum. Karşımda şu sinema yöneticisinin karnını buldum. Birşey istemiyorum. Tanımıyorum seni!..

Şimdi Dimitrakof'un kolunu tutan Azad teselli buluyor.

— Karl Marks'ı tanır mısın, Dimitrakof Yoldaş?

— Nasıl, nasıl?... Yazıhanemin üstünde büstü var.

— Onu okudun mu?

— Okudum mu? Neden? Lenin okudu onu!..

Azad bağıarak Dimitrakof'a sarıldı:

— Çok önemli bir söz söyledin!..

Dimitrakof hayretle dönüp Azad'a baktı, sonra omuzlarını kaldırdı:

— Ya nie penimaiu! (Anlamıyorum!).

Sabahtanberi bu yazarların arasına karışmış olan Yeranos, biraz geri kaldı. Uzun vücudu sarsılıyordu, sesi derinleşip sıcaklaşmıştı. Raşil'le konuşuyordu. Bir adım arkadan da soluyarak Amita gelmekteydi. Amita konuşmaya karışmıyor, sadece dinliyordu. Solgun dudaklarında acı bir gülümseyiş vardı. Raşil, denizlerin ötesinden gelen garip adamı doymak bilmez gözlerle adeta yiyordu. Yeranos yaptığı konuşmayı şöyle sonuca bağladı:

— Ben de, manevi incelemelerimi Logiola gibi izlemekteyim:

«Derece bir: bütün çevreyi, yükselip alçalan insan dalgalarını bırakacaksın. Derece iki: bütün ışıkları devrinin belirli bir bölümü üzerinde toplıyacaksın. Derece üç: Onu yakacaksın.»

Raşil Yeranos'un kolunu yakaladı. Amita bir an durdu. Bu, basamaklardan ibaret bütün ormanın çatırdadığını hissediyor. Fakat hemen sakinleşti ve Raşil'in konuşmasını dinlemeğe koyuldu:

— Giritli yoldaş, bana çok değerli bir hediye getirdin. Bende alev vardı, sen bana ışığı verdin. Artık temiz görüyorum!. Seni dinlemekle bütün çevreyi görebildim ve bu çevre üzerinde devrimin küçük ebem kuşağını fark ettim. Bu kuşağın üstüne varlığının küçük kırmızı işaretini yerleştirdim. Şimdi görüyorum ki, mutluyum.

Sevinçle el çırparak dönüyor ve Amita'ya bakıp heyecanla ürperiyor. Onu unutmuştu. Gözüne birden küçük ve zayıf bir adam olarak göründü. Uzun gri saçları ona, tatlı bir protestan papazı havasını veriyordu. Raşil «ya da, faziletli bir kocakarı havasını..» diye düşündü ve katılarak gülmeğe başladı. O anda Dimitrakof'un sert sesi duyuldu:

— Haydi yoldaşlar, acele edin! Açın ayaklarınızı, yönetici bizi bekliyor...

Yönetmelik odası. İri çeneli adam notlarını toplayarak diyor ki:

— Gerçeği görme konusundaki açık davranışınız hoşuma gidiyor. Hele tedavi şeklinin ve olduğunu bilmenizden hoşlandım: yapmanız gereken şeyi iyi biliyorsunuz. Ama, benim asıl hoşuma giden şey, yapacağınızı söylediğiniz zamanki iyimserliğinizdir.

Sağlam ve temiz bakışlı sarışın bir dev olan yönetici gülümsüyor:

— Lâftan öğrenirim ben... Size rakkamlar verdim!

— Bense rakkamlara inanmam. Onları kullanmasını ben de bilirim... Değerlerini de!.. Bu değer ortadadır!

O sırada grup büroya daldı. Çay getirdiler. Isındıkları için memnunar. Gülüşmeler, bağırımlar, tartışmalar duyuluyor. İri çeneli adam Lenin'in bronz büstüne dayanıp düşmanca ve hayret dolu bir gözle bu geveze insanlara bakıyor. Çocuk ağızlı bir esperantocu diyor ki:

— İtiraf etmek zorundayım ki, acı bir izlenimim var. Bütün şu makinalar bana huzursuzluk veriyor. Yeni eğitime ait makinalar, bizim Batı uygarlığının üzerinden atlamalıydı.

Bazıları kahkahalarını tutamadı. Esperantocu kızdı:

— Neden gülüyorsunuz, yoldaşlar? Ne söylediğimi biliyorum ben! İnsan artık, kendi doğurduğu bu vahşi hayvanın, yani makinanın efendisi değil, kölesidir. Onun demir kısılcasına yakalandı. Ruh maddeyi özgürleştirdiği için şimdi ağırlaşıyor, makinalaşıyor, madde oluyor. Ne yapmalıyız? Ne yapmamız gerek?..

Bakışları karanlık bir Norveçli tiyatro yazarı karşılık verdi:

— Esperanto öğrenelim!..

Bir Fransız eleştiricisi:

— Ciddî olalım! dedi. Esperantocu yoldaşın hakkı var. Ortaya attığı sorun öyle çözümlenmez birşey ki, artık sorun olmaktan çıkmış, ihtiyaç olmuştur. Biz, şeytanî eserimizin, makinanın köleleriyiz. Batılı ruhumuz bu köleliğin içinde çoktan battı. Uygarlığımız çatırdıyor. S.S.C.B. de ortaya çıkan şu yeni eğitimin görevi nedir? Batılının içine yuvarlandığı sersemlik uçurumunu izlemek mi, yoksa ihtiyaçları mümkün olduğu kadar azaltıp basitlik ve babaerkiil bağımsızlığa dönmek mi? Lenin mi, Gandhi mi? O büyük kudurganlıkların hüküm sürdüğü ilk karar günlerinde bu sorun, komünist liderlerinin önüne böyle gelmeliydi!..

Yönetmen tatlı ve kararlı sesile söze karıştı:

— Hiçbir tereddüde yer yoktur. Lenin mi, Gandhi mi? Asla!. Yalnız Lenin!. Düşmanımız olan kapitalist dünya dişine kadar silâhlanmıştır. Yıkılmak istemiyorsak, yalnız bir yol var: mümkün olduğu kadar makinalaşmak!. Biz herşeyi, ümitsiz bir hamle ile bu tek kurtuluş çaresinin içine ittik. Savaş öncesi üretimimize ulaştık ve bazı alanlarda onu geçtik bile... Ama bu yetmez. Şimdi, bir de dünya tekniği ile yarış etmemiz gerekir.

— Bunda kim kazanır?

Hepsi birden döndü. Bu savaş çılgınlığını atan kimdi?

Ses derin ve tehdit edici bir ton taşıyordu.

Amita ile Yeranos içeri girdiler. Raşil eşikte duruyor. Yanan soğuk gözleriyle güçlü, tıknaz ve esrarengiz adam tam onun karşısında duruyor ve bir boğa gibi çepeçevre dalgalanan bütün grubu ölçüyor. Raşil yeniden bir korku titreyişi daha geçirdi. Bir an kaçmak için çılgınca bir istek duydu içinde. Fakat kendini tuttu, gülümsedi ve kararlı bir tavırla eşiği aştı. İri çeneli adam Lenin heykelinin yanından ayrıldı. Bir adım ileri çıktı ve uyarıcı bir sesle tekrarladı:

— Bunda kim kazanır?.

Yönetmen sâkin bir sesle karşılık verdi:

— En yüksek ekonomik yüzeyi gerçekleştirecek olan gidiş!..

Meçhul adam bağırdı:

— Sus! Çünkü bu, korkunç bir itiraftır,yönetmen! Garanti olan mahvınızı itiraf ettiniz... Neden? Söyleyim size: kapitalist dünyayı yenmeniz için onun sanayiini geçmeniz gerek: piyasada daha yüksek kalite ve mikdar ile en iyi fiyat! Ama siz, yedeklerinizi kullanarak üretiminizin bütün güçlerini harcadınız. Aletleriniz aşırı derecede kullanılmıştır. Kesin olarak yeni çareler bulmanız gerek. Nasıl? Para yok! Para!

Bu sesin tonu içinde vahşi bir sevinç raksetmekteydi.

Azad kudurganlığını güçlkle zaptediyor. Yeranos bu sert maskeyi düşürmeğe çalışıyor. İri çeneli adam, hiçbir el hareketi yapmadan, cesaretli ve sert bir tavırla devam etti:

— Eğer sanayi ürünlerinin fiyatını yükseltirseniz, biricik tüketiciniz olan köylü artık satın alamaz hale gelir. Pek âlâ bilirsiniz ki, bu köylü yüzyıllarca yarımyamalak bir hayatı sürdürebilir. Ama siz bir yıl bile yapamazsınız bunu? Eğer şehir ile köy arasında dengeyi bozmakta

devam ederseniz mahvoldunuz demektir!

Sessizlik. Raşil yüreğinin donduğunu hissediyor. İçinin derinliklerinden ümitsizlik içinde bağılıyor: «Bu adamdan nefret ediyorum! Nefret ediyorum bu adamdan!» Yeranos'a dönüyor:

— Girid'li yoldaş, karşılık ver ona... Vur onu!...

Fakat Yeranos dudaklarını ısırıyor. Dişlerinin arasından şöyle mırıldanıyor:

— Hakkı var!

Bütün başların üstüne trajik bir nefes yayıldı. Yalnız yönetmen sâkin sâkin gülümsüyor.

Birkaç saniye sonra:

— Zamana ihtiyacımız var! dedi. Zaman bizimledir. Tabii, düşman bunu biliyor ve hazırlanıyor ama, bizimle savaşmağa cesaret edemiyor. Titriyor o... Çünkü toplumsal savaş fırsat gözlemektedir. Dünya proletaryası örgütleniyor. Zulüm gören halklar uyanmakta... İhtiyacımız olan zamanı bulacak mıyız? Eğer şimdi bize karşı savaş açarlarsa, daha aşağı olan tekniğimizle dayanabilir miyiz? Dünya proletaryası, yani ezilen halklar acaba olgunlaşacak mı? Yoldaşlar, devir ciddidir...

Meçhul adam ağır elini demir büstün üstüne koyarak:

— Şu anda, dedi, sizi ancak bir kişi kurtarabilirdi: Lenin! Çeviklikle inat onda vardı. Açık düşünce ile çevik el onda vardı... Gerçekliğin ta kendisi idi o... Fakat Lenin öldü!

Bu sözleri, öylesine muzaffer bir eda ile söylemişti ki, orada bulunanların hepsi üzüntüden ürperdiklerini hissettiler. Norveçli tiyatro yazarı yanındaki Fransıza alçak sesle fısıldadı:

— Lenin de değil. O çok kötü idi, zamanında öldü! Raşil yanında duran Amita'nın, benzinin aşırı dere-

cedeki solgunluğuna baktı. Dönerek gözü ile Yeranos'u aradı. Fakat gözleri Azad'a rastladı. Titredi. Azad gözleriyle onu yiyordu. Bakışları karşılaşınca korkulu bir ses çıkardı. Önündeki yazarları aralayıp bir adım attı, durdu... Eğildi. Raşil onun yakıcı soluğunu yüzünde hissetti.

— Yahudi mi ?

— Yahudi.

— Levenştayn mı?

— Levenştayn...

— Lotz'dan mı?

— Lotz'dan!

Azad titreyen elile boğazını sıkarak yerine döndü.

Bu sahnenin tümü bir anda oynanmış, kara şaşkınlık içinde insanlarla fikirler kayboluvermişti. Fakat Azad kendini çabuk toparladı ve meçhul adama nefretle bakmağa başladı. Cılız, kamburlaşmış, acayip açlığından dolayı yüzünde çizgiler belirmiş, gözleri üzgün, korkulu ve şefkatli... Raşil korku ve hayretten ürperiyor. Gözleriyle Azad'ın sağ elini arıyor ve hâlâ o zayıf, buruşuk boğazı sıkıldığını görüyor. «Onu bu elle öldürdü!» diye mırıldanıyor, kendi kendine, «Onu bu elle öldürdü... kızkardeşimi...» İri çeneler yine gevşedi, ince uzun dudaklar alaylı alaylı gülümsüyor.

— Şimdi sizde Troçki var, alev var... Tam da, yalnız ışığın yol gösterebileceği bir anda..

Yeni bir sessizlik. Köşede boğuk, zaptedilmiş bir ses duyuluyor. Hollandalı bir yazar döndü, bir an için korktu... Zayıf, ciddî alınlı, boynu uzun bir adamın, bir avcı kuş gibi keskin bakışlarla bütün bu topluluğu gözden geçirdiğini gördü. Fakat, zavallı Hollandalı, korkusunu çabucak bastırıp piposunu doldurmağa başladı. Esperantocu konuşmak istiyor ama, ne söyleyeceğini bilmiyor. Alman yazar dikkatle gözlüklerini sildi. Bir İngiliz şairi de bir elma seçerek yemeğe başladı.

O sırada Azad ayağa kalktı. Dizleri titriyor. Demek tehlike kendi düşündüğünden de korkunçmuş!... Azad binanın çatırdadığını hissediyor ve sesi boğuk boğuk yankılanıyor.

— Yoldaşlar, duydunuz mu? Devir ciddidir!... Ellerimizi anamız Rusya'ya uzatalım! Tehlikede o... Yardımına koşalım!... Yol bastonlarımızı alarak havariler gibi dünyaya dağılalım, yoldaşlar! Milletler arasında sevmeye duygusunu uyandırmalıyız. Hak olan şeyi, savaşa karşı savaşı uyandıralım yoldaşlar!...

Buna bazı sönük sesler karşılık verdi:

— Evet.. evet!..

İngiliz yanındakine sordu

— Kimdir bu levent?

— Bir Ermeni, ya da bir Yunanlı.. bilmiyorum! Yahudiye benziyor..

Azad devam ediyor

— Yani, bir manifesto düzenleyip imzalamalıyız.

Hollandalı piposunu yakarken Azad'a:

— Tütün içmek istiyorum. Mümkün mü?

Azad bağıyor:

— Bu insanca göreve hayatımızı vereceğimize hepimiz yemin edeceğiz!..

Birkaç sönük ses tekrarlıyor:

— Evet... evet...

Yüzünden neşe yayılan bir Bavyeralı:

— İyi ama, diyor, neden acele ediyorsunuz, yoldaş? Vaktimiz var...

Hepsi birden ayağa kalkarak bağıyorlar:

— Evet, evet... vaktimiz var !

O sırada Dimitrakof içeri girdi. Heyecanlıdır. Fotoğraflar, reklâmlar, diyagramlar getirdi. Bütün yazarların birer birer ellerine vererek bunları dağıttı ve heyecanla

— Nasi pisateli! dedi. Rus kardeşlerinizi unutmayın! Dış ülkelere bizim haydut olmadığımızı, çalışkan insanları sevdiğimizi ve adalete inandığımızı anlatın.

İri çeneli adam, grupta birlikte dışarı çıkmadı. Lenin'in büstüne dayanmış halde, itişerek giden bu şişman ve zayıf, gözlüklü, gözlüksüz, pipolu, sigaralı, ayaklarındaki lâstiklerle çamurları çiğneyen adamlara bakıyor.

— Püf! diye mırıldandı. Daha çok düşünürler... Bu pantolonlu kabaklar...

Yeranos ona yaklaştı. Bu sert adama karşı yenilmez bir sempati ve nefret duyuyor. Yeranos'un yanında duran Raşil gözleriyle kulaklarını açmış durumda. Yeranos

— Öylesine mantıkî olan sözlerinizde tuhaf bir nefret vardı, dedi. Fakat bana öyle geliyor ki, sizin atılgan karakteriniz, günlük bir fikrin hizmetindedir.

Yabancı adam Yeranos'un yüzüne sert sert baktı:

— Güdük fikir! diye alay etti. Siz, bir sürü kitabı çiğnemiş, çiğnemiş, çiğnemiş olmalısınız!.

Bunları söyleyip sırtını ona çevirdi. Ağır, ölçülü yürüyüşü ile yalnız başına çıktı ve içinden düşüncelerini hesaplamağa başladı

«Siyasal silâhlanma güçlü! Ekonomik silâhlanma zayıf. Büyük ümidim şu: mujik. Büyük korkum ise Amerikalaşmış Rusya. Açık gören, hızlı davranan ve korkunç bir ülke olur bu. Acele edelim!»

Raşil hiddetle ayaklarını yere vurdu ve Yeranos'a:

— Neden karşılık vermedim? diye bağırdı. Korktum mu ?

Yeranos Yahudi kadının gözlerinin içine bakarak karşılık verdi

— Korkmadım, fakat hakkı var..

Raşil ıslığa benzeyen bir sesle

— Onunla beraber gideceğim... dedi ve gözleri alev gibi Yeranos'un gözlerini, dudaklarını, alnını ve bütün o yoğunlaşmış, doyulmaz yüzünü yaladı. Onunla beraber gideceğim!..

— Git Raşil Yoldaş! Git Raşil Yoldaş! Ben yalnızlığı severim..

Raşil alaylı bir tavırla güldü ve gitti!

Ürpererek «Öteki daha güçlü!..» diye düşündü. «Öteki daha güçlü!»

Bir tiksinti duyan Yeranos yeniden Baku'nun yolunu tuttu. Yanaklarının kırbaçlanmış gibi utançtan yandığını hissediyor..

«Bu adamı seviyorum... diye düşünüyor Yeranos... Eğer daha fazla cesaretim olsaydı ben de onun gibi, uyuşmaz, değişmez ve şeytan gibi olurum. Utanıyorum. Fikir ve kelimelerle oynaya oynaya harcadım hayatımı. Oğlumun hakkı var. Mezar taşımdaki yazı şöyle olmalı: «Burada, kaosta yürüyen bir akrobat yatıyor.» Eşya içinde yalnız yuvarlak kavisleri ve karanlık bir çukur içindeki renkleri seçebiliyorum... Çiğnedin... çiğnedin... çiğnedin..! Evet, bu hayvanın hakkı var. Bir keçidir benim ruhum!..»

Otelde kendisini bir sürpriz bekliyordu: Mujik dünyasının büyük şairi Fiodor Tuganof. Volga'dan inmiş, Kafkasya'ya dönüyordu. Ağzında o kadar tekrarladığı ve hasretini çektiği o Doğu'dan gelme kardeşini tanımak istiyordu

«Sevinç, Doğu'dan gelen safranlar, kokular ve ipek

yüklü bir kervandır. Develerin kum üzerinde attıkları adımlar, kalplerin içinde yankılar yapacak. Ve beyaz gecenin tadı, Arap katranını sulayacak..»

Fiodor Tuganof küçük çekik burunlu, zayıf ve müzikal sesli, bir keşiş kadar tatlı, uysal ve hilekâr bakışlı, elli yaşlarında, saçsız bir adam. Büyük mujik çizimleri ve eski Novgorod'da genç azizlerin fildişi renk üzerine giydiklerini andıran kırmızı ve mavi çiçeklerle süslü beyaz bir gömleği var.

Kutsal Rusya'nın acı Şeytanı ile Meleği'nin Cehennem Meryemi'nin mistik ve tatlı şairi Yeranos'un karşısında böyle duruyordu.

Konuşma birden alevlendi.

Fiodor :

— Ben, diyor, siyasetle top yapan Ruslardan değil, masallar ve kutsal resimler yapan Ruslardanım...

— Tuganof usta, hayat hakkındaki fikriniz nedir?

Şair çok tatlı bir sesle âdeta vızladı

— Dünyaya Tanrı tarafından gönderilmiş bir kişi olarak bir borcu ödemek üzere geldik.

— Bu borç her devirde yüz değiştirir. Her devrin arhondur yeni bir şeytanlıktır. Devrimizin şeytanlığı nedir ?

— Her devirde daima bir şeytan ile bir başmelek güreşir. Onları rahatsız etmemeliyiz.

— Şeytan'ın belirli alâmetleri nelerdir, başmelekin kiler neler? Bana göre başmelek, beni yukarı doğru iten, tembelliğimi, çekingenlik ve egoizmimi yenmeme yardımcı edendir. Yani, yüreğim ile beynimi ferahlatan.

Yeranos sustu, sonra şairi, bilerek takındığı namuslu susma durumundan kurtarmak için yavaşça dedi ki:

— Bugün benim için, beni yukarı doğru iten soluk komünizmdir. Benim başmeleğimdir o...

Kalın dudakları titriyor. Küçük, koyu mavi gözleri huzursuz ve çekingen halde, bir an için Yeranos'a dikildi. Aldatıcı bir tavırla

— Kardeşim, dedi, fakir bir mujikim ben, anlamıyorum !

Ruhu mistisizm ve namusla dolu olan Rus toprağının dörtte üçünün büyük temsilcisi, karşısında bir düşman varmış gibi bir daha konuşmadı. Votka getirdiler, hazla bir kaç damla aldı ve

— Allah büyüktür, Rusya büyüktür, korkmuyorum! dedi.

Akşam üzeri Azerbaycan sanatçıları kulübünde yabancı yazarlar şerefine bir ziyafet verildi. Bir erkek çocuğunu sahneye çıkardılar. Çok güzel bir çocuk!.. Gözleri sürmeli... Vücudunu sağa sola döndürüp tartıyor ve Doğu'ya has hırsla dolu bir havayı söylemeye başlıyor. Köşede, başı yukarıda ve kendinden geçmiş haldeki bir ihtiyar kör, dizlerinin üzerinde uzun bir santuru tutuyor ve şarkıya eşlik ediyor. Bir kız çocuğu çıktı. Altın sarısı ağır bir atkısı var. Yalnız sâkin yüzü, kırmızı elleri ve çıplak, küçük ayakları görünüyor. Çok sâkin ve kutsal hareketlerle raksa başladı. Kemirici küçük bir hayvanın gibi beyaz, sivri dişleri kıvılcımlanıyor. Yeranos ürperdi. Bu dünyada ancak iki büyük manzara onda esrarengiz bir korku yaratır: yıldızlarla süslü gökyüzü ve rakseden bir kadın...

Bir zamanlar Sent Maeza'yı, dinsel Afrika rakslarında görmüş ve bir anda, yalnız çamurdan insanın, hayatla ölüm sınırlarını bir anda aşabileceğini anlamıştı.

Fakat, bu Baku'lu küçük Müslüman rakkasesi, ha-

Fiodor Tuganof cevabını geciktiriyor. Yeranos, kızgınlığını güçlükle tutabildiğini farkettil. Sonra bal gibi tatlı sesi, tatlı parmaklarla masa örtüsünün i lemelerini yavaş yavaş ok ıyarak mırıldandı:

— Komünizmin bu biçim tarifini ilk defa olarak i itiyorum. Belki bunda Rus komünizmi söz konusu değildir. Bizler (ben ve Rus halkının dörtte    ) komünizmi, insanları, birbirlerini yesinler diye insanları sil hl nd ran  eytan olarak kabul ediyoruz.

— Ben yalnız kendi hesabıma konu urum. Eğer beni asille tiren şey komünizm ise, acaba onu izleme e mecbur muyum? Size, manev  babam imi siniz gibi soruyorum.

Tuganof sakinle erek tekrar sustu. Yeranos bir ipotez  ne sürdü

— Acaba yalnız bir tek kurtuluş yolu mu var? Yoksa, herbirimizin kendisini kurtuluşa götüren kendi yolu mu ?

— Herkesin kendi kurtuluş yolu vardır. Ben kendimkini buldum. Huzurumu buldum. Ortodoks dini y re imi dolduruyor benim..

— Bense hâlâ kurtuluş yolunu arıyorum. Hâlâ savaşıyor, yokluyor, acı çekiyorum. Komünizm benim için ancak kurtuluşun  n yoludur. Yani Yoannis Prodromos. (1) Y re ime karşılık vermiyor benim.

— Size acıyorum, kardeşim..

— Bir haham der ki: «İnsan melekten üstündür. İnsan henüz m kemmelli e ula madı ı için daha fazla ilerliyebilir. Fakat melek m kemmelli e ula mı  olduğundan ilerliyemez.»

Fiodor Tuganof yine sustu. Çıplak kafası kızardı.

(1) Katoliklerin Jean Baptiste adını verdikleri aziz. ( eviren)

reketsiz raksı ile ona en yüksek sâkinliği raksın arınmasını ve alevin hareketsiz tepesini veriyordu. Döndü. Yanında duran Azad ağlıyordu. Avrupalılar alaylı ve bıkkın bir tavırla gülümsüyor. Yeranos Doğu ruhunu Batı'nınkinden ayıran kaosu ilk defa olarak çok güçlü bir tarzda anladı. Aynı raks için titreyip ağlıyan iki adam birbirinin kardeşi demektir. Diğerlerinin hepsi inançsız ve düşman..

Yeranos Azad'ı ne kadar sevdiğini o zaman anladı. Azad hoplayıp dönüyor. Bir an yaşlı gözlerle bakışıyorlar. O an için ikisi de kendilerini sonsuz şekilde mutlu hissediyor. Kendilerini öyle neşeli buluyorlar ki, içlerinde yalnız kalmak isteği doğuyor. Çıkıp sokaklarda dolaşıyor, ıslak ve soğuk havayı mutlulukla ciğerlerine dolduruyorlar. Büyük bir otelin giriş yerinde, dilenci çocukları sobayı kucaklamış. Korkunç derecede boyalı genç fahişeler, liman boyunca trenlerin durduğu sinemalar önünde habire tur atıyor. İki sarhoş işçi sallanarak yaklaştı.

Azad gülerek

— Yoksa, bu bir Sovyet gecesi mi? dedi.

O anda çok sevinçli olduğu için kızamıyor. Gülerek Yeranos'un kolunu yakaladı ve

— Mutluyum, dedi. Şu dünyada yalnız değilim. Avrupalılarla konuşurken gülünç olduğuma kani misin ? Herşeyi gördüm ben: Alaycı gözleriyle tavuğun gerisi gibi buruşan ağızlarını.. Gözümün ucu ile, beni gösterek: «Bu levent kim?» diye soran İngiliz de duydum. Ama ben bütün o pratik, şüpheci ve süzme Avrupalılara siktiri çekiyordum, çünkü senin şimşekler çakan yuvarlak şahin gözlerine bakmaktaydım.

Yeranos Azad'ın yakıcı soluğunu şakaklarında duydu. Geriledi. Ah, bu akşam yüreği sıkılmaktan bir kur-

tulabilse!.. Yeranos bir an bekledi ama yüreği yine katı ve kapalı duruyor!

Nihayet dudakları gevşedi

— Ben beynimin, o Avrupalı başlarının üstüne karga gibi asıldığını hissediyordum. Senin, yüreğinin çarpıtığını ve vücutlarına odun kaması gibi daldığını da duyuyordum. Öyle kuduruyordum ki, artık sesimi zaptetmek istemiyordum..

— Hangi sesi ?

— Şimdi pek iyi bilmiyorum. Bir av kuşunun çıkmayan çığlığı. Aşağı yukarı şöyle birşey söyleyen bir çığlık: «Kadavralar! Kadavralar!», ya da «Vur Azad!», ya da «Savaş! Savaş!»

Hazar Denizi. Kederli, sevimsiz ve kokusuz. Kör bir güneş, ağızları balık dolu, ağır hareketli birkaç martı. Kendisini doğduğu Astrakhan şehrine götüren vapurun köprüsündeki Azad heyecanlı ve şaşkın bir halde Cercinski hakkında konuşuyor. İri çeneli adam doymadan dinliyor onu. Azad'ı, bu günahsız, içtenlikle dolu ve zıpzır adamı bayağı seviyor. Sanki bir topak toprak ve bir çıplak hayvan gibidir o...

Raşil kanapeye oturmuş, dalgın dalgın Amita'yı dinlemekte. Gözleri Yeranos ile o kaba adam arasında gi-

dip geliyor. Fakat tıkanarak karar veremiyor bir türlü.. Zayıf ve baştan çıkarıcı aklı ile Yeranos onu büyülüyor. Öteki ise sahip olduğu güçle vahşicesine çekiyordu onu. Kız dört gündür ikisinin her sözünü anlamağa çalışıyor, en küçük davranışlarını kontrol ediyordu. Çeka için etraflı, fakat noksan olan bir rapor hazırladı: bir tanesi büyük bir düşman, hayvanî ve sağlam bir kuvvet olarak görünüyor... S.S.C.B.'ne neden geldi acaba? Ne arıyor?

Buna adamın yine kendisi karşılık verdi:

- Rusya'nın yüreği ile tabanını arıyorum.
- Neden ?
- O benim bileceğim iş..

Öbürü, yani Yeranos çok yönlü bir kişi. Şimşek gibi bir bakışla herşeye nüfuz ediyor. Sağlam bakışlı.. Hem komünizmin ateşli bir savunucusu, hem de aynı zamanda onunla alay ediyor. Kendi ruhunu tamamen dolduramayacak kadar dar bir kişi olduğuna inanıyor kız. Öyle ise, bu ruhun istediği nedir? Acaba o zayıf ve yuvarlak hız içinde tükenmiş olmasın? S.S.C.B.'de bu Afrikalı ne arıyor? Yeranos bir ara omuzuna dokunup şu cevabı verdi:

- Kırmızı çizgiyi arıyorum.
- Hangi kırmızı çizgiyi ?

Raşil anlıyamıyordu. Gözlerini Azad'ın tarafına kaydırdı. Ah, nasıl dinlendiriyordu beynini bu? Hiç konuşmadılar. Bundan kaçınıyorlardı.. Fakat Raşil onu kendisine ne kadar yakın hissediyordu? Basit, günahsız, heyecanlı, haksız ve iyi, bütün rüzgârlarla şişmiş, konuşkan, sathî ve sempatik... Yani insan!.. Raşil kulak kabartıyor. Azad o geniş el hareketleri ve Doğuya has bağırıp çağırmalarile Büyük ve Kutsal Kızıl enkizitörün basit, sessiz ve çileli biçimini yeniden yaratıyor sanki.. Azad Ukrayna'da, O'nun emrinde çalışmıştı.

Rusya açlıktan kırılıyordu o zaman. Kulakların, ambarlarile bodrumlarında sakladıkları buğdayı toplamak için gidip bizzat köylerin içine dalıyordu. Yorulan Cercinski ağır hastalanmıştı. Lenin ona şu telgrafı çekti: «Hemen geri dön, sağlığına dikkat et!» Cercinski şu karşılığı verdi: «İşimi bırakamam. Her buğday tanesi dünyanın kaderile ağırlaşacaktır..

Sık sık bize derdi ki: Biz Çeka'cıların sağlam ve iyi bir yüreği olmalı.. Çünkü insanların hayatı bizim elimizde!.. Bir yoldaş daha sonraları bana şunları yazdı: «Bütün çalışma arkadaşları, onun ölüm döşegi etrafında toplanmıştık. Öldüğünü görüyorduk. Hiç kimse de ölümünü durdurmağa cesaret edemedi.

Yeranos ayağa kalktı

— Daha karar vermedin mi, Raşil yoldaş? dedi.

Raşil güvensizlikle bakıyor ona

— Hayır! diye karşılık veriyor.

Yeranos omuzlarını kaldırdı. Ah.. Bütün bu aşk hikâyelerinden ne kadar uzaktaydı!.. Ama kıskançlık da yüreğini kemirdi.

Yeranos zehirli bir sesle ve ıslık çalarcasına:

— Senin gözlerinde, dedi, senin gözlerinde Raşil yoldaş, küçük bir çocuk görüyorum ben..

Raşil hiddetle ayağa kalktı.. Fakat Yeranos gözyaşlarını zor tutarak çoktan uzaklaşmıştı.. İnip odasına kapandı.

Ruhunda bir huzursuzluk var. Acı bir devre geçiriyor o.. Gençlik çağındaki krizlerde sık sık olduğu gibi, bir gece bütün sıkıntılı bir rüyanın şekilci çerçevesi içinde toplandı: askerî bir geçit resmi: komutan geçmekte ve askerlerin gözünün akına birer birer bakmakta.. İçlerinden seçtiği çekingenleri ayıklıyor. «Sen çekingensin!» diyor. Onu safların dışına attıktan sonra ötekine dönü-

yor. Bütün askerler titremekte.. Sıra Yeranos'a geldi. Önünde duran komutan onu inceliyor şimdi. Yeranos'un yüreğini deliyor bakışile. Sonunda: «Sen soldan savaşıamazsın, diyor, çünkü sağa da bakıyorsun. Sağdan savaşamazsın, çünkü sola da bakıyorsun. Ne yapacağımı bilmiyorum seni.. Sen beni sıkıyorsun!»

Onu omuzlarından yakalayıp sarsıyor. Yeranos yatağında hoplıyarak uyandı. Tâ içinden, mağrur çığlıklarla ümitsiz haykırışların fışkırdığını hissediyor.. Sonra o atak sevgisile Azad, en güçlüyü arayan badem gözlü Raşil ve kendisine meş'um cümleyi söyleyen korkunç adam... Amita ise, öksüzlere yaraşan fedakâr tatlılığı, kibar ve acıklı gülümseyişile onu ümitsizliğe düşürüyor. Yeranos küçük pencereden denize bakıyor ve yaygın dalgaların ahenkli, tatlı dalgalanışını yarı kapalı gözlerle izliyor.. Biraz sâkinleşti. Huzursuzluğunu iyice yenmek için, gözlerinin kavramağa başladığı namlı ülkeye doğru düşüncesini çeviriyor. Bir şakağından öbürüne kadar kafasının içinde Kafkasya'nın dev dağlarını hissediyor. Bu uçsuz bucaksız tablonun içinde başı toprakla dolu inatçı ve derin varlığı farkettil. Bu köylü idi. Yeranos Kafkasya'yı aşarken birkaç defa ona yaklaşılmıştı. Kafasına sorular, karşılıklar, şikâyet ve çığlıklar dolmuştu. Yeranos bunları bir düzene sokmak istedi. Şimdi, yine oğlu ile konuşuyor

«— Köylünün biri, derin bir uçurumun başından, bağlı haldeki Amiran'ı gördü. İç çekerek uludu. Bütün gücü ile yanında duran kılıcını almağa çalışıyordu. Amiran bağırarak köylüyü yardımına çağırıldı. Köylü yaklaştı. Amiran: «Beni kurtar! dedi. Böylece bütün insanlık da kurtulmuş olur, çünkü ben fakirlerle açları severim.» Köylünün heybesindeki ekmeği yakaladı ve kocaman eliyle sıktı. Birden ekmekten kan ile ter aktı..

Amiran bağırdı

— Zavallı adam, bu ekmeği nasıl yiyebiliyorsun?

Köylü sordu

— Ne yiyebilirdik ya ?

Amiran karşılık verdi

— Nah, işte şunu!..

Eli ile başka bir ekmeği sıkarak süt akıttı..

— Eğer beni kurtarırsan bir daha kan ve ter ile yoğrulmuş ekmek yemezsin.» Gürcü köylüsünün anlattığı bu mersiye bir ikindi vakti güzel Kaketia'nın Telav köyünde dinliyordum. Gürcistan'ın son kiralı cessus ve talihsiz Herakles'in kalesi önündeki bir taşın üstüne oturmuştuk. Yanımızda, yere oturan sessiz, solgun benizli ve yaşlı köylü kadınları fakir mallarını önlerine seriyordu: birkaç çürük ayva, kocaman kırmızı kabaklar, bir mendil içinde bir parça mısır, yumurtalar ve radika... Sabırla ve acındıracak bir tavırla örgü örüyorlardı. Uzakta, tatlı güneş altında Alacan'ın geniş tüneği kıvılcımlanıyordu. Kafkas'ın çok güzel, ihtişamlı ve karla örtülü zirveleri gökyüzüne uzanıyor, Avrupa'yı Asya'dan ayırıyordu. Sâkin, ulaşılmaz, elmas gibi sert ve bâkir olup durmadan kıvılcımlanıyorlardı. Fakat, köylünün o acı sözleri yüreğimi altüst etmişti. Rus köylüsünün korkunç problemi ilk defa olarak Telav'da karşıma dikiliyordu.

Birkaç gün sonra dar, fakat ihtişamlı Dıral geçidine giriyordum. Kasbek dağının yamacında kartal yuvası gibi asılı duran bir köy karlar arasında ışıldamaktadır. Gidip sağlam yürekli, dağ adamlarını göreceğimi düşündükçe yüreğim hopluyor.

Bir zaman Girid'de, İda Dağında ihtiyar bir Giridli çobanla tâ aşağıda, Mesara'nın sisler içinde boğulmuş ovasına bakmaktaydım. İhtiyar arkadaşım bana döndü:

— Acaba ovadaki insanların da ruhu var mıdır, dersin ?

Bu Giridli'ye göre ruh, yalnız dağda yaşayıp nefes alabilirdi. Şimdi bir kulak evinin önünde, bir rahlede oturuyordum. Yaşlı ev sahibinin sattığı bir parça ekmeği, biraz peynir ile birkaç elmayı yedim. O, ihtiyar bir maymun gibi önümde çömelmiş, en küçük davranışlarımı hayretle izlemekteydi. İlkel halklar, her yabancıda, biraz kutsal olan esrarengiz birşeyi görürler. Kaçamak bir gözle ona bakıyor ve ihtiyar köylünün gözlerinde, ilkel insanların bu uğraşısını farkediyordum.

Birden döndüm. O, başını korku ile omuzlarının arasına gizleyip bekledi. Kendisine sordum:

— Sen çok yaşadın ve çok şeyler gördün, babacığım. Çarlığı tanıdın, şimdi de özgür insanı görüyorsun. Yani şimdi toprak, kendisini sürenlere aittir. Bundan memnun musun ?

İhtiyar buruşuk, uzun boynunu uzattı, tükürüğünü yuttu, karşılık vermedi. Ben ısrar ettim :

— Tabii sen de, diğer köle, işçi ve köylülerle birlikte şöyle bağırırmaktaydın: Ya özgürlük, ya ölüm!.. Ya şimdi ne diyorsun ?

İhtiyar içini çekti

— Şimdi, şükürler olsun Tanrı'ya, ikisine de sahibiz: özgürlüğe de, ölüme de!..

— Anlamıyorum! Konuş benimle, doğruyu söyle..

İhtiyar gülümsedi

— Doğruyu söyleyenin atını eğerlemiş olması gerekir. Benimse atım yok. Ama, olsaydı da nereye gidebilirdim ?

Korku ile etrafına bakındı. S.S.C.B. ona kocaman bir ökse gibi görünüyordu..

Fakat esas mujikle, bir akşam üzeri, sapan çeken

iki mandanın arasındaki hendeklere yarı gömülmüş olduğu bir sırada rastladım. Ayakları, yeni kazılmış toprağa, kökler gibi dalmıştı. Kendisine yaklaşıncı korku ve düşmanlık ifade eden bir hareket yaptı:

— Babacığım, dedim, toprak iyi... Tanrı da iyidir.. Bizi kimse duymuyor. Konuş benimle!..

Geriledi, gözlerini kırptırdı:

— Ben senin yüreğini bilmiyorum ki..

— Seni görüp dinlemek için dünyanın öteki ucundan gelmiş bir adamın ben babacığım. Sen şu toprağın ağzısın, konuş..

— Söyleyecek hiçbir şeyim yok. Artık çocuklarım da, toprağın da, Tanrım da yok benim..

Ellerini göğsüne kavuşturdu ve

— Yalnız sabrım var! dedi.

— Ya oğulların ?

— Kızıl atlara bindi onlar.

— Ya kızların ?

— Başlarına kızıl mendil sardılar..

— Ya toprak ?

— Artık onu tanımıyorum. Ben ekiyorum, bir siyasî komiser biçiyor.

Korkulu gözlerle etraftaki tarlalara baktı, sonra çok yavaş bir sesle

— İsa'nın Zıddı geldi!. dedi...

— İsa'nın Zıddı geldi, babacığım. İsa da, İsa'nın Zıddı da aynı şeyi söylerler: bütün insanlar kardeştir, toprak herkesindir, çalışmayan yemez!.

İhtiyar kıskıs güldü :

— İsa zambak gibi beyazdı. İsa'nın Zıddı kan gibi kırmızı. Bu ikincisi ağlamıyor, çarmıha gerilmiyor.. Şehirlerde oturuyor.. Ve tüfeği var onun!

— Peki, ne yapmamız gerek ?

— Beklememiz! İsa'nın Zıddı gelip geçer. O ateştir. Bizse toprakız...

Ürpərdim. Namlı Rus mersiyesi içinde Sviatogor da ateş idi. Ağaçları kökünden söküyor, kayaları çakıllar gibi yuvarlıyor, köyləri yakıyordu. Birgün ovada, korkunç derecede çirkin, ufak tefek bir köylü ile karşılaştı. Omuzunda bir heybe asılıydı. Sviatogor peşine düştü. Namlı atı dağları, ovaları aştı ama ona yetişemedi. Fakat köylünün acelesi yoktu. Yalnız heybesini arasıra bir omuzundan ötekine atıyordu. Sviatogor daha hızlı koşuyor ama boşuna.. Kendisinden kaçtığını sandığı adama uzaktan bağırdı

— Dur batıuşka, dur!

Köylü ceketini yere atarak bekledi. Sviatogor yetiştii

— Heybende ne var, batıuşka?.

— Kendin elle, görürsün!..

Sviatogor yaklaşıp kırbacının ucu ile heybeyi itti. Fakat kımıldatamadı. Küçük parmağı ile kaldırımağa çalıştı, boşuna... Elile yakaladı. Heybe sanki toprağa kök salmıştı.

Sviatogor heyecanla bağırdı

— Tuhaf şey! Ben büyük bir kahraman olduğum halde şu oyuncağı kaldıramıyorum!..

Attan indi, heybeyi iki elile yakaladı ve bütün gücü ile çekti. Yerden bir santim kadar kaldırmayı başardı ama, aynı anda beline kadar toprağa gömüldü. Yüzünü kanlı bir ter kaplamıştı. Korkuya kapılarak bağırdı:

— Heybede ne var ?

Köylü :

— Öğrenmek istiyor musun? dedi. Bu heybenin içinde toprağın ağırlığını taşıyorum ben..

Bu köle şikâyeti ürpertti beni.. Sakın Sviatogor mu-

jik ile kapışacak olan komünizm olmasın?

Yüksek Abastuman zirvesini huzursuzluk içinde tırmandım. Harap olmuş kuleler ve fakir köyler... Kadınlar damlara domates ve soğan seriyor, ihtiyar kadınlar ise eşiklerde örgü örüyorlar. Çıplak çocuklar mısır yığınları üzerinde yuvarlanıyor. Yol, yılan gibi kıvrılarak yükselmekte. Hava, sarhoş edici bir koku ile dolu. Sağda solda, melodik isimler taşıyan kırmızı ve sarı elmalarla dolu elma bahçeleri uzanıyor. Bu elmaların isimleri şöyle: Pasalma, makara, sudalma, safran.. Elmalar ağaçların dibinde küçük dağlar gibi duruyor ve bağdaş kurmuş müslüman kadınları, boyalı parmaklarla bunları kasalara dolduruyorlar.

Komünist bir dost ile birlikte, böyle bir elma ağacının altında oturuyordum. Maks İvanoviç korkunç derecede kuşkulu idi. Gecelerdenberi uyumuyordu. Çok uzakta, Don'un kıvrımlarında, Rostov'da Devlet 50.000 hektarlık bir alan içine 700 traktör sokınağa ve bütün bu uçsuz bucaksız ovaya on gün içinde buğday ekmeğe hazırlanıyordu. Bu devlere yaraşan Devlet çabası başarı sağlayacak mıydı acaba? Eğer sağlarsa, Fikir bir adım ilerleyecek demekti. Sağlamazsa, Fikir bir adım gerilerdi. Artık bir tarım teşebbüsü değil, ruhun toprak üzerinde yürümesi söz konusu idi.

Ona köylülerle yaptığım konuşmalardan söz açtım. Maks anahtarları parmaklarının arasında sinirli sinirli sıktı. Biran sustu, sonra

— Köylü sorunu, dedi, karışıktır, henüz tam olarak çözümlenemez. Şu iki belli başlı görüş hâlâ çarpışıyor: Ekonomik ve siyasî görüşler.. Köylüye ne kadar özgürlük verirse, üretim okadar artıyor. Öyle ise köylüyü ekonomik bakımdan tamamen serbest bırakmamız gerek. Fakat köylü ne kadar zenginleşirse o kadar diretici

ve tehlikeli oluyor. O halde köylünün, siyasî bakımdan özgürlüğünü kesin surette kaldırmalıyız. Liderlerden, ekonomik alanda ısrar edenler, köylünün özgürlüğünü istemektedirler. Buna karşılık siyasî alanda ısrar edenler köylünün ezilmesini isteyenlerdir. Acaba gerçek bunların hangisinde? Hiçbirinde değil!.. Gerçek henüz yeni oluşmakta, yuvarlanmakta ve her an çözülüp değişen bir problem halini almaktadır. Büyük kısmı ile taktiğe ve davranışlarımıza bağlıdır.

Arkadaşımın ancak o zaman Yahudi olduğunu farkettim. Bunu bana fikirlerinin açıklanışı anlattı. Yahudi mistisizmi içinde Mesih de aynı şekilde gelir. İyi ve cesurca davranışların herbirine doğru birer adım ilerler, her kötü ve çekingen davranışımızın karşısında ise birer adım geriler. Mesih bize bağlı bir şeydir. Dünyanın yıkılışından kurtulmak da bizim davranışlarınıza bağlıdır. Sorumluluğumuz aşılamiyacak kadar büyüktür. Bugün, bu kocaman ekmeği, yani toprağı kabartan Yahudi mayası ile karşılaşmış bulunuyorum.

Abastuman'ın yüksek tepesindeki kansere tutulmuş ikiyüz işçinin parasız olarak tedavi edildiğı sanatoryumda, köylünün karanlık ruhundan uzakta, nihayet dinlenmek imkânını buldum. Yani, kendini kâinat ile bir hissedene ve küçük kişiliğini bütüne feda edebilen işçi ile karşılaştım. Onun beyni, işinin yoğunluğundan dolayı genişliyor ve davranışları daha sağlam oluyor. İşçi toplumu ilgilendiren bir fikri görüp anlayabilir ve kişisel çıkarlarını aşan bir amaç uğruna yardımda bulunabilir.

Büyük, kokulu bir yaban çamının altındaki bahçede bir kanapeye oturmuş olan ihtiyar bir işçi sâkin sâkin bana köylü sorununu anlatıyor. Bu işçi Ekim İhtilâlindeki savaşımlara katılmıştı. Yani, iki iri mavi gözü, toplum

kavgasına rahatça bakabilirdi. Vücudunun zayıflığı ona affetmeme hakkını veriyordu.

— Ne yapalım? Kulakı vurmamız, üretimi ölüme mahkûm etmek demektir. Onun için, hırslarına gem vurarak kulakı dikkatle kullanmamız gerekir. Fakir ve orta halli köylüyü yanımıza çekmeğe bakalım. Onu kollektiva'lar halinde örgütlendirelim.. Kollektiva.. Kulaka karşı koyabilecek örgüt budur.. Daima Lenin'in görüşüne dönüyoruz: köylü, ancak elektrik telleriyle sarıldığı zaman komünist olacaktır. Köylü tarafından sorulacak soruya karşı verilecek kesin karşılık tarımımızın maki-nalaşmasıdır. Köylüyü tarım işçisi haline sokmalıyız..

— Ya o güne kadar ?

— Sabırlı, dikkatli ve sağlam olmalıyız. Savaşmalı ve çile çekmeliyiz. Neslimiz, nihayet şu çok basit şeyi öğrenmelidir: istese de istemese de, bilse de, bilmese de yeni nesil için kendini feda edecektir. Biz henüz ekicilerden başka birşey değiliz.. Biçici başkalarıdır. İyi birşey bu da!.,

Kanserli ihtiyar işçinin sıcak elini sıktım. Bir daha unutmamak amacile acılı mavi, yiğitçe ve temiz gözlerine bir defa daha baktım. Sert toprağın üzerinde kanlı ayaklarla ilerliyen Fikir'in gözlerini böyle tasavvur ediyordum ben.. Aradığım şeyi, bu yaşlı savaşçının şakaklarında buldum: kırmızı çizgiyi!..

İçimde birşey kımıldadı, Pandeli. Yüreğim yer kazanmağa başladı gibime geliyor. Rus toprağında geçen bu büyük kavganın içinde ürpermeden duramıyorum. Fakat, daha konuşmayalım. Karar veriyorum. Seni belki bir daha göremem!»

Çekik gözlü Kalmuklar, Ermeniler, havayı koklayan tilki gibi hilekâr yüzlü Yahudiler ve Yunanlılar.. Kemikleri kalın mağrur Çerkezler ve Kazaklar, incecik vücutlu, ekzotik ve az konuşan Gürcüler, Doğu Toplantısı için Asya temsilcileri olarak alelacele gelmişlerdi.

Öbür tarafta, Kutum'un pis kokulu, yağlı suları boyunca yığılmış dağ gibi karpuz ve kavunlar, balkabakları, domatesler, uzun kırmızı biberler, biçimsiz yığınlar halinde balıklar, iç yağı sızan belunga'lar, siyah kumun üstünde, kesilmiş gibi yatan domuzlar..

Bataklığa bulaşmış Volga'nın, Hazar Denizi'nde kaybolmadan önce toprak üzerine yaydığı nehir kolları, yüksek güverteleri gondolu andıran, kılıçlar gibi sivri, kaplumbağalar gibi yaygın 40.000 sandal ve gemilerin direklerinden ibaret bir orman... Ve bütün bu insan ırklarının, bu meyvaların balık ve direklerin üstünde ince uzun, fakat yeknesak olup sabah güneşi altında domuz memeleri gibi kubbelerden ibaret bir başkent: Astrahan..

Raşil ile Amita, bu çok kalabalık köprünün kıvrıntılarını izleyerek yavaş yavaş ilerliyorlar. Rüzgâr altında çırpınan çullar giymiş bir deli korkuluklara baston ile vurarak ilerliyor.. Kovan ve lânetler okuyan bir şaman büyücüsüne benziyor bu... Yere tükürerek koşuyor ve arkasından, yüzleri neşeli sandalcılar kovalıyor, gülüşerek ona iri karpuz parçalarını fırlatıyorlar. Elleri ağızlarında duran esmer kadınlar meyva, tütün balıkları ve kırmızı biberlerle dolu sepetlerin önünde eğleniyor. Bu kadınlar hareketsiz duruyor, bir hayvan şehveti ve masumiyetile dolu gözlerini etrafta dolaştırıp bakınıyorlar. Çarşının orta yerine büyük masalar konmuş. Kalın bronz semaverlerden buğular çıkıyor. Etraftaki işçilerle balıkçılar derin taslara çay dolduruyor, dillerinin ucuna Briuşka adındaki bir parça şekeri koyarak içiyorlar. Bazıları da şapırdata şapırdata şekerle domates yiyor.

Raşil ile Amita susuyorlar. Amita'nın yüreği sevgi ile dolup taşıyor. Birden :

— Raşil, dedi, beni sevmiyorsun sen!..

Raşil sert bir tavırla döndü:

— Amita yoldaş, buraya, S.S.C.B.'ne aşk hikâyeleri örmeğe mi geldik? Güvercinler gibi guruldamağa mı ? Utanmıyor musun ?

— Evet, utaniyorum, utaniyorum...

Raşil güldü

— Evet, artık seni sevmiyorum, Amita yoldaş!..

Amita bir an bayılacakmış gibi oldu. Alçak sesle:

— Çok yorgunum, Raşil! dedi, şu kanapeye oturalım.

— Şiir okumayacak mısın, Amita yoldaş?

— Hayır, hayır... Susacağım!..

Oturdular. Fakat Raşil'de bir huzursuzluk var. Birden

— Ben gidiyorum, dedi.

Amita şişkin gözlerle onun arkasından gidiyor: Kiraz rengi güzel blüz güneşte parıltılar çıkarıyor, kumral saçlar rüzgârda çırpınıyor.. Başını çevirecek mi acaba? Hayır, hayır.. Siyah bir buğu ve herşey kayboldu.. Astrakhan sallanıyor. Amita ağzındaki acı damlaları sildi.

Raşil, hareketsiz sular boyunca uzanan dar kaldırımları hızla geçiyor. Etli dudakları sıkılmış bir halde. Tâ içinden titrek sesler yükseliyor. Atalardan kalma ihtiraslar, alevler, acı çığlıklar...

— Ey güzel vücut, ey ışık ve gölgeden ibaret gururlu oyun, ey Raşil yoldaş !

Raşil korku ile döndü. Kutum'un yağlı sularının kıyısında ihtiyar bir keşiş elindeki dilenci çanağı ile onu selâmladı. Raşil ürperdi:

— Seni bir yerde rüyamda gördüm ben, dedi. Kimsin sen ?

Sessizlik. İhtiyar keşiş acılı gözlerini Raşil'e çevirdi.. Yüzünü, saçlarını ve bütün o ufak tefek vücudunu yiyor sanki.. Çileden çıkan Raşil kendini topladı. Rüwayı yeniden görüyor: çok yüksek, yapraksız, çiçeksiz ve meyvasız bir ağaç.. Ağacın altında kavuşmuş elleri ve çapraz ayaklarla oturan yaşlı biku, çocuk gibi gülüm-

süyor. Onun geçtiğini görerek rüyasında yıldırım gibi bir yankı yaratan tatlı bir sesle mırıldandı:

«Ey çok güzel vücut, ey ılık ve gölgeden ibaret gururlu oyun, ey Raşil yoldaş! Yollara düş ve rakset!»

— Ben de yollara düştüm ve «Oynayan Raşil ben değilim, oynayan Raşil ben değilim!» diye bağırarak çılgınca raksettim, raksettim.. «İçimde oynayan biri var!» di-yordum.

İhtiyar keşiş bir çocuk gibi gülümseyerek mırıldandı

— Evet, bendim o...

— Ne istiyorsun benden? İyilik meleği değil misin sen ?

— Seni memnun etmeğe geldim, Raşil yoldaş! İyi oynadın şu toprağın üzerinde...

Raşil bu fırtınanın içinde kendini toparlayınca karşısında iri çeneli adamın dikildiğini gördü. O:

— Az daha düşecektin, Raşil yoldaş! dedi. Beni uzaktan tanıydın selâm verdin.. Sonra senin birden sendelediğini gördüm.

Raşil gülümsedi:

— Astrakhan'ın sıcaklığı çarptı beni!... Ama, artık kendimi iyi hissediyorum. Biraz beraber yürüyelim.

— Ben bir Kalmuk köyüne gidiyorum..

— Kamitzki Bazar mı? Ben de gelirim. Haydi gidelim!..

Kum üstüne yapılmış fakir evler.. Yeşil bir tek yaprak bile yok!... Rüzgâr, gözü kör eden toz bulutlarını kaldırıyor havaya.. İnsan kendini ıssızlığın sınırında hissediyor. Rüzgârın kuru soluğu, Kalmukların başı üzerinden soluyarak geçiyor ve bir kaplan dili gibi yalıyor onları... Bir kapı açılıyor ve bir Kalmuk kızı koşarak dışarı çıkıyor. Onun arkasından, hoplayan yunus balıkları gibi soy-

lu, iki beyaz av köpeği fırladı. Atik bir vücut, güzel gözler, yılaninkini andıran çok ince, uzun bir baş... Eşikte duran çok şişman bir Kalmuk kadını geviş getire getire döndü. Sâkin bir canlının, geviş getirirken umursamaz bir eda ile bakan bir ineği andırıyor. Volga'nın üst tarafındaki tozluk bir kum tepesinde üç tapınak yanyana duruyor: bir kilise, bir cami ve bir Buda pagodası...

Raşil:

—Aniden karşılaşan üç hemşire... dedi.

Arkadaşı:

— Fazla duygululuğu sevmem! diye karşılık verdi.

Raşil incinmiş bir sesle bağırdı:

— Ben de...

— Öyle ise vazgeçelim, Raşil yoldaş!

Raşil kızdı. Nihayet kuru ve kararlı bir sesle:

— Bir rol oynuyorsun sen! dedi. Sert ve gülünç bir masken var ve benim seni sevdiğimi biliyorsun.

— Evet, biliyorum ama, artık bütün zaafılarımı aşmış durumdayım... Çok geç geldin, Raşil yoldaş!.

— Kimsin sen?

— Kapısız ve penceresiz bir kale. Etrafımda boşuna dolanıyor ve boşuna tırnaklarını kırıyorsun, Raşil yoldaş!...

Azad bütün gün Astrakhan'da dört tarafa koşmuştu. Büyük bir skandal patlak vermişti şehirde: Çeka, kadınlı erkekli bir çok komünistin sık sık gittiği bir randevu evini meydana çıkarmıştı. Azad Çeka'da çalışan bir dostuna koştu. Duyduğu heyecan ve acıyı ona haykırmak istiyordu. Namuslu insanları son defa olarak uyarmalıydı. İşit-

mezler, yüzüne karşı gülerlerse o zaman, o zaman... Azad yumruklarını sıktı. Altüst olmuş beyninde çılgınca plânlar zıplayıp duruyor..

Azad dostunun yanına vardı. O daha uyuyor. Kendisini salona alıyorlar. Korku içinde, gözü ile etrafı inceliyor: köşedeki yaldızlı büyük kafeste büyük bir yeşil papağan var. Küçük bir Pekin köpeği tombul karnını döşemeye sürterek koşuyor. Bir ara Azad'ı kokladı, sonra küçük, yumuşak yastığına döndü. Birkaç kitap... yumuşak bir divan... Saat birden bir caz havası çalmağa başladı... Azad kızmış bir halde gözlerini kaldırdı, fakat bir çılgılık basarak geri döndü. Cercinski'nin, saatin yanında duran çok soluk ve ciddî portresini görmüştü. Ah, çabuk kaçmalı idi! Görüyor ve anlıyor şimdi... Ah işsizlik! Ah kızıl çamur! Dostuna karşı acele acele birkaç kelime geveledi:

«Dinle, İvan Andreyeviç Papağan mı, Cercinski mi? Pekin köpeği mi, Cercinski mi? Caz mı, Cercinski mi? Seçmen gerek. Utanıyor musun sen?»

Notunu, dostunun divanının kenarına iğneledi ve kapıları çarparak çıktı.

Aynı anda, pazar yerindeki masada oturan Yeranos hayatından memnun bir halde çayını içerek, rengârenk manzarayı seyrediyordu. Asyalının biri pilâvı parmakları arasında topak haline getirerek, yavaş yavaş yemeğini yiyor. Volga'nın iç taraflarından gelmiş toptancı tüccarlar, yanlarındaki ufak tefek bir Ermeni fahişesile birlikte yemek yiyor ve içiyorlardı.

Çok kirli, fazla tütünden sakalı sararmış, uzun boylu ve kambur bir ihtiyar papaz istavroz çıkararak içiyor. Bağdaş kurup oturan hocalar, dalgın bir halde önlerindeki direklere bakıyorlar. Vücutlarının üst kısmı, yavaş yavaş kayıkların sallantısını izliyor.

Yeranos birden korku içinde bir çılgılık attı. Azad, yü-

zünün biçimi değişmiş bir halde, konuşmadan önünde duruyordu.

— Yeranos! dedi, hastayım ben...

Bir bardak çay aldı, birkaç yudum içti... Uyumak istiyordu.

— Gidelim! diye mırıldandı, hastayım!...

Küçük kanalların etrafında dolanıyorlar. Yeranos huzursuz bir halde arkadaşını izliyor. Azad küçük bir balıkçı evinin önünde durdu:

— Ben burada doğdum! dedi.

Biraz ötede kumun üzerine uzandılar. Batan güneş kanlı, hareketsiz sular koyu kırmızı bir renk aldı. Azad onların yavaş ve ağır akışına bakıyor. Bakışları hareketsiz... Sulardan yükselen katı hatıralar beynini bulandırıyor. Kuru bir gülüşle sarsıldı:

— Neden? diye bağırdı. Neden?

Yeranos'a döndü:

— Rahat olup gülümsediğin için senden nefret ediyorum. Ama ben... Sulara bakarak hatırlıyorum... Bir zamanlar, açlık devrinde...

Yeranos elini onun ağzına koydu. Korku ile:

— Dur! diye mırıldandı. Konuşma Azad, bırak hatıraları...

— Sözümü kesme... Kesme sözümü, çünkü bağıryorum. Bırak da konuşayım... Bırak diyorum sana, yüreğimi hafifleteyim...

Sonra, soluyarak acele acele devam etti:

— Buraya, karaborsacıları vurmak için gelmiştim. Yiyecekleri saklıyarak şehri ölüme mahkûm ediyorlardı. Babamı, açlıktan ölmeğe hazır bir halde yatakta buldum. Anam açlıktan çoktan ölmüştü. Biraz ekmek, biraz et buldum. Babam canlandı. Adamlarımı hemen şehre yolladım, emirler verdim. Babam dedi ki:

— Bu akşam git de, kız kardeşini gör!

— Vaktim yok, baba... Bu akşam işim var!

— Ne işi? Lânetli oğul! İnsanları öldürüyorsun sen!.

— Hayır, insanları değil, bazı insanların içine gizlenmiş vahşi hayvanı öldürüyorsun ben... Bütün insanlığın kurtulmasına çalışıyorum ben, baba!...

Babam yatağına kapanıp, doğduğum güne lânetler okumağa başladı. Aynı gece, yüz kadar karaborsacıyı bir mavnaya bindirdim. Mavnayı bir torpidonun arkasına bağladım ve Hazar Denizi'nde açıldık. Gün ağarmadan biraz önce mavnayı gemimize bağlayan halatı kesmelerini ve topların üzerini açmalarını emrettim. Karaborsacılar, olacağı anlayıp çığlıklar atmağa başladılar. Geminin baş tarafında duruyor ve emirler veriyordum. İlk top atışı boşa gitti.. İkinci ve üçüncüsü de öyle... Dördüncüsü mavnanın ortasına düştü. Karaborsacılar uluyor... Ellerini havaya kaldırdılar... Ben gözlerimi başka tarafa çevirdim ama, iki elimle yüreğimi sıkıyor ve gözlerimi batmağa başlayan mavnaya döndürdüm.

— Ateş! Ateş! diye bağırdım.

Batan mavna ile deniz üstünde titreyen ellere kızarmış, kuru gözlerle baktım. Suların çıkardığı gurultuyu duydum.

Azad sustu. Sol eli biraz titriyor. Onu cebine sokarak gizliyor.

— Birden bağırmağa başladı:

— Neden? Neden?

Karanlık basınağa başlamıştı. Yeranos dostunun kolumdan tutarak:

— Haydi Azad! dedi, gidelim...

Onu ayağa kaldırdı, biraz yürüdüler. Yeranos, Azad'ın zavallı vücudunun titrediğini hissediyor. Limanda dolaşan sarhoş bir bahriyeli iki arkadaşı görerek sendeleye

sendeleye durdu. Birden üzerlerine doğru yürüdü, onları biribirinden ayırdı ve Azad'ın kolundan yakaladı. Yere düşmemek için tutundu, sonra konuşmağa başladı. Kâh bağırıyor, kâh yarı ağlamaklı halde mırıldanıyordu:

— Sarışındı... gözlüklü... mavi gözlü... Ona sordum:

«Kaç yaşındasın?»

«On sekiz!»

Onu avluya soktum. Tabancayı elimde tutuyordum.

Küçük ise ağlıyordu:

«Diadia, bana bir sigara ver!»

Ona bir sigara verdim. Yavaş yavaş ve sonuna kadar içti. Sonra titremeğe başladı:

«Diadia, bana bir sigara daha ver!»

Ben sinirlenmiştim.

«Bir sigara mı? Al!»

Ve tabancayı kafasına boşalttım.

Azad ürperdi. Bahiyeliyi iki elinden yakaladı ve sar-sarak bağırdı:

— Ama neden? Neden?

Bahriyeli hatırlamak istermiş gibi başını eğdi. Sonra omuzlarını kaldırdı:

— Ne bileyim ben!

Azad bütün gece uyuyamadı. Ateşi vardı. Sayıklıyordu. Beyaz dudaklarını o korkunç «Neden? Neden?» sorusu buruşturuyordu.

Azad ertesi günü kalkmıştı. Hayvanî canlılığı galebe çalıyordu:

— Dişi bir kedi gibi yedi canlıyım ben! dedi. Daha bir kaç tane canım kalmış...

Raşil Astrakhan çölü için vapurla bir gezi tertiplemiş-

ti. Sovyetler'in, çölü bir mer'a haline sokmak için harcadıkları korkunç çabayı arkadaşlarına göstermek istiyordu. Ama Azad reddetti:

— Ben burada kalacağım. Artık kaybedecek vaktim yok. İşim var benim!

Öbürleri, bu boğucu ikinci vaktinde sarımtırak mavi suları aşıyor. Çöl yaklaşmağa başladı bile. Ağaçlar seyrekleşiyor, evler aralanıyor, dolaşan bazı mandalar yerde yeşil bir yaprak arıyorlar. Sıska bir at umutsuzlukla başını kaldırdı. Sevimli ve ciddi, yaşlıca bir adam felçli ayaklarla dört arkadaşına yaklaştı: Mitrofan Aleksandroviç Orlof'tur bu... Çöle karşı girilen büyük savaşın başkomutanı. Yıllardanberi kumlarla savaşmakta. Bu amansız savaşta ağır surette yaralanmıştı. Bir kuyu açarak içine inmiş ve birkaç saat orada kalmıştı. Çıktığı zaman iki ayağı da tutmuyordu.

Küçük vapurun güvertesinde koltuk değneklerine dayanarak ayakta duran Orlof savaş plânını tasarlıyor, ele geçirilen bölgeleri işaretliyordu.

— 850.000 hektardan 500.000'i sert ve sağlam bir çimenle örtüldü bile... Kumlar boyun eğiyor bize...

Orlof mutluluk içinde gülümsedi. Amita bu sakat adama bakıyor:

«Şu dünyada her güçlü ruhun, kendine has bir görevi var, diye düşünüyor. Bunu sonuçlandırdı mı kurtuldu demektir. Şu adam korkmadan ve sabırla hergün biraz daha tamamladığı bir görev sayesinde kurtuldu. Hiç mutlu olmaz olur mu? Çölde kazanılan her adım toprak sayesinde ruhunun da ıssızlıkta bir adım atmaktan kurtulduğunu hissediyor. Açılan şey Astrakhan stepi değil, onun ruhunun tâ kendisidir... Ah, ben de onun gibi mücadele edip ilerleyebilseydim!...»

Gemiden indik. Alaca karanlık başladı bile!... Sağda aşağılık ve çıplak çöl. Solda onunla savaşıyor bodur dallar.. Sınırlar!... Çöl, bu büyük çizgiye kadar fethedilmiş. Başkomutan iki koltuk değneğiyle sekerek ilerliyor. Başkomutanlığın iki asısından birini kımıldayan gri çölün, öbürünü küçük kökler sayesinde sağlamlaşmış ve yeşillenmeğe başlamış toprağın içine gömüyor. Ciddî ve tatlı bakışlarla gülümseyerek bakıyor yabancılara...

— Sürüler getirecek ve çölü otlak haline sokacağız. İnsanlar gelecek. Korkunç düşmanlarımız var: kum, rüzgâr ve çekirgeler. Fakat bizim de sabır ve sevgimiz var...

Orlof koltuk değneklerine dayanarak başını henüz fethedilmemiş kuma doğru döndürdü. Bu tıraşlı, inatçı ve çetin baş, ıssızlığın karanlığı içinde birden Yeranos'a, Lenin'in şimşekli, yeniden alevlenmiş ve şaşılacak kadar dengeli başı imiş gibi göründü.

Raşil birden Orlof'un iri ellerini yakalayıp öpmeğe başladı.

İri çeneli adam Deogu kongresi'nin bulunduğu salona girdiği zaman, gözleri bir an için hayretle açıldı: Çeşitli paltolar, kırmızılı yeşilli sandallar, çekik ve ateşli gözler, sarı, esmer ve siyah yüzler, acayip bir terli hayvan ve kuru bitki kokusu... Azad, Yeranos ve birkaç Avrupalı, bu karışıklığın ortasında, yelpaze kuyruklu tavus kuşlarının toplantısına katılmış zavallı ve önemsiz, küçücük serçelere benziyorlardı.

O anda, beyazlar giymiş yaşlı bir Hindli pîri konuşuyordu. Sesi tatlı ve çok zayıftı. Bakışları, okşayan bir elin

israrı ile, orada bulunanların tümü üzerinde yavaş yavaş dolaşıyordu. Zayıf, esmere kaçan ellerini kaldırdı, sonra göğsünde kavuşturdu ve saygılı bir hareketle sözünü bitirdi.

Tercüman konuşmasını çevirmeğe başlayınca, iri çeneli adam alaylı alaylı gülümsedi.

— Erkek kardeşler... Kadın kardeşler... İleri gitmeyin, geri dönün... Batı'yı bırakın... Bırakın kaosu!... Korkunç bir savaş patlak vermek üzeredir... Yamyamlar arasında, tarih öncesi bir savaş... milletler arasında... sınıflar arasında... nefret! Neden? Neden? Herşey batacak... Geriye, Doğu'ya dönün kardeşler! Basit ve iyi olun! İnsanları sevin, hayvanlarla bitkileri sevin! Maddeyi sevin, ona saldırmayın! Milletler ve sınıflar yok, yalnız insanlar vardır... gölgeler... bir an güneş kımıldar, bir an yürek...

Bir genç ayağa kalktı. Başkan onu tanıttı:

— Buhara'dan Hüseyin!

Basamağı çıktı, kollarını açarak gülüyor. Bir parıltı var bembeyaz gözlerinde. Birden konuşmağa başladı:

— Doğu ot yiyen bir hayvan değildir... Doğu kan istiyor. Savaş! Savaş! Biz dayanamıyoruz artık: biz, Hindistan, Çin, Siam, Afganistan, İran, Arabistan, Afrika... Biz ezilen halklar! Makina, proleter ihtilâlinin silâhıdır... Nefret... Önderimiz budur. Sevgi sonra gelecek, vaktimiz var. Düşmanımız olan İngilizler, Amerikalılar ve kapitalistler, ne zaman ağaçlarımıza asılıp Asya ve Afrika'nın kargalarıyla sinekleri tarafından dişilirlerse, biz onları o zaman çok seveceğiz!

Korkunç bir gülüş bütün salonu sarstı. Orta Asya delegeleri yatağanlarını çektiler. Havada sallıyorlar... Gözleri kanlanmış... Bağırıyorlar:

— Kardeşlik! Kardeşlik!

Portakal rengi kazmire bürünmüş Hindli bir kadın

söz istedi. Başkan onu tanıttı:

— Hindistan kadın delegasyonundan Gandara!

Gandara ağzını açtı ama, gözyaşları sesini boğuyor. Yarım yamalak söylenen sözlerden birşey anlamak imkânsız!

— İngilizler... açlık... gündeliklerimiz... Ölüyoruz...

Soğuk, sert bakışlı, ağzı sarkık ve kapalı, kısa boylu bir Çinli ilerledi.

— Şanghay delegesi General Ti-o-Lin!

General çıktı, tırnaklarını kürsüye geçiriyor. Kesik ve keskin çığlıklar. Ölüm saçan gözleri delegelerin üzerinde birer birer dolaşıyor. Dişlerini bir sıkıp bir gevşeterek gıcırdatıyor. Her heceye korkunç derecede basarak konuşmağa başladı:

— Doğu'nun dört yüz elli milyon insanı... Batı'nın tekniği... Birikmiş kin! Savaş! Merhametsiz bir savaş! Öteki yanağını çevir mi? Hayır? Dişe karşı çene!...

Raşil sevincinden uçuyor. Bir köşeye sinen Amita ise korku içinde dinliyor! Ah! İçini ferahlatacak olan on üç askerle on üç hayalî çocuk ve kafasının bütün o masum oyunu nerede? İşte, biçen milyonlarca askerle yerlere serili milyonlarca biçilmiş insan!...

Yeranos Azad'a döndü:

— Görüyor musun? Savaş! Bütün Asya kükrüyor!...

Azad'ın benzi soluk, titriyor ve kudurmuş gibi mırıldanıyor:

— Bu seni memnun ediyor, değil mi? Lânet olsun sana, Savaş!...

— Ben depremin ne üstündeyim, ne de karşısında! Savaş ise burada, yakındadır; onu ruhumla hissediyorum.

— Ve seviniyorsun, değil mi?

— Elbet de ya!... Böylece dünya daha hızlı yürümüş olacak!

— Rusya da mı?

— Rusya da... O da hızlı yürüyecek...

— Felâkete doğru!...

— Kurtuluşa doğru!...

— Yüreksiz bir insansın sen. Rusya senin için entere-
san bir trajediden başka birşey değil... Rusya ve bütün
dünya. Soğuk adam! Koltuğuna gömülmüş bakıyorsun!
Güzel mi oynuyorlar? Alkışlıyorsun! Fena mı oynuyorlar?
Suratını buruşturuyorsun! Neden? Çünkü sen sevmiyor-
sun. Seven kişi bir şeyi görmez, yalnız acı çeker. İşte ben..
Acı çekiyorum, acı! Konuşma, gülümseme, nefret ediyor-
um senden!

Yeranos:

— Haydi gidelim! dedi. Seninle konuşacaklarım var..
Açık konuşmayı severim. Yani, ben de acı çekiyorum.
Haydi!...

Yola koyulduktan sonra Yeranos bir ara kendini, bu
iyi, mübalâgacı ve günâhsız adamın kollarına atmak için
cılıncı bir istek duydu içinde... Herşeyi affetmek, insan
tabiatının bütün acı ve sefaletlerini aşmak... Ve bütün
bunlara hiç çekinmeden kendini vermek... Bir insanla bir-
likte, yanyana, ölüme kadar ilerlemek... Fakat Yeranos
kızarak, bu isteği çabucak boğdu. Tek başına ilerlemek,
halk orkestrasındaki küçük çalgının bütün heyecanları-
nı sağlamlaştırmak... Her an tek başına, bir destek olma-
dan kaosu karşılamak... Azad Yeranos'un kolunu yakala-
dı, heyecanlı bir sesle mırıldandı:

— Buna rağmen seni seviyorum!...

Yeranos yüreğinin içinde korkunç bir çığlık duydu.
Kendini Azad'ın elinden kurtardı:

— Ben de seni seviyorum Azad ama, karışık fikirleri-
ni sevmiyorum... Fikirlerin karışık olmadığı zaman ise,

onları daha da az seviyorum. Ya bağılıyor, ya da saçmalıyorsun, işte!...

Azad kızdı:

— Ben senin gibi filozof değilim! Senin gibi kâğıt faresi de değilim! İnsanım ben, insan... Senin ruhun kart bir fahişedir... Boyanıyor, süzülüyor, seviyor, kendini veriyor, çekiliyor ve bağılıyor... Hep sevgi olmaksızın... Ama, benim sesim tâ yüreğimden geliyor ve yüreğim hiçbir zaman aldanmaz! Doğruyu söyler o...

Yeranos:

— Doğruyu! dedi.

Bakışları hiddet ve acı ile bulandı, sonra:

— Doğruluk, hak, mutluluk... diye saydı. Utanmıyor musun sen?

Azad elini göğsüne vurarak bağırdı:

— Yani, herşey boş, herşey yalancı pehlivanlık mı? Sevgi, dostluk ve insanın mücadelesi de mi?

Yeranos ıslığı andıran bir sesle karşılık verdi:

— Moral sorunlar beni ilgilendirmez. Bu sorunlar yeniyor senin küçük ve günahsız yüreğini... Ben, bundan üç dört yıl önce aştım bunları... Onların maddî ve yasalarla ilgili bütün değerini kabul ediyorum ama, artık beni üzüyorlar...

— Fakat, sadece metafizik sorun mu var? Senin o balondan başka birşey olmayan kocaman yüreğini şişirip dolduran şey budur, öyle ise! Yumurta mı tavuktan çıkmış, tavuk mu yumurtadan?

— Metafizik sorun da değil Azad, uçurumun başındaki korkudur bu...

Azad'ın sesi ağlamaklı bir hal aldı:

— Peki ama, öyle ise neden Rusya'ya, bizim ülkeye geldin?

— Bu korkuyu daha iyi duymak için. Uçurumu daha

yakından görmek için! Yüreğimi titrememeğe alıştırmak için... Anlamıyor musun?

Azad, dostunun benzi birden sararınca heyecanlandı:

— Hayır, dedi, anlamıyorum!

— Bugün insan yüreği, S.S.C.B.'de, dünyanın başka herhangi bir yerindekinden daha büyük bir kuvvetle çarpıyor. Eskiden ya Atina, ya Benares, ya Mekke, ya da Kudüs vardı!... Şimdi Moskova var! İnsan yüreğinin mücadelediği uçurumu kana bulayan ileri karakol artık burasıdır. Hayatımın amacı olan büyük ürpertiye bana veren de budur.

Azad bağırdı:

— Biliyorum, bunu sana daha önce de söylemiştim. Çabucak anladım onu! Bizim buraya açların, kana bulanmışların, mücadele edenlerin yanına bir seyirci olarak geldin sen!...

Yeranos Azad'ın ağzını kapıyarak bağırdı:

— Hayır, hayır! Burada, S.S.C.B.'de, ben de kan içinde savaşıyorum. Beni anlamıyor musun, Azad? Bu akşam heyecanlıyım. Artık ayrılacağımızı anlıyorum. Yüreğim biraz sıkıntıdan kurtuluyor ve kendini vermek istiyor işte!...

Azad bağırdı:

— Yuda'nın busesidir o!... Demek yalnız başına gitmek istiyorsun? Haydi, lâfı bırak da git!...

Yeranos artık konuşmuyor. Yıldızlı geceye bakarak insanlar arasında beliren kaos ile kendisini aşılması imkânsız yalnızlığın içinde hissediyor. Sonra, sanki yüreğini avuçlayarak gülümsüyor:

«Tanrı, diye düşünüyor, kaosun önünde dikilmiş bir insan yüreğidir!»

Doğu toplanması hâlâ sürmekteydi. Faşizmi eleştiriyorlardı.

«Ayıptır... Saldırıdır... Kara korku egemenliği...»

O zaman iri çeneli adam başkandan söz istedi. Çok sâkin, mermer bir sütun gibi ayağa kalkarak yürümeğe başladı. O çetin ve güneşte yanmış yüzlere, istekli ve sert gözlere bakarak düşündü:

«İşte Asya... Haydi şimdi, Asya'nın karşısında konuşalım!»

Uğultulu, sıcak ve tam bir sükûnet içindeki sesi duyuldu. Geçen gün bunu Yeranos'a söylemiş olan Amita salonun dip tarafında idi. Sözler oraya kadar belirli bir şekilde ulaşamıyordu.

— Gerçeği görme cesaretini gösterelim... Savaş buralarda bir yerdedir. Yaklaşıyor! İki Fikir var: Kara Fikir ve Kızıl Fikir... Biri öbürünü öldürmek zorundadır. Çağımızın insanları olalım!... Barışseverleri, Tanrı'ya ulaşma taraftarlarını, ot yiyenleri bırakalım, melesinler... Biz savaşçı olalım! İster Kızıl, ister Kara... Bu, ikinci derecede bir sorundur. İyi savaşçı olmak gerek... Büyük olan görev budur!. Kara korku egemenliği vardır ve doğrudur bu. Korku egemenliği bulunmayan Fikir gülünçtür. Ben, Rusya'nın bütün örgütleri üstünde Kara Okhrana ile Kızıl Çeka'yı sever ve onlardan çekinirim. Neden? Çünkü, silâhsız bir asker, gülünç bir asker demektir!...

Bu «gülünç» sözünü korkunç bir tiksinti ile tekrarlamıştı.

Amita onun konuşurken, orada oturanların hepsini birer birer gözden geçirdiğine ve herbirile birkaç an için meşgul olduktan sonra derhal öbürüne geçtiğine de dikkat etti.

Konuşmasını bitirdiği zaman hepsi kendilerini yenik

hissettiler. Çinli asker ayağa kalkarak bağırdı:

— Kızıl korkunun egemenliği!...

Artık yerine oturmuş olan iri çeneli adam ayağa kalkarak Çinliye döndü:

— Çok güzel, arkadaş! Eğer Musolini olsaydım, şöyle bağıırdım: kara korku egemenliği! Haklı olan kimdir? Yenen! Bekliyelim yoldaşlar!.

Amita bütün bu sahneyi Yeranos'a anlattıktan sonra gözyaşlarını tutamadı. Yeranos ufak tefek Japon'a doğru eğilerek bağırdı:

— Ağlıyor musun, Amita Yoldaş?

Zavallı Amita hepsini söylemeğe cesaret edemedi. Rasıl o hayvan gibi herifin üzerine yürümüştü. Uzaktan, onunla konuştuğunu ve doymak bilmeyen iri gözleriyle onu yediğini görmüştü. Bu adamdan hayvanca bir güç yayılıyor ve o sevgili kadını eziyordu.

Amita başını indirdi:

— Korkuyorum, Yeranos Yoldaş! Bu toplantı beni altüst etti. Bütün Asya tehdit edici bir tavırla kıpırdanıyor. Komünist Fikir, şekilsizlik ve korku yüzünden şimdiye kadar kendini tutan hırsların gemini salıvermektedir. Buhara'da bu Asya ırklarile karşılaştığım zaman mutlu olduğumu hatırlıyorum. O zamanlar, onların ihtiyar Avrupa'ya saldırdıklarını görür gibi oluyordum. Dünyanın yıkılışı ile yeniden doğuşunu hayâl ederdim. Şimdi bu düşüncenin cisimleşip dünyaya yayıldığını gördükçe korku ile geriliyorum. Dün akşam kan bürümüş gözler gördüm, katliâm ulumaları işittim. Korkunç bir şüphe sardı beni. Komünist Fikir, dünyayı çiğnemekle kirlenmiş olmayacak, değil mi? Yardım et bana, Yeranos Yoldaş, dertliyim!

— Sen Fikir'in nasıl olmasını isterdin, Amita Yoldaş? Senin o el değmemiş beyninin içinde, kart bir kız gibi yu-

va kurmasını mı? Fikir kadındır; karnı hazmetmek, rahmi ise çocuk doğurmak için yapılmıştır. Fikir şair ile filozofun kafası içinde kalsa ne yapar? Canı sıkılır ve tehlike içinde bahtsızca solar.

— Evet Yeranos Yoldaş ama, Fikir'in, gerçekleşmeden önce, bütün ruhların kendisini kabul etmeğe hazırlanması gerek. Savaş amacının yemek değil, yenip içilenleri ruha çevirmek olduğunu herkes anlamalıdır.. Ama işçiler ve bütün şu yabanî ırklar, dumanı tüten kebaplarla kadınlardan başka birşey düşünmüyorlar. Dünyanın, bu ayak takımından tekrar doğacağını nasıl umabilirsin?

— İyi ama, dünyanın yeniden doğacağını nasıl düşünüyorsun, Amita Yoldaş? Sen, ayak takımını ayaklandıran yemin, ne olduğunu sanıyorsun? Yoksa bu takımın, açlık ile ten arzusundan başka birşeyi anlamadığını gören hassasiyetin isyan mı ediyor?

Bu düşünce beni de isyan ettiriyordu. Ama birgün, bir Yunan adası olan Sifno'da balıkçının biri bana basit ve en yüksek gerçeği buldurdu. Oros Parthenon'u manastırından kıyıya inmiştim. Çanakçıların çamuru yoğurmasını, onu et gibi sıcak bir halde çarka atışlarını ve kendisine dönüşün bütün biçimlerini verişlerini görmek istiyordum. Toprak testi gibi güneşte pişmiş bir işçi bana birkaç tane incir verdi. İnsanların o yüzyıllık sâkin lâflarını karşılıklı olarak söyleştik. Güneşin batmasına yakın, çömelip oltasını atan ve balık bekleyen yaşlı bir balıkçının yanında, bir kayanın üzerine uzandım. Denizden, savaşlardan, insanların fukaralığından ve incirlerden bahsediyorduk.

Birden dönüp bana baktı:

— Okumuşa benziyorsun sen! İsa'nın ilk havariyi nasıl elde ettiğini bana söyleyebilir misin?

Ona Kutsal Kitaplar'ın bütün yazdıklarını sıraladım.

Başını sallayıp gülümsedi:

— Yalnız ben biliyorum onu! Adı ne idi?

— Andrea.

— Evet, Andrea. Fırtına zincirlerini koparmış, rüzgâr kudurmuştu. Balıkçılar boş ağlarla ve umutsuzluk içinde dönüyorlardı. Birden, kıyının alt yanında bir ateş parıldadı ve ateş yanında bir insan gölgesi belirdi. Aç balıkçılardan biri «bu yemek yiyecek» diye düşündü ve deniz kıyısındaki ateşe doğru koştu.

— Deniz değil, göldü o!

— Ee, ne olmuş? Siz okumuşları şaşırtan da bu zaten! Ateşe doğru koştu ve yarı sönmüş ateş ile birkaç balık buldu. Ama, adam yok olmuştu. Bağırdı, ses veren olmadı.

Ertesi günü fırtına daha da şiddetliydi. Balıkçılar yine umutsuzluk içinde boş ağlarla dönüyordu ve işte, yine deniz kıyısında ateş ile adamın gölgesi!

Dünkü balıkçı koştu, bir kamışa geçirilmiş balıkları pişiren adama yetiştı. Otuz yaşlarında genç bir adam bu.. Balıkçı gibi güneşten yanmış ve ayakları çıplak.

— Ne yapıyorsun burada?

— Görüyorsun, balık pişiriyorum.

— Bu fırtınada nasıl becerdin? Biz iki gündür birşey yemedik.

— Siz ağları atmasını bilmiyorsunuz. Size öğreteyim ben.

Sanırım tahmin ettin: balıkçı Andrea idi... Adamın ayaklarına kapandı:

— Hocam, seni asla bırakmıyacağım!

Akşam üzeri Andrea erkek kardeşine:

— Hâlâ, dedi, balık tutmasını bilen bir adam gördüm; hem de en büyük fırtınada...

Kardeş bunu arkadaşlarına söyledi ve böylece İsa

(çünkü o idi) çömezlerini toplamış oldu. Önce onlara balık tutmanın usulünü öğretti. Balıktan balığa, yavaş yavaş havariler edildi!

Ee Amita Yoldaş, ne dersin buna? Yeryüzünde to-murcuklanan en temelsiz, sözün tohum verebilmesi için hangi sağlam toprağa (mideye) düşmesi gerektiğini görü-yorsun. Tanrı'nın, insanı elde etmesi için, şaşmak bilmez stratejisidir bu...

Balıkçı konuştuğu ben eski bir parşömen üzerinde gördüğüm Ruh-ül Kuddüs öğretisini hatırlıyordum. Ruh-ül Kuddüs, havarileri uzaktan gören aç bir martı gibi te-peden saldırarak on iki kırmızı çizgi üzerinden yakaladı. Havariler balıklar gibi çırpınıyor ve korku içinde oltalar-dan kurtulmağa çalışıyordu. Fakat olta çoktan karnın içine girmiş, onları hızla gökyüzüne doğru çekiyor ve bir daha bırakmıyordu.

İhtiyar balıkçı gülümseyerek bana ters ters baktı:

— Senin anlayacağın, Tanrı böyle çalışıyor, dostum! Siz okumuşlar Tanrı'nın Fikir, hayal, bulunmaz şey ve da-ha ne bileyim ben ne olduğunu söylersiniz. Bazıları da onu, bulutların üstüne oturmuş ihtiyar bir sakallı olarak gösterir!

Balıkçı bir kahkaha attı.

— Neden gülüyorsun?

— Evet, şu aşağıda gördüğüne benzeyen bir taht var-dır. Durmadan döner, döner ve toprağın üzerinden geçe-rek istediğini yapar: testiler, vazolar, kapkacak, tencere-ler, lâmbalar. Sen bunların içine ya su, ya şarap, ya bal, ya da ne istersen korsun... Bunların kimisi yemek pişir-meğe yarar, kimisi ışık vermeğe... Biz insanlar da Tanrı'nın elinden böyle çıkıyoruz. Kırıldığımız zaman da pek onun umurunda olmaz. O sadece çarkı döndürür, durma-dan döndürür ve yeni çanaklar yapar.

— Öyle ise, beni neden yaptı? Ve madem yaptı, neden kırıyor? İstemiyorum ben!...

İhtiyar kuru ve alaylı bir gülümseyişle:

— Ne diyorsun sen yahu? dedi, bizim fikrimizi mi soracaktı yani?

İhtiyar Sifno'lu bana bunları söyledi işte... Ve biraz önce, senin öyle içlikle konuştuğunu duyduğum zaman Amita Yoldaş, babacan balıkçının hava ve tuz dolu yiğitçe lâflarını hatırladım. İnsanların önce ışığı kabullenmesini, sonra da ihtilâlle kurtulmalarını ister misin sen? Fakat, ne zamandanberi ihtilâl bütün kitlenin malı olmuştur? Daima, Fikir tarafından itilip ihtiras halini alan azınlık kitleyi örgütler. Kan ile suç kaçınılmaz başlangıçtır. Yeni Fikir'in başarıya ulaşmasını sağlamak için kan ile barış arasında bir seçme yapmak bana bağlı bir iş olsaydı kanı tercih ederdim. Tabii, kana susamış biri olduğum için değil ama, kötülüğün diretişi nekadardır şiddetli, zafer nekadardır kanlı olursa, yükselişin de o kadar güçlü ve başarının da okadar sağlam olacağını bildiğim için..

Görüyorsun ki Tanrı (haydi, korkunç çarka bu adı verelim) sevimli bir aile reisi değil... Sertin biridir o. Kişilerle ilgilenmez. Öldürüyor, yaratıyor ve yine öldürüyor. Bizim faziletlerimizin yaptığı kalıba sığmaz o... Bu hoşuna gitmiyor mu? Tabii, insan suratlı, elleri temiz ve beyazlar giymiş, iyiliksever bir Tanrı'yı tercih ederdin sen! Diyelim ki, elinde terazi ile insanlara eşit ve birbirine benzer şekilde akılla ekmek dağıtan bir ermiş, ya da eczacı gibi, değil mi? Ah ihtiyar Sifno'lu, ne kadar haklı imişsin sen! Bizim fikrimizi sormaz o... Öğretisinin ilk anına kaos adı verilir. Sıcaklık yavaş yavaş düşer, ihtiraslar zayıflar, güçler dengeleşir. Yeni tohum, kan ile gözyaşlarının içine oturur.. Ebedî mutluluk mu? Barış mı? Adalet mi? Bunların tümü Tanrı'nın hoşuna gitmez. Ne bu-

gün, ne de hiçbir zaman! Herzaman haksızlık, açlık ve yoksulluk! Adalet ile mutluluk, hayatın yüksek tabiatı için uyutucu şeylerdir. Aşağıdan hâlâ yeni sesler geliyor. Bu, serserilerle yeni egemenlerin lideri olan Tanrı'nın yeni ordusudur.

Proletaryanın çağdaş hareketini bu berraklıkla karşılamamız ve yeni Rusya'nın üzerine kutsal bir korku ile eğilmemiz gerekir. O bugün açlık ve kan içinde yolu açıyor. Esrarengiz bir İncil, çok sevilen çömez Johanna'nın, çarmıha gerilen İsa'nın ayakları dibinde dikilip ağladığı hayret verici manzarayı anlatır: artık çarmıh tahtadan değil, ışıktan ibaretti ve çarmıha gerilmiş bir insan değil, inleyip ölen milyonlarca kadın, erkek ve çocuk vardı. Johanna titriyordu. Hiçbir yüzü ayırıp aklında tutamıyordu: sayılamıyacak kadar büyük bir kalabalık halinde, çağlıyanlar gibi koşuyorlardı. Yavaş yavaş söndüler ve tahtanın üstünde sadece çarmıha gerilmiş bir çığlık kaldı.

Bu manzara bugün yaşamakta ve önümüzde titreşmektedir. Bütün Rusya, milyonlarca erkek, kadın ve çocuk çarmıhtadır ve işkence çekiyor. Hergün ölüyorlar: Fikir uğruna açlıktan, soğuktan, nefret ve sevgiden ölüyorlar. Yok oluyor, ağlıyorlar ama, hiçbir yüz farkedilemiyor. Fakat sonunda, sayısız ölümlerden bir özgürlük çığlığı kalacak.. Ve dünya kurtulacak!...

Ben Amita Yoldaş, dünyayı bu şekilde sabır, güven ve korku ile karşılamaktayım.

Yeranos soluk bir benizle otele döndü. Yatağa uzanmış olan Azad'ın bakışları hareketsiz ve onun selâmına karşılık vermiyor. Acı düşüncelere dalmış bir hali var.

Azad bütün gece gözünü yummadı. Gün ağarırken yorgun bir halde kalktı, arkadaşına şöyle bir göz attı. Yeranos uyuyordu. Azad onun yüzünde bir tikslenme ve alay gülümseyişini farkederek gibi oldu. Sinirli bir halde yumruklarını sıktı Azad. Ah, bir kaçsa da şu mağrur adamı, şu şişkin yüreği orada bırakabilse!... Azad'ın gözleri yaşlarla doluyor. Kaçsa, kaçsa da Volga kıyılarını aşıp köylerin içinde kaybolursa, insancıl çabalarla dolup taşan basit yürekli mujiklerin arasında yaşasa!... Sonunda da, acılı uzun bir yola düşüp Moskova'ya varsa! Moskova'ya gitse ve gerçeğe egemen kılarsa!... Hata kimdedir? Rusya'mızda neden herşey aksine gidiyor? Mujikin derin ruhu ona gerçeği gösterecektir. Kısa zamanda Moskova da, eğlencele-ri arasında bu gerçeği duyacaktır. Azad gözyaşlarını sinirli sinirli siliyor ve birkaç söz karalıyarak Yeranos'un yastığı üzerine bırakıyor:

«Seni bırakıyorum, senden kurtuldum, özgürüm!. Moskova'da yine görüşürüz. O metafizik sorularınla orada olursun: yumurta mı, tavuk mu? Tavuk mu, yumurta mı? Ben ise gerçeği ellerimde tutacak ve dünyanın altını üstüne getireceğim! Sana ihtiyacım yok. Özgürüm!»

Bu çok acılı ve bulanık ikindi zamanı Yeranos, büyük bir ciddiliğe bürünerek Rusya'nın aşılmaz gövdesi içine sessizce gömüldü. Ona, çok ıslak ormanlar, hayvanlar ve çok hareketli bir insan kitlesile dolu kocaman bir başkente giriyormuş gibi geldi.

Volga, yani mamutska, geniş, çamurlu yatağının üzerine uzanmış, insanlar karıncalar gibi, geniş bacaklarile ıslak karnına tırmanıyor ve bir süre güneşte oynuyorlar. Sonra, yine mamutska'nın çamuruna iniyor ve artık kırmıdamıyorlar. Yeranos bu Volga'yı, süt dolu korkunç bir

ana gibi seviyor. İnsan ona korku ile yaklaşarak şöyle der:

«Oturuyor. Yere yayılmış memeleri akıp gidiyor. Sağ dizinin etrafını dolandım ve bağırdım: Ana, ver bana da içeyim!... Sağ memesini indirdi ve ben, beyaz süttten içtim!...»

«Ama ben hâlâ susuzluktan ölüyor, ölüyordum. Sol dizinden dolandım ve bağırdım: Ana, ver bana da içeyim!. Sol memesini indirdi ve ben siyah süttten içtim. Artık bağırmıyorum. Artık yer değiştirmiyorum, susamış da değilim!»

Yeranos Rusya'nın aşılmaz gövdesi içine sessizce gömülüyor. Sonu gelmez suların akışına bakıyor uzun uzun.. S.S.C.B.'ne tapmasının aslı ne idi? Buraya insan olarak sert ve gururlu bir halde gelmişti. Ruhu yükselen kırmızı çizgiye bakarak toparlamıştı kendini. S.S.C.B.'nde yüreği yavaş yavaş harekete geçti. İnsanın büyük acısı ile aşılmaz çabasını anladı. Her varlığa karşı sorumluluk, karar verme saati ve buna katılma zorunluluğu, kendisine çok sevimli göründü. Evet, silkinmek ve direnen bu ağır gerçeğin içine ellerini sokmak...

Karpuz, kavun ve kırmızı elmalarla yüklü geniş, siyah mavnalar yavaş yavaş ve sessizce geçiyor. Dörtköşe yelkenleri sevimli bir şekilde açılmış, eski Çin kalkanları gibi ilerliyorlar. Sakallı adamlar ata biner gibi teknenin provasına oturmuş, deniz gibi kokan ağız, burun ve bıyıkları karpuzların içine gömülmüş, yiyorlar... Stalingrad'dan geçip Saratof'a varıyorsun. İnsanlar, sürüler halinde vapurlardan inip çıkıyor... Sert yüzler, sarı sakallar, mavi gözler, çiçekli büyük şalları içinde şişkin karınları ile

manda kokan kadınlar. Irmağın sol yanı ahenkli, ormanlarla kaplı tepeleri ve kayın ağaçları arasına gizlenmiş izbalarile idilik bir şekilde uzanıp açılıyor. Sağ kıyıda kıvrıntısız ovalar ve çok güzel kum tepeleri.. Biribirine bağlanmış ağaç gövdeleri sessizce, suyun Astrakhan'a doğru giden geniş ve hafif akıntısını izliyor. Salların üzerinde mikroskobik bir izba ve tencereyi hazırlayan kadın ile izbanın damında öten horoz!... Nijni Novgorod'a dönen genç bir entellektüel Yeranos'la konuşuyor. Diyor ki:

— Kendimi yorgun hissediyorum, yorgun... Elli yıl yaşadım, yüz elli yıl yaşadım ben... Dinlenmeğe ihtiyacım var. Azıcık rahat olan küçük bir ev, tatlı bir kadın, bir iki saksı sardunya ve bir çocuk...»

Zavallı Amita, birkaç gün önce Saratof'da büyük bir sıkıntı ile karşılaştı: Açlık! Korkunç hikâyeler... Yollarda toplanmış çocuk ağızları... Kendi çocuklarını yememek için başkalarınınkini ile değişen ana babalar... Amita müzede, Rusların yediği sığır gübresi ve samandan yapılmış ekmeğe elile dokundu. Resimlere bakarken korkusundan ürperdi. Birisi ona şunları anlattı:

— İnsanlar sokaklarda yere düşüyordu. Cebimin dip tarafında, mendilimin ucuna dikkatle bağlanmış bir parça şekerle tuz vardı. Birgün bir ringa yiyordum, kafasını yere attım. Köylünün biri bunu doymak bilmeyen bir tavırla yalamağa başladı. Nansen heyeti geldi, Batı'nın iyi insanların bize yolladığı elbiseleri dağıttı. Bir frakla bir silindir şapka almayı başardım. Bu kıyafetle ve açlıktan yarı ölmüş bir halde konuşmak üzere koşup bir toplantıya yetiştim. Şaşkına dönmüş olan zavallı kalabalığı biraz

gayrete getirmek istiyordum. Hepsinin kocaman sakalları vardı; hepsi zayıftı, hayalet gibi zayıf.. Ayakta duracak halleri yoktu. Fakat, frakım ve silindir şapkamla ilerlediğimi görünce bu zâvallılarla açlar gülmekten kendilerini alamadılar! Ellerile kasıklarını tutuyor (kımıldadıkça canları acıyordu) ve gülüyorlardı.

Bir işçi Amita'ya diyordu ki:

— Geceleri evlerin duvar diplerinden ve avlu kapılarının önünden geçemezdim. Sokağın ortasından gitmem gerekiyordu. Çünkü aç erkek ve kadınlar, kapıların arkasında bekliyor ve kement atıyorlardı. Dikkatsiz yolcuları boğazlarından çekiyor, çabucak avluya alıyor ve yiyorlardı.

Bir defasında büyük bir lokantadaydım. Hiçbirşey yememiştım. Yani salamdan başka hiçbirşey... Bu lokanta salamlarile tanınmıştı. Canım iyi bir salam istiyordu. Birkaç saat bekledikten sonra içeri girebildim. Hızla yemeğe başladım. Yanımda bir kadın vardı. Eski bir ahbab (şimdi ölmüştür.) Birden içeri giren bir polis bağırdı:

— Tavarici (yoldaşlar) yemeyin, yemevin! Salamları atın. Şu anda polis, bu lokantada satılan salamların insan etinden yapılmış olduğunu tesbit etti.

Salamın geri kalanını hemen attım ve mide bulantısından bayılacak hale geldim. Fakat, yanımdaki kadın elindekini bırakmak istemiyordu. Hafif böğürmeler geçirmesine rağmen birden yutuverdi.

Amita kendini tutamayıp bağırdı:

— Kardeşler, kardeşler, çok çektiniz siz!

Amita yalnız kalınca Volga kıyısına indi. Dizleri titriyordu. Ah, kendi âlemi nekadarküçük, yaşantısı nekadar utanç verici idi!... Raşil! Aa!... Kendi küçük acılarımızı unutalım ve toprağın büyük acısı içine gömülelim... O mırıldandı:

— Sen, o sefil «ben» inle yetiniyorsun, Amita! Utanmıyor musun? İdiller! Gurultular! Bak, insan nasıl acı çekiyor!...

Amita, büyülenmiş bir halde yeşil suyun akışını, geniş ve köşeli sağırları ve sayısız meme başları ile Volga'nın akışına bakıyor. Milyonlarca yüzyıldanberi dikkatle, nice vahşileri, otokratları, derebeylerini, burjuvaları (ve son nesiller olarak) komünistleri dikkatle doğurup öğüttü!... Mujiklerle balıkçılar, erkekler, kadınlar ve küçük çocuklar siyah kumun üstüne yüzüstü kapanmış, alçak sesle şarkı söylüyorlar:

— Ay mamutska Volga - büyük ve geniş - ay, sen bizi uyutuyor ve beşikte sallıyorsun ve bizim gücümüzü yutuyorsun!

Bir ihtiyarcık Amita'ya anlatıyor:

— Artık ısınacak hiçbirşeyimiz kalmadı. Ev eşyamızı yaktık, aç karnımıza titriyorduk. Bir sabah, gün doğarken pencereden baktım: Evin önünde büyük bir yük arabası duruyordu. Koşarak karımı uyandırdım:

— Nihayet odun getirdiler, birazcık ısınacağız!

Karım bütün battaniyeler üzerinde olduğu halde yataktan fırladı. Suratlarımızı camlara yapıştırdık. Fakat gün yavaş yavaş ağarıyordu, nihayet dışarısını daha iyi görebildik: bu kütükler ölü ayaklarla ellerinden başka birşey değildi.

Adam bu korkunç hikâyeyi anlattıktan sonra güldü. Amita kendini iyi hissetmiyordu. Ruhta maddî birşeyler olsa gerek diye düşündü: birkaç devirden sonra hızı kesiyor, yüz­süzleşiyor ve yeniden madde oluyor. İhtiyarcık bir sigara yaktı ve derhal sinirli bir hareketle attı; sonra devam etti:

— Samara yakınında, yarı yıkılmış bir izbada, kokmuş çapıtlar altında, yaşayan bir iskelet, yüz on yaşında

bir ihtiyar bulduk! İhtiyarlıkla açlıktan hayvanlaşmıştı. Adı Serafim'di. Ona:

— Serafim, dedim, hayatta seni en çok ilgilendiren şey nedir?

Hayretle karşılık verdi:

— Yies kotitsa!... yies kotitsa!... Yemek yemem ilgilendirir!...

Tatar terliklerine benzeyen burnu kalkık kayıklar meyva yüklü bir halde ırmak akıntısının tersine çıkıyorlar. Kumlu Volga topraklarının, karla örtülmeden biraz önce çiçek açmakta, meyva vermekte ve alelacele insanlarla hayvanları beslemekte acele ettikleri güzel ve uğurlu devirdir bu... Karpuzlar, kavunlar, soğanlar, balkabakları, mısır, buğday ve sayısız günebakan tohumları... Mujiklerin sarı sakalları mutlu, küçük karpuz kalıntıları ve sert soğan kokularile doludur.

Amita toparlanmış bir yürekle, acele acele Moskova'ya doğru yoluna devam ediyor.

İlkbaharın lekelediği mavilikler arasında, çok beyaz, yiğit tavırlı ve tek başına kalmış bir minare yükseliyor: Kazan! Omuzlarında uzun bir sopa bulunan, sağlam ve çirkin köylü kadınları pazara süt, patates ve yumurta götürüyorlar. Sözleri küçük, madeni kuşlar gibi havada yükselip taş döşeli yolun üzerine keskin seslerle çarparak düşüyorlar. Çekik gözler, örgülü başlıklar ve kalkık burunlu ayakkabılar. Beyazlı grili bir güvercin sürüsü Kremlin'in beyaz duvarları üzerine üşüşüyor ve yaşlanmış bir minarenin güneşte yıkanan yuvarlak kubbesine konuyorlar: bütün Kazan, güvercin gibi gurulduyor.

İri çeneli adam ölçülü ve ağır adımlarile Çerniçevas-kaya Uliça'dan geçiyor ve komsomol toplantısına gidiyor. Raşil yürüyüşünü hızlandırarak soluk soluğa ona yetişiyor. O güzel yüzü birkaç günde nasıl da süzüldü! Gazalin-kilere benzeyen çekik gözlerinin etrafını gölgeler çevrelemiş.

— Uçuruma sürükleniyor, çöküyorum! diye düşünüyor.

Çeka'ya verdiği raporlarda sözlerini geveliyor, onları ustaca değiştiriyor ve şüphesiz bu nüfuz edici, düşman bakışlı, canavara benzeyen adama karşı taraf tutuyordu. Raşil gecelerdenberi uyuyamamaktaydı. Leia... Leia... Kız-kardeşinin hayali rahatsız ediyordu onu... Kimbilir ne kadar sevmiş, ne kadar acı çekmişti!... Raşil yalnız kalınca ağlamağa başladı. Gizlice ve konuşmadan ölmüş kadınla ahbablığa koyuluyordu.

— Çabuk ol Raşil yoldaş, geç kaldık!

Raşil adımlarını hızlandırarak söylenen sözlere uydu. «Çöküyorum... çöküyorum...» diye düşünüyordu.

İnsanla dolu büyük salona girdiler. Işıldayan yüzler, gençlik; bir yanda solgun ve zayıf, öbür yanda sağlam ve kaba yüzler. Dip tarafta uzun, sarı başaklar ve bir fabrikanın siyah taslaklarla güzelce süslenmiş bir kürsü. Sağda solda iki büyük liderin büstleri: başı yukarıda, ciddi, düşünceli ve peygamberi andıran Karl Marks!... Güç ve teferruatı çok, gerçeği düşünerek çalışan toprağa doğru eğik kafasile Lenin! Raşil'in gözleri canlanıyor. Nefes alıyor. Nefret dolu bir gözle bakıyor merhametsiz arkadaşına... Tatar bir işçi şöyle konuşuyor: Fikir'i kafaların içine sokmak için aynı parolalar, aynı dogmalar, aynı ritmik hareketler!

Kavgacı adam mırıldanıyor:

«Çok doğru. Örs üzerine vuran çingenenin bu davran-

nışını severim ben! Hareket adamının en doğru davranışdır bu!...»

On dakika dinlenme. Raşil Tatar komsomolların arasına karışıyor. Bu gençlik ve inan havasile sarhoş olmuştu. Kendi küçük acılarını unuttu. Özgürdür, gülüyor, konuşuyor. Genç, sarı alev gibi bir Tatar şairi ona:

— Bizim amacımız saf güzellik değildir, diyor. Amacımız bilinci uyandırmak ve Asya'nın sosyalist yapısında yer almaktır. Seviyor ve nefret ediyoruz, artist değiliz biz!

Raşil, genç Tatar'ın, bütün çelik adalelerinin oynadığını farkediyor... Gencin sesi kısık ve kesikti. Raşil sevinçle ürperdiğini hissetti. Bu, Asyanın sabırsız ve heyecanlı sesi değil miydi? Etafına bakıyor... Tatar yüzleri, mavimtirak siyah saçlar, çekik gözler ve sağlam çeneler.

— Evet, evet... Biz İskit'iz!!... Evet, evet, aç ve çekik gözlü Asyalılarız!... Yüzyıllar sizindir ama, şu an da bizimdir! Ah, ihtiyar Avrupa... Beynini sık, muammayı çöz! Rusya bir arıdır: acı çekmiş ve kanlara bulanmış olduğu halde sevgi ve nefretle saldırıyor sana...

Raşil başını kaldırdı. Tatar gençliğinin bu tiz sesleri hâlâ kulaklarında. Onun sıcak soluğunu hâlâ zayıf yüzünde hissediyor. Yüreğinin içinde birden korkunç bir karar belirdi.

«Aa! Yeter.. Daha fazla küçülmem ben!... Özgürüm! Kendi kurtuluşum avuçlarımda içindedir.»

İri çeneli adam kongre başkanını bir köşeye sıkıştırmıştı. Soruları çetin ve açık:

— Oğullar babaları geçer mi? Beni ilgilendiren budur...

Genç komsomol bir anda kendini toparladı. Keskin kaşları inip kalkıyor. Bu gencin, sözlerini iyice ölçüp biçtiğini pek âlâ anlamaktadır. Sağlam bir sesle karşılık verdi:

— Biliyorum. Yeni faziletlere ihtiyacımız var.. Bir yapıcının faziletlerine: düzen, ısrar ve sabır. Yeni yaşama ve başarı şekilleri... Yeni çalışma şekilleri... Babalarımın nesline ait birçok fikirler, felâketli görevin zoru ile kabul edilmiştir. Bu fikirlerin, gençlerin kafasından sökülmesi gerek.. Biz bunu yaptık mı? Biz gençler, az da olsa ilerledik mi? Bilmiyorum. Bunu bilemem ben... Devrimi-zi, onu görüp hakkında hüküm veremiyecek kadar enerji içinde yaşamaktayız. Bana sorduğunun karşılığı yoktur, Yoldaş! Her ânı olgunlaştırır o...

İri çeneli adam başka bir soru sormadı. Yüreği huzursuzlukla dolu bir halde uzaklaştı! Ah, bu genç ve disiplinli Tatar'ı nasıl seviyordu... Ya bu genç Rusya'da yetişen bir insan olsaydı?... İçinde bir korku duydu...

«Ben bu Ruslara hayranım ve onlardan korkuyorum» diye mırıldandı, «mistik bir amaç, pozitif çareler...»

Raşil'i orada yalnız bırakarak gitmişti. Tek başına kalmak istiyordu.

Şehrin dışına çıktı. O kadar insanca ve tatlı olan Rus kırlarında dolaşıyor. İlkbahar yağmurunu yüzünde ve ellerinde ürpererek hissediyor. Çapıtlara gömülü bir mujik eğilmiş toprağı kazıyor ve birşeyler topluyor. Toprak kümesini yuvarlayan hamam böceği gibi bir işçi yere düşüyor, yeniden kalkıyor bu kümeyi, yine kadın gibi kollarının arasında tutarak bir daha düşüyor. Biraz ötede küçük bir Tatar köyü var. Çökük omuzlarında kocaman kovalar bulunan sıriklerle genç kızlar çeşmelere gidiyor. Hızla yağan bir yağmur var. İri çeneli adam bir ağacın altını siper aldı. Orada birkaç çocuk duruyor; sırsıklam bir halde gülüşüyorlar. Acayip acayip bakıyorlar bu tuhaf adama... Sonra birbirleriyle konuşuyorlar. Çocukların verdikleri karşılıklar dogmatik ve sade... Hiçbirşeyden çekinmiyor bu mikroskobik insanlar.

— Hergün, okul bitince ne yaparsın? Oynar mısın?

Kırmızı kravatlı çocuk bağırıyor:

— Oo! Vaktim yok benim... Yapacağım okadar çok şey var ki!... Önce, bizim Duvar Gazetesi'nin yazı kurulu üyesiyim. Henüz piyoniye olmayan arkadaşlarımı aydınlatmam için makaleler yazınam gerekiyor. Sonra, bizim dernek var. Orda kütüphanemiz, küçük sinemamız ve Lenin Köşemiz var. Tartışmalarımız oluyor ve ben de söz alıyorum. Görüyorsun ki çok meşgulüm...

Küçük göğüs inip kalktı.

— Ya gece evde?

— Önce derslerime çalışıyorum, sonra çok güç bir işe girdim.

— Çok güç mü? Nasıl?

— Ana babamı yetiştirmek. İkisi de çok geri kalmışlar. Onlara alfabeyi öğrettim. Ah, ne güç şeydi o!... Şimdi okuyup yazmağa başladılar. Onlara kitap götürüyorum. Kendilerine her gece gazete okuyup Lenin'den bahsediyorum. Ama anlamak istemiyorlar..

Çocuğun yüzünü karanlık bir ifade kaplıyor. Sonra dudaklarını ısıyor:

— Ama, anlıyacaklar!

İri çeneli adam dişlerini gıcırdatıyor. Bugün ikinci defa olarak korktu. Ağaçtan uzaklaştı, yağmur altında köye doğru ilerliyor.

«Rusya'da yaratılan yeni insan tipi bu mudur?» Bu acı dolu soru onu yoruyor.

İhtiyar kulak, eski eşya ile dolu avlusunda onu hayret ve şüphe ile karşıladı. Büyük, karanlık odalar, kadın sesleri... Yabancı adam Lenin'in portresini arıyor. Duvardaki şeref mevkiinde, kızıl çarın keskin yüzü yerine kulak, siyah kadife üzerine işlenmiş Arapça üç mısraın konmuş olduğunu görüyor:

«Ey sen ki, hâlâ günün ışığından yararlanıyorsun: dünya handan başka birşey değildir. Akşam üzeri uğrar, sabah gideriz...»

Kulak, yabancının bakışından kurtulmak için gözlerini kaçırıyor, ama o, bu sert ve konuşmayan kafanın içinde büyük bir umudun ürpertisini sezmekte: Lenin de bir akşam böyle geldi ve böyle gidecek...

Yabancı adam kulakın omuzlarına dostça vurarak bağırdı:

— Ah!... Ah!...

O anda küçük piyoniye sıçrayarak içeri girdi. İhtiyar gururla:

— Torunum! dedi.

İri çeneli adam kulakın evinden çıktığı sırada, ata binmiş çok genç bir asker, belinde bir tabanca ve vücudu dimdik bir halde sokaktan geçiyordu. Köyü yavaş yavaş dolaşiyor, hareketsiz gözleriyle herşeyi teftiş ve kontrol ediyordu...

— Kim bu?

İhtiyar kulak susuyor, genç süvarinin uzaklaşıp kaybolmasını bekliyor sonra alçak sesle:

— Çeka! diyor.

At Nijni Novgorod'da, Volga üzerinde büyük bir tahta köprü olan Plakutnii Most'un üstünde koşuyor. Asil ve ince başı yukarıda... Vücudundan kuvvet taşıyor. Sanki güneşle yıkanmış... Yeranos, Nijni Novgorod'u hatırladığının her defasında bu geniş göğüslü, çelik mavisi renkteki at, bir Orta Çağ şövalyesinin atı gibi bronzla kaplı, zırhlanmış ve soluk soluğa bir halde hafızasının içine dalıp gider. Onun üzerinde, kürk örtülü büyük yeşil kal-

pağıle ciddi ve ağır isvostik vardır.. At bir ara, resmi göçitteki bir kiral arabası gibi süslü bir kilisenin önünden geçer. Kısa süren bir an için yaldızlı kilise ile birleşen sabahın o solgun semasına doğru yönelir...

Panayır yapılan mağrur Nijnikorodskaya Yiarmarka Oka ile Volga arasındaki kumsal yatağında ölüyor sanki.. Yavaşça kıpırdanan, iri gözleriyle sessiz İranlılar, yığınlar halindeki kuru meyveleri bekliyor: hurma, incir, fıstık, çam fıstığı, kuru üzüm, tarçın ve biber. Boş bir kasa üzerinde duran, zincirle bağlanmış veremli, küçük bir maymun, etrafında gülüşerek kendisine işkence yapan insanlara acılı bir gözle bakıyor. Yan tarafta, ağır ve kirli tüylerle bir pelikan, yavaş yavaş bir bacağı, sonra da öbürünü geriyor. Canı sıkılmış olmalı... Tahta atlar gıcırdayarak dönüyor, dönüyor ve genç bir köylü, bunların ortasında üzgün, başı eğik ve çok sevimli halile davul çalmakta.. Bu, fakir bir prenses olan Yiarmarka'nın son zamanlarına neşe ve hayat katma çabasını güdüyor. Ama boşuna! Bu genç adam, üzüntülü ve çok yorgun olduğu için, davula istemeden çok ağır vuruyor. Sanki bir cenaze alayı bu...

Yağmur yağıyor. Kapıları kapalı kiliseler, ışıldayan yaldızlı kubbeler... Büyük tahta köprü tramvay geçerken kocaman bir dalga gibi hafifçe dalgalanıyor. İnce yağmurun arkasında, Oka ile Volga'nın kumsal kıyıları üzerine yapılmış olan çapkın Nijni Novgorod, üzgün ve acılı bir eda ile ışıldıyor. Ortada barışçı, dişleri dökük, kapıları açık, tehlikesiz ve beyaz Kremlin var... Küçük bakkal dükkânları, ayakkabıcılar, sütçüler ve Sovyet kooperatifleri arasında ölü bir arslan gibi sürünüyor.

Yeranos Müze'ye girdi: Katerinalar, Elizabetler, nişanlar yüklenmiş generaller ve şişkin dudaklı, boyalı, podralı prensler... Kırmızılar giymiş boyarlar, geçen yılın karları gibi ebediyen silinmiş, boyalı büyük kadınlar.. Bu

kibar sıranın içinde, büyük ihtilâlcı Pugaçef birden ortaya çıkıveriyor. Yeranos'a yol gösteren çok zayıf, yaşlı bir asil haince mırıldanıyor:

— Bu kuruntulu vahşinin resmini Moskova'da, Büyük Katerina'nın iyi kazanmamış bir portresi üzerine çizilmiş bulacaksınız. İki mujik omuzunun arasında, şişman otokarisinin iki yuvarlak ve aç göğsünün parıldadığı farkediliyor.

Yaşlı asil bir an sustu, etrafına baktı ve çok yavaş bir sesle tamamladı:

— Bunun, bereketli, Büyük Rusya üzerine, resmi acele ile çizilmiş bir Lenin olduğunu sanacaksınız!...

İhtiyar asil Yeranos'u evine çağırdı. Fincan ve porselen tabaklardan ibaret küçük bir kolleksiyon kalmış elinde. Sarayını almışlar, kendisile kızkardeşini (ikisi de kart bekâr) karanlık bir koridora atmışlar. Sarayının geri kalan tarafları, bir sürü çocukları olan işçi aileleri tarafından işgal edilmiş! İhtiyar asil, koridorlardan geçerken çocuklar eski ceketinden çekerek ona bağıryorlardı:

— Diadia Musei! Diadia Musei! Mösyö Dayı! Mösyö Dayı!

Yeranos yarı aydınlıkta ihtiyar asilin yüzüne bakıyor: cildi dümdüz, elbisesi temiz ve aşınmış, sesi korku ve acı, dolu, fakat kadife gibi yumuşak. Büyük bir cam etajerin loşluğu içinde güzel porselenler parlıyor..

— Burasının bir cehennem olduğunu yazın! Evlerimizi alıyorlar, özgürlük yok! Yüksek sesle haykırın bunu. Dünyaya gerçeği açıklayın. Bizi hammallar, işçiler ve mujikler yönetiyor! Yani, Saksonya vazosunu bir Sevr vazosundan ayıramıyan adamlar!

— Neden âdil olmuyorsunuz? Sizler yeyip içtiniz. Bırakın, şimdi de açlar sofraya otursun! Davetliler arasında yer değiştirmedir bu... Büyük yasa budur! Ben sizin yeri-

nizde olsaydım, hiç homurdanmadan şapkamı alır, elimde kürdanla sofradan kalkardım.

İhtiyar asil Yeranos'a korku ile baktı! Patlamış asalet koltuğundan biraz kalktı, kendisini boğan yumuşak yakasını düzelterek tekrar oturdu.

— Bizden olduğunuzu sanıyordum! diye mırıldandı.

— Ben insandan yanayım. Sofraya yumulanı da anlarım, onu devirip gideni de... Her insana acırım ben.

— Herhalde sarayınız ve aile ananeniz olmadığı için... Giderken acıyacak hiçbirşeyiniz olmasa gerek!

Yeranos güldü:

— Tamam! Zincirlerim olmadığı için. Eğer bu akşam bana gösterdiğiniz şu harikulâde porselenlere sahip olsaydım, yeni bir fikri nasıl anlıyabilirdim?

Hava kararınağa başladı. Yeranos Volga kıyısındaki güzel bulvar boyunca yürüyor. Geniş pencere, çizgileri düz olan Radyo Enstitüsü çok düşünceliymiş gibi duruyor.. Demirden bir örümcek ağının üzerinde, bütün yönlerle dalbudak salmış halde esrarengiz dalgaları yakalamakta... Enstitü'nün karşısında, terkedilmiş bir eski kilise var. Tanrı bu yaşlı kaplumbağa kabuğunu bırakmış ve karşıdaki Radyo Enstitüsü'ne taşınmış. Antenleri kaldırıyor, makinaların içine üflüyor, büyük cam boynuzların içinde mavi ışıltılarla oynuyor, genç papazların üzerine inerek onları faziletlerle boğuyor. Birgün yine, acımadan bu yeni kaplumbağa kabuğunu bırakacak (yüzyıllar boyunca, tâ başındanberi izlediği yol bu olmuştur) ve daha öteye taşınacak.

Yeranos iki kaplumbağa kabuğuna birkaç saniye bakarak gülümsedi. Herşeyde tohumu, çiçeği, meyva ve çü-

rümeysi aynı anda görmekten daima bu çetin mutluluğu duyardı.

Volga kıyısındaki gezintisine devam ederken şöyle düşünüyordu: «Komünist Fikir de, tamamen yeni bir kaplumbağa kabuğudur. Ne yapmalıyım ben? Uzun bir zaman süresi içinde onu incelemem, yaşadığım şu kısa anda onun doğuşunun, çiçek açıp çürüyüşünün tadını çıkarınam mı, yoksa itaat etmem, görüş çevremi daraltınam ve bir köşeye saklanıp çalışınam mı daha iyidir?» Yeranos mırıldandı: «Evet, evet, daraltmalıyım! Ölümlü insan için tek çıkar yol, çağdaş olduğu birşeyle işbirliği yapmaktır. Görev ve kurtuluşumuz burada, bu fedakârlıktadır.»

Yeranos'un acıdan yüzü buruşuyor ve bir kanapeye çöküyor. Batı'nın ışıkları altında Nijni Novgorod'un bütün güzel yanı, gölgelerle dolu çok yumuşak bir kadifeyi andırıyor. Aşağıda aşılması güç, sessiz ve kıpkırmızı Volga yuvarlanıyor sanki! Kıvrıntılarının etrafında ilk ışıklar yanıyor.

Yeranos düşünceye daldı: «Evet, şimdi biliyorum, artık şüphem yok: Komünizmin ilk büyük görevi korkunç ve kutsaldır: Batı uygarlığını yıkmak, toprağı sürmek... içini açmak.. ekim işi için onu yeniden hazırlamak!... Onun için de ilk görevimiz açık seçik bir halde ortaya çıkıyor: nasıl olursa olsun komünist olmak!»

Yeranos'un gözleri daldı.

«Evet, evet, komünist olmamız! Şu makina ile madenin kurtuluşunu daha da güçlendirmemiz... Mümkün olduğu kadar hızlı koşmamız... Yanan ormanın içinde çok ileri giden şoför gibi, daha da hızlı!... Ondan da hızlı! Yen. hayata gerçekten uyan insan, gerçekten üretici olan insan, sevgiyi serbestçe kabul eden insandır. Dahası da var: onu daha ileri iten insan!... Devrimizin su götürmez ihtiyacı nedir? Makina. Toprağı, aşırı bir Amerikanizme doğ-

ru itelim! Makinadan kurtulmamızın başka yolu yoktur.»

Yeranos ayağa kalktı. Büyük adımlarla yürüyor. İçi rahatladı. Can sıkıcı sorularının karşılığını buldu. Evet, evet... Ama yüreği dayatıyor...

Birden bir çığlık attı Yeranos. İlerde, Cami Alanı'nda, incecik bacakları mujikler gibi çapıtlarla örtülü ve el işaretleri yapan vahşi bir adam göründü.

Azad bu! Kocaman, ağır bir dengi yüklenmiş. Yeranos, dostuna doğru koşarak bağıyor:

— Azad!

Azad sevincinden zıplıyarak:

— Buldum, buldum! diye bağıyor. Moskova'ya gidiyoruz! Setlerin üzerine çıkıp bağıracağım. Bütün bayram günlerinde Kızıl Meydan'da bütün çıplaklığı ile gerçeği dolaştıracığım. Lenin'in kolları arasına dayıyacağım onu!...

Yeranos korku içinde bağıyor:

— Hangi gerçeği?

Azad, kocaman dengine gururla vurarak:

— İşte! diyor.

Yeranos elini uzattı:

— Hayır! Hayır! Dokunma ona! Sen de diğerleri gibi göreceksin... Haydi şimdi gidelim, yorgunum! Beni yanına al... Artık param kalmadı.

Yeranos kendini ağlamaktan zor alakoyabildi. Azad, açlıktan ölen bir hayvan gibi konuşmadan, çılgınca yiyor.. Şarap içiyor, dilini şapırdatıyor, gözlerini Yeranos'a dikerek gülümsüyor:

— Zavallı Yeranos, seni hâlâ seviyorum.

Kocaman bardağındaki şarabı tekrar dikerek kekeleye başlıyor. Sağ gözü dalgın ve biraz şaşılasmış. Yeranos onun bütün sözlerini anlıyamıyor:

— Köy... mujikler... batıuşka!... Ocakta ateş... gülü-

yordu... Kapıyı kapadı! Şşıit!... Çeka... Bütün gece çalışı-yordu... Sabahleyin gerçek oradaydı... Kirli... canlı... Gö-receksin... göreceksin..

Azad çok neşeli bir tavırla gülümsüyor, gözünü yu-muyor:

— Çırlıçılplak gerçek... Moskova'da... Lenin'e arma-ğan...

Sesi birden ciddileşti. Sorular, sıkıntılı bir halde bir-biri üstüne düşüyor:

— Yeranos, neden doğduk biz? Neden öldürüyoruz? Neden biribirimizden nefret ediyoruz? Acaba sen biliyor musun, Yeranos?

Yeranos cevap veriyor:

— Hayır, bilmiyorum, bilmiyorum...

— Biliyorsun Yeranos, şu son günlerde çok düşün-düm ben! Yolculuk asasını yakalayacağım... Dünyanın bi-linmeyen bilinçlerini bulmağa gideceğim ben. Sonra diz çöküp bağıracağım: Rusya'yı kurtarın! diye.

Azad birden ağlamağa başlıyor. Yeranos yavaşça onu kolundan tuttu ve ayağa kaldırarak yatağına götürdü!

Azad sabaha karşı bağırarak uyandı:

— Yeranos!

Yeranos uyumuyordu:

— Ne istiyorsun, Azad?

— Korkunç bir rüya gördüm... Bir ceset, kâğıt bir uçurtma gibi, büyük bir şehrin damları üzerinde uçuyor-du. Rengi mavi idi... sinekler yemişti onu... Yavaş uçu-yordu... İki gözü akmıştı. Ben bağırdım: «Savaş! Savaş bu!» ve sıçrayarak uyandım.

Yeranos ürpererek mırıldandı:

— Evet, savaştır bu...

Moskova. Büyük sabah uyanışı... Su-ki uyanıyor... Öksürüyor, öksürüyor... yatağında doğruluyor ve pence-reden dışarı bakıyor. Sokaklar Kızıl Bayraklarla süslenmiş... elektrik ışıkları, orak-çekiç biçiminde çaprazlama-sına kavuşuyor... Büyük kırmızı şeritler... beyaz yazılar. Su-ki gözlerini açıp kapıyarak okumağa çalışıyor: «Pro-leterler... yedi saatlik çalışma... Lenin... Dünya ihtilâli..»

Yandaki odada Amita yavaşça ağlıyor. Bütün sevdiklerine veda etti... Yarın gidiyor, vatanına dönüyor... Uğraşacak... çalışacak... Artık Raşil'i tâ içinde, göğsünün ortasında bir alev gibi hissediyor. Yanında sürüklüyor onu. Amita gülümsüyor... Sobayı yaktı, el yazıları eğrilip titreşiyor... Bazı yazılar... sözleri belirten yazılar henüz bitmemiş halde ortaya çıkıyor... Amita eğilmiş, ateşin yuttuğu «Raşil» sözünü okumağa çalışıyor.

Pencereye dayanmış olan iri çeneli adam, sabahın büyük uyanışını seyrediyor. İçi rahat değil. Temiz düşünceler içinde huzursuzluğunu gizlemeğe çalışıyor.

«Ben ancak başarıya ulaşan şeyi severim ve ancak bir fikir olarak ele alınıp hayatın isteğine uygun biçimde gerçekleşen şey başarıya ulaşır. Hayatın isteği nedir? Kanımdan soruyorum bunu. Kanım bana açık ve kısa bir karşılık veriyor ve ben onu izliyorum. Bir başkası (Lenin) da kendi kanına soruyor. Onun kanı da kısa ve açık bir karşılık veriyor ve o da onu izliyor. Hayatın istediği nedir? Daha mı çok istekleri var bu fahişenin? Yoksa bütün bu birbirine zıt istekler temelde anlaşıyorlar mı? Şaşıyorum... Acaba S.S.C.B.'ne gelişimde elde ettiğim bütün kazanç bu mu? Hayır! Hayır! Biz kendi karşılığımızı izliyelim. Deliliğe varana kadar kendi karşılığımızı.»

Defterini yakaladı ve acele acele, büyük yazılarla İspanyolca birkaç söz yazdı: «Fagamos un templo tal que nos tengán por locos!» (Öyle bir tapınak yapalım ki, bizi deli sansınlar!.)

Raşil yandaki odada ağlıyor. Büyük günün şafağı söktü bile: solgun, tehdit edici ve donuk. Raşil banyo-sunu yaptı, ufak tefek vücudunu itina ile yıkadı, mora kaçan güzel saçlarını düzeltti, valizini açtı ve en güzel elbisesini seçti.

«Çok güzel, çok temiz ve beyaz elbise ile görmeliler beni» diye düşündü.

İlk mızıkalar Moskova'yı doldurdu bile. Atların nal sesleri, asker bağırmaları, uzaktan gelen davul gürültü-leri... Taze, iyice yıkanmış, kokulu ve güzel elbisesini giy-miş olan Raşil utanç içinde ağlıyor!. Ah, o kadın yüreği-ni kanser gibi sökebilse!. Dün o adama demişti ki:

— Bu akşam odana geleceğim!.

O ise, kaşlarını çatmış ve sert bir sesle karşılık ver-mişti:

— Kaybedecek zamanım yok. Benim bir amacım var ama, bu kadın değil...

Leia!. Leia!. Acılı kardeşi, Raşil'in içinden fışkırıyor. Titriyor Raşil... Evet, evet, işte utanç yolu tamamen açık... Zavallı Leia... Gücün yoktu... zamanın yoktu...

Raşil kararlı ve sâkin bir sesle söyleniyor:

— Acele etmeliyim! Acele etmem gerek!.

Arayıp bir demiryolu rehberi buldu. Sayfalarını çevirdi: «9 da ve akşam 10'da... Polonya!..»

«Pek âlâ!» diyor. Çok sâkin bir halde, bir kâğıt parçasının üzerine birkaç kelime yazdı... Bunu cebine soktu...

«İtka, İtka, aslan başlı... öğrenmen gerek...»

Yeranos oğluna yazıyor:

«Büyük şafak söküyor, Pandeli. Bütün gece gözümü

yummadım. Şimdi biliyorum. Kararımı verdim: görevim Komünist Partisi'ne girip işe başlamaktır. Yani daralmamdır. Fanatik ve mücadeleci olmamdır. Her türlü güzel ve temiz teoriyi bir yana bırakmalıyım. Kendi oluşumu açınam gerek. Biricik görevim budur. Ama yapamıyorum!. Çok, çok kitap çiğnedim ağzımda. Yüreğin tazeliğiyle beynin basitliğini kaybettim. Gerçeğe bakıyor, onu anlıyor ve seviyorum ama, kendisine hizmet edemiyorum. Yeryüzünde yüreğimin son engeli budur oğlum. Benim çattığım, engeli sen aş, Pandeli Yoldaş!. Benim başaramadığımı sen bitir. Beni bırak ve daha ileri git!»

Yeranos otelinin dördüncü katından aşağı indi. Hafiflemiş hissediyor kendini: iç paralayan tereddütlerden sonra ruhu huzura kavuştu. Fakat, başka bir huzursuzluk üzüyor onu: Azad, dündenberi ortadan kayboldu. Acaba nerede? Son günlerde durmadan ağlayıp bağırıyordu... Turna'nın kafasından acı bir şüphe geçti, çok üzüldü... Yeranos koridorlarda ve birçok odalarda her ülkenin resmî davetlileriyle karşılaştı: işçiler, aydınlar ve köylüler... Selâmlaşıyor. Karşılıklı olarak kardeşliklerini anlıyorlar. Yeranos'un bir zaman Yunanistan'da tanınmış olduğu bir İtalyan gazetecisi aniden elinden yakaladı. Yeranos bağırdı:

— Sen de mi buradasın?

— Ben çoktan Moskova'dayım. İtalya'da daha fazla kalamazdım. Faşist baskısı altında boğuluyordum.

— Peki, Moskova'da ne arıyorsun?

— Özgürlüğü!.

Yeranos İtalyan'a acıyarak baktı. «Sevimli hayalleri», liberal ananeleri olan, faşist ya da bolşevik, bugünkü hayatın çetin gerçeğiyle yıpranmış, solgun benizli ve narin entellektüel tipi. Yeranos ona:

— Manzoni'nin şu çok güzel sözünü hatırlar mısın,

dedi: «Bir arada seyahat eden toprak ve demir çanak-
lar»? Sen toprak çanaksın işte!...

Yeranos dostundan hemen ayrıldı. Moskova'nın bu büyük gününü, bu uysal koyun ruhu ile birlikte geçirmek istemiyordu.

Davetliler otelin giriş yerinde toplanıyor. Eski kuzu postuna bürünmüş olan Su-ki çoktan gelmişti. Yeranos ona endişeli bir sesle:

— Su-ki Yoldaş, dedi, sevgili Su-ki Yoldaş, benzin solmuş senin... Yoksa uyumadın mı?

Su-ki tatlı bir sesle cevap verdi:

— Kendimi mutlu hissediyorum.

İşte, Amita da geldi... Zayıf, gülümser yüzlü ve gözleri şiş...

— Amita Yoldaş, birisi senin kayboluşundan söz ediyor. Hasta mısın yoksa?.

Amita:

— Hazırlanıyorum, hazırlanıyorum!.. diye karşılık verdi.

— Yurda dönmek için mi?

Amita, boğazında birşeyin düğümlendiğini hissedererek «Evet!» diye karşılık verdi. Sonra dışarı çıkmaya hazırlandı. Birden Raşil çıktı ortaya. Alnı pırıl pırıl, çok zayıf olduğu için gözleri daha da büyük görünüyor ve sanki yüzünü yutuyorlar. Bütün vücudu bir başarı ve baştan çıkarıcı hava saçıyor. Amita gözlerini yere indirdi: «Raşil, Raşil.» diye düşündü. Yeranos keskin bakışını, geçmekte olan ufak tefek kokulu kadına dikti. Başı yukarıda uzaklaşan bu vücudun ifade ettiği acıya dikkat ederek düşündü:

«Raşil bugün çok güzel! Raşil bir zamanlar Girid'deki bir uçurumun başnda gördüğüm çiçek açmış küçük mandalina ağacına benziyor bugün!»

Raşil acele ile çıktı. Amita gözlerini kaldırdı. Safran rengi güzel şalını giymiş Raşil... Çelik gibi parlıyan saçları sabahın sisleri içinde kıvılcımlanıyor... Erkek bakışlarından kurtulunca boynunu uzattı ve vücudunu eğerek yürümeğe başladı. Bir süvari bölüğü geçiyor... At sağrıları, siyah çizmeler, mahmuzlar, çıplak kılıçlar... Güzel safran rengi, uzakta, çok uzakta, atların arkasında ve sislerin içinde kayboldu.

Davetliler, yolları çoktan tıkamağa başlıyan kalabalıkları güçlükle yarıyor ve Kızıl Meydan'a girerek tribünlerdeki yerlerini alıyorlar. Atlarla dolu olan bütün meydan kişiyor. Lenin'in mezarı ciddî ve temiz bir düşünce gibi karanlık ve son derece dengeli halile, sis içinde çeşitli renklerle beliriyor. Onun karşısında Korkunç İvan'ın sevimli katedrali çılgınca ve muhteşem bir eda ile yükseliyor. Kızıl Meydan'ın dip tarafında, kalın ve rengârenk sarıklar sarmış Asya emirlerinden ibaret bir grup duruyor.

Su-ki gözlerini yumdu. Yeranos'un koluna dayanıyor. Su-ki gözleri kapalı, S.S.C.B.'nin uzakta, çok uzaktaki Vladivostok ve Mongolistan'a kadar olan aşılması zor gürültüsünü aşarak Moskova'nın çıkardığı uğultuyu dinliyor... Davul sesleri... Kan toplanarak terli şakaklarda çarpıyor... Su-ki gözlerini açtı. Baltıklı ve Karadenizli bahriyeliler, sağlam, tıknaz, sert ve babacan yüzleriyle geçiyorlar. Yaşasın! Çeka'nın sessiz askerleri: gri renkli uzun paltoları çamurda sürünüyor. Gözleri, ıslak havada

sâkin sâkin ışıldıyor. Bütün alan birden kıpırdadı. Süvariler çıkıyor ortaya! Çerkezler, Kazaklar, Kafkasyalılar, Mongollar ve Kalmuklar... Başta kendinden geçmiş halde olan komutan vahşi bir çığlık atarak kocaman kılıcını kaldırıp indiriyor... İncecik bacaklı atlar dörtnala kalktı... Nallar, uçlarında küçük kızıl, mavi ve mor bayrakların bulunduğu, eğik sırtlar, kıvılcım saçan taşlar... Kızıl, siyah, beyaz atlar... Şimdi, ak sakallarıyla eski savaşçılar geçiyor. Yağmurla güneşten yüzleri çatlamış ve aşınmış.

Yeranos alabildiğine açılan hareketsiz gözleriyle kendi kendine konuşuyor:

«Gözünü aç, kart kaplumbağa... Bak!.. Hayatının en güzel günü bu!..»

Dış tribünün tepesinde iki iri çene açıldı:

«Evet, evet..» diye hırlıyorlar «Evet, evet...»

Amita ayaklarını vurarak bağlanmış küçük bir at gibi kişiyor. Yanında duran Su-ki gözlerini yumdu. Gözleri kamaşmış. Zayıf vücudunu uzun bir ispazmoz sarsıyor.

Amita:

— Su-ki Yoldaş, dedi, gözlerini aç, sevgili piyoniyelelerin geçiyor.

Su-ki kuş gibi küçük bir çığlık attı... Alanın ortasında kızıl bir ırmak taşıp yuvarlanıyor... Sayısız çocuk... kırmızı kravatlar... Küçük eller havaya kalkıyor, Lenin'in mezarı karşısında bir an için öylece hareketsiz kalıyorlar. Temiz, taze ve korkunç bir ses:

— Yemin ediyorum!..

Norveçli ihtiyar bir işçi ağlıyor, bazıları ise, gülüyorlar. Su-ki'nin arkasında iki köylü, mandayı hatırlatan hareketsiz bir bakışla bakıyor, gözlerinin içi dörtnala giden atlar ve kırmızı kravatlarla dolu.

Tempolu, aceleci adımlar... Meşin kuşaklı, koyu renk

kasketler giymiş köylüler tüfekleri omuzlarında geçiyorlar. Sağlam kitlelerin arasında da dört işçi küçük yazıhanelerini ya da yapım yerlerini kısa aralıklarla taşıyor: Yüzleri kartondan yapılmış, çalışan gölgeler, setin üzerinde duman ve kızıl bayrak...

Büyük arabalar... savaş malulleri bir yığın halinde, muzaffer bir eda ile bastonlarını sallıyorlar... Sonra, yaya yürüyerek çocuklarını kollarında ve omuzlarında taşıyan neşeli ve sayılamıyacak kadar çok işçi anneler... O anda birden bir bulut yırtıldı... Güneş birkaç saniye için Kızıl Meydan'ı örttü. Karınca gibi kaynaşan bütün insanlar aydınlandı, gözler, alınlar, eller parladı. Su-ki Yeranos'a ve Amita'ya sarılarak bağırды:

— Güzel bir işaret bu yoldaşlar, güzel bir işaret!..

Mujikler ağır adımlarla ilerliyor: çizmeier, kuzu ve sığır derileri, sarı, siyah ve kızıl sakallar. Toprak rengi yüzler, tombul, alınlar buruşuk, gözler hareketli!. Mand sürüleri gibi üst üste, ağır ve şaşkın bir halde itişerek ilerliyorlar. Volga'nın o rengi alacalı kitlesi arkasında, mujik çapıtları giymiş olan Azad bir sarhoş gibi görünüyor. Kalın ağaçtan bir sopayı kucaklayıp yavaşça ilerler gibi yapıyor. Heyecan ve hiddet dolu bir davranış bu... Başarılı proleter bayramında komünizmin böyle gülünç bir karikatürünü ortaya çıkarmağa kim cesaret etti?

Azad dinî bir yortuda imiş gibi, saygı ile yürüyor, sessiz ve üzgün bir tavırla, bir sağa, bir sola eğiliyor ve oradakilere kuklasını, kızıla boyanmış tahtadan kaba bir bebeği gösteriyor: kocaman bir karın, yaldızlı bir çene ve kokart yerinde bir orak—çekiç işareti. Kalın bir puro içerek gülüyor, bir ayağı ile zayıf bir mujike, öbürü ile de aç bir işçiye tekme atıyor. Azad, topladığı mujiklerle işsiz birkaç işçiye kafiye halinde, yavaş yavaş sürük-

luyor. Sağa ve sola doğru eğiliyor, sonra Lenin'in mezarı önünde duruyor. Orada üç defa yere kadar eğilip açık, iri komünist kafasını yukarı doğru kaldırıyor ve birden kızgın bir el hareketile yere attıktan sonra manyakça bir eda ile üstüne atılarak ve çılgınca gülerek onu parçalıyor. Şimşek kadar kısa süren bir ışık... Sonra yeni mujik kitleleri geçiyor ve Azad gözden kayboluyor. Yeranos korku içinde sıradan çıktı, kalabalık arasında kendine bir yol açtı ve Bazil kilisesinin arkasında kaybolan Azad'ı aramağa koyuldu.

Amita ürperdi:

—Su-ki Yoldaş, diye bağırdı, Su-ki Yoldaş, Doğu!..

Su-ki gülümsüyor. Uzun bir sıra halinde develer... Araplar, Afganlılar, paltoları parlak İranlılar, ağızları açık, konuşmadan ve sessizce geçiyorlar. Ani bir hareketle develerini Lenin'in mezarı önünde durdurdular. Ellerini birkaç saniye için uzattılar. Sonra sıra halindeki develer ahenkli adımlarile yeniden yola koyuldular (Arabistan, Afganistan ve İran'a gitmek için) ve küçük çanları sevinçle şangırdıyarak kayboldular.

Su-ki yerinden fırladı: İşte dip tarafta, çığlıklar atarak tepinen Çinli kâfilesi. Başlarının üzerinde, balık gibi yeşilli sarılı, kumaştan yapılmış kocaman bir ejderha, yılan gibi kıvranıyor. Büyük, kanlı ağzı yavaşça açılıp kapanıyor. Çinliler ileri fırladı ve küçük, keskin çığlıkları tül gibi havayı doldurdu. Kafile birden Lenin'in mezarı önünde durdu. Beyaz kalabalığın teşkil ettiği sayısız dalgalar, hareket eden bu sarı kitleye dikkat ve hafif bir sıkıntıyla bakıyorlar.

Az sonra sessizlik. Sonra aniden, bütün bu zayıf Çinli göğüslerinden, bütün o kahırlı insan göğüslerinden korkunç bir çığlık çıktı: «Lenin! Lenin!» Ölüyü çağırıyor, bir an bekliyorlar. Sonra yine o korkunç çığlık: «Lenin!... Lenin!... Lenin!..»

Su-ki küçük bir kuş gibi ötüyor. Amita'nın üstüne sırt üstü düştü. Su-ki bir çığlık daha attı ve bu defa yere yuvarlandı.

Amita ümitsizlik içinde bağıyor:

— Su-ki Yoldaş!.. Su-ki Yoldaş!..

Su-ki gözlerini açtı, dudakları biraz kımıldadı. Bir söz söylemeğe çalışıyor... Başaramıyor ve gülümseyerek yumuyor gözlerini. İki polis yardımına koşuyor ve küçük vücudu alıp götürüyorlar. Tribünde hafif bir kıpırdama... Kalabalık biraz açıldı, sonra yine kapandı... Herkes geçmekte olan Hindli kadın ve erkek işçilere gözlerini dikeyor. Zayıf, kıvrıcık saçlı ve vücutları cılız insanlar... Uzun boylu, uzun bacaklı Gandara portakal rengi kazmirine bürünmüş en önde gidiyor. Kolları arasında ve göğsünün üzerinde pirinç ile kırmızı biberden yapılmış Lenin mozayiğini yaşıyor.

Birden net ve cesur bir ses yükseldi:

— Kahrolsun Gandi, kahrolsun Tagor! Yaşasın Lenin!..

Başı eğik ve elleri havada olan Raşil güçlü bir sesle bağıyor.

Amita onun sesini duyarak o tarafa doğru fırladı:

— Raşil! Raşil!.

Fakat o sırada Kızıl Meydan'ın dip tarafında Zenciler göründü. Amita korku ile, hareketsiz, olduğu yerde kaldı. En önde iki kocaman davul göründü. Parlak kafalarile iki zenci ellerini kaldırıp indiriyorlar. Bunlar koşarak Kızıl Meydan'ı geçti. Dimdik ve upuzun boyu ile Toda Raba iki davulun arasında duruyor. Kıvrıcık saçlı başında, kanlı insan dişlerinden yapılmış, Lenin'in küçük bir maskesi var. Halk geriliyor.. Üç zenci hafifçe titreyerek Lenin'in mezarı önünde durdu.

Bunların kudurganlığını davullar o azgın seslerle

bastırıyor. Gerileyen, yavaş hareket eden iki vahşi hayvan gibi uluyorlar. Davullar birden azıyor, uğultu yaklaşıyor ve gök gürültüsü gibi patlıyor. Toda Raba raksa başladı: bağırıp gülüyor ve dişleri parıldıyor.

Korkuya kapılan Amita kendini tutamayıp bağırdı:

— Ölüm raksı değil bu! Sevgi raksı da değil!.. Savaş bu, savaş!...

Toda Raba birden durdu. Hertarafı köpükler içinde Elini kaldırıp «Lenin!» diye bağırmak istedi.. Fakat boğazından boğuk ve insanca olmayan bir uluma çıktı. Yanındakiler korku içinde geriledi. Moskova'nın sisi içinde Toda Raba'nın gözleri aklaştı, sarı bir renk aldı, siyahlaştı ve dişleri sivri kaplan dişi gibi parlamaya başladı.

Amita artık hiç birşey görmüyor. Gözleri kapandı. Ah, yaşamak ne korkunç şey!. Sarı, beyaz, siyah yaprakları, insan ırklarını üfürerek yakalıyor ve toprağın üzerine serpiyor. Savaş!.. Savaş!.. Zenciler, Çin ejderleri, Hindistan pirinci... Hepsi bu korkunç tabloyu meydana getirmek için seferber oldular... Sonra birden, insan dişinden yapılmış kolyesile siyah maske!..

Hava kararıyor. Bütün Moskova askerî bir karargâh gibi gürliyor. Azad komünist dostlarının kapılarını çalıyor, komiserlerin evlerine giriyor, bağırıyor... Onu ko-vuyorlar... Bir eve girdi. Adamların yüzlerine bakarak bağırmağa başladı:

— Neden şişmanladın sen? Niçin uyuyorsun? Neden? Neden?.

Yorgun argın evine dönen bir komiseri boğazından yakaladı:

— Neden şişmanladın sen? Utanmıyor musun?

Komiser onu yatıştırmağa çalışıyor... İçeri sokuyor onu... Azad etrafına baktı, yarı kırılmış gözlerle etrafı yokladı... Komiserin karısına sonra hizmetçisine baktı ve komisere saldırdı:

— Neden hizmetçin var? Karın neden ipekli çorap giyiyor?

Azad daha da fazla kızdı:

— Pis herif! İpekli çorap ha? Yoksa ihtilâlin ipekli çorap giydiğini mi sanıyorsun? Şimdi görürsün, görürsün sen! Sizin büyük hanımlarınızı, ipekli çoraplarınızı ve işkembelerinizi silip süpüreceğiz!.

Onu kovuyorlar. Azad gençlere saldırıp tartaklıyor:

— Neden? Neden?.

Birden yere yıkılıp ağlamağa başladı. O zaman iki polis gelerek kendisini ayağa kaldırdılar. O hiç karşı koymadı. İki polise kollarile sarıldı ve uyuyakaldı.. Klinikte etrafına bakarak gülümsedi!..

Akşamın saat dokuzu. Kızıl dalga durmadan ve uğuldayarak Lenin'in önünden geçiyor. Orak-çekiçler tehdit edici yıldız kümeleri gibi ışıldamakta.. Gecenin karanlığında ışıklı yazılar beliriyor ve alevden ibaret sevgi ile nefret işaretleri gibi esrarengiz bir şekilde sıralanıyorlar.

Ekspres saat 9 ilâ 10 arasında Polonya'ya hareket ediyordu. Az sonra demiryolu rayları üzerinde karnı feci şekilde ezilmiş ufak tefek bir kadın cesedi buldular. Onun yanında, henüz sıcak olan bir kana bulanmış bu-

ruşuk bir şal vardı. Şalı açtılar. İçinden küçük bir mektup düştü:

«İtka, Fikir'e hizmet edecek durumda değilim. Ben bir ara düştüm. Artık ölmeliyim..»

Saat 10'a doğru Yeranos yorgunluk ve üzüntüden bitkin bir halde otele dönüyordu. Azad ile buluşamadı. Otelin giriş yerinde, kararlı ve ağır yürüyüşü ile dönüp duran iri çeneli adamla karşılaştı. Yeranos ona doğru yürüdü. Bu akşam, bu adama korkunç bir nefretle bağlı olduğunu hissediyordu. Derinden gelen bir sesle mırıldandı:

— Gördünüz mü Yoldaş? Duydunuz mu? Büyük çılgınlıktı bu!..

İri çeneli adam bir an durdu, kaşlarını çatı, delici ve soğuk bakışını Yeranos'a dikti. Sonra, yüzündeki kaslardan bir teki bile oynamadan yürüdü. Yeranos sendeledi. Bu, rüyasında gördüğü generalin bakışı idi! Aynı anda o korkunç şeyi hissetti: kendisini safların dışına atıyorlardı.

Gece yarısı. Toprak rengi bir cüppe giymiş ihtiyar bir biku... Boynuna boş bir çanak asılmış. Kızıl Meydandaki Vasil Kilisesi merdiveninin en yüksek basamağında çömelmiş oturuyor. Bütün gün, boynu uzanmış bir halde, hayalet gibi kımıldamadan orada oturuyordu. Gözlerini, kulaklarını ve beynini açmıştı. Sonra yavaş yavaş çekildi. Gözlerini yumdu: artık Kremlin'in duvarında gü-rültü ile kırılan insan dalgalarını görmüyor. Kulakları-

nı kapıyor ve artık insanlarla atların çıkardığı sonsuz uğultuyu duymuyor. Sonra beynini kapatıyor ve herşeyi kaos yutuyor.

Rus göğü, Korkunç İvan'ın o büyük ve barbar, kocaman kilisesi gibi bir anda yükseliveriyor: yıldızların içinde çeşitli renkler saçarak ışıldıyor. Doğu'nun büyüklüğü içinde parıldıyor bu gök... Esrarengiz alâmetler, haçlar ve üçgenler, çiçekler ve zehirli, kocaman akrepler, tehdit eden bir tavırla inip kalkıyorlar. Yükseklerde boynuzlu geyikler birleşiyor ama mavi, kırmızı ve sarımtırak gözlerinden başka birşey görünmüyor.

Kızıl meydan. Kremlin'in duvarları. Güneş batı yönünde asılmış kırmızı bir çember. Tepelerde acayip yıldız kümeleri yükseliyor oraklar, çekiçler ve alevden Lenin'ler... Yağmur yağıyor: Yağmur yağıyor dünyada. Ayakta duran Toda Raba beyaz dişlerini sıkıyor: sarı, siyah, kırmızı gözleri fıldır fıldır... Önüne, gökyüzünün müzikal yağmuru içinde Lenin'in demir rengindeki başlığına bakıyor. Akşama doğru, hareket gelen gece geyikleri gibi, çamur içinde hafifçe kımıldadığını sanıyor.. Dişlerini sıkıyor Toda Raba! Biraz sonra ezi-

lecek... Başlık yaklaşıyor... Toda Raba sağına dönüyor ama, yanındaki ufak tefek Çinli yolunu kapıyor. Arkasına bakıyor Toda Raba... Gecenin içinde gözlerinin kara incileri büyüyor, kıpırdıyor ve ıslak taşların üstünde yılan gibi sürünüyor. Başlığın kuyruğu gözler, kulaklar ve burun delikleriyle dolu... Toda Raba uluyor, inliyor, gü-lüp ağlıyor ve ayak bileklerindeki bronz zincirler parıldıyor. Çinliye dönüyor:

— Raksa hevesin yok mu senin? Sen, bıçağı yakalayıp bacağına sokmağa hevesli değil misin?

Fakat Çinli sapsarı kesilmiş, dudakları kupkuru bir halde dönüyor ve cırtlak sesile:

— Yeter! diyor.

Yağmur yağıyor, erkekler titreşiyor, kadınlar korkuyor ve çocuklar ellerini uzatarak yalvarıyorlar:

— Açıl Lenin babacık! Açıl Lenin babacık!

Başlığın ağzı açılıyor. En önde, başlığa en yakın olanlar gözden kayboluyor. Sonra diğerleri, diğerleri... Toda Raba ürperiyor... Topuklarını yere dayayıp duruyor ayakta... Sanki birisi onu yakalamış ve kıpırdatmadan yerin içine doğru çekiyor. Toda Raba Çinli'yi ensesinden yakaladı, bir adım, iki adım attı ve gözden kayboldu.

Hiçbir şey görmüyor Toda Raba... Taşların yüzünü araştıran ağır tabanları sürünerek ilerliyor.. Bir ara bir basamağa raslayıp sekiyorlar... Boğucu bir sıcak var. Bağırın kimdir? Birisi bağırdı!.. Çalınan davullar gibi Toda Raba'nın şakakları... Gırtlığı şişmeğe başladı... Boğuluyor. Elini kaldırdı. Büyük kırmızı kareleri olan gömleğini yırtarak derin bir soluk aldı! Artık mutludur... Gü-lüyor!. Sağındaki Çinli kızgın kızgın döndü.. Toda Raba sağ ayağını kaldırdı ve iri gövdesini eğdi: toplanmış olan ayak parmakları alt basamağa basınağa hazırlanıyor... Birden kör edici bir ışık... Toda Raba yana doğru dön-

dü, şakakları zonklıyor. Lenin'in kafatası! Lenin'in kafatası! Toda Raba sendeliyor. Sağ ayağı ve büzülmüş ayak parmakları havada kaldı...

Ohoo! Orman ateş aldı! Kaçışan kızıl yıldızlar, kuyruklu yıldızlar.. Alevler, bayraklar! Toda Raba başını önüne eğerek ileri atılıyor... gözleri, kirpikleri, kıvrıcık saçları büzülüp gıcırıyor... Toda Raba'nın siyah kanatları, sarı gagası, av kuşlarına mahsus tırnakları ve ek kanatları var. Bağırarak istiyor Toda Raba: «Kardeşler!.. Kardeşler!..» Fakat, kısık bir kurbağa sesi gırtlığını yırtıyor: «Kra! Kra! Kra!» Pençelerini yanan ateşe sokarak yanan bir odunu yakalıyor ve pencereden kaçıyor. Pencereden kaçıyor ve bir ara Kremlin duvarlarının kenarına tutunuyor. Beyaz adamlara, beyaz kadınlara bakarak gülüyor... Gülüyor Toda Raba ve Kızıl Ordu'nun kışlarda duvarlara asılmış bütün davulları gümbürdüyor... Toda Raba ileri atılıyor. Toda Raba Moskova'yı arşınlayarak Ukrayna ovalarını aşıyor, bir sıçrayışta Dniepr'i geçiyor ve Karadeniz'e ulaşıyor. Karadeniz'e varıyor Toda Raba ve uzun, siyah bacaklarını dalgalarda yıkayıp serinliyor. Yanık baldırlarını ıslatıyor, sonra ileri atılıp kırmızı tabanını İstanbul'a dayıyor, Ege Denizi'nde adadan adaya atlıyor, Girid'i çiğniyor, çivit rengindeki denizi aşıyor ve iri kalın ayaklarını Afrika toprağına basıyor. Sırtında sıçrayıp duruyor Lenin'in siyah maskesi... Toda Raba'nın gölgesi güneşi örttü. Mısır'da İngilizler başlarını kaldırdılar: altın çeneleri açıldı ve cep yapmış gözleri şaşıştı.

Toda Raba kızgın meşaleyi başının üstüne kaldırıyor. Etrafı yokluyor. Bir şahin gibi düşüyor bakışı: Lib-

ya, Sudan, Kongo, Kamerun, Tanganyika... Çöller, step-ler, ormanlar... Kulak kabartıyor: Kırbaç ıslık çaldı, er-kekler şaşırđı, kadınlar ağlamağa başladı... Bütün Zenci toprakları ağlıyor... Heyecanla sıcıyor Toda Raba, son-ra duruyor. İşte küçük köyünün ufak tepesi... İşte ata-larının mezarları! Kırmızı ve siyah maskeler, alaycı ka-dın başları, kadın saçından yumaklar, insan dışından ger-danlıklar!.

«Ağalar! Atalar! Açın ağzınızı, size kan içireceğim... Açın ağzınızı, et sokacağım!.. Atalar! Atalar! Kulakları-nızı açın! Lenin! Lenin!»

Toda Raba yanan odunu mezarların içine soktu. Le-nin'in maskesini göğsüne astı ve şimdi raksediyor Toda Raba! Zıplıyor Lenin.. Geniş göğsün üzerinde bir daha zıplıyor.. Lenin raksediyor! Arslan yuvaları gibi uğulda-yıp homurdanıyor mezarlar.. İskeletlerin yanında baş kır-ma âletleri, baltalar ve bıçaklar.. Bunlar tam yerin altın-da yavaşça kalkıyor.. Toda Raba mezarlardan bir avuç toprak alarak başının üzerine serpti. Sakinleşti biraz.. Güneş altında bir mezarın üstüne çömeldi. Bir buğu çı-kıyor bütün vücudundan.. Bacaklarının ön kısmı çamu-ra bulanmış, belkemiği dalgalanıyor, yeşille siyah arası bir renk alarak iniyor, sonra kalkıyor.. Kocaman elini güneşe siper etti: nedir bu karıncalanma? Farkedemiyor.. Yoksa gübre yığınlarını yuvarlayan domuz böcekleri mi bunlar? Acaba insan mı? Kardeşler! Kardeşler! Belleri-ne, boğazlarına kadar bataklığın sularına gömölüp karın-ca gibi kaynaşan erkekler ve kadınlarla çocuklar... Pa-muk, pirinç, kauçuk.. Açlık, kölelik ve korku!

Toda Raba acıdan asılmış suratındaki maskeyi in-dirdi.. Dizlerinin üzerinde ezdi.. Ağlıyor, ağlıyor.. Damla damla mezarların üstüne düşüyor gözyaşları ve her dam-la ile toprak kabarak kaynıyor. Bir an geçti.. Yüz yıl

geçti.. Birden bir çığlık duyuldu.. Bir kadın gibi haykırdı bütün vâdi.. Toda Raba geriledi, saçları dimdik oldu.. Bir miğfer, mahmuzları. Mahmuzlar yaklaşıyor, güneşler gibi büyüyor, büyüyor, kıvranıyor, gıcırıyor, Toda Raba'nın gözlerini kamaştırıyorlar. Mahmuzların altında bir kadın parçalandı! Mahmuzlar, kana bulanmış halde uzaklaşıyorlar.. Tepedeki Toda Raba ayağa kalktı ve kollarını açtı.. Göğsü gıcırıyor.. Kendinden geçerek haykırmağa başladı: «Ah! Ah!» Ağacları deviriyor, odunları tuşturuyor, taşları aralayıp yer açıyor ve mezarların üzerinde dolaşiyor. Büyük savaşçılar olan atalarını adlarile çağırıyor ve ayağını yere vuruyor: «İmdat! İmdat» Başının üstünde güneş, ayaklarının altında toprak dönüyor, dönüyor.. Bir daha, bir daha geçiyor acıkmış kargalar. Atalar tepesinin en üstüne kadar çıkıyor Toda Raba.. Ellerini vadiye doğru uzatarak uluyor: «Ah! Ah! Ah!»

Yorgun argın bir kadın böğürerek vücudunu kaldırdı: «Bir arslan! Mezarların üstünde bir arslan duydum.» Erkekler durup ağızlarını açıyor ve dinliyorlar... Kırbaç dalgalanarak ıslık çalıyor, sıkılıyor, vücutları kana buluyor ve yeniden ıslık çalıyor. Fakat bir çocuk yerinden fırlayarak bağırdı: «Toda Raba! Toda Raba! Toda Raba'yı görüyorum mezarların üstünde!»

Toda Raba! Toda Raba! Bataklıkların arasından fırlıyor zenciler, biribirlerini çiğniyor ve itişerek tepeye çıkıyorlar. Orakları, kalçalarının etrafında göz kamaştırırcasına parılıyor. Kardeşler! Kardeşler! Toda Raba gülüyor, ağlıyor, kucaklıyor, burun deliklerini sıcak kafaların içine sokuyor... Yutuyor ırkını.. Soluğu ile yutuyor. sonra bağılıyor: «Geldim! Geldim! Geldim!» İç yağı süren kadınlar erkeklerin etrafında ateşler yakarak çığlıklar atıyorlar. Şeker kamışlarını söküp bir susağı şarapla doldurdular. Bunu Toda Raba'nın ayaklarına dayıyarak

geri geri çekiliyor, mezarların üzerine yüzüstü kapanıyorlar: «Toda Raba konuşacak!» Toda Raba başını indirdi, ilerledi, boğum boğum olan kalın tabanlarla birer birer mezarlara vurdu ve bağırdı: «Atalar! Güneş'e çıkın, ben konuşuyorum.»

Gözlerini kaldırarak ırkına baktı: «Dinleyin ırkım, konuşuyorum!»

Toda Raba, Lenin'in siyah maskesini göğsünden çıkardı, bununla yüzünü örttü, sonra kalın iplerle bağlandı. Toda Raba sendeliyor. Korkunç bir Ruh yapıştı yüzüne.. İçine gömülüyor ve yüreğini çatlatıp parçalıyor.. Yürümüyor artık, rakediyor... Rakediyor Toda Raba!. Çok yavaş, titreye titreye. Ayak parmaklarla yavaşça top-rağa dokunuyor, ürpererek geriliyor ve titriyor. Eğiliyor, ağlayıp yalvarıyordu: «Merhamet! Merhamet patronlar!»

Elini Kuzey'e, Güney'e, Doğu'ya ve Batı'ya doğru uzatıyor. Yüzü ağlayıp bağırان ve ekmek isteyen çocuklarla tıkabasa dolu bir kamp sanki.. «Merhamet, merhamet patronlar!» Toda Raba durarak gözlerini, kulaklarını açıyor ve bekliyor! Ah! Ah! Dişleri gıcırıyor ve gözleri fıldır fıldır dönüyor. Alnındaki kalın damarlar şişti ve sertleşti.. Boynuzlar gibi dallanıyorlar. Kadınlar yanaklarını yırtıp ateşlerin önüne oturuyorlar. Soluya soluya dizlerinin üzerinde doğruluyor erkekler! Toda Raba öne geçti.

Yüzü, ilerleyen korkunç bir ordu sanki! Aç bir karakuş gibi bir çığlık atarak doğruluyor, sonra eğilerek elini geri çekiyor. Çılgınca başladı raks! Ayak tabanları şişiyor, kadınlar göğüslerini kabartarak bağırıyorlar: «Lenin! Lenin!» Toda Raba bir orak yakaladı. Havada sağa sola sallıyarak biçiyor, biçiyor.. Şeker kamışlarını dişlerle ısırp koparıyor.. Sonra yere tükürerek bir tekme atıyor onlara.. Gülüyor.. Tersine döndürüyor susağı! Ar-

kasından, bunun üzerinde rakederek toprağa şarapla yoruyor..

Bir saat, iki saat.. Toda Raba rakediyor. Sayısız ayaklarla kollar beliriyor Toda Raba'da.. Toda Raba kıvrıyor, gıcırıyor ve bir kaya gibi toprağa gömülüyor.. Bütün o korkunç vücudu, tabanından kıvrıcık saçlarına kadar ırkile konuşuyor.. Koltuk altları buğulandı.. Gözleri inip kalkınağa başladı. Tabanlarından çıkan kıvılcımlarla bütün zencilerin başları aydınlandı. Ölüler sessizce yeryüzüne çıkarak güneşin altında çömeliyorlar.

Zenciler ter içinde ve ağızları açık, soluk soluğa rakeden Toda Raba'ya bakıyor, bakıyor ve dinliyorlar..

«Lenin yalvarıyor, Lenin yardım istiyor.. Kuzey'den, Güney'den, Doğu ve Batı'dan yardım istiyor. Ah! Ah! Savaş! Savaş!»

Çok yüksek kızıl bir kule gökyüzüne uzanıyor. En tepede duran Lenin bir orağı sallamakta. Kıralları, şamanları, fahişeleri, asilleri yakalıyor ve biçiyor, biçiyor, biçiyor...

Gülerek:

«Tarlalarım semirecek... buğdayım büyüyecek... çocuklarımin ekmeği olacak..» diyor.

Gülüyor. Aşağıdaki halka bakarak şişman bir adam görüyor, eğilip onu yakalıyor ve «krak!». Takunya ile kafasını kırıyor. Mahmuzları görüyor.. çiğniyor, parçalıyor, yere tükürüyor onları.. Sonra bağıyor:

«Kardeşler! Kardeşler! Yeyin, için, uyuyun, çocuk yapın ve çalışın! Toprak sizindir!»

Zenci raksı hızlandı. Zenciler yanyana toprağı arşınıyor. Kadınlar ağaçları devirerek Toda Raba'nın ateşine saldırıyor ve ağaçları tutuşturuyorlar. Bir kocakarı davulu yakaladı.. Kudurmuşçasına çalıyor. Paslanmış silâhlarını taşlarda bileyen ölümler dirilerin yanında yere ya-

tıyorlar.. Hava kararıyor ve gri bir renk alıyor. Canlılar onu kürek çekerek geçiyor ve kendisine geçecek yer açıyorlar. İnsan dişlerinden yapılmış gerdanlığıle zenci Lenin en önde geçiyor. Zenciler iniyor ve bütün geyikler çılgınca uluyorlar.

Hurra! Toda Raba ellerini kaldırdı. Yanan odunu, yani bayrağını sallıyor: uzakta, çok uzakta, sarı denizlerin ötesinde sarı bir Lenin en başta yürüyor ve sarı kitleler birer fırtına gibi yuvarlanarak iniyorlar: «Kardeşler! Kardeşler!» Anasının ensesinde oturan bir çocuk gülerek uzun ellerini çırpıyor ve bağırıyor:

«Ah babalar! Ah babalar! Ah!.. Kuzey'e bakın!»

Hurra! Uzakta, çok uzakta, denizlerin ötesinde beyaz bir Lenin en önde gidiyor ve beyaz kitleler fırtına halinde yuvarlanarak iniyorlar. Sarı saçları havada dalgalanıyor: «Kardeşler! Kardeşler!» Toprak sarsılıyor. Geyiklerin bulunduğu orman uluyor ve toplanarak büzülüyor: «Merhamet! Merhamet! Köleler...» Toda Raba duruyor ve sendeliyor. Sarsılan siyah maske başını sallıyor ve gitmek isteyerek ipleri koparıyor.. Sonra bir çılgılık atarak uzaklaşıyor...

Sırf ateşten ibaret bir kuş daldan dala düşerek tünüyor... ağaçtan ağaca düşerek tünüyor... kafadan kafaya düşerek tünüyor... Fru! Fru! Fru! Yuvarlak ve yumurta gibi parlak ateşi bırakıp kaçtı! Sırf ateş olan kuş, ormanın tepesinde konarak kuyruğunu açıyor. Gözleri ateştir onun... Dokunaçları kırmızı ve kanatları rüzgârın kırbaçladığı iki baca.. Rüzgâr esiyor.. Doğu ile Batı'nın ve Kuzey ile Güney'in rüzgârı.. Bütün rüzgârlar esiyor! Sarı yel, beyaz yel, kara yel.. Kuş bağırıyor:

«Ben Lenin'im! Ben Lenin'im!»

Bir kaplan, iki kaplan, üç kaplan... Ateşlerin içinde zıplıyor, takla atıyorlar.. Ayakları havayı kalkıyor... Sarı

renkte, yusuvarlak, sayısız gözler.. Korku. Maymunlar çığlık atıyor, çığlık atıyor ve yanmış bir halde yere düşüyorlar.. Kocaman bir yılan kudurmuş gibi sürünüyor, lir baobap ağacına sarılıyor ve pulları kırılıyor.. Köstebekler yerin altından çıkıyor, tırtıllar kıvranarak çimenlerin üzerine seriliyor ve taşkın semizlikleriyle birlikte ölüyorlar. Kanaryalar, papağanlar, sinek kuşları bir iki defa gagalarını açıyor ve çatlamış bir halde düşüyorlar. Ah! Ah! Bir asilin maskesi! Ah, bir asilin eli! Koruyacakmış gibi kalkıyor, kırbacını şaklatıyor ve yanmış bir halde yere düşüyor. Oh! Oh! Siyah bir çene.. Altın eriyerek akıyor ve iri gözyaşları halinde külün içine yuvarlandı!. Ohh! Yanan düşman etinin tatlı kokusu!..

Gün ağarıyor. Toda Raba tepede oturuyor. Yeşil toprağa dikmiş gözlerini! Yağmur yağıyor. Yavaş yavaş düşen yağmur Toda Raba'nın ellerile ateş içindeki sırtını yakıyor.. Toprağı ise serinletiyor bu yağmur.. Mezarlar, ılık damlaların altında uyuşmuş, sâkin sâkin ve çok acı verecek halde uyuyorlar... Toprak kokusu yükseliyor, yükseliyor, Toda Raba'nın geniş burun delikleri açılıp kapanıyor ve şişiyorlar.. Toda Raba'nın beyni, buhar saçan topraktan bir top sanki... Yağmur yağıyor... Su içiyor toprak.. Taşlar su içiyor...

Topraktan fışkıran buğday tohumunu gördü.. Toda Raba, yer altındaki bütün buğday tohumlarının yavaşça sevinerek kıpırdadığını, toprağın sert kabuğu altında kolları kavuşmuş, gözleri kapalı ve ağır, kocaman bir gövdeyi, Lenin'i yavaş yavaş işlediklerini görüyor! Birden ağlamağa başladı Toda Raba. Artık sevincini zaptedemiyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyor...

Toda Raba'nın yanındaki ufak tefek Çinli sinirlendi..
Onu dürtüklüyor:

— Haydi, haydi Yoldaş, ilerle!.. Yol ver, biz de görelim!

Zencinin inatçı ayak parmakları gevşedi. Zencinin sağ ayağı daha aşağıdaki basamağa iniyor ve Toda Raba ilerliyor...

Romans tarzında olan bu itirafın kahramanı bir kişidir. Azad, Yeranos, Su-ki, Raşil, Amita, Ananda ve iri çeneli adam, Sovyetler Birliği'nde yaşayıp gerçeği aksettiren sentezci, akıcı ve binbir yüzü olan aynı bilincin farklı yönlerinden başka birşey değildir.

Yalnız zenci TODA RABA, kahramanın dışında ve onun üstündedir...

KAZANCAKİS'in bu önemli romanını Ahmet Angin'in nefis Türkçesinden okuyacaksınız...

HABORA
kitabevi

Kapak Düzeni
NACİ ERGÜVEN

NEPA AJANSI